

Skeppende Kunste

ONDERWYSERGIDS

GRAAD

8

Review Copy

D. Basson • A. Hartmann • S. Johnson
C. Mangiagalli • E. Maxwell • R. Pickering

Dit is onwettig om enige bladsye uit hierdie boek te fotokopieer
sonder die skriftelike toestemming van die Uitgewer.

OXFORD
UNIVERSITY PRESS
SOUTHERN AFRICA

Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk.

Vasco Boulevard, Goodwood, Kaapstad, Republiek van Suid-Afrika

Posbus 12119, N1-stad, 7463, Kaapstad, Republiek van Suid-Afrika

Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk. is 'n filiaal van

Oxford University Press, Great Clarendonstraat, Oxford OX2 6DP.

Die Press, 'n departement van die Universiteit van Oxford, bevorder die Universiteit se doelwit van voortrefflikheid in navorsing, vakkundigheid en onderrig deur wêreldwyd te publiseer in

Oxford New York

Auckland Dar es Salaam Hongkong Kaapstad Karatsji

Koeala Loempoe Madrid Melbourne Mexikostad Nairobi

Nieu-Delhi Shanghai Taipei Toronto

Met kantore in

Argentinië Brasilië Chili Frankryk Griekeland Guatemala Hongarye

Italië Japan Die Oekraïne Oostenryk Pole Portugal Singapoer

Suid-Korea Switserland Tsjeggiese Republiek Turkye Viëtnam

Oxford is 'n geregistreerde handelsmerk van Oxford University Press

in die Verenigde Koninkryk en sekere ander lande.

Gepubliseer in Suid-Afrika

deur Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk., Kaapstad

Headstart Skepende Kunste Graad 8 Onderwysersgids

ISBN PROM199046560

© Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk. 2012

Die morele regte van die skrywers word gehandhaaf.

Databasisregte Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk. (skepper)

Eerste uitgawe 2013

Alle regte voorbehou. Geen gedeelte van hierdie publikasie mag sonder dat skriftelike verlof vooraf van Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk. verkry is, gereproduseer of in 'n stelsel vir inligtingsbewaring geberg word of op enige wyse weergegee word nie, tensy soos uitdruklik deur die wet toegelaat, of kragtens ooreenkoms met die geskikte organisasie vir reprografikaregte. Rig enige navrae ten opsigte van reproduksie benewens bogenoemde aan Oxford University Press Southern Africa (Edms.) Bpk., by die adres bo.

Hierdie boek mag nie in enige ander gebonde vorm of met enige ander omslag gesirkuleer word nie, en dieselfde voorwaarde moet op enige aanskafter geplaas word.

Uitgewer: Elaine Williams

Inhoudsamesteller: Renette Pickering

Redakteur: Lemonade Hub

Gedruk en gebind deur:

Erkennings

Die uitgewer en outeurs bedank graag die organisasies wat materiaal verskaf het en toestemming vir die reproduksie daarvan verleen het. Alles moontlik is gedoen om kopiereghouers op te spoor, maar waar dit onmoontlik was, ontvang die uitgewer graag inligting sodat enige weglatings in verdere uitgawes reggestel kan word.

Inhoud

Inleiding	7
-----------------	---

Afdeling A: Oriëntasie

Hoe hierdie onderwysersgids gebruik moet word	8
Hoe die kursus werk	8
Kurrikulum- en Assesseringsbeleidverklaring (KABV)	9

Afdeling B: Beplanning en assessering

Onderrigplan vir Skeppende Kunste graad 8	10
Wat is assessering in die senior fase?	22
Die vier soorte assessering	23
Soorte formele assessering vir Skeppende Kunste	23
Formele assesseringsvereistes vir Skeppende Kunste	24
Formele assesseringsprogram (FAP) vir Skeppende Kunste	25
Inklusiewe assessering	28
Opname en verslaggewing van assessering	29

Afdeling C: Onderrig gee en ontvang in Skeppende Kunste

Wat is Skeppende Kunste?	30
Die onderrig van Dans in die senior fase	30
Die onderrig van Drama in die senior fase	31
Die onderrig van Musiek in die senior fase	31
Die onderrig van Visuele kuns in die senior fase	32
Inklusiewe onderrig	33
Leerders met leergestremdhede	35

Afdeling D: Kognitiewe vlakke

Kognitiewe vlakke en vermoëns vir Skeppende Kunste in die senior fase	36
Metakognitiewe strategieë	37
Vordering in vaardighede op die gebied van Skeppende Kunste	38

Afdeling E: Lesplanne vir Skeppende Kunste

Dans

Kwartaal 1	39
Eenheid 1 Dansuitvoering	40
Eenheid 2 Dansimprovisasie en -komposisie	44
Eenheid 3 Dansteorie	45
Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties	47

Kwartaal 2	48
Eenheid 1 Dansuitvoering	49
Eenheid 2 Dansimprovisasie en -komposisie	53
Eenheid 3 Dansteorie	55
Formele assessering: Kwartaal 2 Geskrewe toets	56
Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties	57
Kwartaal 3	58
Eenheid 1 Dansuitvoering	59
Eenheid 2 Dansimprovisasie en -komposisie	64
Eenheid 3 Dansteorie	66
Formele assessering: Kwartaal 3 Prakties	67
Kwartaal 4	68
Eenheid 1 Dansuitvoering	69
Eenheid 2 Dansimprovisasie en -komposisie	70
Eenheid 3 Dansteorie	71
Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen	74
Formele assessering: Kwartaal 4 Geskrewe eksamen	74
Drama	
Kwartaal 1	76
Eenheid 1 Ontwikkel dramavaardighede	77
Eenheid 2 Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk	80
Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties	81
Eenheid 3 Nabetragting en nadenke	83
Kwartaal 2	85
Eenheid 1 Ontwikkel dramavaardighede	86
Eenheid 2 Interpreteer en voer sekere soorte drama op	87
Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties	90
Eenheid 3 Nabetragting en nadenke	92
Formele assessering: Kwartaal 2 Resensie	94
Kwartaal 3	95
Eenheid 1 Ontwikkel dramavaardighede	96
Eenheid 2 Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk	97
Formele assessering: Kwartaal 3 Prakties	98
Eenheid 3 Nabetragting en nadenke	99
Kwartaal 4	100
Eenheid 1 Ontwikkel dramavaardighede	101
Eenheid 2 Interpreteer en voer sekere soorte drama op	103
Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen	106
Eenheid 3 Media	107
Formele assessering: Kwartaal 4 Geskrewe eksamen	108

Musiek

Kwartaal 1	111
Eenheid 1 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	114
Eenheid 2 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping.....	115
Eenheid 3 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	116
Eenheid 4 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	117
Eenheid 5 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	119
Eenheid 6 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	121
Eenheid 7 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	122
Eenheid 8 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	124
Eenheid 9 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	125
Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties	127
Kwartaal 2	128
Eenheid 1 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	130
Eenheid 2 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	131
Eenheid 3 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	132
Eenheid 4 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	134
Eenheid 5 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	135
Eenheid 6 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	137
Eenheid 7 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	139
Eenheid 8 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	140
Eenheid 9 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	142
Formele assessering: Kwartaal 2 Geskrewe toets	144
Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties	145
Kwartaal 3	146
Eenheid 1 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	148
Eenheid 2 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	149
Eenheid 3 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	151
Eenheid 4 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping.....	153
Eenheid 5 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	155
Eenheid 6 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	157
Eenheid 7 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	159
Eenheid 8 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	160
Eenheid 9 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	162
Formele assessering: Kwartaal 3 Prakties	164
Kwartaal 4	165
Eenheid 1 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	167
Eenheid 2 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	168
Eenheid 3 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	170
Eenheid 4 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	171
Eenheid 5 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	173

Eenheid 6 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	174
Eenheid 7 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	175
Eenheid 8 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	177
Eenheid 9 Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	178
Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen	180
Formele assessering: Kwartaal 4 Geskrewe eksamen	181

Visuele kunste

Kwartaal 1	183
Eenheid 1 Visuele geletterdheid.....	184
Eenheid 2 Skep in 2D.....	186
Eenheid 3 Visuele geletterdheid.....	189
Eenheid 4 Skep in 3D.....	191
Eenheid 5 Skep in 3D.....	193
Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties	193
Kwartaal 2	197
Eenheid 1 Visuele geletterdheid.....	198
Eenheid 2 Skep in 3D.....	200
Eenheid 3 Visuele geletterdheid.....	203
Eenheid 4 Skep in 2D.....	205
Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties	205
Kwartaal 3	209
Eenheid 1 Skep in 2D.....	210
Eenheid 2 Visuele geletterdheid.....	213
Eenheid 3 Visuele geletterdheid.....	214
Formele assessering: Kwartaal 3 Aanbieding.....	216
Eenheid 4 Skep in 2D.....	217
Eenheid 5 Skep in 3D.....	219
Kwartaal 4	223
Eenheid 1 Skep in 2D.....	224
Eenheid 2 Visuele geletterdheid.....	227
Eenheid 3 Skep in 2D.....	229
Eenheid 4 Skep in 2D.....	231
Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen	231
Alternatiewe halfjaartoetse	234
Addisionele jaareindeksamens	236
Bykomende hulpbronne vir onderwysers wat toegang tot die internet het	240

Inleiding

Vyf afdelings (maklik om in rond te soek)

Afdeling A: Oriëntasie

- Hoe hierdie onderwysersgids gebruik behoort te word
- Hoe die kursus werk
- Kurrikulum- en Assesseringsbeleidverklaring (KABV): 'n oorsig, tydsindeling vir opdragte, KABV vir Skeppende Kunste: Oorsig vir graad 8

Afdeling B: Beplanning en assessering

- 'n Onderrigplan wat die KABV-tydsindeling volg
- Wat is assessering in die senior fase?
- Die vier soorte assessering
- Soorte formele assessering vir Skeppende Kunste
- Formele assesseringsvereistes vir Skeppende Kunste
- Formele Assesseringsprogram (FAP) vir Skeppende Kunste
- Inklusiewe assessering
- Opname en verslaggewing van assessering

Afdeling C: Onderrig en leer van Skeppende Kunste

- Wat is Skeppende Kunste?
- Lesplanne vir die onderrig van Skeppende Kunste
- Inklusiewe onderrig
- Leerders met leergestremdhede

Afdeling D: Kognitiewe vlakke

- Kognitiewe vlakke en vermoëns vir Skeppende Kunste in die senior fase
- Metakognitiewe strategieë
- Vordering in vaardighede op die gebied van Skeppende Kunste

Afdeling E: Lesplanne vir Skeppende Kunste

Afdeling A: Oriëntering

Hoe hierdie onderwysersgids gebruik behoort te word

Skeppende Kunste Graad 8 Onderwysersgids is 'n Skeppende Kunste-kursus wat ryk hulpmiddels verskaf om volkome kurrikulumdekking te bied asook skeppende konsepte en vaardighede suksesvol te ontwikkel.

Die onderwysersgids steun jou deur:

- die definiëring van die vak, die Nasionale Kurrikulum en Assesseringsbeleidverklaring (KABV) en onderrigterminologie
- 'n aanduiding van tempo, inhoud en hulpmiddels in oorsigte van inhoud en die strukturering van die kursus in lesse met duidelike onderrigriglyne volgens die KABV te gee
- agtergrondinligting (voorafgaande kennis en vaardighede wat in vorige grade gedek is) en/of interessante vak/onderwerpagtergrond te gee
- geskikte remediërings- en uitbreidingsaktiwiteite vir elke les te verskaf
- voorgestelde antwoorde vir elke aktiwiteit te verskaf
- formele assesseringsake en puntetoekenningsriglyne en rubrieke te verskaf soos deur die KABV vereis word
- die hoofstuk en eenheid onderaan die bladsy te verskaf vir maklike verwysingstegnieke tussen komponente
- bykomende hulpmiddels aan te bied wat kerninhoud steun.

Hoe hierdie kursus werk

Hierdie reeks voldoen aan die vereistes van die KABV vir die senior fase. In graad 8 bestaan Skeppende Kunste uit twee kernkomponente: 'n onderwysersgids en 'n leerderboek.

Die leerderboek

Die leerderboek verskaf inhoudskennis, kernkonsepte en ontwikkelingsvaardighede. Dit sluit aktiwiteite in waarvolgens leerders hul kennis en vaardighede kan ontwikkel, oefen en bevestig. Onderwysers kry leiding oor hoe om belangrike konsepte te onderrig. Geskrewe tekste word deur illustrasies toegelig wat help om die inhoud te verduidelik. Alle voorbeelde, aktiwiteite en illustrasies is verteenwoordigend van alle kulturele groepe.

Aktiwiteite word geleidelik meer uitdagend sodat leerders hul begrip van konsepte progressief ontwikkel.

Die onderwysersgids

Die onderwysersgids bied aan jou, die onderwyser, al die nodige beplanning, onderrig- en assesseringshulpmiddels wat jy nodig het om hierdie vak met sukses te onderrig.

Kurrikulum en Assesseringsbeleidverklaring (KABV)

'n Oorsig van Skeppende Kunste (SK) KABV

Hierdie reeks is gegrond op die *Nasionale Kurrikulumverklaring grade R tot 12* (NKV, Januarie 2012) wat die beleidsdokument vir leer en onderrig in Suid-Afrika is. Die NKV bestaan uit drie dokumente, naamlik:

- *Kurrikulum en assesseringsbeleidverklaring (KABV) vir alle goedgekeurde vakke vir grade R tot 12*
- *Nasionale beleid met betrekking tot die program- en bevorderingsvereistes van die nasionale kurrikulumverklaring grade R tot 12*
- *Nasionale protokol vir assessering vir grade R tot 12 (Januarie 2012).*

Elke KABV-dokument het vier afdelings:

- Afdeling 1 – Inleiding tot die kurrikulum- en assesseringsbeleidverklarings vir die spesifieke vak
- Afdeling 2 – Die spesifieke vak se doelstellings, tydsindeling en vereistes om dit as 'n vak aan te bied
- Afdeling 3 – Oorsig van onderwerpe, onderrigplan en inhoudsverduideliking vir die spesifieke vak
- Afdeling 4 – Assesseringsriglyne in die spesifieke vak.

Afdelings 2, 3 en 4 van die KABV-dokument, tesame met die *Nasionale beleid met betrekking tot die program- en bevorderingsvereistes van die NKV*, verteenwoordig die norme en standaarde van die *Nasionale kurrikulumverklaring vir grade R tot 12*. Hierdie dokumente vorm saam die grondslag vir die bepaling van minimumuitkomste, -prosesse en -prosedures vir die assessering van leerderprestasie in openbare en onafhanklike skole.

Onderrigtydsindeling

Leerders bestudeer net TWEE kunsvorms in graad 7, 8 en 9. Aan elke kunsvorm word 'n minimum van tien uur kontakonderrigtyd per kwartaal toegewys. Die onderrigtyd in die senior fase is soos volg:

Vak	Onderrigure per week	Totaal per kwartaal
Huistaal	5	50
Eerste Addisionele Taal	4	40
Wiskunde	4,5	45
Natuurwetenskappe	3	30
Sosiale Wetenskappe	3	30
Tegnologie	2	20
Ekonomiese Bestuurs wetenskappe	2	20
Lewensoriëntering	2	20
Skeppende Kunste	2	20
Totaal	27,5	275

Afdeling B: Beplanning en assessering

'n Onderrigplan wat die KABV-tydsindeling volg word in hierdie afdeling verskaf.

Onderrigplan vir Skeppende Kunste Graad 8

Hou asseblief in gedagte dat leerders net TWEE kunsvorms in graad 8 bestudeer.

Hierdie onderrigplan toon:

- die pas wat aangegee word vir die kursusonderwerpe in elke kwartaal
- waar om die toepaslike inhoud en aktiwiteite in die leerderboek te vind
- wanneer formele assessering plaasvind.

Dans

Kwartaal	Inhoud (soos per KABV)	Leerderboek-bladsye	Tydsindeling
1	Onderwerp 1: Dansuitvoering <ul style="list-style-type: none"> • Danskonvensies: Opstel van 'n veilige omgewing (klasbestuurstelsel): groet, fokus, kontroles, gebruik van ruimte, gedragskode • Opwarming: lokomotoriese beweging met verandering van rigting en fokus • Vloerwerk: kernstabiliteitsoefeninge vir versterking van rug- en maagspiere, fokus op asemhaling, buig en verlenging van die ruggraat • Versterking van beenspiere en die verbetering van beweeglikheid: kniebuig- en stygbewegings in parallelle en uitdraai-bewegings, asook lae beenstrek/veebewegings • Oefeninge met die ontwikkeling van oogfokus as voorbereiding vir tolbewegings • Kombinasie van bewegings waarin jy jou gewig verplaas • Artikulasie van die voete en beweeglikheid van die enkel- en kniegewigte: fokus op die voete en klein sprongetjies met veilige landings • Kombinasies van lokomotoriese bewegings oor die vloer met verandering van rigting, byvoorbeeld loop en hardloop • Koel af met verbeelde plekke en veilige, stadige strekoefeninge 	9–18	Minimum van 45 minute per week
	Onderwerp 2: Improvisasie en komposisie <ul style="list-style-type: none"> • Verken die agt basiese lokomotoriese bewegings deur afwisseling van ruimte, rigtings en tempo: loop, hardloop, huppel, hop, spring, gly, galop, uitspring • Verken nie-lokomotoriese bewegings: opkrul, reguit maak, buig, knak, swaai, draai, skop en ander • Komposisie van 'n kort danssekwens waarin lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings gekombineer is deur rigtings, vlakke en tempo's af te wissel 	19–21	twee ure per kwartaal. Improvisasie kan met tegniese danswerk geïntegreer of daarmee afgewissel word
	Onderwerp 3: Dansteorie en -geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Gedragskode in die dansklas: bespreking, onderhandeling en die maak van 'n klasplakkaat • Dansterminologie: lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegingsterme 	22–24	een uur plus huiswerktyd

2	Onderwerp 1: Dansuitvoering <ul style="list-style-type: none"> • Samevatting van die eerste kwartaal se werk • Bou geleidelik 'n opwarmingsritueel op met die fokus op postuur en liggaamslyn • Vloerwerk: Ontwikkel krag en beweeglikheid in jou heupe en voete • Fokus op verskillende liggaamsdele of kombineer die liggaamsdele, byvoorbeeld skouers en ribbes, heupe en knieë • Handgebare, artikulasie en koördinasie • Beenspier- en gewrigsversterking en beweeglikheid soos voorheen, plus gestrekte treë en beenopligbewegings asook skoppe • Verplasing van gewig – gestrekte treë en treë in alle rigtings • Eenvoudige tolbewegings met oogfokus • Artikulasie van die voete en beweeglikheid van die enkel- en kniegewigte: fokus op jou voete met klein sprongetjies van twee voete af waar daar op twee voete geland word met ritmiese patrone en fokus op veilige landing • Swewende of lokomotoriese bewegings waar daar deur ruimte beweeg word deur 'n reeks musiekgenres en -ritmes te gebruik • Stappies en danssekwense van 'n sosiale of populêre dansvorm • Koel af: geleidelike vermindering van spoed en grootte van bewegings en strekke 	26–35	Minstens 45 minute per week gedurende skooltyd plus inoefening ná skool een maal 'n week
	Onderwerp 2: Improvisasie en komposisie <ul style="list-style-type: none"> • Danselemente: tyd – stadige beweging, 'n tempo twee keer so vinnig as tevore, verskeie aksente en poliritmes • Verhoudings: lei en volg eenheidsbeweging • Komposisie van bewegingsinne in pare, met afwisseling van tempo en aksent 	36–38	twee ure per kwartaal. Improvisasie kan met tegniese danswerk geïntegreer of daarmee afgewissel word
	Onderwerp 3: Dansteorie en -geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Doel van opwarming: verhoging van suurstofinname, verhoging van harttempo, verbetering van beweeglikheid van die gewigte en rekbaarheid van spiere, vermindering van risiko van moontlike besering, en om die gedagtes te fokus • Doel van afkoeling: geleidelike vermindering van spoed en grootte van beweging, harttempo en asemhaling keer terug na normaal • Bespreek 'n sosiale of populêre dans: oorsprong, eienskappe, uitwerking op die dansers en gehoor 	39–41	een uur plus eie navorsingstyd
3	Onderwerp 1: Dansuitvoering <ul style="list-style-type: none"> • Samevatting van werk in eerste en tweede kwartaal • Voeg nog oefeninge by die opwarmingsritueel by wyse van ruggraatrolbewegings, sywaartse buigbewegings, swaai van die arms en sirkelvormige bewegings met verskillende liggaamsdele • Vloerwerk: voeg armmobiliseringsposisies en -sekwense by • Armbewegings, posisies, beheer en koördinasie • Versterking van die beenspiere en gewigte, asook die beweeglikheid daarvan: kniebuig- en stygbewegings met balans, sirkelvormige beenbewegings en skoppe in alle rigtings • Verplasing-van-gewig-kombinasies met ritmiese variasies • Draaibewegings op een been met jou oë op een plek gefokus 	43–52	Minstens 45 minute per week gedurende skooltyd plus inoefening na skool een maal per week

	<ul style="list-style-type: none"> • Artikulasie van die voete en beweeglikheid van die enkel- en kniegewigte: fokus op jou voete, klein sprongetjies van twee voete af waar jy op een voet land, en van een voet af waar jy op een voet land met veilige landings • Lokomotoriese of sweefpassies deur ruimte, byvoorbeeld galoppe, treetjie-gee-hop- en uitspringbewegings • Leer 'n kort groepdans met die fokus op spanwerk en aanbiedingsvaardighede • Koel af: strek- en ontspanningsbewegings met sagte, rustige musiek 		
	Onderwerp 2: Improvisasie en komposisie <ul style="list-style-type: none"> • Verken die danselemente van ruimte deur simmetrie, asimmetrie en patroonskepping • Verken die danselement van krag: hoe die gebruik van energie/krag die gehalte van die dansbeweging raak; gewig, swaartekrag en teengewig • Aktiewe en passiewe verhoudinge in en tussen liggame 	53–56	twee ure per kwartaal. Improvisasie kan met tegniese danswerk geïntegreer of daarmee afgewissel word.
	Onderwerp 3: Dansteorie en -geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Bespreek 'n danstoneel in die gemeenskap, op televisie of op die verhoog: soort dans, bewegings wat gebruik is, soort musiek, idees/temas wat dit oordra • Navorsing en aanbieding van dans- en verwante loopbane: vereiste vaardighede, kwalifikasies en eienskappe; beskrywing van loopbaan 	57–59	Een en 'n half ure plus eie navorsingstyd
4	Onderwerp 1: Dansuitvoering <ul style="list-style-type: none"> • Bemeester danstegnieke uit vorige kwartale as voorbereiding vir formele assessering • Bemeester en voer 'n kort groepdans uit waarin daar aanduidings is van 'n verbintenis tot die beweging, aandag aan detail, tydsberekening en ruimtelike bewustheid vir formele assessering • Koel af met vloeiende bewegings op die maat van stadige, rustige musiek en strek dan jou hele liggaam uit 	61–66	Minstens 45 minute per week gedurende skooltyd plus inoefening een maal per week ná skool
	Onderwerp 2: Improvisasie en komposisie <ul style="list-style-type: none"> • Kyk na gebare en verander dit van letterlik na abstrak • Kombineer gebare om 'n bewegingsin te vorm • Stel 'n bewegingsekwens vir formele assessering saam waarin jy gebare gebruik om 'n idee, stemming of gedagte vir formele assessering te verken 	67–71	twee ure per kwartaal. Dit kan met tegniese danswerk geïntegreer of daarmee afgewissel word.
	Onderwerp 3: Dansteorie en -geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Hersien dansteorie en -geletterdheid uit die eerste, tweede en derde kwartaal • Dink na oor jou eie danservaring 	72–74	twee ure plus huiswerk en eie hersieningstyd

Drama

Kwartaal	Inhoud/onderwerpe (soos per die KABV)	Leerder-boek-bladsye	Tyds-indeling
1	Onderwerp 1 : Ontwikkel dramavaardighede Opwarmingsroetine deur onderwyser uitgewerk Stemontwikkeling: <ul style="list-style-type: none"> • Ontspanningsoefeninge waardeur rustige wakkerheid verseker word • Asemhalingsoefeninge om asembeheer en -vermoë te ontwikkel • Korrekte postuur en liggaamslyn (neutrale posisie) Fisieke ontwikkeling: <ul style="list-style-type: none"> • Ontspan, vestig vertroue, ontwikkel konsentrasie en fokus aandag op die liggaam as 'n instrument om jouself mee uit te druk 	77–79	15 minute elke week (twee en 'n half ure in totaal)
	Onderwerp 2: Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk <ul style="list-style-type: none"> • Geskrewe skets van afgeronde vertolking • Navorsing en bespreking van 'n tema met betrekking tot maatskaplike omgewingskwessie vir die drama • Fokus op 'n onderwerp - en bedink 'n onderwerp aan die hand van die navorsing Struktuur van die uitvoering: <ul style="list-style-type: none"> • Wat: gebeure, intrige, ontwikkeling van storie, struktuur van storie (begin, middel en einde), klimaks, dramatiese spanning • Wie: karakters – vokale en fisieke karakterisering, houding, funksie, spesifieke maniere, spraakpatrone, verhoudinge, verskeidenheid rolle • Waar: plek en ligging, ruimte (opvoerplek), deur stem en liggaam uitgebeeld • Wanneer: tyd uitgebeeld deur stem en liggaam • Aan wie: gehoor, konteks: ekonomies, politiek, maatskaplik Vormgewing en toespitsing van die uitvoering: <ul style="list-style-type: none"> • Belangrikste oomblik/hoogtepunte, effektiewe woorde of dialoog, wesenlik belangrike bewegings • Verken ruimte en tyd – byvoorbeeld terugspeel, spronge in tyd, verskillende tye en plekke, terugflitse • Gebruik van simbole • Hoorbaarheid van gesproke dialoog • Vind van 'n duidelike fokus: verwyder onnodige/verwarrende dialoog of bewegings • Ontwikkel en hou die dramatiese spanning • Repeteer en voer uit 	80–85	Ses en 'n half ure (plus inoefening een maal 'n week ná skool)
	Onderwerp 4: Nabetrugting en nadenke <ul style="list-style-type: none"> • Kritiese nadenke gegrond op eweknieë se vertolking en uitvoering van afgeronde improvisasie deur dramaterminologie te gebruik • Kritiese nadenke oor professionele uitvoering, verkieslik lewend. LET WEL: Dit kan, indien geriefliker vir die skool, na elders in die jaar verskuif word 	86–89	een uur (plus die inruiming van kyktyd buite klas)
2	Onderwerp 1: Ontwikkel dramavaardighede Opwarmingsroetine deur onderwyser uitgewerk: stem- en fisieke ontwikkeling Stemontwikkeling: <ul style="list-style-type: none"> • Vaslegging van vorige kwartaal se werk met byvoeging van oefeninge om toon en resonansie te ontwikkel 	91–92	15 minute elke week (twee en 'n half ure per kwartaal)

	<p>Fisieke ontwikkeling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaslegging van vorige kwartaal se werk met aandag aan oefeninge om fokus en beheer te ontwikkel 		
	<p>Onderwerp 3: Interpreteer en voer sekere soorte drama op: SA poësie/lofpoësie</p> <p>Inheemse gedigte (deur Suid-Afrikaanse digters geskryf), individueel en/of in groepe uitgevoer</p> <p>Interpretasie- en aanbiedingsvaardighede met betrekking tot 'n Suid-Afrikaanse gedig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teksontlending – om 'n stuk in eie woorde uit te druk • Helderheid van jou stem: praat duidelik en hoorbaar • Variasie in toonhoogte, tempo en toon • Paslike gebruik van stiltes en beklemtoning • Fisieke uitdrukkingsvermoë: toepaslike gebruik van beweging en/of pouses • Vind emosioneel aanklank by die gedig, oortuig die gehoor van die egtheid van die toepaslike emosie • Skep 'n gepaste stemming deur stem en beweging te gebruik • Vind aanklank by die gehoor: onvergeetlike, ontroerende en effektiewe aanbieding <p style="text-align: center;">OF</p> <p>Lofpoësie</p> <p>Herhaling, gebruik van beskrywende uitdrukkings, frases, gebruik van ritme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interaksie met die gehoor, interaksie met roep-en-reaksie • Rol van die lofdigter in 'n gemeenskap • Die soorte lofbetuigings, die styl van uitvoering, kostuum wat gebruik word, ens. • Ritme, tempo en bou, gebruik van beklemtoning en geluidsterkte, geskikte intonasie en uitdrukkingsvermoë • Lyftaal en –gebare 	93–100	sewe ure (plus inoefening een maal 'n week ná skool)
	<p>Onderwerp 4: Nabetragting en nadenke</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nabetragting en nadenke gegrond op die vertolking en uitvoering van eweknieë met betrekking tot die voordrag van die gedig deur dramaterminologie te gebruik 	101–102	30 minute
3	<p>Onderwerp 1: Ontwikkel dramavaardighede</p> <p>Opwarmingsroetine deur onderwyser uitgewerk, waar voortgebou word op eerste en tweede kwartaal se werk met bykomende fokus op:</p> <p>Stemontwikkeling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Artikulasie – ontwikkel helder en duidelike spraak deur op die korrekte vorming van klinkers en medeklinkers te fokus <p>Fisieke ontwikkeling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Die skep van 'n karakter en stemming deur middel van beweging 	104–106	15 minute elke week (twee en 'n half ure per week)
	<p>Onderwerp 2: Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skep 'n afgeronde improvisasie gegrond op 'n bepaalde styl • Kies enige gespesialiseerde styl, soos byvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> ○ komedie ○ tragedie ○ musiekblyspel ○ poppekasvertoning • Integreer alle vorige kennis van drama-elemente om 'n afgeronde improvisasie te doen (kyk na die eerste kwartaal se werk) • Ontwikkel tegniese hulpbronne om die uitvoering te verbeter (dié kan geïmproviseer/self gemaak word) 	107–111	sewe ure (plus inoefening een maal 'n week buite klas)

	<ul style="list-style-type: none"> • Maak gebruik van byvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> ○ rekwisiete ○ stelstukke ○ kostuums ○ basiese beligting ○ klank • Regverdig die gebruik van hierdie tegniese hulpbronne 		
	Onderwerp 4: Nabetragting en nadenke <ul style="list-style-type: none"> • Kritiese nadenke gegrond op interpretering en uitvoering van die afgeronde vertolking deur eweknieë deur dramaterminologie te gebruik 	112–113	30 minute
4	Onderwerp 1: Ontwikkel dramavaardighede Opwarmingsroetine deur onderwyser uitgewerk, vaslegging van oefeninge uit eerste drie kwartale, met byvoeging van: Stemontwikkeling: <ul style="list-style-type: none"> • Interpretasievaardighede: ontleding en begrip van die teks, gebruik van pouse, toonhoogte, tempo, projeksie, intonasie en toon Fisieke ontwikkeling: <ul style="list-style-type: none"> • Fisieke verhoudinge in pare en groot groepe, statusspel 	115–117	15 minute per week (twee en 'n half ure 'n kwartaal)
	Onderwerp 3: Interpreteer en voer sekere soorte drama op: Dialoë/gedramatiseerde prosa /Inheemse storievertelling Dialoë: ontwikkel interpreterings- en aanbiedingsvaardighede deur op die volgende te fokus: <ul style="list-style-type: none"> • teksontleding – uitdrukking van die stuk in eie woorde • interpretasie van die karakter – gegrond op kennis van die toneelstuk • vokale en fisieke karakterisering – kommunikeer aspekte van die karakter (agtergrond, ouderdom, status, bedoeling, ens.) deur stem (toon, ritme, toonhoogte, ens.) en liggaam (postuur, lyftaal en -gebare, ens.) • helderheid van jou stem – duidelike en hoorbare gebruik van die stem • gebruik van ruimte – toepaslike gebruik van ruimte. Emosionele aanklank – vind aanklank by die emosies van die karakter • interaksie – bly in karakter wanneer jy nie praat nie • ontwikkeling van verhouding – verstaan status van karakter, verhouding groei, ontwikkel en verander toepaslik • impak van die dialoog/toneel – onvergeetlik, ontroerend en effektief <p style="text-align: center;">OF</p> Gedramatiseerde prosa: deur Suid-Afrikaanse skrywers geskryf, waarin Suid-Afrikaanse kulture en kontekste weerspieël word (Individueel of groepuitvoering) <p style="text-align: center;">OF</p> Inheemse storievertelling (individuele of groepuitvoering): Ontwikkel interpreterings- en aanbiedingsvaardighede vir die bostaande deur op die volgende te fokus: <ul style="list-style-type: none"> • teksontleding – uitdrukking van die stuk in eie woorde • narratiewe tegniek: toepaslik vir die styl van die storie (byvoorbeeld legendes, sprokies, ntsomi, ens.) • helderheid van jou stem: praat duidelik en hoorbaar, variasie in toonhoogte, tempo en toon, geregverdigde gebruik van pouses, beklemtoning • verbale karakterisering: die skep van karakters deur middel van die stem • insluiting van toepaslike elemente, byvoorbeeld idiofone, klankeffekte, liedere in inheemse storievertelling • transformasie van karakter tot verteller in albei • fisieke uitdrukkingsvermoë: toepaslike gebruik van beweging en/of stilheid • skep van toepaslike stemming deur jou stem en beweging te gebruik 	118–123	ses ure (plus inoefening een maal 'n week buite klas)

	<ul style="list-style-type: none"> • kontak met die gehoor (impak van prosastuk, gehoorkontak, indien toepaslik, ontroerend) 		
	Onderwerp 5: Media <ul style="list-style-type: none"> • Verskillende soorte media: toeganklik en toepaslik. Verken media soos rolprente, televisie, radio, dokumentêre rolprente, die internet, ens. • Drama-elemente in die gekose soorte media geïdentifiseer 	124–128	Een en 'n half ure

Musiek

Kwartaal	Inhoud/onderwerpe (soos per die KABV)	Leerder-boek-bladsye	Tyds-indeling
1	Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid Samevatting van musieknotasie: <ul style="list-style-type: none"> • Duur: <ul style="list-style-type: none"> ○ nootwaardes – kwartnote, halfnote, heelnote, agtstenote ○ rustekens – soos vir nootwaardes ○ tydmaattekens – $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ • Toonhoogte: <ul style="list-style-type: none"> ○ Samevatting van die diskantsleutel en inleiding van die bassleutel ○ Samevatting van lettername op die diskant- en bassleutel ○ die konstruksie van die majeuretoonleer: C- en G-majeur • Lees musieknotasie: <ul style="list-style-type: none"> ○ lees musiek in $\frac{2}{4}$; $\frac{3}{4}$; $\frac{4}{4}$ tydmaattekens ○ lees musiek in C- en G-majeur <i>Musiekgeletterdheid moet ontwikkel word deur die liedjies en instrumentale musiekstukke wat die leerders uitvoer en deur aandagtig te luister na die musiek wat ander speel.</i>	131, 133, 135, 136, 137, 139, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150	15 minute per week
	Onderwerp 2: Musiekluister <ul style="list-style-type: none"> • Luister aandagtig om die elemente en beginsels van musiek in verskeie musiekstyle (Westerse klassieke, Afrika-, Indiese en populêre musiek) te identifiseer: <ul style="list-style-type: none"> ○ metrum : dubbelpolsslag, trioel ○ dinamika (<i>piano</i>, <i>forte</i>) ○ repetisie (ritmies en melodies) ○ kontraste in tempo en tekstuur ○ betekenis van lirieke 	132, 133, 134, 136, 138, 140, 143, 145, 147, 150	15 minute per week
	Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping <ul style="list-style-type: none"> • Asemhalings- en tegniese oefeninge wat gepas is vir die instrument of stem • Sing van maatskaplik belangrike liedjies • Groep- of solo-uitvoerings van die standaard repertoire van Westerse, Afrika-, Indiese en populêre musiekstyle: <ul style="list-style-type: none"> ○ koorsang ○ groep- instrumentale werk ○ solostemwerk ○ solo- instrumentale werk • Uitvoering van musiekstukke wat uitdrukking gee aan 'n persoonlike of maatskaplike kwessie • Begelei koorsang met perkussie, selfgemaakte, tradisionele of instrumente wat jy gevind het, klawerbord of kitaar • Skep jou eie musiek in groepkonteks deur <ul style="list-style-type: none"> ○ op 'n ritmiese ostinato op Afrika-dromme of ander tradisionele instrumente te improviseer ○ lirieke van vier reëls gegrond op 'n persoonlike of maatskaplike kwessie te skryf 	132, 134, 136, 138, 140, 141, 143, 145, 148, 151	30 minute per week Opsioneel: Bykomende kontaktyd na skool

2	Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid <ul style="list-style-type: none"> Duur: <ul style="list-style-type: none"> nootwaardes – triool $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$ tydmaattekens – $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$ Toonhoogte: <ul style="list-style-type: none"> konstruksie van die majeurtoonleer: F-majeur Lees musieknotasie: <ul style="list-style-type: none"> lees musiek in C-, G- en F-majeur in $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$-tydmaattekens lees musiek in $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$-tyd Musiekterminologie: <ul style="list-style-type: none"> dinamika: <i>piano</i>; <i>forte</i>; <i>crescendo</i>; <i>diminuendo</i> tempo: <i>allegro</i>; <i>andante</i> <p><i>Musiekgeletterdheid moet ontwikkel word deur die liedjies en instrumentale musiekstukke wat die leerders uitvoer en deur aandagtig te luister na die musiek wat ander speel.</i></p> 	153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 162, 164, 166, 169, 170, 171, 173	15 minute per week
	Onderwerp 2: Musiekluister <ul style="list-style-type: none"> Luister na die klanke van instrumentfamilies en beskryf hoe die klank verkry word: <ul style="list-style-type: none"> membranofone idiofone chordofone aërofone 	154, 156, 159, 161, 163, 165, 167, 170, 171, 172	15 minute per week
	Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping <ul style="list-style-type: none"> Asemhalings- en tegniese oefeninge wat gepas is vir die instrument of stem Groep- of solo-uitvoerings uit die standaard repertoire van Westerse, Afrika-, Indiese of populêre musiekstyle: <ul style="list-style-type: none"> koorsang groep- instrumentale werk solostemwerk solo- instrumentale werk Skep eie musiek in groepkonteks deur <ul style="list-style-type: none"> op 'n ritmiese ostinato op Afrika-dromme of ander tradisionele instrumente te improviseer lirieke van vier reëls gegrond op 'n persoonlike of maatskaplike kwessie te skryf 	154, 156, 157, 159, 161, 163, 165, 167, 168, 170, 172, 173	30 minute per week Opsioneel: Bykomende kontaktyd na skool
3	Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid <ul style="list-style-type: none"> Duur: <ul style="list-style-type: none"> nootwaardes – triool tydmaattekens – $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$ Toonhoogte: <ul style="list-style-type: none"> Konstruksie van die majeurtoonleer: F-majeur Lees musieknotasie: <ul style="list-style-type: none"> lees musiek in die C-, G- en F-majeur in $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$-tyd. lees musiek in $\frac{2}{4}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4}$-tyd Musiekterminologie: <ul style="list-style-type: none"> dinamika: <i>piano</i>, <i>forte</i>; <i>crescendo</i>; <i>diminuendo</i> tempo: <i>allegro</i>; <i>andante</i> <p><i>Musiekgeletterdheid moet ontwikkel word deur die liedjies en instrumentale musiekstukke wat die leerders uitvoer en deur aandagtig te luister na die musiek wat ander speel.</i></p> 	175, 177, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 192	15 minute per week

4	Onderwerp 2: Musiekluister <ul style="list-style-type: none"> • Luister na opnames of lewende musiek en identifiseer die klank van instrumente in 'n verskeidenheid werke deur die volgende instrumentfamilies: <ul style="list-style-type: none"> ○ chordofone ○ idiofone ○ membranofone ○ aërofone 	176, 178, 181, 183, 185, 187, 189, 191, 193	15 minute per week
	Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping <ul style="list-style-type: none"> • Asemhalings- en tegniese oefeninge wat gepas is vir die instrument of stem • Groep- of solo-uitvoerings uit die standaard repertoire van Westerse, Afrika-, Indiese of populêre musiekstyle: <ul style="list-style-type: none"> ○ koorsang ○ groep- instrumentale werk ○ solostemwerk ○ solo- instrumentale werk • Skep eie musiek in groepkonteks deur <ul style="list-style-type: none"> ○ op 'n melodiese ostinato of rif te improviseer ○ 'n klingel van een minuut lank te komponeer wat op 'n maatskaplike kwessie gegrond is deur jou stem of beskikbare sagteware te gebruik 	176, 178, 179, 181, 183, 185, 187, 189, 191, 193	30 minute per week Opsioneel: Bykomende kontaktyd na skool
	Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Duur: <ul style="list-style-type: none"> ○ metrum – $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$; saamgestelde $\frac{6}{8}$ ○ bladles (klap of speel) musiek in $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$-tyd; saamgestelde $\frac{6}{8}$-tyd • Toonhoogte: <ul style="list-style-type: none"> ○ samevatting van die konstruksie van die majeuretoonlere: C-, G-, D- en F-majeur ○ bladles (sing of speel) musiek in C-, G-, D- en F-majeur • Musiekterminologie: <ul style="list-style-type: none"> ○ tempo: <i>moderato</i>, <i>presto</i>, <i>ritardando</i>, <i>a tempo</i> ○ artikulasie: <i>legato</i>, <i>staccato</i> <p><i>Musiekgeletterdheid moet ontwikkel word deur die liedjies en instrumentale musiekstukke wat die leerders uitvoer en deur aandagtig te luister na die musiek wat ander speel.</i></p>	195, 196, 198, 200, 202, 204, 205, 206, 209, 211,	15 minute per week
	Onderwerp 2: Musiekluister <ul style="list-style-type: none"> • Luister na opnames of lewende musiek en skryf jou eie indruk deur te fokus op: <ul style="list-style-type: none"> ○ Boodskap wat oorgedra word (lirieke) ○ instrumente/stemme wat gebruik is ○ tempo ○ dinamika ○ plaas dit in 'n kulturele of maatskaplike konteks ○ die uitvoerende kunstenaar of komponis 	196, 198, 200, 201, 203, 205, 207, 210, 211, 212, 213, 214	15 minute per week
	Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping <ul style="list-style-type: none"> • Asemhalings- en tegniese oefeninge wat geskik is vir die betrokke instrument of stem • Groep- of solo-uitvoerings van die standaard repertoire van Westerse, Afrika-, Indiese en populêre musiekstyle: <ul style="list-style-type: none"> ○ koorsang ○ groep- instrumentale werk ○ solostemwerk ○ solo- instrumentale werk • Skep jou eie musiek in 'n groep- of solokonteks deur <ul style="list-style-type: none"> ○ 'n musiekstuk te komponeer en nog 'n soort kuns daar by te voeg 	196, 197, 199, 201, 205, 207, 208, 210, 212, 214, 215	30 minute per week Opsioneel: Bykomende kontaktyd na skool

Visuele kunste

Kwartaal	Inhoud/onderwerpe (soos per die KABV)	Leerder-boek-bladsye	Tyds-indeling
1	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in die beskrywing van kunswerke Klem op persoonlike verbale uitdrukking; bring tot uitdrukking, identifiseer/benoem, bevraagteken en dink na deur te kyk, praat, luister en skryf oor die rol van die kunstenaar in 'n bepaalde kultuur: letterwerk/graffiti Waarde-ontwikkeling: letterwerk/graffiti in populêre kuns om betrokke te raak by morele, etiese en filosofiese besprekings ten einde waardes te formuleer en respek te leer vir die opinies en visuele uitdrukking van ander 	218–223	een uur
	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente: vorm, lyn, toon, tekstuur, komplementêre kleur Ontwerpbeginsels: kontras, verhouding, beklemtoning, eenheid, balans Ontwerp: eksperimente met kunselemente en ontwerpbeginsels in ontwerpprojekte, met die verkenning van kreatiewe letterwerk Afwisseling van papiergrootte en -formaat: verskillende skale en mate van detail 	224–226	twee ure
	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in beskrywing van kunswerke Klem op die leerder se persoonlike uitdrukkingsvermoë en interpretasie van funksionele houters Loopbane in die kunste en ontwerpgebiede: rol van kuns in die gemeenskap: kunsvlyt as funksionele of dekoratiewe ontwerp Druk uit, identifiseer/benoem, bevraagteken en dink na deur te kyk, praat, luister en skryf oor die visuele wêreld met betrekking tot funksionele houters deur die geskiedenis 	227–229	een uur
	Onderwerp 2: Skep in 3D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: bewuste toepassing in eie werk Ruimtelike bewustheid: bewustelike ervaring van met vorme in die modelleringsproses werk Ontwikkel kunsvlytvaardighede in modelleringstegnieke, aanmekaarlas, rol-, knyp- en krapwerk, oppervlakversiering (byvoorbeeld knypot met deksel-detail) 	230–232	twee ure
	Onderwerp 2: Skep in 3D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: bewustelike toepassing van 'n mitologiese houer in kunsvlyt Klem op verbeeldingryke aanbieding; ruimtelike bewustheid: ontwikkeling van 'n begrip van diepte en visuele perspektief in 'n mitologiese houer Goeie vakmanskap, proef- en bekende tegnieke Beplanning en voorbereiding: met leiding - versamel hulpbronne, visuele inligting en maak voorlopige tekeninge en sketse as voorbereiding vir die finale projekte 	233–236	vier ure
2	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in beskrywing van 'n mode, toe en nou Druk uit, identifiseer/benoem, bevraagteken en dink na deur te kyk, praat, luister en skryf oor mode Die rol van die kunstenaar in die gemeenskap: loopbane op modegebied Ontwikkel waardes: bespreek mode as voorbeeld van populêre kultuur om betrokke te raak by morele, etiese en filosofiese besprekings, om 	238–243	een uur

	waardes te formuleer en respek te leer vir die opinies van ander; die wêreld van werk in visuele kuns/ontwerp te verken		
	Onderwerp 2: Skep in 3D <ul style="list-style-type: none"> • Ontwerp: kunselemente en ontwerpbeginsels in driedimensionele ontwerpprojekte deur mode-ontwerp te verken • Goeie vakmanskap, proef- en bekende tegnieke, stikwerk, vasbind, plak, toedraai, en ander • Beplanning en bereiding: met die nodige leiding - versamel hulpbronne, visuele inligting en maak voorlopige tekeninge en sketse - uitkies van gereedskap en materiale as voorbereiding vir finale projek • Gebruik van gereedskap: veiligheid, inagneming van ander: gedeelde hulpbronne, besorgdheid oor die omgewing 	244–246	vier ure
	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in die beskrywing van kunswerke, (byvoorbeeld, gemeenskapskwessies) • Die rol van die kunstenaar as bydraer en maatskaplike kommentator in die gemeenskap; sake van die dag en hoe dié in kuns, kunsvlyt, ontwerp en populêre kultuur tot uitdrukking gebring word; persoonlike betekenis en erkenning van beelde wat in woorde uitgedruk word, interpreteer, ontleed en erken simboliese taal om oor gemeenskapskwessies in Suid-Afrika te praat • Ooreenkomste en verskille, respek en begrip van self en gemeenskap 	247–249	een uur
	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> • Kunselemente: vorm, lyn, toon, tekstuur • Ontwerpbeginsels: kontras, verhouding, beklemtoning, eenheid • Klem op die waarneming en interpretasie van die breër visuele wêreld – gemeenskapskwessies in Suid-Afrika • Begrip van beelde as simbole • Beplanning en bereiding: met leiding - versamel hulpbronne, visuele inligting en maak voorlopige tekeninge en sketse as voorbereiding vir die finale projekte • Afwisseling van papiergrootte en -formaat: verskillende skale en mate van detail 	250–253	drie ure
3	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> • Kunselemente: vorm, lyn, kleurtoon, tekstuur • Ontwerpbeginsels: kontras, verhouding, beklemtoning, eenheid • Verken nat media vir tekenwerk • Klem op die waarneming en interpretasie van sittende model • Afwisseling van papiergrootte en -formaat, verskillende skale en mate van detail 	255–258	twee ure
	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik by die beskrywing van eie en ander se kunswerke • Beskrywing van eie en ander se kunswerke: Persoonlike betekenis en interpretasie wat in woorde uitgedruk word • Ontwikkel kritiese denke en reaksie 	259–261	een uur
	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> • Die rol van die kunstenaar in die gemeenskap: loopbane in die kunste en op ontwerpgebiede • Druk uit, identifiseer/benoem, bevraagteken en dink na oor navorsingsloopbane in die visuele kunste, en op ontwerpgebied deur verskillende hulpbronne te gebruik: boeke, biblioteke, die internet, ens.); formele en geskrewe reaksie of klasaanbieding (kan groepwerk wees) • Beplanning en bereiding: met die nodige leiding, versamel hulpbronne, visuele inligting en maak voorlopige tekeninge en sketse as voorbereiding vir die finale projekte 	262–266	drie ure

4	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in eie werk Teken- en skilderwerk: verken 'n verskeidenheid toepaslike media Ontwerp: eksperimente met kunselemente en ontwerpbeginsels in ontwerpprojekte deur oppervlakversiering; mode-ontwerp, binne-versiering en korporatiewe ontwerp te verken Afwisseling van papiergrootte en -formaat: moedig leerders aan om op verskillende skale en in mates van detail te werk 	267–268	twee ure
	Onderwerp 2: Skep in 3D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in eie werk Ontwerp: eksperimente met kunselemente en ontwerpbeginsels in driedimensionele ontwerpprojekte deur oppervlakversiering, mode-ontwerp ens. te verken Ruimtelike bewustheid: bewustelike ervaring van met vorme in die konstruksieproses te werk Konstruksie- en modelleringstegnieke: goeie vakmanskap, proef- en bekende tegnieke (plak, sny, modelleer, toedraai, vasbind, stik, aanmekaarlas, groeiwing en ander) Gebruik van gereedskap: veilig, inagneming van ander, die deel van hulpbronne 	269–272	drie ure
	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente: vorm, lyn, kleurtoon, tekstuur Ontwerpbeginsels: balans, verhouding, harmonie, ritme, beklemtoning, kontras Klem op die waarneming en interpretering van die opgefrommelde lap Brei uit na verskeie benaderings tot tekenwerk: lyn, kleurtoon, tekstuur; merke maak 	274–276	twee ure
	Onderwerp 3: Visuele geletterdheid <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik by die beskrywing van kunswerke Klem op die leerder se persoonlike uitdrukkingsvermoë en interpretering – persoonlike betekenis en herkenning van beelde in woorde uitgedruk Wyer wêreld: leerder se belangstellings, die maatskaplike wêreld, sake van die dag, en hoe dit in kuns, kunsvlyt, ontwerp en populêre kultuur in die wye wêreld tot uitdrukking gebring word: byvoorbeeld gebruik internasionale voorbeelde, plaaslik en uit die verlede en die hede Druk uit, identifiseer/benoem, bevraagteken en dink na deur te kyk, praat, luister en skryf oor die visuele wêreld 	277–280	een uur
	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente en ontwerpbeginsels: gebruik in eie kunswerk Eie en wyer wêreld: klem op die waarneming en interpretering van die breër visuele wêreld Beplanning en bereiding: met die nodige leiding, versamel hulpbronne, visuele inligting en maak voorlopige tekeninge en sketse as voorbereiding vir die finale projekte 	281–284	vier ure
	Onderwerp 1: Skep in 2D <ul style="list-style-type: none"> Kunselemente: vorm, lyn, kleurtoon, tekstuur Ontwerpbeginsels: kontras, verhouding, beklemtoning Eie en wyer wêreld: klem op die waarneming en interpretering van die wyer visuele wêreld. Temas om te verken: waarnemingsprojekte (klein voorwerpe en stillewerangskikkings, figuurtekeninge), leerder se belangstellings, die maatskaplike wêreld, sake van die dag, kuns, kunsvlyt, ontwerp en populêre kultuur Eenvoudige etstegnieke: byvoorbeeld, mestekenbord – ets-, teken- en krapwerk 	285–287	drie ure

Wat is assessering in die senior fase?

Assessering gaan oor die insameling van bewyse van die leerders se kennis. Dit is 'n integrale deel van onderrig en leer, en behoort beplan te word wanneer die lesinhoud voorberei word. Assessering help om die behoeftes van die leerders te identifiseer. Dit lewer ook bewys van vordering, stel onderwysers in staat om te besin oor wat hulle doen en gee ook terugvoer met inbegrip van verslaggewing aan alle belanghebbendes. Goeie assesseringspraktyk in Skeppende Kunste sluit die volgende in:

- assessering of vaardighede en mikpunte op inhoudskennis toegepas word; en
- om terugvoer te gee.

Informele of daaglikse assessering

Informele assessering is 'n daaglikse monitering van leerders se vordering. Dit word gedoen by wyse van waarnemings, besprekings, praktiese demonstrasies, leerder-onderwyserkonferensies, informele klaskamerwisselwerking, ens. Die leerderboek is propvol aktiwiteite wat vir informele assessering gebruik kan word sodra leerders die basiese konsepte baasgeraak het.

Die KABV stel voor dat informele assessering gebruik behoort te word om terugvoer aan die leerders te gee en om as insette vir beplanning te gebruik, maar dit hoef nie aangeteken of in berekening gebring te word vir bevordering nie. Dit behoort nie gesien te word as afsonderlik van leeraktiwiteite wat in die klaskamer plaasvind nie. Leerders of onderwysers kan hierdie assesseringstake merk.

Self- en portuurassessering maak leerders aktief betrokke by assessering. Dit is belangrik, aangesien dit leerders in staat stel om uit hul eie prestasies te leer en daaroor te besin. Leerders ervaar dikwels probleme om uitgebreide skryfwerk te voltooi. Leerders behoort gereeld te lees en te skryf, deur met sinne en paragrawe te begin en op te bou tot uitgebreide stukke werk. Baie hiervan kan gestruktureer word deur aktiwiteite uit te voer.

Formele assessering

Alle assesseringstake waaruit 'n formele assesseringsprogram vir die jaar bestaan, word as formele assessering beskou. Formele assesseringstake word formeel deur die onderwyser aangeteken vir vorderings- en sertifiseringsdoeleindes. Alle formele assesseringstake is onderworpe aan moderering vir die doeleindes van gehalteversekering en om te verseker dat toepaslike standaarde gehandhaaf word. Formele assessering is vir onderwysers 'n sistematiese manier waarop hulle kan evalueer hoe goed leerders in 'n graad en in 'n bepaalde vak vorder. Voorbeelde van formele assesserings sluit in toetse, eksamens, praktiese take, projekte, mondelinge aanbiedings, demonstrasies, uitvoerings, ens. Formele assesseringstake maak deel uit van 'n jaar lange formele assesseringsprogram in elke graad en vak.

Die vier soorte assessering

Soort assessering	Beskrywing
Basislyn-assessering	Stel vas of leerders aan die basiese vaardigheds- en kennisvlakvereistes voldoen Help onderwyser om vir die jaar en vir elke leerder te beplan Word aan die begin van die jaar en voor 'n bepaalde onderwerp gedoen Resultate word as 'n riglyn vir onderrig gebruik en nie vir bevorderingsdoeleindes nie.
Diagnostiese assessering	Lig die onderwyser in oor sekere spesifieke probleemareas wat dalk vordering kan belemmer Help bepaal of 'n leerder se probleem inhouds- of psigososiaal is Toepaslike ingrypings behoort op 'n diagnostiese assessering te volg Resultate behoort tot ingrypings aanleiding te gee en nie vir bevorderingsdoeleindes gebruik te word nie.
Formatiewe assessering	Word gebruik om die leerder se vordering aan te help en nie vir bevorderingsdoeleindes nie Gewoonlik informeel, om die onderwyser en leerder te help met 'n meer gereelde verslag oor die peil wat die leerder bereik het Onderwysers kan hierdie vorm van assessering gebruik om hul eie onderrig aan te pas.
Summatiewe evaluering	Uitgevoer ná voltooiing van 'n onderwerp of groep onderwerpe Is 'n assessering van leeraktiwiteite wat plaasgevind het Word aangeteken en vir bevordering gebruik Dit is gewoonlik formele assessering waaruit die Formele Assesseringsprogram bestaan.

In Skeppende Kunste neem assessering die vorm aan van praktiese assessering en geskrewe werk:

- Praktiese werk: Assessering behoort die spoor van vordering te volg vanaf waarneming van praktiese werk in die klas en opbou tot 'n finale praktiese assesseringstaak in elke kunsvorm in die vierde kwartaal
- Geskrewe werk: Vanweë die tekort aan tyd word geskrewe assesserings tot een geskrewe taak/toets per kunsvorm per jaar beperk, met 'n geskrewe eindeksamen vraestel.

Soorte formele assessering vir Skeppende Kunste

Toetse en eksamens

Dit is individuele assesseringstake. Toetse en eksamens vir formele assessering behoort 'n aansienlike mate van inhoud te dek. Toetse en eksamens moet onder streng beheer voltooi word. Elke toets en eksamen moet voorsiening maak vir 'n reeks kognitiewe vlakke in die korrekte toewysing (kyk onderstaande tabel).

Kognitiewe vlak	Aktiwiteit	Persentasie van taak
Laag	Herhalende vaardighede in elke kunsvorm	30
Medium	Toepassing van vaardighede; ontleding van kunswerke; geskrewe take waarvoor begrip vereis word	40
Hoog	Skeppende werk; samevoeging van vaardighede en kennis in die skep van kunswerke; evaluering van kunswerke	30

Voordat 'n assesseringstaak aan leerders uitgedeel word, moet onderwysers verseker dat hulle al die vrae self kan beantwoord. Wanneer onderwysers 'n assesseringstaak stel, moet hulle 'n memorandum van antwoorde en/of 'n rubriek vir assessering opstel. Raadpleeg die sewepunt-aanslagkode of prestasieskaal in hierdie onderwysersgids wanneer 'n rubriek

saamgestel word. Terugvoer behoort sterk punte te erken en probleemareas vir leerders se ontwikkelingsbehoefte te identifiseer. Aksieplanne oor hoe leerders ondersteun gaan word, behoort hierdie terugvoer te vergesel. Dit is belangrik dat die terugvoer leerders aanmoedig om beter te vaar en hul selfvertroue op te bou.

Werkstuk/aanbieding

Daar word net een werkstuk of eksamen in Skeppende Kunste vir graad 8 vereis. Dit val in die tweede kwartaal van Skeppende Kunste en behels 'n geskrewe navorsingstaak waarin leerders 'n plaaslike soort kunsvlyt moet ondersoek. Leerders moet hul begrip van 'n plaaslike soort kunsvlyt toon; hulle moet leer hoe dit gemaak word, en wat betrokke is by die verkoop daarvan. Dit moet alles blyk uit hul bespreking met die persoon wat die kunsvlytitem gemaak het. Hierdie werkstuk of aanbieding tel 20 punte.

Uitvoering/improvisasie

Maak seker dat die assesseringskriteria vir 'n assessering lank voor die tyd vir leerders duidelik is. Laat leerders waar moontlik toe om repetisies voor hul portuurgroepe uit te voer sodat hulle vóór hul formele assessering daarop kan verbeter.

Praktiese Visuele kunste in 2D of 3D

Maak seker dat die assesseringskriteria reg van die begin af en lank vóór 'n assessering vir leerders duidelik is. Bied deurlopende leiding en terugvoer sodat daar baie geleenthede vir verbetering is voordat die werk vir formele assessering aangebied word.

Formele assesseringsvereistes vir Skeppende Kunste

Die assesseringsvorme wat gebruik word, moet toepaslik wees vir die leerders se ouderdomme en ontwikkelingsvlakke. Leerders moet elke kwartaal formele assesserings voltooi. Formele assessering sluit in formeel geassesseerde take asook projekte en eksamens. Die Formele Assesseringsprogram soos deur die KABV voorgeskryf, word hier aangedui:

Formele assesseringsprogram in Graad 8

Formele assesserings (SGA gedurende die jaar)		Eindeksamen	
40%		60%	
<ul style="list-style-type: none"> Assessering van praktiese werk in twee kunsvorms - 30% Taak/geskrewe toets in twee kunsvorms - 10%		<ul style="list-style-type: none"> Uitvoering/aanbieding in elke kunsvorm - 40% Geskrewe eksamenvraestel/le met vrae uit elke verkose kunsvorm - 20%	
Assessering per kwartaal			
Kwartaal 1: <u>Praktiese assessering</u> Kunsvorm 1: 10 punte (5%) Kunsvorm 2: 10 punte (5%) Totaal: 10%	Kwartaal 2: <u>Geskrewe assessering of toets</u> Kunsvorm 1: 10 punte (5%) Kunsvorm 2: 10 punte (5%) <u>Praktiese taak/toets</u> Kunsvorm 1: 10 punte (5%) Kunsvorm 2: 10 punte (5%) Totaal: 20%	Kwartaal 3: <u>Praktiese assessering</u> Kunsvorm 1: 10 punte (5%) Kunsvorm 2: 10 punte (5%) Totaal: 10%	Kwartaal 4: <u>Praktiese eksamen</u> Kunsvorm 1: 40 punte (20%) Kunsvorm 2: 40 punte (20%) <u>Geskrewe eksamen</u> Kunsvorm 1: 20 punte (10%) Kunsvorm 2: 20 punte (10%) Totaal: 60%
Praktiese werk wat gedurende die jaar in die klas gedoen word, moet op praktiese eksamens in die twee kunsvorme uitloop.			

Formele assesseringsprogram (FAP)- vir Skeppende Kunste

Hier volg 'n volledige formele assesseringsprogram-plan. Hierdie assesserings maak voorsiening vir 'n reeks kognitiewe vlakke en vermoëns soos deur die KABV vereis, en soos in hierdie afdeling beskryf.

Dans (een van twee kunsvorms). Elke kunsvorm sal 'n gewig van 50% dra.

Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	Totale punte
LB-bladsy 22 Prakties: Tegniek en komposisie (lokomotories en aksiaal) 10 punte	LB-bladsy 35 Prakties: Tegniek, uitvoering van populêre dans en komposisie (tyd, verhouding) 10 punte LB-bladsy 35 Geskrewe toets: Terminologie, doel van opwarming en afkoeling, dansgeletterdheid - populêre dans 10 punte	LB-bladsy 51 Prakties: Tegniek en improvisasie (ruimte, krag, verhoudinge) 10 punte	LB-bladsy 59 Praktiese eksamen: Uitvoering van klaswerk en groepdans, asook komposisie (gebare) 40 punte LB-bladsy 59 Geskrewe eksamen: Elemente, terminologie, maatskaplik, gemeenskap, populêre dans, loopbane 20 punte	
10 punte	20 punte	10 punte	60 punte	100 punte

Drama (een van twee kunsvorms). Elke kunsvorm sal 'n gewig van 50% dra.

Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	Totale
LB-bladsy 85 Klaskamer-improvisasie: Proses en uitvoering (groepwerk) 20 punte ÷ 2 = 10	LB-bladsy 102 Resensie van 'n toneelstuk/ lewende uitvoering gesien 20 punte ÷ 2 = 10 LB-bladsy 100 Uitvoering: Gedig OF Lofbetuigingspoësie (Individueel en/of in groepe) 20 punte ÷ 2 = 10	LB-bladsy 111 Afgeronde uitvoering: Kort geïmproviseerde drama (groepwerk) met selfgemaakte tegniese hulpbronne 20 punte ÷ 2 = 10	LB-bladsy 123 Praktiese eksamen: Dialoë OF gedramatiseerde prosa OF inheemse storievertelling (individueel en/of in groepe) 40 punte LB-bladsy 128 Geskrewe eksamen: Aspekte van media en elemente van drama 20 punte	
10 punte	20 punte	10 punte	60 punte	100 punte

Musiek (een van twee kunsvorms). Elke kunsvorm sal 'n gewig van 50% dra.

Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	Totale
LB-bladsy 151 Prakties: Groepwerk- uitvoering: 20 punte ÷ 2 = 10	LB-bladsy 173 Toets/werkstuk: Musiekgeletterdheids- aktiwiteite 20 punte ÷ 2 = 10 LB-bladsy 173 Prakties: Solo- of groepwerk- uitvoering: 20 punte ÷ 2 = 10	LB-bladsy 193 Prakties: Solo- en ensemble-werk 20 punte ÷ 2 = 10	LB-bladsy 215 Praktiese eksamen: Solo- en groepwerk Speel en improvisasie 40 punte LB-bladsy 215 Geskrewe eksamen 20 punte	
10 punte	20 punte	10 punte	60 punte	100 punte

Visuele kunste (een van twee kunsvorms). Elke kunsvorm sal 'n gewig van 50% dra.

Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	Totale
LB-bladsy 233 Prakties: Skep in 3D 'n mitologiese houer	LB-bladsy 250 Taak: Skep in 2D 'n tekening van persoonlike kommentaar oor 'n gemeenskaps- kwessie	LB-bladsy 266 Werkstuk/ aanbieding: Visuele geletterdheid: Loopbane in die kunste	LB-bladsy 285 Eksamen: Skep in 2D: Mestekenbord met geskrewe nabetragting oor die gebruik van kunselemente en ontwerpbeginsels	
10 punte	10 punte	20 punte	60 punte	100 punte

Hier onder is voorbeelde van praktiese assesseringsinstrumente vir elke kunsvorm. Dit kan vir bepaalde praktiese take aangepas word.

Voorbeeld van 'n Graad 8 Praktiese Formele Assesseringsinstrument vir Musiek

Assesseringskriteria	Moontlike punte	Leerder 1	Leerder 2	Leerder 3	Leerder 4
Solo prakties					
• Gebruik van musiekelemente	10				
• Gebruik van instrumente	10				
• Persoonlike vertolking	10				
• Kreatiwiteit	5				
• Kommunikasie	5				
Totale punte	40				

Voorbeeld van 'n graad 8- formele assesseringsinstrument vir praktiese dans

Assesseringkriteria	Moontlike punte	Leerder 1	Leerder 2	Leerder 3	Leerder 4
Klaswerk					
• Onthou van oefeninge en bewegings	5				
• Veilige gebruik van die liggaam (postuur, liggaamslyn, veilige landings)	5				
• Fiksheid (spierkrag, stamina, buigsaamheid)	5				
• Vlak van ingewikkeldheid bereik	5				
Groepsekwens of dans					
• Gehalte van beweging (koördinasie, beheer, musikaliteit, ingewikkeldheidsvlak, verbintenis tot beweging, aandag aan detail, fokus)	5				
• Spanwerk (tydsberekening, ruimtelike bewustheid)	5				
Improvisasie en choreografie					
• Gebruik van danselemente	2				
• Gebruik van komposisiestrukture	2				
• Skeppende vermoë	2				
• Selfvertroue as dit kom by improvisasie en komposisie	2				
• Werk saam met ander	2				
Totale punte	40				

Voorbeeld van 'n graad 8- formele assesseringsinstrument vir praktiese Visuele kunste

Assesseringskriteria	Moontlike punte	Leerder 1	Leerder 2	Leerder 3	Leerder 4
Klaswerk (teken 'n figuur)					
• Leerder se gebruik van kunselemente: lyn, vorm, kleurtoon	10				
• Leerder se verkenning van ontwerpbeginsels: verhouding, beklemtoning, kontras	10				
• Leerder se persoonlike interpretering van die onderwerp	10				
• Leerder se verkenning van komposisie: plasing binne format	10				
Totale punte	40				

Voorbeeld van 'n graad 8-assesseringsrubriek vir 'n drama-uitvoering

Kriteria	1 – 3	4 – 5	6 – 7	8 – 10
Teks omvat drama-elemente soos byvoorbeeld spanning, simbole en tydsberekening	Swak gebruik van drama-elemente	Skaflike gebruik van drama-elemente	Goeie gebruik van drama-elemente	Uitstekende gebruik van drama-elemente
Teks is kreatief, oorspronklik en opwindend	Nie baie kreatief en opwindend nie	Taamlik kreatief en opwindend	Kreatief en opwindend	Uitsonderlik kreatief en opwindend
Groep het goed saamgewerk en almal het bygedra tot die sukses van die teks as 'n uitvoering	Voldoen nie aan verwagtinge nie	Bevredig verwagtinge, maar in 'n beperkte mate	Voldoen goed aan verwagtinge	Oortref verwagtinge
Uitvoering word met selfvertroue voor die klas opgevoer met goeie aanbiedingstegnieke: vermaak klas en voed op	Voldoen nie aan verwagtinge nie	Bevredig verwagtinge, maar in 'n beperkte mate	Voldoen goed aan verwagtinge	Oortref verwagtinge
Karakterisering is oortuigend	Voldoen nie aan verwagtinge nie	Bevredig verwagtinge, maar in 'n beperkte mate	Voldoen goed aan verwagtinge	Oortref verwagtinge
Kostuums, rekwisiete, stelle en ligte dra by tot 'n suksesvolle uitvoering	Voldoen nie aan verwagtinge nie	Bevredig verwagtinge, maar in 'n beperkte mate	Voldoen goed aan verwagtinge	Oortref verwagtinge
'n Bewustheid van die teikengehoor en hul behoeftes word gedemonstreer	Voldoen nie aan verwagtinge nie	Bevredig verwagtinge, maar in 'n beperkte mate	Voldoen goed aan verwagtinge	Oortref verwagtinge
Die uitvoering is sprekend van die tema van die toneelstuk	Voldoen nie aan verwagtinge nie	Bevredig verwagtinge, maar in 'n beperkte mate	Voldoen goed aan verwagtinge	Oortref verwagtinge

Inklusiewe assessering

Onderwysers moet aanpasbare en alternatiewe metodes ontwikkel waarvolgens leerders met leergestremdhede geassesseer kan word, sodat die leerders geleenthede gebied word om bekwaamheid te toon op maniere wat hulle behoeftes pas. Hier is sommige voorbeelde van hoe om hierdie leerders te assesser sonder om afbreuk te doen aan die geldigheid van die assessering.

- Sommige leerders het dalk konkrete apparate vir 'n langer tyd nodig as hul eweknieë.
- Assesseringstake, veral geskrewe take, kan in kleiner afdelings verdeel word vir leerders wat nie vir 'n lang tyd kan konsentreer of werk nie, of anders moet kort onderbrekings gedurende die uitvoering van die take toegelaat word. Daar kan ekstra tyd vir leerders ingeruim word om die take te voltooi.
- Sekere leerders moet moontlik hul take op 'n afsonderlike plek voltooi om te voorkom dat hul aandag afgetrek word.

- 'n Verskeidenheid assesseringsinstrumente behoort gebruik te word, aangesien 'n leerder dalk kan vind dat 'n bepaalde assesseringsinstrument hulle nie die geleentheid bied om te wys wat hulle kan doen nie.
- In die gevalle van leerders wat nie kan lees nie, moet die take aan hulle voorgelees word en kan hulle mondelings antwoorde dikteer. Assessering kan ook 'n praktiese komponent insluit waarin leerders hul bekwaamheid kan demonstreer sonder om taal te gebruik.
- 'n Gebaretaaltolk kan gebruik word.
- Assesseringstake kan in braille beskikbaar gestel word, of in groot- of vetdruk aangebied word.
- Assessering kan insluit die gebruik van diktafone of rekenaars met stemsintetiseerders.
- Die vorme van assessering wat toegepas word, behoort toepaslik te wees vir leerders se ouderdom en ontwikkelingsvlakke. Die ontwerp van hierdie take behoort die inhoud van die vak te dek en 'n verskeidenheid take in te sluit wat daarop gemik is om die doelstellings van die vak te bereik.

Opname en verslaggewing van assessering

Opname

Deur aantekeninge te maak, word die vlak van 'n leerder se prestasie in 'n spesifieke assesseringstaak gedokumenteer. Dit dui aan of die leerder vordering maak met die bereik van die kennisvlakke wat in die leerplan voorgeskryf is. Rekords van leerderprestasie behoort gebruik te word om die vordering wat deur onderwysers en leerders in die onderrig- en leerproses gemaak word, te verifieer.

Verslaggewing

Leerders se prestasie kan op verskillende maniere aangeteken word. Dit sluit in rapporte, ouervergaderings, skoolbesoekdae, ouer-onderwyserkonferensies, foonoproepe, briewe, klas- of skoolnuusbriewe, ens. Onderwysers in alle grade lewer verslag in persentasies vir die vak. Die onderskeie prestasievlakke en die ooreenstemmende persentasie-indelings word in die onderstaande tabel getoon:

Merieteskaal	Beskrywing van vaardigheid	Persentasie
7	Uitstaande prestasie	80–100
6	Verdienstelike prestasie	70–79
5	Aansienlike prestasie	60–69
4	Voldoende prestasie	50–59
3	Gematigde prestasie	40–49
2	Elementêre prestasie	30–39
1	Geen prestasie	0–29

Afdeling C: Onderrig en leer in Skeppende Kunste

Wat is Skeppende Kunste?

Skeppende Kunste is 'n vak wat van graad R tot graad 9 aangebied word. Skeppende Kunste lewer 'n waardevolle bydrae tot die leerders se oorkoepelende ontwikkeling deur hulle aan dans, drama, musiek en visuele kunste bloot te stel, waarvan leerders twee kunsvorms in graad 8 bestudeer.

Volgens die KABV is die bedoeling van die vak Skeppende Kunste om:

- Skeppende, ekspressiewe en innoverende individue en spanne te ontwikkel
- Leerders blootstelling aan ervarings in dans, drama, musiek en visuele kunste te gee
- Toegang tot basiese kunsopvoeding vir alle leerders te verleen
- Artistieke talent, aanleg en entoesiasme te identifiseer en te koester
- Leerders met genoegsame basiese vaardighede toe te rus sodat hulle verder in kunsvorms van hul keuse kan studeer
- 'n Bewustheid van kuns oor die spektrum van diverse kulture te ontwikkel
- Leerders aan 'n reeks loopbane in die kunste bloot te stel
- Kunsgelletterdheid en waardering te ontwikkel
- Toekomstige gehore en kunsverbruikers te ontwikkel
- Lewensvaardighede deur die kunste te ontwikkel.

Die onderrig van Dans in die senior fase

Dans word ingesluit in Skeppende Kunste om leerders die geleentheid te gee om vaardighede soos fisiese beheer, uithouvermoë, buigsaamheid, stamina, koördinasie en krag op te bou. In die dansklas word hierdie vaardighede in 'n veilige omgewing ontwikkel waarin leerders ook die waarde van klaskamergedragskodes, opwarming, die regte manier waarop bewegings uitgevoer moet word en afkoeling geleer word.

In die Dansklas improviseer leerders, wat hulle kreatiwiteit en individualiteit ontwikkel. Hulle bou ook waardering op vir die danskunsvorm en ervaar die vreugde daarvan om te dans terwyl hulle aan hul persoonlike fiksheid werk.

Groot dele van die danssekwens word in groepformaat uitgevoer. Onderwysers word aangemoedig om sensitief te wees teenoor leerders wat dalk sukkel met die intimiteit en vertroue wat in hierdie aktiwiteite vereis word. Hou in gedagte dat sommige leerders geïnhibeer kan voel en dit moeilik sal vind om die diepte van die fisiese aktiwiteit te verken. Met verloop van tyd en met hope lof en aanmoediging sal hierdie leerders begin om die klas meer en meer te geniet. Hou in gedagte dat die dansklas 'n wesenlike rol kan speel om leerders te help om 'n positiewe selfbeeld en vertroue in hulle portuurgroepe te ontwikkel.

In die Dans-vak word dieselfde onderwerpe deur die jaar en in elke daaropvolgende jaar met toenemende kompleksiteit herhaal. Leerders oefen dieselfde vaardighede, maar ontwikkel dit, en verken verwante konsepte tot 'n groter mate.

Verminder, hergebruik en herwin in Dans en Drama

Leerders behoort vir alle optredes die volgende drie dinge in ag te neem:

- **Verminder:** Probeer om dinge so eenvoudig moontlik te hou. Rekwesiete, kostuums en verhoogstelle is dikwels nodig om vertonings te ondersteun of te verbeter, maar herinner leerders dat talentvolle akteurs nie altyd rekwesiete nodig het om hulle boodskap oor te dra nie. Hoe minder materiaal gebruik word, hoe minder is die verkisting. Dit bespaar ook geld.
- **Hergebruik:** Alle bruikbare materiale kan vir toekomstige opvoerings gebêre word, indien jou skool oor die ruimte beskik.
- **Herwin:** Rekwisiete, verhoogstelle en kostuums wat in ongebruik geraak het, behoort herwin te word. Dit is daarom belangrik dat dit van herwinbare materiale vervaardig word. Dit is altyd beter om te herwin as om goed weg te gooi, en dit moet as die laaste opsie beskou word vir omgewingsvolhoubaarheid. Leerders behoort aangemoedig te word om eerder minder te gebruik en te herwin.

Die onderrig van Drama in die senior fase

Drama bied aan leerders baie belangrike geleenthede vir persoonlike ontwikkeling, asook die kans om hul waardering vir die teaterkunste en verwante loopbane op te bou.

In die Dramaklas word leerders 'n werktuig gegee om menslike verhoudinge en kwessies te kan verken. Hulle word aangemoedig om diep oor hierdie kwessies na te dink en om tydens drama-improvisasies daarop te reageer. Die ervaring kan vir baie leerders katarisies wees, en veral in die samehang van portuurgroepbesprekings kan dit leerders help om vertroue en steun te wen namate hulle die ingewikkeldhede van die lewe aandurf.

As Drama-onderwyser speel jy 'n wesenlike rol daarin om leerders aan te moedig om te verken. Jou entoesiasme en lof is van wesenlike belang om by leerders tuis te bring dat die dramaklas 'n veilige en waardevolle omgewing is. Hou in gedagte dat sommige leerders dit aanvanklik moeilik kan vind om ander te vertrou en met hulle saam te werk, maar met verloop van tyd kan hulle die aktiwiteite begin geniet. Om dit te laat gebeur is dit belangrik dat terugvoer positief en nuttig bly en dat leerders nooit ontmoedig word om hul kreatiwiteit te verken nie.

Maak seker dat die reëls vir die Dramaklas konsekwent nagekom word, sodat daar perke is waarbinne leerders kan funksioneer. Herinner leerders daaraan dat onderlinge respek die hoeksteen van 'n suksesvolle drama-ervaring is. Ons dring sterk by jou aan om nie die stem- en fisiese opwarmingsaktiwiteite aan die begin van die les te verwaarloos nie ten einde beserings te voorkom en spierkrag te ontwikkel.

Onderrig Musiek in die senior fase

In die Musiek-klas leer leerders hoe om note te lees en hul eie musiek te skryf. Hulle leer die grondbeginsels van musiek, soos lettername en die diskant- en bassleutels; konsepte oor nootwaardes en hoe lank note aanhou, soos die heelnoot, halfnoot, kwartnoot en agtstenoot; en hoe om met ritmiese frases te werk wat heelnote, halfnote en kwartnote bevat en toonhoogte behels.

Hulle leer ook 'n verskeidenheid liedjies sing. Onthou dat leerders altyd met asemhalings- en opwarmingsoefeninge moet begin voordat hulle 'n liedjie sing. In die Musiek-klas ontwikkel leerders hul vermoë om op die noot deur 'n repertoire liedjies te sing. Hulle volg ook

bladmusiek terwyl hulle na 'n wye reeks musiekstyle luister. Leerders word aangemoedig om ritmes (tweeslag-, drieslag- en vierslagmaat) te identifiseer, asook instrumente en agtergrond.

In die senior fase maak en komponeer leerders musiek. Hulle begelei liedjies met liggaamsperkussie en skep vokale sowel as instrumentale musiek. Dié kreatiewe oefening is belangrik vir hul ontwikkeling en die uitdrukking van individualiteit.

Probeer om musiek nie as “goed” of “sleg” in jou klas te tipeer nie. “Goeie” musiek is dít wat jou leerders opgewonde oor musiek maak en verskaf talle kreatiewe moontlikhede wat alle aspekte van musiek betref: luister, beweeg, dans, sing, liedjies maak, instrumente maak en bespeel, of klankbeelde skep. Wanneer jy Musiek onderrig, maak dit ook nie saak hoe goed jy bladmusiek kan lees of 'n instrument kan bespeel nie. 'n Goeie Skeppende Kunste-onderwyser verskaf bloot 'n omgewing waarin leerders kreatief voel, vaardighede en kennis kan ontwikkel en selfvertroue kan opbou.

Wanneer jy 'n liedjie aanleer, hou die onderstaande prosesse in gedagte:

- Vra die leerders om hul oë toe te maak en met aandag na die liedjie te luister.
- Vra hulle dan om jou te sê hoe die musiek hulle laat voel, of waaraan dit hulle laat dink (jong leerders het dikwels 'n visuele reaksie).
- Identifiseer die ritme van die liedjie. Kyk watter voetritme vir die liedjie werk. Dit is dikwels maklik om die stapritme (links, regs, links, regs ...) te kry. Jy kan daarmee eksperimenteer om die ritme te hou deur verskillende soorte liggaamsperkussie te gebruik, soos voete te stamp, hande te klap en knieë te buig om op en af saam met die ritme van die musiek te beweeg.
- Leer die woorde; leer dit ook vir die leerders deur die woorde ritmies te sê, in 'n praatstem, en die ritme met jou voet te tik.
- Skryf die liedjie (begin met die koorgedeelte) op die bord, en tik (of maak 'n “x”) onder die lettergrepe waarop die sterk ritme of klem val. Dit maak dit makliker om die liedjie aan te leer.
- Indien moontlik, luister na die liedjie op 'n CD totdat die leerders dit goed ken en die wysie kan sing terwyl hulle die ritme hou.

Die onderrig van Visuele kunste in die senior fase

Visuele kunste is 'n vak wat leerders unieke probleemoplossingsgeleenthede bied en hulle analitiese denke ontwikkel. Namate leerders die wêreld rondom hulle verstaan, gee die Visuele kunste as vak hulle die geleentheid om hulself simbolies en op unieke wyse uit te druk, wat 'n baie bemagtigende ondervinding is. Jou entoesiasme en lof speel 'n groot rol om hulle te help om hul vaardighede in die kunsklas te ontwikkel.

Wanneer leerders die werk van ander kunstenaars bespreek, moet jy hulle aanmoedig om dit op 'n beleefde wyse te doen, om Visuele kunste-terminologie te gebruik en om redes vir hul menings te gee.

Skep in 2D

'n Vorm wat so plat is soos 'n vel papier, is tweedimensioneel. Jy kan verskillende formate, byvoorbeeld sirkelvormig, vierkantig of langwerpig, in teken- en skilderwerk gebruik. Die bladsy kan ook op sy sy gedraai word om 'n bepaalde onderwerp te pas. 'n

Passasierstrein sal byvoorbeeld beter op 'n smal strook papier pas, terwyl 'n kameelperd makliker op 'n langwerpige formaat sal pas wat vertikaal gebruik word.

Wanneer leerders die menslike figuur teken of skilder, moet jy hulle van besonderhede bewus maak deur verhouding te bespreek en leerders aan te moedig om die verskille tussen mense te aanvaar. Beklemtoon dat niemand toegelaat sal word om kwetsend te wees of negatiewe aanmerkings te maak nie. Dit is 'n waardevolle manier om vir leerders respek vir mekaar se kultuur en voorkoms te leer.

Stel die materiale en tegnieke vir die tweedimensionele les in jou inleiding bekend. Demonstreer waar nodig, maar wys hulle net hoe om tekstuurmerke te maak of hoe om die potlode of penseel te gebruik.

Moenie 'n tekening maak om as voorbeeld te dien nie. Indien jy 'n tekening skep, sal leerders óf probeer om dit na te boots óf hulle sal hul eie pogings met jou tekening vergelyk en vertroue in hul eie vermoë verloor.

Skep in 3D

Vorms wat driedimensioneel is, het hoogte, lengte en diepte en daar word daarna as vorms verwys. Leerders moet hul eie modelle van alle kante oorweeg, reg rondom.

Sensitiewe en ingeligte Visuele kunste-onderrig is baie belangrik om te voorkom dat leerders vertroue in hul eie skeppende vermoëns verloor. Die klem behoort op positiewe vaslegging geplaas te word, asook op die verskaf van die soort aktiwiteite wat hulle opgewonde sal maak en sal uitdaag om nuwe idees te toets en selfvertroue op te bou deur hulle positief en opbouend aan te moedig. Strew daarna om leerders se ervaring van die wêreld te verdiep by wyse van bespreking, ope vroe en sintuiglike stimulasie.

Moenie probeer om vir leerders die “regte” manier te leer om te teken, skilder of beeldhoukuns te beoefen nie. Moedig hulle aan om hulself vrylik uit te druk sonder vrees of kritiek. Die ware karakter van suksesvolle onderrig in die Visuele kunste is dat elke leerder 'n unieke en individuele kunswerk voortbring en dat hulle die uitdaging van kunsskepping geniet. Leerders behoort vol vertroue en opgewonde te voel oor hul vermoë om hulself skeppend uit te druk.

Inklusiewe onderrig

Wat is inklusiewe onderrig?

In die senior fase is dit van wesenlike belang dat leerders hulle in 'n omgewing bevind waarin hulle 'n belangstelling in die leerproses asook die geloof dat hulle kan leer, kan ontwikkel. Inklusiewe opvoeding word gedefinieer as 'n leeromgewing waarin die volle persoonlike, akademiese en professionele ontwikkeling van alle leerders, ongeag ras, klas, geslag, fisieke of ander gebreke, geloof, kultuur, seksuele voorkeur, leerstyle en taal bevorder word.

Insluiting gaan oor erkenning en respek vir die feit dat:

- alle leerders die reg het om te leer
- alle leerders kan leer
- alle leerders ondersteuning nodig het

- alle leerders uniek is en verskillende, maar in gelyke mate gewaardeerde, leerbehoefte het
- alle leerders die geleentheid nodig het om hul eie unieke sterk punte uit te bou
- die leerder die middelpunt van die onderrig- en leerproses is
- daar verskille in leerders is, byvoorbeeld ouderdom, geslag, taal, kultuur, leerstyle, gestremdhede, MIV-status, ens.

Insluiting gaan ook oor:

- magtiging van opvoedkundige strukture, stelsels en leermetodiek om in die behoeftes van alle leerders te voorsien
- meer as net formele skoolopleiding – dit omvat ’n leerproses wat in die huis, gemeenskap en so meer plaasvind
- verandering van houdings, gedrag, metodiek en omgewings om in die behoeftes van alle leerders te voorsien
- die versekering van maksimum deelname van alle leerders aan die kultuur en leerplan van alle opvoedkundige instellings
- identifisering en minimalisering van leergestremdhede wat op enige vlak van die stelsel kan voorkom.

Sommige van die leerders in jou klas voel dalk reeds uitgesluit of dink dalk negatief oor opvoeding. Daar is geen rede vir hulle uitsluiting uit klasaktiwiteite nie. Dit is die verantwoordelikheid van die onderwyser om insluiting van hierdie leerders te verseker. Dit beteken om aktiwiteite aan te pas om in hul behoeftes en vermoëns te voorsien. Dit is net so belangrik dat die klas nie hieroor verdeeld is nie. Leerders met hierdie uitdagings behoort eerder aanvaar en, waar moontlik, deur hul portuurgroepe gehelp te word. Leerders behoort te alle tye ontmoedig te word om te terg, af te knou en te tiranniseer of leerders met spesiale behoeftes te ignoreer. Wanneer hierdie houdings teenoor ’n leerder ingeneem word, skep dit ’n leergestremdheid by daardie leerder.

Praktiese riglyne vir inklusiewe onderrig

- Sorg dat jy ’n goeie begrip het van elke leerder se agtergrond, sterk punte, unieke vermoëns, behoeftes en gestremdhede. Gebruik dan hierdie inligting om struktuur aan jou beplanning te verleen en ’n duideliker fokus te verkry.
- Onthou dat die onderwyser ’n fasiliteerder in leeraktiwiteite is.
- Hou die inhoud en materiaal so toepaslik moontlik.
- Breek onderrig op in klein, hanteerbare en logiese stappe. Hou opdragte duidelik en kort (beplan vooraf).
- Gradeer aktiwiteite volgens die verskillende vlakke en vermoëns van leerders. Probeer om te verseker dat leerders voldoende uitdagings gebied word sonder onnodige stres.
- Ontwikkel ’n balans tussen individuele onderrig, private onderrig deur portuurgroepe, koöperatiewe leeraktiwiteite en onderrig van ’n hele klas.
- Gebruik leerders om mekaar te help in die vorm van soorte groep, of waar die portuurgroep iemand help leer, maatstelsels (*buddy system*) en so meer. Maak seker dat

leerders voel dat hulle deur die onderwyser en hul portuurgroepe in die klaskamer ingesluit word en dat hulle hul steun geniet.

- Verdeel die leerders twee-twee of in groepe op waar lede verskillende take kan hê volgens sterk punte en vermoëns. Bevorder selfbestuursvaardighede en verantwoordelikheid by wyse van groepprole en die soort take wat jy stel.
- Motiveer leerders en bevestig hul pogings en individuele vordering. Bou selfvertroue op. Moedig bevraagtekening, beredenering en eksperimentering met idees aan en moedig hulle ook aan om menings te waag.
- Bepaal die leerder se Proksimale Ontwikkelingsone (POS) en gebruik dit vir effektiewe onderrig en leeraktiwiteite. Vygotsky het die POS beskryf as die afstand tussen wat die leerders reeds weet en verstaan, en wat hulle met die hulp van volwassenes kan verstaan. Die leerproses is derhalwe 'n sosiale interaksie namate die onderwyser die leerder bemiddel en ondersteun sodat hulle 'n nuwe konsep kan verstaan.
- Bestee tyd aan die vaslegging van nuwe leeraktiwiteite. Gebruik verskillende maniere om dit te doen totdat al die leerders die konsep verstaan. Ruim tyd in om terug te gaan na take sodat leerders daaruit en uit ander se ervarings en metodes kan leer.
- Gebruik en ontwikkel effektiewe taalvaardighede (ekspressief en ontvanklik, verbaal en nie-verbaal).
- Eksperimenteer met 'n verskeidenheid onderrigmetodes en -strategieë om leerders se belangstelling te behou en vir verskillende leerstyle voorsiening te maak en dit te ontwikkel. Gebruik speletjies, koöperatiewe groepswerk, dinkskrums, probleemoplossing, debatte, aanbiedings, ens.

Leerders met leergestremdhede

'n Leergestremdheid is enigiets wat 'n leerder verhoed om ten volle en effektief te leer. Dit sluit in leerders wat voorheen agtergeblewe was en van opvoeding uitgesluit was vanweë die historiese, politieke, kulturele en gesondheidsuitdagings wat Suid-Afrikaners in die gesig gestaar het. Sommige ander voorbeelde van leergestremdhede kan wees leerders wat visueel of gehoorgestremd is of leerders wat intellektueel gestrem is. Leergestremdhede kan 'n wye verskeidenheid moontlikhede dek, en leerders kan dikwels meer as een soort gestremdheid ervaar. Sommige gestremdhede vereis egter meer as een aanpassing in die klaskamer, asook verskillende soorte en vlakke van ondersteuning.

Dit kan moontlik wees dat leerders meer tyd sal nodig hê en dat daar meer tyd vir hulle ingeruim behoort te word vir:

- die voltooiing van take
- die verwerwing van denkvaardighede (eie strategieë)
- assesseringsaktiwiteite.

Onderwysers moet die aantal aktiwiteite wat voltooi word, aanpas sonder om in te meng met die leerders se aanleer van die vereiste taalvaardighede.

Afdeling D: Kognitiewe vlakke

Kognitiewe vlakke en vermoëns vir Skeppende Kunste in die senior fase

KENNIS EN HERINNER	BEGRIP	TOEPASSING	KONSEPTUELE REDENERING: ONTLEDING	KONSEPTUELE REDENERING: SINTESE	KONSEPTUELE REDENERING: EVALUASIE
Lae orde	Middelorde		Hoë orde		
Aanhaal Absorbeer Benoem Definieer Etiketteer Harmonieer Herhaal Herken Identifiseer Konstateer Lys Memoriseer Naspeur Onthou Opnoem Reageer Reproduseer Selekteer Skets Tel Wys uit	Beskryf Bespreek Definieer Demonstreer Gee voorbeelde Harmonieer Herkonstateer Herskryf Illustreer Interpreteer Klassifiseer Lei af Omskep Onderskei Parafraseer Raam Selekteer Som op Veralgemeen Verduidelik Vergelyk Vertaal	Bereken Demonstreer Gebruik Illustreer Konstrueer Los op Teken Verander Vind aansluiting Voorspel	Differensieer Diskrimineer Onderzoek Onderver- deel Ontleed Organiseer Skei Vind aansluiting	Abstraheer Bespreek Formuleer Genereer Groepeer Integreer Kombineer Konstrueer Ontwerp Organiseer Rangskik Skep Som op Stel op Veralgemeen	Beoordeel Beslis Besluit Beveel aan Disputeer Evaluateer Gradeer Interpreteer Kontrasteer Kritiek Kritiseer Ondersteun Regverdig Skep Waardeer

Metakognitiewe strategieë

Wat is metakognitiewe strategieë en hoe kan ek dit gebruik?

Metakognisie is die denkproses oor hoe jy dink. Volwassenes doen dit dikwels outomaties. Voordat ons iets nuuts aanpak, kan ons onself die volgende afvra: Wat weet ek reeds hiervan? Wat sal my help dat ek dit beter verstaan? Hoe is dit gestruktureer? Namate ons by die teks of aksie betrokke raak, sal ons onself afvra: Het ek dit verstaan? Waarom dink ek so? Hoe strook dit met wat ek reeds weet? Hoe kan ek dit in my lewe toepas? Dan evalueer ons wat ons geleer of gedoen het deur vrae te vra soos: Het ek dit goed verstaan? Watter strategieë het gehelp en watter strategieë het nie gehelp nie? Wat behoort ek volgende keer te doen wanneer ek so 'n taak aanpak?

Leerders is egter dikwels onbewus van hoe hulle dink en by leermateriaal betrokke raak. Jy help leerders om onafhanklik te dink deur hulle lees- en leerstrategieë te beplan, te monitor en te evalueer. Dit is veral effektief vir dié wat in Engels as tweede taal leer en vir leerders wat sukkel. Dit kan dramaties verbeter namate die leerder presteer.

Jy leer metakognitiewe vaardighede deur leerders te vra wat hulle dink en watter strategieë hulle gebruik om materiaal te verstaan. Dit word die beste in klein groepe gedoen. Jy kan ook “hardop dink”-strategieë gebruik wanneer jy met tekste en beelde leerders betrek. “Hardop dink” is dikwels effektief wanneer tekste aan leerders voorgelees word en gedurende kleingroep- en twee-twee-lees oefeninge. Hier is 'n voorbeeld van hoe om metakognitiewe strategieë te gebruik deur van “hardop dink” gebruik te maak.

1. Kies 'n kort stukkie teks en let op waar jy in die leesproses gaan ophou om jou dinkprosesse te modelleer.
2. Dinge wat jy in die beplanningstadium moet insluit, is die volgende:
  - lees die tekstitel en die inhoudstabel
  - kyk na die afbeeldinge en voorspel waaroor die teks dalk kan gaan
  - lees die teks vlugtig terwyl jy kyk vir opskrifte, woorde in vetdruk, en opsommings
  - namate jy vlugtig lees, dink oor wat jy reeds aangaande die vak weet en wat jy nog meer sal wil weet.
3. Verduidelik in die klas wat jy met die leerders gaan doen. Begin deur te verduidelik hoe jy beplan het voordat jy die teks gelees het.
4. Ten einde jou begrip gedurende die leesproses te monitor, kan jy verduidelik waar jy opgehou het om jouself af te vra of jy die inhoud verstaan. Indien die teks 'n lang of ingewikkelde sin in het, beskryf hoe jy dit verdeel het om dit te kon verstaan. Vind plekke waar jy vrae kan vra, soos:
  - Waarom sou dit ....?
  - Is dit soortgelyk aan...?
  - Hoe kan ek uitwerk wat hierdie nuwe woord beteken?
  - Wat wil die skrywer hê ek moet weet?

- Wat dink ek sal volgende gebeur? Waarom dink ek so?
  - Is dit vir my nodig om dit weer te lees vir die nodige gedetailleerde inligting?
5. Wys nou die leerders hoe om hulle metakognitiewe strategieë te evalueer deur vrae en antwoorde te stel, soos:
- Het ek dit goed gelees en verstaan?
  - Wat het my gehelp om dit verstaan? Wat het nie gehelp nie?
  - Wat behoort ek volgende keer te doen wanneer ek oor hierdie onderwerp lees?
  - Wat sal my help om te onthou wat ek gelees het?

Deur betrokke te raak by hoe leerders dink, kan jy hulle beter vir hulle lewens- en leeraktiwiteite in die toekoms voorberei. Oorweeg hoe om hierdie aspek van die leerproses in jou onderrigstyl in te sluit.

Vordering in vaardighede in Skeppende Kunste

In Skeppende Kunste word die aard van vordering in vaardighede in die volgende gevind:

- die inbring van nuwe konsepte en vaardighede
- vermeerdering van woordeskat in die kunsvorm
- toename in die vermoë om goed te luister, op instruksies te reageer en met ander saam te werk
- toename in vaardighede in die kunsvorms
- toename in selfvertroue, selfdisipline, fokus en kreatiwiteit.

Afdeling E: Lesplanne vir Skeppende Kunste

Dans

Kwartaal 1: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders herinner word aan danskonvensies en die basiese tegniek van dans. Hulle sal ook die agt basiese lokomotoriese bewegings en nie-lokomotoriese bewegings verken. Dit sal dan gebruik word om kort bewegingsekwense te skep, waarby hulle verskeie rigtings, vlakke en tempo's sal insluit. In eenheid 1 sal leerders ook vertrouwd gemaak word met danskonvensies, opwarming, vloerwerk, gewrigsversterking en beweeglikheid, en sal hulle hul oogfokus as voorbereiding vir draaibewegings ontwikkel. In eenheid 2 sal hulle vertrouwd gemaak word met lokomotoriese- en nie-lokomotoriese bewegings, en 'n kort danssekwens saamstel. In eenheid 3 sal hul dansteorie en -geletterdheid ontwikkel word.

Kwartaal 1	Tyd (ure)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	45 minute per week, plus een maal per week inoefening na skool	Dansuitvoering	1–13	Self, eweknie, onderwyser
Eenheid 2	twee ure	Improvisasie en komposisie	14–16	Self, eweknie, onderwyser
Eenheid 3	een uur plus huiswerktyd	Dansteorie en -geletterdheid	17–19	Self, eweknie, onderwyser
Die formele assessering vir die eerste kwartaal is prakties: Tegniek en komposisie (lokomotories en aksiaal) vir 10 punte.				

Kernkonsepte en -definisies	
Abdominaal	Maag
Plié	Franse term wat vou of buig beteken
Konsentreer	Met aandag fokus op iets
Komposisie	Om iets uit te dink en saam te stel

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Dans Kwartaal 1			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 1–5 en 9–13		Aktiwiteite 7 en 8	Aktiwiteite 1–5 en 9–13
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 14–16	Aktiwiteit 16		Aktiwiteite 14–16

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Dans Kwartaal 1

Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
	Aktiwiteite 17–19		

EENHEID

Dansuitvoering

Leerderboekbladsy: 9 tot 18

Aanbevole tyd: 45 minute per week, plus inoefening een maal per week ná skool

Oorsig van eenheid

Eenheid 1 handel oor danskonvensies en die belangrikheid daarvan. Die inleiding tot tegniek konsentreer op die verandering van rigting en fokus binne die opwarmingsfase, die opbou van spierkrag met vloerwerkaktiwiteite, versterking van beenspierre en die ontwikkeling van gewrigsbeweeglikheid in enkels en knieë. Leerders se oogfokus word ontwikkel as voorbereiding vir draaibewegings, hulle leer hoe om hul gewig te verplaas en hoe om oor die vloer te beweeg met die verandering van rigting, asook hoe om veilig af te koel.

Danskonvensies

Dit is belangrik dat die danskonvensies deeglik aan die leerders verduidelik word, en verdeel word in die volgende besprekingspunte: groet, fokus, kontroles, gebruik van ruimte en gedragskode.

Gedragskode

Die gedragskode verwys na die volgende: jy moet altyd korrek geklee wees; altyd betyds wees; mekaar se persoonlike ruimte respekteer en sorgsaam wees wanneer jy in die ruimte rondbeweeg; respek vir jou onderwyser, leerders en vir jouself toon; sensitief wees teenoor verskillende kulture en geloofsoortuigings; en nie in die klaskamer eet of drink nie.

Opwarming: lokomotoriese bewegings met verandering van rigting en fokus

Aktiwiteit 1

Warm op deur lokomotoriese bewegings te doen

Leerderboekbladsy 10

Onderrigriglyne: Maak vir hierdie aktiwiteit seker dat die leerders hul liggame deeglik opwarm. Wissel die leerder in die middel van die kring af, sodat alle leerders 'n redelike kans kry om “in beheer” te wees. Moedig leerders aan om verskeie lokomotoriese bewegings uit te voer en nie net 'n paar te gebruik nie.

Vloerwerk: kernstabiliteitsoefeninge

Aktiwiteit 2

Bou krag

Leerderboekbladsy 11

Agtergrondinligting: Die aktiwiteit word gebruik om die rug- en maagspiere te versterk. Spiere werk op hul beste wanneer suurstof deur hulle vloei. Asemhaling is belangrik, en moet geskied met die buig en verlenging van die ruggraat. Maak seker dat die leerders gedurende hierdie aktiwiteit op die regte manier asem haal.

Onderrigriglyne: Maak vir hierdie aktiwiteit seker dat leerders hul ruggraat reg gebruik om die volle omvang van beweging in die ruggraat te verkry. Leerders moet deur elke rugwerwel werk wanneer hulle die ruggraat buig, en die liggaam heeltemal uitstrek nadat die spiere om die ruggraat ontspan het.

Beenspiere en die versterking en beweeglikheid van die gewrigte

Aktiwiteit 3

Maak jou liggaam sterk

Leerderboekbladsy 12

Onderrigriglyne: Maak vir hierdie aktiwiteit seker dat leerders korrek werk. Leerders moet in 'n *plié* hulle hakke op die vloer en hul knieë bymekaar hou met maagspiere wat saamgetrek is. In die *relevé* moet die leerder op die bal van sy of haar voet en met hul gewig op die groottoon uitstrek om "sekelinbuiging" van die voet te voorkom. Wanneer die leerder in die uitdraai-posisie is, moet die knieë agtertoe en verby die tone gestoot word.

Aktiwiteit 4

Doen strekbewegings om jou liggaam sterk te maak

Leerderboekbladsy 13

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit is dit belangrik dat leerders ten alle tye hul liggaamspostuur en liggaamslyn handhaaf. Die maagspiere moet saamgetrek word sodat die leerders hul balans kan behou. Die liggaamspostuur moet gehandhaaf word wanneer hulle die liggaam lig en strek. Wanneer hulle die been verleng, moet dit saam met die voet gestrek word.

Aktiwiteit 5

Vee om te versterk

Leerderboekbladsy 13

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders hulle liggaamspostuur en liggaamslyn handhaaf. Die voet wat op lig, moet oor die vloer vee wanneer die been gebuig word. Wanneer hulle hul been laat sak, moet die voet oor die vloer vee sodat die voete langs mekaar eindig. Hulle moet hul maagspiere saamtrek om balans te verseker.

Oefeninge om oogfokus te ontwikkel

Aktiwiteit 6

Voorbereiding om te fokus

Leerderboekbladsy 14

Onderrigriglyne: Hierdie aktiwiteit word gebruik om die leerders se oogfokus te ontwikkel, en word as voorbereiding vir draaibewegings gebruik. Maak seker dat leerders hulle oë korrek gebruik en op een plek bly fokus om te verseker dat oogfokus reg uitgevoer word.

Kombinasie van bewegings waarin jy jou gewig verplaas

Aktiwiteit 7

Begin die verplasing

Leerderboekbladsy 15

Onderrigriglyne: Laat leerders toe om hierdie aktiwiteit te begin doen saam met 'n maat met wie hulle gemaklik is. Maak seker dat die leerders mekaar sagkens rondskuif sodat hulle veilig voel gedurende hierdie aktiwiteit. Laat die leerders toe om met reguit bene die gewig te verplaas totdat hulle gemaklik en vertrouwd is met die aktiwiteit. Dan kan hulle eksperimenteer met die verplasing van gewig wanneer hulle knieë gebuig is om meer vloeiend te beweeg. Sodra leerders vertrouwd is met die aktiwiteit, laat hulle toe om maats te ruil sodat hulle meer leerders in die klas leer ken.

Aktiwiteit 8

Gaan voort met die verplasing

Leerderboekbladsy 15

Onderrigriglyne: Met hierdie aktiwiteit begin leerders in die hoek van die vertrek en werk saam met 'n maat. Maak seker die leerders skuif deur 'n *plié* en strek hul agterbeen wanneer dit van die vloer af opgelig word.

Artikulasie van die voete en beweeglikheid van die enkel- en kniegewrigte

Aktiwiteit 9

Konsentreer op jou voete

Leerderboekbladsy 16

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders deur hul voete werk om die spiere in die voete te laat werk. Dit moet deeglik gedoen word sodat die leerders hulself vir spronge voorberei. Maak seker die leerders werk behoorlik deur hul voete, sonder om die voete soos 'n sekel te laat inbuig wanneer hulle hul liggame tot op die bal van die voet opstoot. Hierdie aktiwiteit help veral met die opwarming van die voetspiere en enkels.

Aktiwiteit 10**Spring vir beweeglikheid**

Leerderboekbladsy 16

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit is dit belangrik dat leerders in 'n *plié* voorberei, hul bene en voete strek wanneer hulle in 'n stygbeweging is en in 'n "toon-bal-hak-buiging" land. Namate leerders die aktiwiteit herhaal, sal hulle geneig wees om konsentrasie te verloor wanneer hulle moeg raak. Dit kan dalk 'n gebrek aan tegniek tot gevolg hê.

Kombinasies van lokomotoriese bewegings**Aktiwiteit 11****Volg bewegingsaanwysings**

Leerderboekbladsy 16

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders van die hoek van die vertrek af beweeg. Dit is belangrik dat die verandering in rigting en tempo in 'n kits gebeur, en leerders moet in hierdie aktiwiteit van een hoek van die vertrek na die ander beweeg.

Remediërende aktiwiteit: Aanvanklik sal dit dalk vir die leerders 'n uitdaging wees om die skielike verandering in pas te hanteer. Begin deur die verskille in pas te bespreek, asook wat die verskillende passies verg ingevolge liggaamsgebruik. Verandering in rigting kan ook verwarrend wees; doen dus die verandering in rigting stadig. Sodra leerders die veranderinge verstaan, kan hulle dit by die lokomotoriese kombinasie insluit.

Koel af met verbeelde plekke en veilige, stadige strekoefeninge**Aktiwiteit 12****Koel af terwyl jy ontspan**

Leerderboekbladsy 17

Onderrigriglyne: Praat deur die loop van hierdie aktiwiteit voortdurend met die leerders terwyl hulle die bewegings uitvoer sodat hulle nie tydens die aktiwiteit onaktief raak nie. Dit is belangrik dat die liggaam teen 'n egalige pas aanhou beweeg om te verseker dat die liggaam stap-vir-stap afkoel, sodat die spiere tot hul normale toestand kan herstel.

Uitbreidingsaktiwiteit: Sodra leerders hierdie aktiwiteit verstaan, laat een van die leerders toe om in hierdie proses leiding te neem. Help hulle om van kreatiewe inhoud gebruik te maak sodat die leerders se liggame aktief bly terwyl hulle afkoel.

Aktiwiteit 13**Strek uit**

Leerderboekbladsy 18

Onderrigriglyne: Hierdie aktiwiteit moet stadig uitgevoer word sodat die liggaam stap-vir-stap kan afkoel. Die aktiwiteit kan 'n aantal kere herhaal word sodat die leerders behoorlik kan afkoel en hul liggame na 'n normale toestand kan terugkeer.

Dansimprovisasie en komposisie

Leerderboekbladsye: 19 tot 21

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid verken leerders die agt basiese lokomotoriese bewegings, met afwisseling van ruimte, rigtings en tempo: loop, hardloop, huppel, hop, spring, gly, galop, uitspring. Hulle gaan ook nie-lokomotoriese bewegings ondersoek: krul, reguit maak, buig, knak, swaai, draai, skop en ander. Ten slotte kan hulle 'n kort danssekwens saamstel waarin lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings met afwisseling van rigting, vlakke en tempo's gekombineer word.

Verken die agt basiese lokomotoriese bewegings deur ruimte, aanwysing en tempo af te wissel

Aktiwiteit 14

Pret met lokomotoriese bewegings

Leerderboekbladsy 19

Onderrigriglyne: Verduidelik aan leerders dat lokomotoriese bewegings, bewegings is wat jy van een plek na 'n ander maak. Dit is belangrik dat leerders die verskillende lokomotoriese bewegings en hul onderskeie dinamiese eienskappe aandui. Die verandering in bewegings en rigtings moet in 'n kits gebeur en daar moet 'n duidelike oorgang gemaak word.

Agtergrondinligting: Nie-lokomotoriese beweging is wanneer jy op een plek beweeg sonder om êrens heen te gaan.

Verken nie-lokomotoriese bewegings soos om op te krul, te buig, knak, swaai, draai, skop en ander

Aktiwiteit 15

Eksperimenteer op die plek

Leerderboekbladsy 20

Onderrigriglyne: Jy moet seker maak jy kommunikeer in hierdie aktiwiteit baie duidelik met die leerders. Hulle moet die verskil tussen elke lokomotoriese beweging verstaan om ten volle by hierdie aktiwiteit betrokke te bly. Begin stadig sodat leerders gemaklik voel,

en beweeg dan vinniger namate die aktiwiteit voortgesit word. Maak seker die leerders bly op een plek beweeg. Leerders moet bewus wees van die ander leerders in die ruimte.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders twee-twee saam werk en wisselend lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings uitroep. Dit sal leerders help om die verskille tussen die twee te verstaan en daarmee vertrouwd te raak.

Komposisie van 'n kort danssekwens wat lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings saam gebruik

Aktiwiteit 16

Stel beweging saam

Leerderboekbladsy 21

Onderrigriglyne: Moedig leerders in hierdie aktiwiteit aan om kreatief te wees met die keuse van hul bewegings. Daar moet 'n duidelike onderskeid tussen lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings wees. Sodra leerders 'n kort bewegingsekwens geskep het, gee hulle die nodige leiding om kreatief te wees deur die elemente van dans, soos ruimte, tyd ens., in te sluit.

Uitbreidingsaktiwiteit: Sodra leerders hierdie kort bewegingsekwens geskep het, deel hulle in groepe van drie tot vier op. Elke leerder moet dan sy/haar bewegingsekwens vir die groep leer. Elke groep moet dus 'n bewegingskombinasie van drie tot vier bewegingsekwens leer doen. Sodra elke groep hul bewegingskombinasie voltooi het, kan hulle dit voor die res van die klas uitvoer.

EENHEID

Dansteorie

Leerderboekbladsye: 22 tot 24

Aanbevole tyd: een uur plus huiswerktyd

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal jy die gedragskode in die dansklas verder ondersoek deur bespreking, onderhandeling en die maak van 'n klasplakkaat. Jy sal weer kyk na dansterminologie soos lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings.

Gedragkode in die dansklas

Bespreking

Aktiwiteit 17

Bespreek die reëls

Leerderboekbladsy 22

Onderrigriglyne: Deel die klas in groepe van vyf op en maak seker hulle het skryfbehoeftes byderhand. Leerders moet gesels oor wat hulle dink die vyf belangrikste reëls in die klas is en dié reëls neerskryf.

Sodra elke groep die vyf reëls neergeskryf het, moet hulle dit aan die res van die klas voorlees. Wanneer al die groepe dit voorgelees het, gee terugvoering aan die klas en bespreek hul keuse van klasreëls. Voeg, indien nodig, jou eie reëls by.

Onderhandeling

Aktiwiteit 18

Kom ooreen oor die reëls

Leerderboekbladsy 23

Onderrigriglyne: Sodra leerders in die vorige aktiwiteit oor die reëls besluit het, is dit belangrik dat hulle moet kan onderskei tussen die reëls wat 'n impak op die klas sal hê, en dié wat die klas nie sal beïnvloed nie. Die reëls wat wel 'n impak op die klas gaan hê, moet nou neergeskryf word en die klas moet daarvoor ooreen kom.

Maak 'n klasplakkaat

Aktiwiteit 19

Ontwerp die reëls

Leerderboekbladsy 23

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders gebruik in hierdie aktiwiteit die reëls waaroor hulle ooreengekom het. Leerders moet kreatief wees met die ontwerp van hul plakkaat. Hulle moet byvoorbeeld kleure, prentjies en verskillende skryfstyl gebruik.

Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties

Leerderboekbladsy 24

Assesseer die leerders op hul tegniek en komposisie, gegrond op die aktiwiteite wat hulle deur die kwartaal gedoen het. Gee vir hulle 'n punt vir tegniek en 'n punt vir komposisie. Elke punt moet uit vyf tel sodat dit 'n punt uit tien gee wanneer jy dit saamtel.

Kriteria	1 punt	2 punte	3 punte	4 punte	5 punte
Tegniek Leerders moet in staat wees om elke aktiwiteit met die korrekte gebruik van die vereiste danstegniek uit te voer.	Leerder was nie in staat om elke aktiwiteit met die korrekte gebruik van die vereiste tegnieke uit te voer nie.	Leerder het min tegniese vermoë getoon tydens die uitvoering van elke aktiwiteit.	Leerder het 'n middelmatige tegniese vermoë getoon tydens die uitvoer van elke aktiwiteit.	Leerder is in staat om elke aktiwiteit met goeie tegniese vermoë uit te voer.	Leerder het elke aktiwiteit met uitstekende tegniese vermoë uitgevoer.
Komposisie Leerders moet in staat wees om 'n duidelike begrip te toon van lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings wanneer hulle saamstel en gebruik maak van verskillende rigtings, vlakke en tempo.	Leerder toon geen begrip van lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings nie, en toon geensins die gebruik van verskillende rigtings, vlakke en tempo's nie.	Leerder toon min begrip van lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings, en daar is min gebruik van wisselende rigtings, vlakke en tempo's.	Leerder toon 'n middelmatige begrip van lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings, en daar is 'n middelmatige gebruik van verskillende rigtings, vlakke en tempo's.	Leerder toon 'n goeie begrip van lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings, en daar word goed van verskillende rigtings, vlakke en tempo's gebruik gemaak.	Leerder toon 'n uitstekende begrip van lokomotoriese en nie-lokomotoriese bewegings, en daar is uitstekende gebruik van wisselende rigtings, vlakke en tempo's.

Dans

Kwartaal 2: Oorsig

In hierdie module sal leerders op hul postuur en liggaamslyn fokus en voortgaan om hul vloerwerk te ontwikkel ten einde spierkrag en beweeglikheid in hul heupe en voete te verbeter. Leerders sal hul koördinasie opbou deur te fokus op sekere liggaamsdele en die beweging van verskillende liggaamsdele te kombineer. Wat die laer dele betref, sal daarop gefokus word om krag en beweeglikheid van spiere en gewigte te ontwikkel. Leerders sal 'n reeks genres en musiek verken, terwyl hulle sweef- en lokomotoriese bewegings uitvoer. In eenheid 1 sal die hooffokus op liggaamspostuur en liggaamslyn, versterking van die liggaam, beweging deur ruimte en die aanleer van passies en sekwense uit 'n sosiale of populêre dans wees. In eenheid 2 sal hulle vertrouwd gemaak word met die elemente van dans, soos tyd en verhoudings, en leerders sal bewegingsekwense twee-twee saamstel. In eenheid 3 sal hul dansteorie en -geletterdheid ontwikkel word.

Kwartaal 2	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	45 minute per week (plus inoefening ná skool)	Dansuitvoering	1–15	Self, eweknie en onderwyser
Eenheid 2	twee ure	Improvisasie en komposisie	16–19	Self, eweknie en onderwyser
Eenheid 3	een uur plus eie navorsingstyd	Dansteorie en -geletterdheid		Self, eweknie en onderwyser

Die formele assessering vir die tweede kwartaal bestaan uit 'n praktiese toets vir 10 punte en 'n geskrewe toets vir 10 punte. Die praktiese deel fokus op tegniek, die uitvoering van populêre dans en komposisie (tyd en verhouding), en die geskrewe toets fokus op terminologie, die doel van opwarming en afkoeling, en dansgeletterdheid (populêre dans). Die puntetotaal is 20.

Kernkonsepte en -definisies	
Voorkom	Iets stopsit
Postuur	Die posisie van die liggaam
Liggaamslyn	Die plasing van jou gewigte
Gebare	Tekens of bewegings
Artikulasie	Om iets uit te druk of te kommunikeer
Koördinasie	Saam beweeg
<i>Retiré</i>	Die werkende been word na die kant opgelig, met knie gebuig sodat die toon gepunt is langs die ondersteunende knie
Geleidelik	Om iets stadig te doen
Vermindering	Iets minder te maak
Komponeer	Iets saam te stel

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Dans Kwartaal 2			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 1–15			Aktiwiteite 1–15
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 16–19	Aktiwiteit 7		Aktiwiteite 16–19

EENHEID

Dansuitvoering

Leerderboekbladsy: 26 tot 35

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

Herinner die leerders daaraan dat dit in dans belangrik is om die liggaam op te warm om te voorkom dat ongelukke gebeur, en om die liggaam vir die klas voor te berei.

Samevatting van die eerste kwartaal se werk

Aktiwiteit 1

Fokus op postuur en liggaamslyn

Leerderboekbladsy 27

Onderrigriglyne: Maak seker dat leerders hierdie aktiwiteit in die neutrale posisie begin. Leerders moet deurentyd bewus wees van hul postuur en liggaamslyn. Wanneer die leerders hul ruggraat buig, maak seker dat hulle deur die ruggraat werk en rugwerwel vir rugwerwel opkrul. Die leerders moet hul koppe vorentoe laat val om 'n groter omvang van die liggaam in die opwarming te dek.

Vloerwerk: Ontwikkel krag en beweeglikheid in jou heupe en voete

Aktiwiteit 2

Versterk jou voete

Leerderboekbladsy 28

Onderrigriglyne: Maak in hierdie aktiwiteit seker dat die leerders regop sit, met hul maagspiere saamgetrek. Leerders moet deur hul voete werk om al die spiere in hul voete te gebruik. Versnel die tempo van die aktiwiteit.

Aktiwiteit 3

Kry jou heupe meer beweeglik

Leerderboekbladsy 28

Onderrigriglyne: Leerders moet met hierdie aktiwiteit begin deur op só 'n manier te sit dat hul maagspiere saamgetrek is. Wanneer hulle hul knieë na die vloer laat sak, moet die knieë bymekaar bly en die skouers na die voorkant van die vertrek wys. Hul knieë moet bymekaar bly wanneer hulle hulself van die vloer af oplig om met hul voete op die vloer te eindig.

Remediërende aktiwiteit: Ten einde leerders hul voete bymekaar te laat hou, plaas 'n stukkie papier of sagte materiaal tussen hul knieë terwyl hulle beweeg. Hulle mag nie die papier of materiaal laat uitval terwyl hulle beweeg nie.

Fokus op verskillende liggaamsdele of kombineer die liggaamsdele

Aktiwiteit 4

Fokus op meer as een deel

Leerderboekbladsy 29

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit ontwikkel leerders hul koördinasie deur twee liggaamsdele tegelyk te laat werk. Maak seker dat die leerders deeglik werk sodat hulle 'n gelyke balans in die liggaam ontwikkel deur albei kante van die liggaam ewe veel te beweeg.

Uitbreidingsaktiwiteit: Sodra leerders op twee liggaamsdele tegelyk kan fokus, wissel die fokus af deur tussen een liggaamsdeel en twee liggaamsdele te werk waarop daar tegelyk gefokus word. Dit sal die leerders se konsentrasie en fokus ontwikkel.

Handgebare, artikulasie en koördinasie

Aktiwiteit 5

Koördineer jou hande

Leerderboekbladsy 29

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders begin deur in hul neutrale posisie te staan. Terwyl hulle hul gewigte roteer, moet hul arms skouerhoogte bly en hul maagspiere moet heeltyd saamgetrek wees. Wanneer hulle hul arms na die voorkant van die liggaam beweeg, is die arms in lyn met die borskas en bly dit daar terwyl die hande beweeg.

Beenspier- en gewrigsversterking en beweeglikheid

Aktiwiteit 6

Doen strekke om te versterk

Leerderboekbladsy 30

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders bewus wees van hul liggaamslyn en postuur. Wanneer hulle hul been strek, moet die maagspiere saamgetrek wees om balans te

verseker. Die gestrekte been bly parallel en die voet word gepunt. Sodra die been van die vloer opgelig word, bly die heupe op 'n gelyke hoogte, dit wil sê die heup van die gestrekte been lig nie op wanneer die ander been van die vloer af opgelig word nie.

Aktiwiteit 7

Veebewegings om te versterk

Leerderboekbladsy 30

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders goeie postuur en liggaamslyn handhaaf. Die voet wat oplig, moet oor die vloer vee wanneer hulle dit na die gebuigde beenposisie oplig. Wanneer hulle hul been laat sak word, moet die voet oor die vloer vee sodat hulle met hul voete bymekaar eindig. Hul maagspiere moet saamgetrek wees om balans te verseker.

Aktiwiteit 8

Neem gestrekte treë (*lunges*) en lig jou bene

Leerderboekbladsy 30

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders goeie postuur en liggaamslyn handhaaf met saamgetrekte maagspiere. Dit sal leerders help om balans en beheer te behou wanneer hulle gestrekte treë neem.

Gewigverplasing – neem gestrekte treë en treë in alle rigtings

Aktiwiteit 9

Gestrekte treë

Leerderboekbladsy 31

Onderrigriglyne: Wanneer die leerder 'n gestrekte treë vorentoe neem, maak seker dat die liggaam regop gehou word en die knie oor die voorvoet gebuig is. Die agterbeen bly reguit en die hak is op die vloer. Sommige leerders sal dalk sukkel om hul hak op die vloer te hou, aangesien hulle las van beklemming in die haksenings mag hê. Dit is belangrik om uit te vind of die leerders kort haksenings het of nie sodat jy kan weet hoe om met hul liggame te werk.

Eenvoudige draaibewegings met oë op een plek gefokus

Aktiwiteit 10

Draai met fokus

Leerderboekbladsy 31

Onderrigriglyne: Wanneer leerders draaibewegings begin uitvoer, is dit belangrik om hulle te herinner dat hulle hul oë op een plek moet bly fokus en dat hul maagspiere heeltyd saamgetrek moet word. Leer leerders om ook hul asemhaling in te span om vloeiend te draai. Hulle moet inasem aan die begin van die draaibeweging en uitasem terwyl hulle besig is om te draai. Dit sal leerders help om die stabiliteit van die liggaam te handhaaf en sal ook help verhoed dat hulle val wanneer hulle draai.

Artikulasie van die voete en beweeglikheid van die enkel- en kniegewrigte

Aktiwiteit 11 Spring met ritmes

Leerderboekbladsy 32

Onderrigriglyne: Dit is altyd belangrik dat jy leerders herinner aan die korrekte voorbereiding vir 'n sprong en hoe om reg te land. Begin hierdie aktiwiteit deur leerders die ritme van die spronge met die pouses te laat klap. Sodra hulle die ritme van die aktiwiteit verstaan, kan hulle met die springaktiwiteit begin.

Swewende of lokomotoriese bewegings deur ruimte

Aktiwiteit 12 Doen lokomotoriese ritmes

Leerderboekbladsy 34

Onderrigriglyne: Begin hierdie aktiwiteit deur op die maat van verskeie ritmes te klap, byvoorbeeld $\frac{4}{4}$ of enkelvoudige tydmaat, $\frac{3}{4}$ of wals, $\frac{6}{8}$ of ses polsslae per maat. Leerders moet hulself eers vertrou maak met die ritme voordat hulle met die aktiwiteit begin. Gebruik dit as voorbeelde en eksperimenteer met ander lokomotoriese bewegings en verskillende ritmes. Wys vir leerders 'n DVD van 'n sosiale of populêre Suid-Afrikaanse dans as deel van hierdie aktiwiteit. Hulle moet dan die vrae beantwoord, gegrond op die DVD.

Passies en sekwense van 'n sosiale of populêre soort dans

Aktiwiteit 13 Leer die passies uitvoer

Leerderboekbladsy 33

Onderrigriglyne: Laat leerders gesels oor die danspassies wat hulle in die DVD gesien het sodat hulle daarmee vertrou kan raak. Sodra hulle die DVD bespreek het, laat hulle hul eie antwoorde neerskryf, gegrond op dit wat hulle gesien het.

Koel af: geleidelike vermindering van spoed en grootte van bewegings en strekke

Aktiwiteit 14 Raak rustiger

Leerderboekbladsy 34

Onderrigriglyne: Vir hierdie aktiwiteit moet leerders hul oë toemaak sodat hulle op die bewegings kan fokus en nie selfbewus raak oor wie vir hulle kyk terwyl hulle hierdie bewegings uitvoer nie. Moedig die leerders aan om gebare te gebruik waarmee hulle gemaklik is en wat nie die proses sal belemmer nie. Kommunikeer deurentyd met die leerders sodat hulle gefokus bly om te verseker dat hul liggame stap-vir-stap afkoel om tot hul natuurlike toestand terug te keer.

Onderrigriglyne: Wanneer leerders strekbewegings uitvoer, moet hulle dit stadig doen sodat die spiere geleidelik aanpas by die strekbewegings. Wanneer hulle ondertoe afkrul, moet elke rugwerwel ingespan word om sodoende die hele ruggraat te gebruik. Die leerders moet met gemak strek.

EENHEID

2**Dansimprovisasie en -komposisie**

Leerderboekbladsy: 36 tot 38

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal julle die danselement van “tyd” bestudeer, waar onder stadige beweging, ’n verdubbelde tempo, afwisseling van aksente en poliritmes. Julle sal ook kyk na verhoudinge: lei en volg, asook gelyktydige beweging. Verder sal die leerders ook twee-twee bewegingsekwense saamstel, met afwisseling van tempo en aksent.

Danselemente: tyd – stadige beweging, dubbeltyd, wisselende aksente en poliritmes

Onderrigriglyne: Moedig leerders aan om abstrakte bewegings te skep en nie letterlike bewegings nie sodat hul werk interessant kan wees. Daag leerders uit met die onderskeie tempo’s en maak seker dat die leerders hul eie ruimtes het waarin hulle kan beweeg.

Onderrigriglyne: Maak seker dat die leerders die onderskeie tempo’s van die sekwense verstaan om verwarring te voorkom. Deur dieselfde sekwens teen verskillende tempo’s te doen, sal jy opmerk dat die aksente van die bewegings binne albei groepe verskil. Die twee

verskillende tempo's skep wat ons "poliritmes" noem, dit wil sê meer as een ritme tegelyk. Eksperimenteer met verskeie tempo's en ritmes om interessante kombinasies te skep.

Remediërende aktiwiteit: Leerders sal dit dalk aanvanklik uitdagend vind om die onderskeie ritmes te volg wanneer hulle tegelyk gedoen word. Dit is belangrik dat alle leerders elke ritme mooi verstaan voordat die ritmes tegelyk uitgevoer word. Maak seker dat die onderskeie aksente van die ritmes in mekaar pas sodat die ritmes nie heeltemal teenoorgesteld van mekaar is nie.

Verhoudings: lei en volg, eenheidsbeweging

Aktiwiteit 18

Lei en volg

Leerderboekbladsy 37

Onderrigriglyne: Wanneer hulle hierdie aktiwiteit uitvoer, is dit baie belangrik dat leerders versigtig beweeg en nie teen mekaar stamp nie. Laat 'n paar van die twee-twee-groepe op 'n slag hul dans uitvoer sodat hulle vrylik en gemaklik kan beweeg. Daag die leerders uit om teen verskillende snelhede en op verskillende vlakke te beweeg.

Uitbreidingsaktiwiteit: Sodra leerders gemaklik is om die leiding te neem en te volg, vra hulle om die pas te versnel en roep verskillende vlakke uit waarteen hulle moet beweeg.

Komposisie van bewegingsinne in pare met afwisseling van tempo en aksent

Aktiwiteit 19

Stel bewegings saam

Leerderboekbladsy 37

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders kreatief wees en verskillende bewegings vir lokomotoriese en nie-lokomotoriese beweging skep. Leerders moet ook die bewegings vir mekaar leer. Moedig leerders aan om met mekaar saam te werk en interessante bewegings te skep.

Gaan deur die volgende aftiklys met die leerders:

Aftiklys	✓
1. Wat is die verskil tussen 'n lokomotoriese en nielokomotoriese beweging?	
2. Bespreek die bewegings wat jy gebruik het.	
3. Hoe was dit om dit saam met 'n maat te doen?	
4. Het jy jou maat se bewegings maklik geleer?	

Leerderboekbladsye: 39 tot 41

Aanbevole tyd: een uur plus huiswerktyd

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid bespreek jy die doel van opwarmings- en afkoelingsoefeninge met die leerders. Hulle sal ook leer van 'n sosiale of populêre dans.

Doel van opwarming

Bespreek die doel van opwarming met die leerders en verwys na die volgende:

- voorkom besering
- verhoog jou harttempo
- verhoog jou liggaamstemperatuur
- verbeter postuur en liggaamslyn
- verhoog jou suurstofinname
- fokus jou gedagtes.

Doel van afkoeling

Bespreek die doel daarvan om af te koel en verwys na die volgende:

- dit help om jou harttempo en asemhaling na normaal te laat terugkeer
- dit help jou om jou spiere voor te berei vir die volgende oefensessie
- dit verhoed dat jy flou word of duiselig voel.

Bespreek 'n sosiale of populêre dans: oorsprong, eienskappe, uitwerking op die dansers en gehoor

Oorsprong van die *pantsula*

Pantsula het in die 1980s baie gewild geraak. Dit was 'n populêre dans onder jong mans en vroue in die townships van Suid-Afrika. *Pantsula* was 'n lewenswyse en die mense het dit gebruik om hulself uit te druk. Die dans was 'n uitdrukking van hul lewens en het die geweld van die township-lewenswyse uitgebeeld.

Eienskappe van die *pantsula*

Pantsula kan beskryf word as 'n platvoetige Afrika- klop-en-sweef dansstyl. *Pantsula* is 'n Zoeloe-woord wat beteken om "soos 'n eend te waggel".

Uitwerking op die dansers

Pantsula het die dansers bevry van hul ouers se streng reëls en het hulle dus 'n gevoel van vryheid gegee.

Uitwerking op die gehoor

Omdat die *pantsula* jong mans en vroue se leefwyse uitgedruk het, het die dans gehore gehelp om met 'n ander soort leefstyl vertrouwd te raak en hulle oor verskillende kulture en leefwyses opgevoed.

Formele assessering: Kwartaal 2 Geskrewe toets

Leerderboekbladsy 41

Die geskrewe toets, wat terminologie, doel van opwarm en afkoel asook dansgeletterdheid (populêre dans) insluit, maak tien punte van die formele assessering vir die tweede kwartaal uit. Die memorandum word hier onder gegee.

1. Waarom is dit belangrik om voor 'n dansklas op te warm? (1)
Enige twee van die volgende: voorkom besering; verhoog jou harttempo; verhoog jou liggaamstemperatuur; verbeter postuur en liggaamslyn; verhoog jou suurstofinname en fokus jou gedagtes.
2. Waarom is dit belangrik om aan die einde van 'n dansklas af te koel? (1)
Enige twee van die volgende: dit help jou harttempo en asemhaling om na normaal terug te keer; dit help om jou spiere voor te berei vir die volgende oefensessie; dit voorkom dat jy flou word of duiselig voel.
3. Definieer die volgende begrippe: (2)
  - a. postuur: *die posisie van die liggaam*
  - b. artikulasie: *om iets uit te druk of te kommunikeer*
  - c. sweef: *bo die grond beweeg*
  - d. poliritmes: *baie ritmes wat gelyktydig gespeel word*
4. Beantwoord die volgende vrae oor die *pantsula*:
  - a. Wanneer en waar het die *pantsula* ontstaan? (1)
In die 1980s in die townships van Suid-Afrika
  - b. Wie het die *pantsula* uitgevoer? (1)
Jong manne en vroue in die townships
  - c. Waar is die *pantsula* uitgevoer? (1)
In die townships
  - d. Wat het die *pantsula* uitgedruk? (1)
Die pantsula was 'n lewenswyse. Jong mans en vroue het dit gebruik om hulself uit te druk.
  - e. Wat is die eienskappe van die *pantsula*? (1)
Die pantsula kan beskryf word as 'n platvoetige Afrika- klap-en-sweef dansstyl. Pantsula is 'n Zoeloe-woord wat "waggel soos 'n eend" beteken.

- f. Watter uitwerking het die *pantsula* op die dansers gehad? (1)
*Dit het die dansers bevry van hul ouers se streng reëls en dit het hulle vryheid
gegee sonder om onregverdig te wees.*

Totaal: 10

Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties

Leerderboekbladsy 41

Assesseer die leerders op hul tegniek en komposisie, gegrond op die aktiwiteite wat hulle deur die kwartaal gedoen het. Gee vir hulle 'n punt vir tegniek en 'n punt vir komposisie. Elke punt moet uit vyf tel sodat dit 'n punt uit tien gee wanneer jy dit saamtel.

Kriteria	1 punt	2 punte	3 punte	4 punte	5 punte
<u>Tegniek</u> Leerders moet in staat wees om die dans met die korrekte gebruik van tegniek uit te voer. <ul style="list-style-type: none"> • Postuur en liggaamslyn <ul style="list-style-type: none"> - Neutrale posisie - Strek die ruggraat • Liggaamskrag <ul style="list-style-type: none"> - Sterkte van maagspiere - Sterkte van voete: punt en strek • Beweeg oor die vloer <ul style="list-style-type: none"> - Gebruik van ruimte • Leer danspassies <ul style="list-style-type: none"> - Mimiek beweging - Verstaan waarom bewegings gedoen word 	Leerder het geen gebruik van tegniek getoon tydens uitvoering van die populêre dans nie.	Leerder het min gebruik van tegniek getoon tydens uitvoering van die populêre dans.	Leerder het 'n matige gebruik van tegniek getoon tydens uitvoering van die populêre dans.	Leerder het goeie gebruik van tegniek getoon tydens uitvoering van die populêre dans.	Leerder het uitstekende gebruik van tegniek getoon tydens uitvoering van die populêre dans.
<u>Komposisie</u> Leerders moet in staat wees om 'n duidelike begrip te toon van tyd en verhoudinge wanneer hulle 'n dans saamstel. <ul style="list-style-type: none"> • Tyd <ul style="list-style-type: none"> - Gebruik en begrip van tempo's - Gebruik en begrip van ritmes • Verhoudings <ul style="list-style-type: none"> - Bekwaamheid as leier - Bekwaamheid as volger 	Leerder toon geen begrip van tyd en verhoudinge wanneer hy/sy 'n dans saamstel nie.	Leerder toon min begrip van tyd en verhoudinge wanneer hy/sy 'n dans saamstel.	Leerder toon 'n matige begrip van tyd en verhoudinge wanneer hy/sy 'n dans saamstel.	Leerder toon 'n goeie begrip van tyd en verhoudinge wanneer hy/sy 'n dans saamstel.	Leerder toon 'n uitstekende begrip van tyd en verhoudinge wanneer hy/sy 'n dans saamstel.

Dans

Kwartaal 3: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders hul opwarmingsritueel en vloerwerk ontwikkel, en voortgaan met die ontwikkeling van koördinasie, spierkrag en beweeglikheid. In eenheid 1 sweef leerders oor die vloer met galoppe, treetjie-gee-en-hop-bewegings en spronge, en koel af deur gebruik te maak van sagte, strelende musiek. In eenheid 2 verken leerders die elemente van ruimte, krag en verhoudinge. In eenheid 3 ontwikkel leerders hul dansteorie en -geletterdheid.

Kwartaal 3	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	45 minute per week (plus inoefening ná skool)	Dansuitvoering	1–17	Self, eweknie en onderwyser
Eenheid 2	twee ure	Improvisasie en komposisie	18–24	Self, eweknie en onderwyser
Eenheid 3	een uur plus eie navorsingstyd	Dansteorie	25 en 26	Self, eweknie en onderwyser
Die formele assessering vir die derde kwartaal is prakties: tegniek en improvisasie (ruimte, krag en verhoudinge) vir 10 punte.				

Kernkonsepte en -definisies	
Simmetrie	Twee dele werk op 'n gebalanseerde wyse
Asimmetrie	Twee dele werk op 'n ongebalanseerde wyse
Energiek	Vol energie en lewe
Traag	Moeg en lui
Divers	Anders wees; onafhanklik op jou eie
Ineenstrengel	Om nou met mekaar ineen te skakel
Tollend	Roteer of in sirkels beweeg
Namaak	Om na te boots

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Dans Kwartaal 3			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 1–15 en 17	Aktiwiteit 16	Aktiwiteit 7	Aktiwiteit 1–15 en 17
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 18–20	Aktiwiteit 21	Aktiwiteite 22–24	Aktiwiteite 18–20

Dansuitvoering

Leerderboekbladsye: 43 tot 52

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders die werk wat hulle in die eerste en tweede kwartale oor dansuitvoering, improvisasie en komposisie en dansteorie geleer het, uitbou. Hulle sal ook sweefpassies uitvoer en dan 'n kort groepdans leer.

Voeg nog oefeninge by die opwarmingsritueel

Aktiwiteit 1

Krul op om op te warm

Leerderboekbladsy 45

Onderrigriglyne: Maak seker dat leerders rugwerwel-vir-rugwerwel afkrul en hul skouers laat sak om ontspanne te wees, terwyl hulle hande langs hul sye hang. Daag leerders uit met die spoed van die aktiwiteit, maar maak seker dat wanneer die spoed toeneem, die leerders steeds die korrekte tegniek toepas om beserings te voorkom.

Aktiwiteit 2

Buig om op te warm

Leerderboekbladsy 45

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders hul maagspiere te alle tye saamtrek. Wanneer hulle na die kant toe buig, moet die boonste skouer in lyn bly met die ander skouer en nie vorentoe laat sak word dwarsoor die bors nie. Leerders moet 'n "oop" lyn oor hul borskas handhaaf en hul koppe swaar af laat hang na die kant waarheen hulle buig.

Aktiwiteit 3

Swaai om op te warm

Leerderboekbladsy 45

Onderrigriglyne: Maak seker dat die leerders in hul neutrale posisie begin. Wanneer hulle hul arms swaai, maak seker die arms is ontspanne en dat die leerders bewus is van hul liggaamspostuur. Hul maagspiere moet te alle tye saamgetrek wees.

Vloerwerk: voeg armmobilisering, posisies en reekse by

Aktiwiteit 4

Versterk jou voete

Leerderboekbladsy 46

Onderrigriglyne: Maak in hierdie aktiwiteit seker dat leerders regop sit met hulle maagspiere saamgetrek. Leerders moet deur hulle voete werk om al die spiere in hul voete te gebruik. Versnel die tempo van die aktiwiteit.

Aktiwiteit 5

Kry beweeglikheid in jou heupe

Leerderboekbladsy 46

Onderrigriglyne: Leerders moet hierdie aktiwiteit begin deur met saamgetrekte maagspiere regop te sit. Wanneer hulle hul knieë na die vloer laat sak, moet hul knieë bymekaar bly en hul skouers na die voorkant van die vertrek wys. Hul knieë moet bymekaar bly wanneer hulle dit van die vloer af ophig om met hul voete op die vloer te eindig.

Aktiwiteit 6

Maak sirkelbewegings met jou arms

Leerderboekbladsy 46

Onderrigriglyne: Leerders moet in hierdie aktiwiteit regop sit met hul maagspiere saamgetrek. Wanneer hulle sirkelbewegings met hul arms uitvoer, moet hul skouers nie ophig nie; hulle moet altyd ontspanne bly en hul rugspiere moet ingespan word. Hul bene en voete moet regdeur die aktiwiteit gestrek wees. Leerders moet die vyf armposisies ken.

Dit is belangrik dat leerders hierdie posisies en hul name onthou. Maak leerders vertrouwd met die beginposisie vir die arms wat *bra bar* genoem word, en verduidelik dat dit beteken dat jou arms slap langs jou sye hang en jou hande in 'n geboë posisie is sodat dit van jou gewigte af uitstrek.

Armbewegings, posisies, beheer en koördinasie

Aktiwiteit 7

Werk jou arms

Leerderboekbladsy 47

Onderrigriglyne: Maak seker dat die leerders die onderskeie armposisies ken en dat hulle duidelik van een posisie na die volgende beweeg. Maak seker dat hul arms korrek geposisioneer is, die elmboë effens gebuig is en die hande en vingers ontspanne bymekaar. Dwarsdeur dié aktiwiteit bly die maagspiere saamgetrek.

Beenspier- en gewrigsversterking en beweeglikheid

Aktiwiteit 8

Balanseer die liggaam

Leerderboekbladsy 48

Onderrigriglyne: Wanneer die leerders in die *plié*-posisie inbeweeg, maak seker dat hul knieë gebuig is en bymekaar gehou word, en dat hul hakke op die vloer bly met hul bolyf in 'n regop posisie. Wanneer hulle uit die *plié* beweeg, moet die liggaam in 'n neutrale posisie inbeweeg met die maagspiere saamgetrek.

Wanneer hulle hul liggaam lig en uitstrek, moet leerders hul maagspiere saamtrek om balans te verseker. Die gewig is op die bal van die voet, en die liggaam is in 'n regop posisie. Leerders moet daardie posisie net so hou terwyl hulle hul arms ophig na die tweede posisie. Dit is belangrik dat leerders gereeld asemhaal gedurende hierdie aktiwiteit, aangesien dit help met balansering.

Aktiwiteit 9

Voer sirkelvormige bewegings uit

Leerderboekbladsy 48

Onderrigriglyne: Wanneer die regterbeen sirkelvormig beweeg word, moet die linkerbeen gestrek bly en die heup opgelig word. Wees versigtig met die ondersteunende been en heup, aangesien leerders geneig is om van die ondersteunende kant te vergeet terwyl hulle met een kant van die liggaam werk. Die liggaam verleng voortdurend terwyl daar só gewerk word. Wanneer die regtervoet beweeg om langs die linkervoet te eindig, moet dit oor die vloer vee.

Aktiwiteit 10

Skop jou bene

Leerderboekbladsy 48

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders die vloer gebruik wanneer hulle hul voet boontoe vee om te skop. Die been wat skop, moet met 'n vee-aksie verby die ondersteunende voet oor die vloer beweeg. Die been wat skop, is teen 'n hoek van 45° gestrek. Sodra leerders gemaklik is met hierdie hoogte, en indien die leerders se liggaamslyn en postuur korrek is, kan hulle aanbeweeg om die been tot 'n hoek van 90° te skop.

Verplasing van gewig – kombinasies met ritmevariasies

Aktiwiteit 11

Verplaas jou gewig

Leerderboekbladsy 49

Onderrigriglyne: Wanneer die leerders gestrekte treë gee, maak seker dat die voorste knie oor die voet gebuig word en die agterbeen gestrek is. Wanneer hulle albei bene strek, maak

seker die agterste been is effens van die vloer opgelig en dat dit gestrek is. Die maagspiere word saamgetrek en die arms is in die tweede posisie.

Draaibewegings op een been met jou oë op een plek gefokus

Aktiwiteit 12

Begin om te draai

Leerderboekbladsy 50

Onderrigriglyne: Leerders moet hul voorbereiding vir die draaibeweging begin deur 'n treetjie in *relevé* te neem. Dit help die leerders om hul balans te handhaaf en ook om die korrekte spiergroepe te ontwikkel wat met die draai op een been help.

Aktiwiteit 13

Op daarmee

Leerderboekbladsy 50

Onderrigriglyne: Wanneer leerders die draai by aktiwiteit 12 voeg, maak seker dat hulle aktiwiteit 1 se tegniek handhaaf. Leerders moet hul maagspiere saamtrek en die draai uitvoer terwyl hulle hul oë op een plek gefokus hou en op die regte manier asem haal. Kontroleer die plasing van die arms en opgeligte been.

Artikulasie van die voete en beweeglikheid van die enkel- en kniegewrigte

Aktiwiteit 14

Artikuleer beweeglikheid

Leerderboekbladsy 50

Onderrigriglyne: Dit is belangrik dat jy seker maak dat wanneer leerders van twee bene of van een been af spring, hulle die korrekte voorbereiding en korrekte landing doen.

Lokomotoriese of sweefpassies deur ruimte

Aktiwiteit 15

Beweeg deur ruimte

Leerderboekbladsy 51

Onderrigriglyne: Leerders begin hierdie aktiwiteit in 'n hoek van die vertrek. Gebruik dié aktiwiteit as 'n voorbeeld en eksperimenteer met ander lokomotoriese bewegings waar daar uit die hoek van die vertrek af beweeg word.

Aktiwiteit 16

Leer 'n kort danssekwens

Leerderboekbladsy 51

Onderrigriglyne: Wanneer daar in groepe gewerk word, bespreek die volgende punte waarby leerders moet hou:

- werk saam
- deel idees
- luister na mekaar
- praat met mekaar.

Wanneer jy dansbewegings voor die klas uitvoer, fokus op die volgende:

- selfvertroue
- samewerking
- uitvoering van beweging
- tydsberekening
- fokus.

Deel die leerders in groepe van drie tot vyf dansers op. Elke danser moet ses bewegings skep en hulle dan saamvoeg om 'n bewegingsekwens te vorm. Moedig die leerders aan om kreatief te wees, en een danselement in te sluit om hul werk interessant te maak. Gebruik die volgende aftiklys.

Aftiklys	✓
1. Is julle in groepe verdeel?	
2. Het elkeen sy eie ses bewegings uitgedink?	
3. Het julle mekaar se bewegings geleer?	
4. Het julle 'n danselement bygevoeg?	

Koel af: strek- en ontspanningsoefeninge met sagte, rustige musiek

Aktiwiteit 17

Ontspan terwyl jy afkoel

Leerderboekbladsy 52

Onderrigriglyne: Speel vir hierdie aktiwiteit musiek wat die leerders sal laat ontspan en laat hulle gemaklik raak in die ruimte. Moedig die leerders aan om hul liggame stadig te laat beweeg, terwyl hulle sekere liggaamsdele strek wat gestrek moet word. Die leerders moet gedurende hierdie aktiwiteit hul oë toe hou en deurgaans ontspanne bly.

Dansimprovisasie en -komposisie

Leerderboekbladsye: 53 tot 56

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal jy weereens danselemente verken, maar hierdie keer konsentreer jy op ruimte en krag. Jy sal ook die verhoudinge in en tussen liggame ondersoek: aktief en passief.

Verken die danselement van ruimte deur simmetrie, asimmetrie en patroonskepping

Verduidelik vir die leerders dat die element “ruimte” ’n interessante kunssinnige waarde aan dans verleen. Dit stel jou daartoe in staat om met ruimte te eksperimenteer en interessante patrone te skep waarin jy kan beweeg. Verduidelik die verskille tussen simmetrie en asimmetrie.

Bespreek hoe patroonskepping in dans interessante bewegingsbane kan skep. Verduidelik vir die leerders hoe bewegingsekwense dit moontlik maak om oor ’n wye oppervlakte en in verskillende rigtings te beweeg sodat hulle nie net op een plek bly nie.

Aktiwiteit 18 Beweging in simmetrie

Leerderboekbladsy 54

Onderrigriglyne: Leerders behoort in hierdie aktiwiteit stadig te begin met eenvoudige bewegings, sodat hulle die aktiwiteit behoorlik kan uitvoer. Sodra leerders die aktiwiteit verstaan, kan hulle die aktiwiteit vinniger begin doen en met verskillende bewegings eksperimenteer. Laat die leerders beurte maak om die leier en die volger te wees.

Aktiwiteit 19 Beweging in asimmetrie

Leerderboekbladsy 54

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders stadig begin sodat hulle die aktiwiteit verstaan voordat hulle groter en vinniger bewegings aanpak.

Aktiwiteit 20 Beweeg met ’n patroon langs

Leerderboekbladsy 54

Onderrigriglyne: Vir hierdie aktiwiteit is dit nodig om die patroon op die vloer met kleefband of kryt uit te merk. Dit sal die leerders ’n duidelike aanduiding gee van waar hulle

moet beweeg. Begin met eenvoudige bewegingspatrone, en namate leerders vertrouwd raak met die patrone, kan jy eksperimenteer en leerders met meer ingewikkelde patrone uitdaag.

Verken danselemente: Krag

Aktiwiteit 21

Werk met gewig

Leerderboekbladsy 55

Onderrigriglyne: Leerders moet in hierdie aktiwiteit versigtig werk. Leerders moet die persoon in die middel van die kring ondersteun sodat hy of sy nie seerkry nie. Hou toesig oor elke groep wanneer hierdie aktiwiteit aanvanklik uitgevoer word om seker te maak dat hulle versigtig is met mekaar. Die leerder in die middel van die kring moenie net sy/haar gewig “gooi” in die rigting van die leerders wat in die kring staan nie, maar eerder hulle gewig oorgee deur steeds hul liggaam te beheer. Verduidelik die element “krag” aan die leerders en noem dat dit bestaan uit gewig, swaartekrag en teengewig.

Agtergrondinligting: Gewig: die swaarte van jou liggaam vanweë swaartekrag.

Swaartekrag: 'n natuurlike krag wat jou liggaam aftrek. **Teengewig (balansering):** wanneer een gewig 'n ander een uitbalanseer.

Aktiwiteit 22

Bied teengewig terwyl jy na jou maat kyk

Leerderboekbladsy 55

Onderrigriglyne: Laat die leerders eers saam met klasmaats werk met wie hulle gemaklik is. Hulle kan maats ruil sodra hulle vertrouwd is met die aktiwiteit. Hierdie aktiwiteit fokus daarop om jou liggaamsgewig oor te dra en liggaamsgewig te ontvang. Maak seker elke leerder werk saam met 'n klasmaat van min of meer dieselfde grootte om hul gewig te balanseer. Elke leerder moet hierdie aktiwiteit met die nodige sorg en hul volle konsentrasie aanpak. Speel rustige musiek in die agtergrond en maak seker die leerders praat nie sodat daar 'n gefokusde atmosfeer in die klas is.

Aktiwiteit 23

Bied teengewig deur rug aan rug te staan

Leerderboekbladsy 56

Onderrigriglyne: Laat leerders aanvanklik toe om met maats saam te werk met wie hulle gemaklik is. Sodra leerders gemaklik raak met die aktiwiteit, kan hulle maats uitruil.

Aktiewe en passiewe verhoudinge in en tussen liggame

Aktiwiteit 24

Reageer aktief en passief

Leerderboekbladsy 56

Onderrigriglyne: Wanneer leerders aan hierdie aktiwiteit deelneem, is dit belangrik dat hulle sensitief is teenoor mekaar en versigtig is met die impulse wat gegee word. Jy moet

daaroor toesig hou. Die impuls moet met die palm van die hand gegee word, sodat die leerder wat die impuls ontvang, kan voel of dit 'n aktiewe of passiewe impuls is.

EENHEID

Dansteorie

Leerderboekbladsye: 57 tot 59
Aanbevole tyd: een uur plus huiswerktyd

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal jy 'n dans bespreek wat in die gemeenskap, op televisie of op die verhoog gesien is. Jy sal kyk na die soort dans, die bewegings en musiek wat gebruik word, asook die idees/temas wat oorgedra word. Jy sal dans en verwante loopbane ondersoek en 'n aanbieding oor jou bevindings in verband met die vaardighede, kwalifikasies en eienskappe wat jy vir dié loopbane nodig het, doen. Jy sal ook 'n loopbaan in die danswêreld beskryf.

Bespreek 'n danstoneel in die gemeenskap, op televisie of op die verhoog

Aktiwiteit 25

Doen navorsing wat jy gaan geniet

Leerderboekbladsy 58

Onderrigriglyne: Leerders moet 'n dans navors wat hulle in hul gemeenskap, op televisie of op die verhoog gesien het en dan die volgende bespreek:

- die soort dans
- bewegings wat gebruik is
- soort musiek
- die idees of temas wat oorgedra is.

Gebruik die volgende tabel as 'n aftiklys:

Aftiklys	✓
1. Het hulle 'n dans gekies wat hulle in die gemeenskap, op televisie of op die verhoog gesien het?	
2. Het hulle gesê watter soort dans dit was?	
3. Het hulle genoem watter bewegings gebruik is?	
4. Het hulle genoem watter musiek gebruik is?	
5. Het hulle die idee of temas wat hierdie dans oordra, bespreek?	

Aktiwiteit 26

Doen navorsing oor loopbane in dans

Leerderboekbladsy 59

Onderrigriglyne: Bespreek die onderskeie dansloopbane met die leerders. Dit is belangrik dat die leerders weet dat wanneer hulle 'n loopbaan in die danswêreld kies, hulle die relevante vaardighede, kwalifikasies en eienskappe wat nodig is, asook beskrywings van die loopbaan moet navors. Bespreek elke loopbaan met die leerders sodat hulle verstaan wat elkeen behels: uitvoerende kunstenaar, dansonderwyser, choreograaf, dansterapeut en danssrywer. Maak gebruik van hierdie aftiklys om te verseker dat die leerders hierdie aktiwiteit korrek voltooi het.

Aftiklys	✓
1. Het hulle 'n dansloopbaan gekies?	
2. Het hulle 'n beskrywing gegee?	
3. Het hulle oor die vaardighede gepraat?	
4. Het hulle die nodige kwalifikasies genoem?	
5. Het hulle die nodige eienskappe genoem?	
6. Is hulle gereed om dit aan te bied?	

Formele assessering: Kwartaal 3 Prakties

Leerderboekbladsy 59

Assesseer die leerders op hul tegniek en improvisasie, gegrond op die aktiwiteite wat hulle deur die kwartaal gedoen het. Gee vir hulle 'n punt vir tegniek en 'n punt vir improvisasie. Elke punt moet uit vyf tel sodat dit 'n punt uit tien gee wanneer jy dit saamtel. (10)

Kriteria	1 punt	2 punte	3 punte	4 punte	5 punte
<u>Tegniek</u> Leerders moet elke aktiwiteit met die korrekte gebruik van tegniek uitvoer.	Leerder het geen gebruik van tegniek in aktiwiteite getoon nie.	Leerder het min gebruik van tegniek in aktiwiteite getoon.	Leerder het slegs 'n middelmatige gebruik van tegniek in aktiwiteite getoon.	Leerder het goeie gebruik van tegniek in aktiwiteite getoon.	Leerder het uitstekende gebruik van tegniek in aktiwiteite getoon.
<u>Improvisasie</u> Leerders moet 'n duidelike begrip van ruimte, krag en verhoudinge toon wanneer daar geïmproviseer word.	Leerder het geen begrip van ruimte, krag en verhoudinge getoon toe daar geïmproviseer is.	Leerder het min begrip van ruimte, krag en verhoudinge getoon toe daar geïmproviseer is.	Leerder het slegs 'n middelmatige begrip van ruimte, krag en verhoudinge getoon toe daar geïmproviseer is.	Leerder het 'n goeie begrip van ruimte, krag en verhoudinge getoon toe daar geïmproviseer is.	Leerder het 'n uitstekende begrip van ruimte, krag en verhoudinge getoon toe daar geïmproviseer is.

Dans

Kwartaal 4: Oorsig

In hierdie module sal leerders voorgestel word aan die bemeestering en uitvoering van 'n kort groepdans wat deel van hul formele assessering sal uitmaak. In eenheid 2 sal leerders gebare verken, asook die verskil tussen abstrakte en letterlike beweging. Hulle sal hierdie gebare gebruik om bewegingsekwense te skep, terwyl hulle verskillende idees, stemminge of gedagtes ondersoek. Eenheid 3 sal 'n hersieningsafdeling wees waar leerders teorie en geletterdheidsonderwerpe uit die eerste drie kwartale sal herhaal. Leerders sal die geleentheid kry om na te dink oor hul eie danservaring en hul ervarings met die klas deel.

Kwartaal 4	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	45 minute per week (plus inoefening ná)	Dansuitvoering	1 Formele assessering	Self, eweknie en onderwyser
Eenheid 2	twee ure, kan geïntegreer word	Improvisasie en komposisie	2-3 Formele assessering	Self, eweknie en onderwyser
Eenheid 3	een uur plus eie navorsingstyd	Dansteorie en -geletterdheid	4-6 Formele assessering	Self, eweknie en onderwyser
Die formele assessering vir Dans in die vierde kwartaal het twee komponente: 'n praktiese eksamen – uitvoering van klaswerk en groepdans en komposisie (gebare) vir 40 punte, en 'n geskrewe eksamen, insluitend elemente, terminologie, sosiale, gemeenskaps- en populêre dans en loopbane vir 20 punte. Die puntetotaal is 60.				

Kernkonsepte en -definisies

Gebare	Nie-verbale kommunikasie
--------	--------------------------

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Dans Kwartaal 4

Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 1			Aktiwiteit 1
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 2 en 3			Aktiwiteite 2 en 3
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 4			Aktiwiteit 4

Dansuitvoering

Leerderboekbladsye: 61 tot 66

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

Die formele assessering hierdie kwartaal is tweevoudig: 'n praktiese eksamen vir 40 punte (uitvoering van klaswerk en groepdans, asook komposisie – gebare), asook 'n geskrewe eksamen vir 20 punte, wat vrae insluit oor die volgende onderwerpe: elemente, terminologie, sosiaal, gemeenskap, populêre dans en loopbane. Leerders sal danstegnieke bemeester wat hulle in die vorige kwartale geleer het, as voorbereiding vir die praktiese deel van die formele assessering. Hulle sal ook vir die formele assessering 'n kort groepdans bemeester en uitvoer.

Bemeester en voer 'n kort groepdans met toegewyde beweging, aandag aan detail, tydsberekening en ruimtelike bewustheid uit

Hierdie is sommige van die sleutelemente van uitvoering wat die leerders moet oorweeg. Bespreek dit met die leerders en maak seker dat hulle dit verstaan.

Koel af met vloeiende liriese bewegings op die maat van stadige, rustige musiek en strek dan jou hele liggaam

Aktiwiteit 1

Koel lirie af

Leerderboekbladsy 65

Onderrigriglyne: Laat leerders op maat van die musiek beweeg. Hulle moet hul oë te alle tye toehou sodat hulle aansluiting by hul liggame kan vind.

Dansimprovisasie en -komposisie

Leerderboekbladsy: 67 tot 71

Aanbevole tyd: twee ure, kan met tegniese danswerk geïntegreer of daarmee afgewissel word

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal julle gebare verken en dit van letterlik tot abstrak verander. Hulle sal ook gebare in 'n bewegingsin kombineer. Hulle sal dan vir formele assessering 'n bewegingsekwens saamstel wat gebare gebruik om 'n idee, stemming of gedagte te verken.

Kyk na gebare en verander hulle van letterlik na abstrak

Aktiwiteit 2

Verken met gebare

Leerderboekbladsy 67

Onderrigriglyne: Verduidelik vir die leerders dat ons in danswerk beweging skep om 'n storie te vertel, of om 'n tema of idee oor te dra. Beweging kan óf letterlik óf abstrak wees. Bespreek die verskil tussen letterlik en abstrak. Laat leerders toe om vrylik te skep vir hierdie aktiwiteit, en gebruik die gegewe inligting as riglyn om die leerders in die skeppingsproses mee te help. Wanneer jy beweging skep en 'n beweging van letterlik na abstrak verander, beteken dit dat jy dit verander van die toestand waarin dit natuurlik lyk, tot iets wat anders lyk.

Agtergrondinligting: Letterlik: dit is wanneer iets gedoen word soos dit is; dit verteenwoordig 'n ware weerspieëling. **Abstrak:** dit is wanneer beweging nie-figuratief is; dit gee nie 'n ware weergawe van wat die beweging is nie, maar dra 'n idee op 'n interessante manier oor, byvoorbeeld om vir 'n vriend te waai deur reguit lyne met jou arm te maak.

Kombineer gebare in 'n bewegingsin

Aktiwiteit 3

Stel beweging saam deur gebare te gebruik

Leerderboekbladsy 68

Onderrigriglyne: Maak seker dat leerders die danselemente in hul sekwense inkorporeer. Leerders moet bewegingsekwense skep wat hulle kan gebruik om mee voort te beweeg.

Leerderboekbladsy: 72 tot 74

Aanbevole tyd: twee ure plus huiswerk en eie hersieningstyd

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid hersien leerders dít wat hulle oor dansteorie en -geletterdheid in die eerste drie kwartale geleer het en hulle dink na oor hul eie danservarings gedurende die jaar.

Hersien dansteorie en -geletterdheid uit die eerste, tweede en derde kwartaal

Laat leerders tyd inruim om oor die afgelope jaar na te dink. Dit is belangrik dat hulle tyd maak om te onthou wat hulle geleer het en aanhou om die ervarings wat hulle in die dansbedryf geleer het, verder te ontwikkel.

Aktiwiteit 4

Hersien as voorbereiding

Leerderboekbladsy 72

Onderrigriglyne: Bespreek met die leerders hul ontwikkeling en laat hulle nadink oor hul eie ontwikkeling en neerskryf wat hulle ervaar het.

Agtergrondinligting:

Eerste kwartaal

1. Gedragskode

- a. Waarom is dit belangrik om 'n gedragkode te hê?

Die gedragskode lê sekere reëls in die klaskameromgewing neer.

- b. Maak 'n lys van die reëls van die klas en onthou die belangrikheid van dié reëls.

- *Jy moet altyd behoorlik geklee wees.*
- *Wees altyd betyds.*
- *Respekteer mekaar se persoonlike ruimte en wees bedagsaam wanneer julle in die ruimte rondbeweeg.*
- *Toon respek vir jou onderwyser, ander leerders en jouself.*
- *Wees sensitief teenoor verskillende kulturele en godsdienste.*
- *Jy mag nie eet of drink in die klaskamer nie.*

2. Lokomotoriese en nie-lokomotoriese beweging
  - a. Wat is die verskil tussen lokomotoriese en nie-lokomotoriese beweging?
Lokomotories – beweeg van een plek na 'n ander
Nie-lokomotories – beweeg op een plek
  - b. Maak 'n lys van drie lokomotoriese en drie nie-lokomotoriese bewegings.
Lokomotories – hardloop, huppel, galop
Nie-lokomotories – draai, rikhalsdans, krulbewegings

Tweede kwartaal

1. Wat is die doel van opwarming?
  - voorkom besering
  - verhoog jou harttempo
  - verhoog jou liggaamstemperatuur
  - verbeter postuur en liggaamslyn
  - verhoog jou suurstofinname
  - fokus jou gedagtes.
2. Wat is die doel daarvan om af te koel?
  - Dit help jou harttempo en asemhaling om na normaal terug te keer.
  - Dit help jou om jou spiere vir die volgende oefensessie voor te berei.
  - Dit voorkom dat jy flou word of duiselig voel.
3. Bespreek 'n sosiale of populêre dans en verwys na die volgende:
  - a. Oorsprong
Pantsula het in die 1980s baie gewild geraak. Dit was 'n populêre dans onder jong mans en vroue in die townships van Suid-Afrika. Pantsula was 'n lewenswyse en die mense het dit gebruik om hulself uit te druk. Die dans was 'n uitdrukking van hul lewens en het die geweld van die township-lewenswyse uitgebeeld.
  - b. Eienskappe
Pantsula kan beskryf word as 'n platvoetige Afrika- klop-en-sweef dansstyl. Pantsula is 'n Zoeloe-woord wat beteken “om te waggel soos 'n eend”.
  - c. Uitwerking op die dansers en gehoor
Pantsula het die dansers bevry van hul ouers se streng reëls en het hulle dus 'n gevoel van vryheid gegee. Omdat die pantsula jong mans en vroue se leefwyse uitgedruk het, het die dans gehore gehelp om met 'n ander soort leefstyl vertrouwd te raak en hulle oor verskillende kulture en leefwyses opgevoed.

Derde kwartaal

1. Bespreek 'n dans wat jy in die gemeenskap, op televisie of op die verhoog gesien het en gesels oor die volgende:
  - a. Soort dansbeweging
Afrika-kontemporêr

- b. Bewegings wat gebruik word

*Kontemporêre dans speel met die vrystelling van die liggaam, die sametrekking en ontspanning van die ruggraat, vloerwerk en die gebruik van asemhaling. Om Afrika-kontemporêre dans te skep, word **estetika** van Afrika-dans – soos byvoorbeeld **rondomtalie** draai, beweging van die heupe, skud van die bolyf, poliritmiese klanke en hoë energievlakke – in die kontemporêre dansbewegings ingeweef.*

- c. Musiek wat gebruik word

Die musiek wat in die dans gebruik word, boots dikwels die beweging na. Die musiek begelei nie net die dans nie, maar beklemtoon die skoonheid en tekstuur van die beweging. Die musiek help die danser ook om die beweging aan te voel en skep die ritme in die danser se liggaam.

- d. Idees of temas wat oorgedra word

Afrika- kontemporêre dans handel dikwels oor maatskaplike kwessies in die gemeenskap, soos byvoorbeeld MIV/vigs, mishandeling, portuurdruk en geslagskwessies.

2. In die derde kwartaal het ons na die volgende dansloopbane gekyk: uitvoerende danser, dansonderwyser, choreograaf, dansterapeut, dansskrywer. Kies een en bespreek die volgende:

- Vaardighede
- Kwalifikasies
- Eienskappe
- Beskrywing van loopbaan

Dink na oor jou eie danservaring

Aktiwiteit 5

Dink na oor die jaar

Leerderboekbladsy 73

Onderrigriglyne: Dit is belangrik dat leerders oor hul jaar nadink, en die positiewe en negatiewe aspekte uitlig. Hierdie aktiwiteit help nie net die leerder om sy/haar sterk- en swakpunte te vind nie, maar help jou ook om vas te stel wat in die klaskamer werk, en wat nie. Leerders moet hierdie aktiwiteit deeglik uitvoer en jy moet die aktiwiteit behoorlik deurlees.

Aktiwiteit 6

Doen 'n waardebeoordeling van jou prestasie

Leerderboekbladsy 73

Onderrigriglyne: Leerders moet hul prestasie beoordeel en punte toeken, met verwysing na die volgende kriteria: Elke leerder moet aan hom-/haarself 'n punt uit 10 toeken. Dit sal weerspieël wat die leerder dink sy/haar vordering deur die jaar was. Jy moet langs elke punt 'n merk maak wat aandui dat jy die beoordeling nagaan. Indien jy voel dat dit nodig is om die beoordeling met die leerder te bespreek, maak gerus so.

Kriteria	Punt	✓
1. Dansuitvoering	/10	
2. Improvisasie en komposisie	/10	
3. Dansteorie en -geletterdheid	/10	

Formele assessering: Kwartaal 4 Prakties

Leerderboekbladsye 69 en 74

Leerders het in eenheid 2 hul praktiese eksamen voltooi: klaswerk, groepdans en komposisie (gebare) vir 40 punte uitgevoer. Gebruik die volgende tabel vir assessering.

Kriteria		Punt
Uitvoeringselemente		
A. Inoefeningsproses	Dissipline	/2
	Fokus	/2
	Samewerking	/2
	Respek	/2
	Memoriserings en vertrouwdmaking	/2
B. Bou 'n verhouding op met die danswerk	Vind aansluiting by die danswerk	/2
	Bou 'n verhouding op met die stimuli	/2
C. Uitvoeringseienskappe	Selfvertroue	/2
	Verhoogteenwoordigheid	/2
	Oogfokus en kontak	/2
PUNTETOTAAL		/20
Komposisie		
A. Ontleed stimuli	Kommunikasie van stimuli	/2
	Stimuli kommunikeer emosies of gevoelens	/2
	Die werk word as narratief of abstrak gelees	/2
	Karakters beeld spesifieke rolle uit	/2
	Geskikte beweging word gebruik	/2
B. Gebruik van toepaslike beweging	Integrasie van gebare met bewegingsekwense	/5
	Integrasie van danselemente	/5
PUNTETOTAAL		/20
GROOTTOTAAL VIR PRAKTIES		/40

Formele assessering: Kwartaal 4 Geskrewe eksamen

Leerderboekbladsy 74

Die vrae vir die geskrewe eksamen verskyn in die leerderboek. Hier is die antwoorde:

1. Maak 'n lys van twee danselemente en gee 'n voorbeeld van elk. (4)
Ruimte – vlakke;
Tyd – tempo
(Enige danselemente met hul voorbeelde mag gebruik word)
2. Definieer die volgende terme: (2)
fokus: fokus is te alle tye belangrik sodat jy al die inligting van die begin van die klas tot die einde kan inneem.
nie-lokomotories: op een plek beweeg
3. Bespreek 'n sosiale of populêre dans en verwys na die oorsprong en eienskappe van elkeen (4)
Oorsprong van die pantsula: Die pantsula het in die 1980s baie gewild geraak. Dit was 'n populêre dans onder jong mans en vroue in die townships van Suid-Afrika.
Eienskappe: Die pantsula kan as 'n platvoetige Afrika- klop-en-sweef dansstyl beskryf word. Pantsula is 'n Zoeloe-woord wat beteken "om te waggel soos 'n eend".
4. Bespreek 'n dans wat jy in jou gemeenskap, op televisie of op die verhoog gesien het en verwys na die bewegings en musiek wat in hierdie dans gebruik is. (4)
Kontemporêre dans speel met die vrystelling van die liggaam, sametrekking en ontspanning van die ruggraat, vloerwerk en gebruik van asemhaling. Om Afrika-kontemporêre dans te skep, word estetika van Afrika-dans soos die rondomtalie, beweging van die heupe, skud van die bolyf, poliritmiese klanke en hoë energievlakke in die kontemporêre dansbewegings ingewee. Die musiek wat gebruik word, boots dikwels die beweging na. Die musiek begelei nie net die dans nie, dit beklemtoon ook die skoonheid en tekstuur van die beweging. Die musiek help die danser om die beweging te voel en skep die ritme in die danser se liggaam.
5. Maak 'n lys van drie loopbane in die dansbedryf, bespreek die beskrywing van elke loopbaan en noem die kwalifikasie wat vereis word. (6)
Dit sal gegrond wees op die navorsing wat die leerders regdeur die jaar gedoen het.

Die totale punt vir die kwartaal bestaan uit 40 punte vir die praktiese toets en 20 punte vir die geskrewe eksamen = 60 punte in totaal.

Drama

Kwartaal 1: Oorsig

Leerders het 'n behoefte om suksesvol te voel in dít waarna hulle streef en wat hulle bereik. Hulle het ook 'n behoefte daaraan om uitdrukking te gee aan hul vreugde, vrees, woede, frustrasies en opwindning en om oor hul wêreld te kommunikeer. Drama erken en vervul albei behoeftes.

Jy speel 'n belangrike rol daarin om te verseker dat die drama-ervaring vir alle leerders positief en suksesvol is. Elke leerervaring moet gemik wees op die toepaslike ontwikkelingsvlak van die leerders. Alle leerders wil graag herhaalde positiewe aanmoediging van hul opvoeder kry. Die meeste leerders wil graag hê jy moet hulle dophou en positiewe kommentaar gee. Hulle maak staat op jou vir goedkeuring, en positiewe aandag help om hulle te motiveer om in die leerervaring gefokus te bly. Positiewe kommentaar, gevolg deur 'n spesifieke beskrywing van wat jy waargeneem het, versterk die oortuiging dat daardie leerder se pogings aanvaarbaar is, en waarde het. Jy en die leerders moet die leerproses saam aandurf, met entoesiasme, 'n positiewe houding en die gewilligheid om toe te laat dat die vreugde van drama julle omhul.

In hierdie kwartaal sal leerders vokale en fisieke dramavaardighede gedurende die opwarmingssessies ontwikkel. Jy sal hulle ook die nodige leiding gee wanneer hulle 'n geïmproviseerde vertolking van 'n maatskaplike of omgewingskwessie van hul keuse uitvoer. Die laaste aktiwiteit hierdie kwartaal is om krities na 'n professionele uitvoering te kyk, en daarvoor 'n resensie te skryf.

Kwartaal 1	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	15 minute elke week (twee ure en 30 minute in totaal)	Ontwikkel dramavaardighede	1–7	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 2	ses ure en 30 minute (plus inoefening een maal 'n week ná klas)	Drama-elemente in toneelspel	8 en 9	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 3	een uur (plus tyd buite die klas vir kykdoeleindes)	Nabetragting en nadenke	10 en 11	Onderwyser, self
Die formele assessering vir die eerste kwartaal is 'n klaskamerimprovisasie (proses en uitvoering – groepwerk) vir $20 \text{ punte} \div 2 = 10$				

Kernkonsepte en -definisies	
Dramatiese spanning	Die opbou van spanning in 'n toneelstuk
Intrige	Die reeks gebeure soos hulle in die toneelstuk gebeur
Struktuur van verhaal	Begin, middel, klimaks en einde

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Drama Kwartaal 1			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 6	Aktiwiteit 5		Aktiwiteite 1–4 en 7
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
	Aktiwiteite 8 en 9		Aktiwiteit 9
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 10 en 11			Aktiwiteit 11

EENHEID

Ontwikkel dramavaardighede

Leerderboekbladsye: 77 tot 79

Aanbevole tyd: 15 minute per week

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal jy die leerders die nodige leiding gee in liggaams- en stemopwarmings om van spanning ontslae te raak, en ook fokus op die korrekte postuur.

Ontspanning: Die eerste prioriteit van die akteur is ontspanning. Die akteur se liggaam en stem is sy instrumente. Spanning van enige aard belemmer enige opvoering. Spanning kan gewoonlik waargeneem word in die stem wanneer jy vlak asemhaal. Begin met die skouers. Beweeg aan na die arms en hande. Die bolyf is die middelpunt van alle beweging omdat dit die punt is van waar ons asem haal en van waar ons asem kom. Asemhalings-oefeninge is noodsaaklik. Eindig hierdie afdeling af met die bene, enkels en voete.

Postuur: Postuur moet sodanig wees dat dit die vrye en uitdrukkingsvolle gebruik van stemspraak en beweging kan laat plaasvind. Fokus ook daarop om die skouers reguit te hou en die maag in te trek, stembeheer, ens.

Asemhaling en stem: Goeie asemhaling is 'n fundamentele vereiste vir stemproduksie. Alle asemhalingsoefeninge behoort deur ontspanning voorafgegaan te word. Die vereistes vir goeie stemproduksie is dat jy ontspanne moet wees, 'n goeie postuur moet handhaaf, genoeg asem moet hê, jou asemhaling deur jou diafragma en tussenribspiere moet beheer, jou mondeling en keelholteresonatators ontspanne en onbelemmerd moet wees, en dat jy klank heel voor in jou mond moet vorm om 'n keelstemtoon te voorkom en te help met

projeksie. Asemhaling moet met die borskas gedoen word, deur die ribbekas uit te stoot, en die diafragma te gebruik.

Aktiwiteit 1

Warm jou liggaam en stem op

Leerderboekbladsy 77

Onderrigriglyne: Hierdie opwarming is 'n samestelling van die opwarmings wat leerders in graad 7 gedoen het. Lees die aktiwiteit in die leerderboek saam met leerders deur om seker te maak dat hulle weet wat om te doen. Jy kan ook die aktiwiteit uitbrei, soos hieronder aangedui.

Uitbreidingsaktiwiteit: Laat die leerders in 'n gesentreerde posisie met die korrekte liggaamslyn staan. Vra hulle om hul kakebeen te roteer, en sugtende geluide te maak. Sê hulle moet hul hele liggaam in elke rigting uitstrek, en deurentyd hard gaap. Herhaal hierdie aktiwiteit vier maal.

Laat hulle verskeie dele van hul liggame op die ritme van hulle asemhaling swaai. Laat hulle hul tonge sover moontlik uitsteek. Laat hulle op een plek hop (met gebuigde knieë). Laat hulle vir 'n rukkie hul hande so hard as moontlik by die gewrigte skud. Laat hulle met een arm ná die ander uitreik en strek op na die plafon. Herhaal vier maal.

Laat hulle verskeie tongknopers artikuleer terwyl hulle die medeklinkers versterk:

Sannie sê Sannie sal sewe sake sake sout sleep.

Wie weet waar Willem Wouter woon? Willem Wouter woon waar weste winde waai.

Aktiwiteit 2

Fokus op jou postuur en liggaamslyn

Leerderboekbladsy 77

Onderrigriglyne: Maak seker dat al die leerders se postuur korrek is in ooreenstemming met die volgende:

- rug reguit
- voete heupbreedte van mekaar af
- skouers teruggestoot en ondertoe
- arms wat gemaklik langs die sye hang.

Aktiwiteit 3

Ontspan

Leerderboekbladsy 77

Onderrigriglyne: Lees die aktiwiteit in die leerderboek saam met die leerders deur om te verseker dat hulle weet wat hulle moet doen.

Aktiwiteit 4**Oefen om jou asem te beheer**

Leerderboekbladsy 78

Onderrigriglyne: Lees die aktiwiteit in die leerderboek saam met die leerders deur om te verseker dat hulle weet wat hulle moet doen.

Aktiwiteit 5**Oefen om groeplede te vertrou en van spanning ontslae te raak**

Leerderboekbladsy 78

Onderrigriglyne: Vertrouenspeletjies is vir sowel die individu as vir die groep in geheel konstruktief en sal die groep help om aan te beweeg namate dit begin ontwikkel. Dit word dikwels gebruik in situasies waar lede 'n behoefte daaraan het om op elkeen se volle samewerking te reken (drama, sport), omdat dit ondersteuningsgedrag aanspreek.

Vertrouenspeletjies vereis ervare fasiliteerders, maar dit is ook pret om te speel, omdat dit meer fisiek is. Die beweging en uitkomste sal spanning verlig en kan dus help om die groep se beweging te verbeter.

Aktiwiteit 6**Speel 'n telspeletjie**

Leerderboekbladsy 79

Onderrigriglyne: Leerders staan in 'n kring. Die idee van die spel is om so hoog moontlik te tel, maar geen twee mense mag tegelyk praat nie. Die leier sê net die woord "een". 'n Ander lid van die groep sê sonder om te praat en deur gebare te gebruik of oogkontak te maak "twee". Kyk hoe hoog die leerders kan tel sonder dat twee van hulle dieselfde nommer sê. Dikwels probeer hulle om 'n stelsel uit te werk oor wie eerste, tweede, ens. moet praat. Probeer om dit te ontmoedig. 'n Stelsel is nie die punt nie. Die punt is om sorgvuldig te luister en 'n gevoel te kry vir wat volgende gaan gebeur.

Dit is buitengewoon om met 'n beginnergroep verder as 'n telling van tien te vorder. Leerders sal beter raak met hierdie speletjie hoe meer hulle dit speel.

Aktiwiteit 7**Fokus op jou liggaam as 'n instrument om jouself mee uit te druk**

Leerderboekbladsy 79

Onderrigriglyne: Laat die leerders die volgende emosies in stilte uitbeeld deur slegs hul liggaam as uitdrukkingsinstrument te gebruik: hartseer, vreugde en woede.

Remediërende aktiwiteit: Wys vir die leerders prentjies van hierdie emosies en laat hulle eers hierdie emosies met hul gesigte naboots. Wanneer hulle gemaklik is om die emosies met slegs gesigsuitdrukkings te toon, laat hulle die emosies demonstreer deur slegs hul liggame te gebruik. Uiteindelik kan hulle die gesig en liggaam saam gebruik om die emosie uit te beeld.

Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk

Leerderboekbladsye: 80 tot 85

Aanbevole tyd: ses ure en 30 minute (plus repetisietyd buite die klas)

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders 'n toneelstuk skep deur óf 'n teks te skryf en dit uit te voer, óf 'n maatskaplike of omgewingskwessie te vertolk. Gee hulle voorbeelde van kwessies en laat hulle dan ander kwessies voorstel.

Agtergrondinligting:

Maatskaplike kwessies kan insluit:

- afknouery
- teistering
- alkoholisme
- dwelmmisbruik

Omgewingskwessies kan insluit:

- besoedeling
- rommelstrooiery
- aardverwarming
- renosterstropery

Aktiwiteit 8

Doen navorsing oor en bespreek 'n tema, en identifiseer 'n onderwerp

Leerderboekbladsy 80

Onderrigriglyne: Deel hulle op in groepe van ses tot agt leerders. Gee hulle voldoende tyd om hul gekose kwessie na te vors.

Hoe om 'n drama te struktureer

Wat: gebeurtenisse (wat gaan in die toneelstuk gebeur?), intrige (die reeks gebeure soos wat hulle in die toneelstuk gebeur), ontwikkeling van verhaal (hoe die toneelstuk na die klimaks toe beweeg en hoe die ontknoping voltrek word), struktuur van verhaal (begin, middel en einde), klimaks en dramatiese spanning.

Dramatiese spanning kan soms in die plek van konflik gebruik word. Dit gaan oor die opbou van spanning. Namate die gehoor sekere uitkomst in die intrige verwag, bou die

spanning op. Hoe lei alles in die toneelstuk tot die klimaks? Tydsberekening is baie belangrik in die skep van dramatiese spanning. Die spanning in die stuk moet deurgaans opgebou word tot by die klimaks. Pasop dat die spanning nie te stadig of te vinnig opgebou word nie. Spanning kan voorkom wanneer die akteurs harder praat of as daar 'n stil oomblik in die toneel is. Spanning kan deur die onbekende geskep word. Spanning kan ook deur swaar emosie geskep word.

Wie: karakters (wie gaan in jou toneelstuk op die voorgrond gebring word?), vokale en fisieke karakterisering, houding, funksie, spesifieke gewoontes en/of gekunsteldhede, spraakpatrone, verhoudings en 'n verskeidenheid rolle.

Waar: plek en ruimte (ligging)

Wanneer: tyd, uitgebeeld deur stem en liggaam

Aan wie: gehoor, konteks (ekonomies, polities en maatskap)

Vormgewing en toespitsing van die uitvoering: Wat is die belangrikste oomblikke/glanspunte, effektiewe gebruik van woorde of dialoog, beslissende bewegings van jou toneelstuk?

Verken ruimte en tyd deur terugspel, spronge in tyd, verskil in tyd en plek of terugflit; gebruik simbole; praat duidelik en hoorbaar; vind 'n duidelike fokus; vermy onnodige of verwarrende dialoog of bewegings; en ontwikkel dramatiese spanning en hou dit vol.

Aktiwiteit 9

Struktureer die drama

Leerderboekbladsy 82

Onderrigriglyne: Lees die aantekeninge in die leerderboek saam met die leerders deur en help hulle om hul tekste te struktureer.

Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties

Leerderboekbladsy 85

Die formele assessering vir die eerste kwartaal is 'n klaskamervertolking (proses en uitvoering – groepwerk) vir $20 \text{ punte} \div 2 = 10$. Assesseer die leerders op grond van hul opvoerings deur gebruik te maak van die volgende rubriek, wat 10 assesseringskriteria het.

Onderrigriglyne: Gee vir die leerders genoeg tyd om hul toneelstukke te repeteer. Laat elke groep hul toneelstuk voor die res van die klas opvoer. Assesseer die leerders op hul toneelspel deur die rubriek op die blad hiernaas te gebruik. Daar is tien assesseringskriteria.

Remediërende aktiwiteit: Skryf voorbeelde van maatskaplike en omgewingskwessies op stukke papier neer. Een groeplid kies 'n kwessie. Gee 'n kort beskrywing van elke kwessie.

Leerders moet hul drama struktureer deur die inligting in die leerderboek en dit wat jy in die klas genoem het, te gebruik. Fasiliteer elke groep en help hulle indien hulle probleme ondervind. Moedig kreatiwiteit aan.

Kriteria	Nie bereik nie (0)	Gedeeltelik bereik (1)	Ten volle bereik (2)
1 Voorbereiding	Die leerder het nie voorberei nie.	Die leerder het taamlik goed voorberei.	Die leerder het goed voorberei.
2 Struktuur van drama	Die leerder het nie die drama gestruktureer nie.	Die leerder het die drama taamlik goed gestruktureer.	Die leerder het die drama baie goed gestruktureer.
3 Uitdrukking van betekenis	Die leerder kommunikeer maar baie swak.	Die leerder gebruik intonasie en stemtoon taamlik goed en kommunikeer redelik duidelik en uitdruktingsvol.	Die leerder gebruik intonasie en stemtoon baie goed en kommunikeer duidelik en uitdruktingsvol.
4 Stemgehalte	Die leerder praat met 'n onaangename stem.	Die leerder praat met 'n taamlik gebalanseerde, aangename stemgehalte, wat nie veel tekens van geforseerdheid toon nie.	Die leerder praat met 'n gebalanseerde, aangename stemgehalte, wat geen tekens van geforseerdheid toon nie.
5 Helderheid van hul stem	Die leerder kan nie gehoor word nie.	Die leerder praat taamlik duidelik en hoorbaar, meestal met toepaslike geluidsterkte.	Die leerder praat duidelik en hoorbaar, met toepaslike geluidsterkte.
6 Fisieke werk	Die leerder gebruik beweging en stilheid ontoepaslik en gebruik nie sy/haar liggaam op 'n manier wat die stem ondersteun en daarmee geïntegreer is nie. Die liggaam word nie kreatief en uitdruktingsvol gebruik nie.	Die leerder gebruik dikwels beweging en stilheid toepaslik en gebruik meestal sy of haar liggaam op 'n manier wat die stem ondersteun en daarmee geïntegreer is. Die liggaam word dikwels kreatief en uitdruktingsvol gebruik.	Die leerder gebruik beweging en stilheid toepaslik en gebruik sy of haar liggaam op 'n manier wat die stem ondersteun en daarmee geïntegreer is. Die liggaam word kreatief en uitdruktingsvol gebruik.
7 Vertolking as opvoering	Die leerder het nie 'n vermaaklike, effektiewe drama vertolk nie.	Die leerder het 'n taamlik vermaaklike, effektiewe drama vertolk.	Die leerder het 'n vermaaklike, effektiewe drama vertolk.
8 Gebruik van toepaslike narratiewe tegnieke	Die leerder het ontoepaslike tegnieke in hul opvoering gebruik.	Die leerder het taamlik toepaslike tegnieke in hul opvoering gebruik, insluitend: derdepersoonsvertelling, karakterskepping, gebruik van lied of dreunsang, ens.	Die leerder gebruik toepaslike tegnieke in hul opvoering, insluitend: derdepersoonsvertelling, karakterskepping, gebruik van lied of dreunsang, ens.
9 Skep van toepaslike stemming/styl/genre	Die leerder het 'n stemming / styl/genre gebruik wat ontoepaslik is vir die vertolking.	Die leerder het 'n stemming / styl/genre geskep wat meestal toepaslik is vir die vertolking.	Die leerder het 'n stemming / styl/genre geskep wat toepaslik is vir die vertolking.
10 Impak van vertolking	Die vertolking het min of geen onvergeetlike, effektiewe en ontroerende oomblikke gehad nie.	Die vertolking het 'n aantal onvergeetlike, effektiewe en ontroerende oomblikke gehad, maar dit was inkonsekwent.	Die leerder se aanbieding is onvergeetlik, effektief en ontroerend.

Nabetragting en nadenke

Leerderboekbladsy: 86 tot 89

Aanbevole tyd: een uur plus huiswerk en eie hersieningstyd

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders die vaardighede van nabetragting en kritiese nadenke inoefen, deur die opvoering van toneelstukke oor omgewings- en maatskaplike kwessies in die klaskamer te oorweeg. Hulle sal ook hierdie vaardighede gebruik om deur die loop van die jaar 'n (verkieslik lewende) professionele opvoering krities te oorweeg.

Aktiwiteit 10

Gesels oor die opvoerings

Leerderboekbladsy 86

Onderrigriglyne: Gee die klas ná elke opvoering van hul maatskaplike of omgewingskwessie leiding deur 'n klasbespreking te hou waar die vrae in die leerderboek gestel word.

Skryf 'n resensie

'n Kritikus is nie iemand wat eenvoudig net "kritiseer" nie, maar 'n persoon wat bestudeer, ontleed en dan 'n rasonale oordeel vel oor wat hy/sy gesien het.

Aktiwiteit 11

Skryf 'n resensie

Leerderboekbladsy 89

Onderrigriglyne: Hierdie aktiwiteit kan uitgeskuif word tot later die jaar, indien dit vir die skool meer gerieflik is. Neem die klas na die teater of wys vir hulle 'n DVD van 'n professionele produksie. Laat hulle 'n resensie skryf oor dit wat hulle gesien het. Gee hulle die nodige leiding met die skryf van hul resensies.

Laat die leerders, wanneer moontlik of prakties, 'n eksemplaar van die teks lees voordat hulle die toneelstuk bywoon. Dit sal ook help as hulle 'n aantekeningboek saamneem om hul gedagtes gedurende die pouse en net ná die opvoering neer te skryf. Hulle moet na die gedrukte program verwys vir die korrekte spelling van toneelgroep se name.

Let asseblief op dat die formele assessering vir die tweede kwartaal 'n toets of resensie vereis. Jy sal 'n nasienrubriek vir die resensie in hierdie onderwysergids aan die einde van eenheid 3 van die tweede kwartaal vind. Vir die skryf van 'n resensie moet die kritikus 'n toeskouer wees wat die uitvoering inneem en geniet, maar ook 'n kritiese ontleder van die uitvoering self. Ontleed op 'n objektiewe manier die sukses of mislukking van die

produksie. Hulle moenie net die intrige opsom nie. Leerders moet die produksie akkuraat beskryf: wat hulle gesien het en wat hulle verwag het.

Die taak sal die leerders se vaardighede as waarnemer en kritikus van die produksie toets. Moedig die leerders aan om aandag te fokus op wat hulle as die mees opvallende dele van die produksie self beskou. Hulle moet objektief en krities wees, nie geniëpsig nie.

Die inleiding moet die volgende insluit:

- die titel van die toneelstuk
- die naam van die dramaturg
- die naam van die regisseur
- enige geskiedkundige inligting oor hulle (ander soortgelyke werke uit hierdie tydperk?)
- die naam van die produksiemaatskappy
- waar die stuk aangebied word.

Verskaf 'n kort opsomming van die toneelstuk waarin die ligging en omgewing beskryf word, die hoofkarakters bekendgestel word, en die gehoor meegedeel word wat die kernkonflik is. Leerders moet hul waarnemings oor individuele uitvoerings deel, asook die rolverdeling en die onderliggende energie-dinamika (*chemistry*) tussen akteurs, stelontwerp, kostuums en hoe tegniese elemente soos beligting, klankeffekte en musiek die produksie verbeter het of daaraan afbreuk gedoen het. Bied konstruktiewe voorstelle oor hoe die uitvoering verbeter kon word.

Voorbeeld: Die versterking van die musiekopname het dit soms moeilik gemaak om te hoor wat die karakters sê. Vra die leerders om die volgende vrae te oorweeg:

- Waarom die keuse van kostuums en waarom die stelontwerp?
- Hoe het die akteurs hul woorde voorgedra (ernstig, komies, realisties, formeel)?
- Was daar enige belangrike gebeure of gebare wat bydra tot die toneelstuk se betekenis?
- Is enige spesiale tegnieke gebruik (oorweeg beligting, klank, deelname deur die gehoor, masjinerie)?
- Watter soort verhoog het die regisseur tot sy beskikking gehad?
- Is die akteurs professionele mense, amateurs of studente?

Neem kennis dat die formele assessering vir die tweede kwartaal 'n toets of resensie is.

Aan die einde van die tweede kwartaal se lesbeplanning is daar 'n rubriek wat jou sal help om die resensie te merk.

Remediërende aktiwiteit: Dring daarop aan dat leerders aantekeninge maak van wat hulle gedurende die uitvoering sien. Hulle moet hul aantekeninge as grondslag vir hulle resensies gebruik. Die maak van aantekeninge sal hulle help om aspekte van die uitvoering te onthou. Jy kan hulle ook 'n lys gee van aspekte waarvoor hulle op die uitkyk moet wees gedurende die uitvoering. Jou lys kan die volgende insluit:

- die begin, middel en einde van die stuk
- karakterisering deur die akteurs/toneelspelers
- hoe helder en duidelik hul stemme is
- gebruik van verhoogruimte
- die kreatiewe gebruik van kostuums
- funksie van die stel, ens.

Drama

Kwartaal 2: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders die lees, memorisering en voordrag van Suid-Afrikaanse poësie en lofbetuigingspoësie verken. Jy sal hulle lei in hul voorbereiding vir hierdie voordrag deur hulle 'n kort agtergrond oor lofbetuigingspoësie te gee en hulle daarna te help voorberei vir hul voordrag deur die riglyne hier onder te volg.

Kwartaal 2	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	15 minute elke week (twee ure en 30 minute per kwartaal)	Ontwikkel dramavaardighede	1 en 2	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 2	sewe ure (plus repetisie een maal 'n week buite die klas)	Interpreteer en voer sekere soorte drama op: Suid-Afrikaanse poësie/lofbetuigingspoësie	3–5	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 3	30 minute	Nabetragting en nadenke	6 en 7	Onderwyser, self
Formele assessering: Tweevoudige assessering wat bestaan uit 'n toets of 'n resensie vir $20 \div 2 = 10$ punte, en die voordrag van 'n gedig (lofbetuigingspoësie) vir $20 \div 2 = 10$. (Kwartaalpunt = 20)				

Kernkonsepte en –definisies	
Toon	Die gehalte van die geluid wat jy maak
Stem helderheid	Om duidelik en hoorbaar te praat
Fisieke uitdrukkingsvermoë	Toepaslike gebruik van beweging en/of stilheid

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Drama Kwartaal 2			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
			Aktiwiteite 1 en 2
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 3, 4 en 5			Aktiwiteite 3, 4 en 5
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 6 en 7			

Ontwikkel dramavaardighede

Leerderboekbladsye: 91 tot 92

Aanbevole tyd: 15 minute per week

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal julle leer hoe om jou stem en jou liggaam op te warm voordat jy met jou drama-aktiwiteite begin. Julle sal ook verdere aktiwiteite byvoeg by die opwarmingsroetine wat die leerders in die eerste kwartaal ingeoefen het. Begin hierdie kwartaal elke les met die basiese opwarming van die eerste kwartaal en voeg dan die oefeninge wat verskaf word daarby. Fokus op resonansie en beheer.

Aktiwiteit 1

Warm jou stem op en fokus op toon en resonansie

Leerderboekbladsy 91

Agtergrondinligting: Die grootte en vorm van die keelholte, mond en die neus bepaal wat mense hoor. Wanneer ons ons resonator inoefen, moet ons die holtes groter maak om 'n harder en meer duidelike noot te kan voortbring.

Onderrigriglyne: Lees die instruksies in die leerderboek saam met die leerders deur sodat jy seker is dat hulle verstaan wat van hulle verwag word.

Aktiwiteit 2

Fokus daarop en oefen om jou stem te beheer

Leerderboekbladsy 92

Onderrigriglyne: Hierdie aktiwiteit sal die leerders dwing om te konsentreer en te fokus. Doen die opwarming uit die eerste kwartaal voordat julle hierdie aktiwiteit aanpak. Lees eers die instruksies en doen 'n oefenlopie om seker te maak dat almal verstaan wat om te doen.

Remediërende aktiwiteit: Doen die stemoefeninge saam met die leerders, totdat hulle genoeg geoefen het sodat hulle dit kan doen deur slegs jou instruksies te volg.

Uitbreidingsaktiwiteit: Die leerders behoort die opwarmingsaktiwiteite uit die eerste kwartaal te onthou. Kies 'n leerder om die opwarming met hierdie oefeninge te lei en neem dan die leiding terug om hulle te wys hoe om die nuwe oefeninge te doen.

Interpreteer en voer sekere soorte drama op

Leerderboekbladsy: 93 tot 100

Aanbevole tyd: sewe ure (plus inoefeningstyd buite die klas)

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders die voordrag van Suid-Afrikaanse lofbetuigingspoësie bestudeer. Help hulle om die gedigte te ontleed en in hul eie woorde uit te druk, asook om te kyk na die helderheid, variasie en toonhoogte van hul stem, tempo en stemtoon, en fisieke sowel as emosionele uitdrukking in lofbetuigingspoësie. Hulle moet ook stemming, stem en beweging ondersoek, asook kontak met die gehoor. Help hulle ten slotte met 'n dieper bestudering van lofbetuigingspoësie: die soorte, style en kostuums wat gebruik word, asook die gebruik van ritme, wisselwerking met die gehoor, taal en gebare.

Voordra van 'n Suid-Afrikaanse gedig

Aktiwiteit 3

Dink en praat oor 'n gedig

Leerderboekbladsy 94

Onderrigriglyne: Neem die leerders na die biblioteek om 'n gedig te soek wat deur 'n Suid-Afrikaanse digter geskryf is. Nadat hulle hul gedig gekies het, moet hulle dit memoriseer. Hier is voorbeelde van 'n aantal beroemde Suid-Afrikaanse digters:

- Ingrid Jonker
- Antjie Krog
- Gert Vlok Nel
- Adam Small
- Albert Luthuli
- Guy Butler
- Mongane Wally Serote
- Roy Campbell
- Mafika Gwala

Leerders moet die volgende vrae stel:

- Wat beteken hierdie gedig?
- Waarom het die digter hierdie gedig geskryf?
- Wanneer dink jy het die digter hierdie gedig geskryf?

Onderrigriglyne: Laat die leerders 'n teksontleding doen van die gedig wat hulle gekies het. Maak seker dat hulle die betekenis van die gedig verstaan en moedig hulle aan om die gedig uit hulle kop te leer en dit voor die res van die klas voor te dra. Hulle moet die volgende in ag neem:

- die helderheid van hul stem (om duidelik en hoorbaar te praat)
- variasie in toonhoogte, tempo en toon
- geregverdigde gebruik van pouses en beklemtoning
- fisieke uitdrukkingsvolheid (toepaslike gebruik van beweging en/of stilheid)
- emosionele aanklank by die gedig (om die gehoor te oortuig van die egtheid van die betrokke emosie)
- skep van geskikte stemming
- gebruik van stem en beweging
- gehoorkontak: onvergeetlike, ontroerende en effektiewe aanbieding.

Herinner leerders aan die volgende punte, want dit sal hul voordrag verbeter:

- Verstaan die gedig.
- Leer die gedig uit jou kop.
- Teken 'n prentjie met jou woorde.
- Die gehoor moet jou kan hoor.
- Dit is nie wat jy sê nie, maar die manier waarop jy dit sê.
- Gebruik afwisseling in toonhoogte en toon.
- Gebruik verskillende tempo en ritmes.
- Ontspan.
- Artikuleer – gebruik jou lippe, tong en tande.
- Gebruik klem – die wisseling van klanksterkte in enige woord van meer as een lettergreep, byvoorbeeld maklik, moeilik, onmoontlik, teater.
- Gebruik nadruk – om frases maklik te laat beweeg en om bykomende betekenis en emotiewe dinamiek te gee.
- Gebruik pouses – die lengte en hoeveelheid pouses wat gebruik word, bepaal die tempo van die voordrag. Pouses verseker dat die woorde hoorbaar en verstaanbaar is en verhoog die emosionele impak daarvan.
- Gebruik stembuigings – stygende en vallende buigings. Wees versigtig vir stygende stembuigings aan die einde van elke reël.
- Gebruik asembeheer doeltreffend.
- Projekteer jou stem.
- Maak seker jou postuur is reg.
- Moenie rusteloos rondwriemel nie.

- Jy is die digter se mondstuk. Hoe sal jy die digter se "stem" in die gedig beskryf? Word die gedig in 'n spesifieke karakter uitgespreek?
- Beperk jou gebare en beweging. Laat die woorde praat.
- Probeer om 'n geskikte tempo vir die gedig wat jy uitvoer, te kry.
- Lees jou gedig en soek die woorde wat belangriker is vir die algehele boodskap van die gedig, want hierdie woorde en frases het meer nadruk nodig.
- Dink aan maniere om die begin en einde van jou gedig onvergeetlik te maak.
- Hou dit natuurlik.
- Wees opreg.

Aktiwiteit 5

Kom ons praat oor lofbetuiging

Leerderboekbladsy 97

Onderrigriglyne: In die vorige kwartaal het leerders poësie in die vorm van koraalvers teëgekom. Hierdie kwartaal gaan hulle lofbetuigingspoësie verken. Gee vir die leerders 'n kort agtergrondskets van lofbetuigingspoësie voordat jy die gedig vir hulle voorlees. Indien jy toegang tot die internet het, kan jy op die webtuiste wat ons aan die einde van hierdie boek noem, meet gaan lees oor lofbetuigingspoësie. Vra die leerders die volgende vrae:

- Kan jy aan enigiemand dink wat jy sou wou loof en prys?
- Is die skryf en voordra van 'n liefdesgedig lofbetuigingspoësie?
- Wat dink jy is die rol van die lofbetuigingsdigter in 'n gemeenskap?

Lees die gedig in die leerderboek vir jou klas voor.

Agtergrondinligting:

Wie kan ons prys?

- ons God of gode
- ons ma of pa
- ons beste vriend of vriendin
- ons kêrel of meisie
- ons opvoeder
- ons skoolhoof
- ons president
- ons land
- die natuur
- ons gunstelingsportster of -span
- ons gunstelingmusikant(e).

Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties

Leerderboekbladsy 100

Die formele assessering vir die tweede kwartaal bestaan uit 'n toets of 'n resensie, asook 'n voordrag. Elke deel van die assessering moet uit 20 gemerk word. Die punt word dan verdeel en uiteindelik saamgevoeg om 'n kwartaalpunt uit 20 te verkry. Die tabel onder aan hierdie blad met puntwaardes uit 20 kan gebruik word om die uitvoering van die gedig of lofbetuigingspoësie te assesser. Die voordrag is van 'n gedig of lofbetuigingspoësie (individueel en/of in groepe).

Onderrigriglyne: Laat leerders die volgende in ag neem voordat hulle probeer om die gedig voor te dra:

- herhaling
- gebruik van beskrywende uitdrukkings
- gebruik van ritme, tempo en opbou
- gebruik van beklemtoning en geluidsterkte
- geskikte intonasie en uitdrukkingsvolheid
- liggaamstaal en gebare
- kontak met die gehoor
- vertroudheid met die gedig
- die besluit of die leerder die gedig op sy/haar eie, saam met 'n maat of in 'n groep gaan voordra.

Uitbreidingsaktiwiteit: Verdeel die leerders in groepe. Laat elke groep ná die bespreking van lofbetuigingspoësie hul eie lofbetuigingsgedig skryf (in die klas of as huiswerk), en gee hulle genoeg tyd om dit in te oefen. Laat hulle dan hul gedig vir die res van die klas voordra.

Gebruik die volgende rubriek wat uit 20 punte tel om die voordrag te assesser.

Kriteria	Nie bereik nie (0–10)	Gedeeltelik bereik (11–15)	Ten volle bereik (16–20)
Vorbereiding	Die leerder ken nie die woorde van die gedig nie en toon nie tekens van deurdagtheid, beplanning en inoefening nie.	Die leerder ken die woorde, maar daar is in 'n mate tekens van onsekerheid of gebrek aan inoefening.	Die leerder ken die woorde van die gedig en toon tekens van deurdagtheid, beplanning en inoefening.
Begrip van gedig	Die leerder toon nie begrip van die gedig nie, en sy/haar interpretasie is nie toepaslik of geregverdig nie.	Die leerder toon slegs 'n mate van begrip van die gedig, en sy/haar interpretasie is gedeeltelik toepaslik en geregverdig.	Die leerder toon 'n begrip van die gedig, en sy/haar interpretasie is toepaslik en geregverdig.

Kriteria	Nie bereik nie (0–10)	Gedeeltelik bereik (11–15)	Ten volle bereik (16–20)
Uitdrukking van betekenis	Die leerder slaag nie daarin om die betekenis van die gedig oor te dra nie. Die betekenis is onduidelik en sonder uitdrukking oorgedra.	Die leerder slaag net gedeeltelik daarin om die betekenis van die gedig oor te dra. Die betekenis is nie altyd ten volle duidelik of uitdrukingsvol nie.	Die leerder het 'n begrip van hoe om betekenis oor te dra deur van elemente soos frasiering, pouse, beklemtoning, intonasie en gehalte van stemtoon gebruik te maak. Sy/hy is in staat om 'n teks te interpreteer deur hierdie elemente te gebruik en kommunikeer die betekenis van die teks duidelik en uitdrukingsvol.
Uitdrukkingsvermoë van leerder se stem	Die leerder se stem is nie gebalanseerd of aangenaam om na te luister nie, en/of daar is aanduidings van oormatige geforseerdheid van die stem. Sy/hy slaag geensins daarin om die vertolkende en musikale aspekte van spraakklanke te verken en te gebruik ten einde fyner betekenis tot uitdrukking te bring en stemming/atmosfeer oor te dra nie.	Die leerder se stem is nie deurgaans gebalanseerd of aangenaam om na te luister nie, en/of daar is sommige aanduidings van geforseerdheid van die stem. Sy/hy slaag nie heeltemal daarin om die uitdrukingsvolle, vertolkende en musikale aspekte van spraakklanke te verken en te gebruik ten einde fyner betekenis tot uitdrukking te bring en stemming/ atmosfeer oor te dra nie.	Die leerder is in staat om 'n gebalanseerde, aangename stemgehalte te skep, wat uniek en toepaslik vir hulle is en geen teken van geforseerdheid toon nie. Sy/hy verken en gebruik die uitdrukingsvolle, vertolkende en musikale aspekte van spraakklanke ten einde fyner betekenis tot uitdrukking te bring en stemming/ atmosfeer oor te dra.
Helderheid van die leerder se stem	Die leerder slaag nie daarin om helder en hoorbaar te praat vir die nodige duidelike kommunikasie nie. Geluidsterkte kan net met geforseerdheid van die stem verkry word. .	Die leerder slaag gedeeltelik daarin om helder en hoorbaar te praat vir die nodige duidelike kommunikasie. Daar is oomblikke van verslakte konsentrasie, of van geforseerdheid van die stem.	Die leerder is in staat om helder en hoorbaar te praat vir die nodige duidelike kommunikasie. Sy/hy is in staat om (met sekere beperkinge) die toepaslike geluidsterkte vir 'n ruimte te gebruik sonder geforseerdheid van die stem.
Fisieke werk	Die leerder kies beweging of stilheid wat ontoepaslik is vir die gedig OF daar is min of geen beheer oor fisieke bewegings nie OF daar is blyke van oormatige, onnodige spanning OF die liggaam is glad nie by die gedig geïntegreer nie.	Die leerder se keuse van beweging of stilheid is nie altyd toepaslik vir die gedig nie, OF daar is by tye gebrek aan beheer oor fisieke bewegings OF daar is by tye aanduidings van onnodige spanning OF die liggaam is nie ten volle met die gedig geïntegreer nie.	Die leerder kies beweging of stilheid toepaslik vir die gedig en vir sy/haar vertolking daarvan. Sy/hy demonstreer beheer oor sy/haar liggaam ten einde onnodige spanning te verlig, en het optimale liggaamslyn en balans verkry. Die liggaam ondersteun die stem en is daarmee geïntegreer.

Kriteria	Nie bereik nie (0–10)	Gedeeltelik bereik (11–15)	Ten volle bereik (16–20)
Emosionele aanklank	Die leerder slaag nie daarin om toepaslik en effektief aansluiting te vind by die emosies van die persona in die gedig nie; hulle is glad nie oortuigend nie, of hul emosionele keuses is heeltemal onvanpas.	Die leerder slaag gedeeltelik daarin om toepaslik en effektief aanklank te vind by die emosies van die persona in die gedig; hulle is egter nie deurentyd ten volle oortuigend nie, of reageer dalk by tye onvanpas.	Die leerder is toepaslik en effektief in staat om aanklank te vind by die emosies van die persona in die gedig, op so 'n wyse dat hy/sy die gehoor van die egtheid van hierdie emosies oortuig.
Skep van toepaslike stemming	Daar is min of geen bewyse van begrip van die stemming of die vermoë om dit effektief te skep deur die stem en liggaam te gebruik nie.	Die skep van stemming is inkonsekwent en ontoepaslik of word nie ten volle regdeur die gedig volgehou nie.	Die leerder gebruik hul stem en fisieke uitdrukkingsvermoë om 'n gepaste stemming/atmosfeer vir die gedig te skep.
Gebruik van poëtiese middele	Min of geen poëtiese middele is goed hanteer nie.	Nie alle poëtiese middele is goed bemeester en hanteer nie.	Die leerder het gedemonstreer dat hy/sy die poëtiese middele inherent in die gedig bemeester het. Dit sluit in die gebruik van: pouse, reël- en verslengtes, ritme, metrum, rym, beeldspraak, register, toon.
Impak van gedig	Die gedig het min of geen onvergeetlike, effektiewe en ontroerende oomblikke nie.	Die gedig het 'n aantal onvergeetlike, effektiewe en ontroerende oomblikke, maar dit is inkonsekwent.	Die leerder se aanbieding is onvergeetlik, effektief en ontroerend.

EENHEID

3

Nabetragting en nadenke

Leerderboekbladsye: 101 tot 102

Aanbevole tyd: 30 minute

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders 'n voordrag bespreek en daaroor nadink om die betekenis daarvan te kan waardeur. Hulle sal ook 'n nabetragting oor hul ervaring skryf.

Onderrigriglyne: Die volgende vrae kan moontlik vir die klasbespreking oorweeg word:

- Het die leerder wat die gedig voorgedra het, dit verstaan? Waarom? Waarom nie?
- Het die leerder se gebruik van hul stem of liggaam my gehelp om die gedig beter te verstaan? Waarom? Waarom nie?
- Was daar genoeg kleur in die leerder se stem (infleksies, toonhoogte, toon, stiltes)? Watter voorstelle het ek vir hierdie leerder om daarop te verbeter?
- Het die leerder sy/haar stem genoegsaam geprojekteer? Waarom? Waarom nie? Hoe kan hulle hierop verbeter het?
- Het die leerder die korrekte postuur vir die voordrag van hierdie gedig gehad? Waarom? Waarom nie? Wat sou ek gedoen het?
- Was die leerder se gebare gepas? Waarom? Waarom nie?

Uitbreidingsaktiwiteit: Verdeel die leerders in groepe. Laat hulle die voordragte in hul groepe bespreek, en dan 'n groepvertegenwoordiger aanstel wat die res van die klas sal vertel van die konstruktiewe kritiek wat hul groep in verband met die voordragte bespreek het. Die res van die klas sal dan die geleentheid hê om hul menings te lug oor elke groep se kommentaar. Jy moet gedurende hierdie besprekings as middelaar optree.

Laat die leerders 'n kort nabetraging van ongeveer 150 woorde skryf oor wat hulle ervaar en bespreek het deur die regte terminologie te gebruik. Bespreek die volgende kriteria vir assessering met die leerders voordat hulle die nabetraging skryf:

Uitkomst	Kriteria
1. Die leerder is in staat om aantekeninge te maak.	1. Die vermoë om akkuraat aktiwiteite aan te teken word gedemonstreer.
	2. Die gebruik van geskikte en toepaslike dramaterminologie word ten toon gestel.
2. Die leerder is in staat tot nadenke.	3. 'n Begrip van die aangetekende dramaprosesse word ten toon gestel.
	4. 'n Vermoë om kritiese selfondersoek in te stel oor individuele ontwikkeling word ten toon gestel.
3. Die leerder is in staat om toe te pas.	5. 'n Vermoë om die toepassing van die leeraktiwiteitspunte vir verdere individuele ontwikkeling te identifiseer en beskryf, word gedemonstreer.

Formele assessering: Kwartaal 2 Resensie

Leerderboekbladsy 102

Die nabetragting behoort 20 punte te tel, maar jy moet die punt na 10 verwerk. Jy kan moontlik die volgende rubriek gebruik om punte toe te ken vir hul nabetragting.

Onvoldoende 0–4	Gedeeltelik 5–8	Genoegsaam 9–12	Bevredigend 13–16	Uitstekend 17–20
Die leerder kan nie akkuraat aantekeninge maak of resenseer nie, en gebruik ook nie dramaterminologie gepas nie.	Die leerder maak aantekeninge en resenseer op 'n onvoldoende vlak en gebruik nie dramaterminologie baie goed nie.	Die leerder maak aantekeninge en resenseer op 'n genoegsame vlak, en toon 'n beperkte begrip van die dramaterminologie.	Die leerder se vermoë om aantekeninge te maak en resenseer, is bevredigend. Sy/haar gebruik van dramaterminologie is ook toepaslik.	Die leerder maak aantekeninge en resenseer met algehele akkuraatheid en het die gebruik van dramaterminologie bemeester.

Gebruik hierdie assesseringstabel om punte toe te ken vir die resensie (geskrewe nabetragting) wat as 'n toets in die KABV-dokument beskou word:

Punt	Aanduidings (bewyse)
18–20	Uitsonderlike vermoë: 'n verstand aan die werk, vol rykheid, toon insig, vlot, waarneming en kennis kragtig uitgedruk, oorspronklik, gesteun deur 'n oorspronklike of ongewone keuse van toepaslike dramaverwysings. Treffende impak, met goed georganiseerde en samehangende, afgeronde struktuur. Uitstekende en oorspronklike aanbieding.
15–17	Goed georganiseer, gedetailleerd, hoë vlak van bekwaamheid en goeie keuse van inhoud, gesteun deur 'n keuse van toepaslike dramaverwysings wat insig toon. Interessante vertolking, duidelike stellings, oortuigende, eenvoudige en direkte taalgebruik. Oorspronklike aanbieding met duidelike sorg en inspanning gedoen, net 'n paar geringe foute.
12–14	Toon goeie begrip en 'n redelike bekwaamheidsvlak, en 'n keuse van inhoud, gesteun deur soliede, taamlik duidelike taal. Gebrekkig, maar 'n duidelike poging is aangewend met aanbieding.
9–11	Toon basiese begrip, maar is by tye geneig tot saaiheid en gestereotipeerde reaksies. Genoegsame keuse van toepaslike dramaverwysings en 'n redelike poging aangewend met aanbieding. Redelike voordrag, maar voel gememoriseer. Toon nie altyd 'n hoë vlak van insig nie, soms verbeeldingloos. 'n Aantal dramaverwysings word gebruik, maar word nie altyd duidelik geïdentifiseer nie. 'n Redelike aanbieding.
6–8	Daar word nie altyd voldoende inligting gegee nie. Dit is nie logies saamgestel nie, maar daar is 'n aantal flikkeringe van insig. Daar word 'n beperkte keuse van inligting gegee, maar swak taalvaardighede kan 'n bydraende faktor wees. Min gebruik van visuele inligting. Lomp of onverskillige aanbieding. Leerder het hulp hiermee nodig.
3–5	Onsamehangend – geen struktuur, beperkte woordeskat, min poging aangewend om inligting op 'n aanvaarbare manier aan te bied, min of geen visuele inligting nie. Baie min inligting – deurmekaar, nie maklik om te volg nie, dikwels irrelevant. Leerder het hulp hiermee nodig.
0–2	Onsamehangend, baie min werk, beperkte vaardighede. Leerder het beslis hulp hiermee nodig.

Drama

Kwartaal 3: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders hul vokale en fisieke vaardighede ontwikkel deur op alliterasie en die skep van 'n karakter te fokus deur fisieke eienskappe, beweging en stemming te gebruik. Hulle sal dan hierdie karakters gebruik om 'n kort toneelstuk te skep vir 'n afgeronde en goed gerepeteerde uitvoering. Ná elke groep se uitvoering, moet jy hulle help om 'n kritiese nabetraging te gee oor wat hulle gesien het, waarin hulle in staat moet wees om hul eweknieë konstruktief te assesseer.

Kwartaal 3	Tyd (ure)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	15 minute elke week (2 ure 30 minute per week)	Ontwikkel dramavaardighede	1–4	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 2	sew ure (plus repetisie een maal 'n week buite die klas)	Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk	5	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 3	30 minute	Nabetraging en nadenke	6	Self
Formele assessering: Kort geïmproviseerde, afgeronde uitvoering van drama (groepwerk) met selfgemaakte tegniese hulpbronne vir $20 \div 2 = 10$ punte				

Kernkonsepte en -definisies	
Artikulasie	Helder en duidelike spraak deur op korrekte vorming van klinkers en medeklinkers te konsentreer
Genre	'n Kategorie van kunssinnige komposisie, soos in musiek of literatuur, wat onderskei word deur 'n kenmerkende styl, struktuur of inhoud

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Drama Kwartaal 3			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
			Aktiwiteite 1, 2, 3 en 4
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
	Aktiwiteit 5		
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 6			

Ontwikkel dramavaardighede

Leerderboekbladsy: 104 tot 106

Aanbevole tyd: 15 minute per week, plus repetisie een maal per week na skool

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal jy 'n aantal artikulasie-oefeninge doen. Warm eers jou gesigspiere en die spraakorgane op. Begin elke les met die basiese opwarming wat leerders in die eerste en tweede kwartale gedoen het. Voeg die volgende oefeninge by die roetine.

Aktiwiteit 1

Oefen om jou asemhaling te beheer

Leerderboekbladsy 104

Onderrigriglyne: Begin die aktiwiteit met die opwarming uit die eerste kwartaal. Maak seker dat jy die leerders se posture nagaan. Gee hulle opdrag om deur hul neuse asem te haal en wanneer hulle uitasem, moet hulle die geluid “ssss” maak. Laat hulle weer inasem en hierdie keer die geluid “zzzz” maak.

Aktiwiteit 2

Maak jou gesigspiere los

Leerderboekbladsy 104

Onderrigriglyne: Lees deur die instruksies in die leerderboek en maak seker dat leerders verstaan wat om te doen. Demonstreer die aktiwiteit.

Aktiwiteit 3

Doen artikulasie-oefeninge

Leerderboekbladsy 105

Agtergrondinligting: Artikulasie – die ontwikkel van helder en duidelike spraak deur te fokus op die korrekte vorming van klinkers en medeklinkers. Die spraakorgane wat jy vir artikulasie gebruik, is jou lippe, kakebeen, tong, tande en verhemelte.

Onderrigriglyne: Skryf die volgende op die bord en laat hulle dit verskeie male herhaal: lillary, lallary, lullary, lollary, lay. Hulle moet aanhou oefen totdat hulle dit so vinnig as moontlik kan sê, maar elke konsonant steeds duidelik uitgespreek word.

Onderrigriglyne: Met hierdie aktiwiteit sal die leerders bewus word van hul liggame wanneer hulle 'n karakter skep deur slegs hul liggame en gesigsuitdrukkings te gebruik.

Lees saam met die leerders deur die lys karakters in die leerderboek. Hulle kan hierdie lys gebruik of hul eie uitdink. Volgende moet hulle 'n emosie, byvoorbeeld gelukkig, hartseer, verward of kwaad, kies om 'n stemming vir hul karakter uit te kan beeld. Gee hulle tyd om die beweging in te oefen waarmee hulle hul karakter en sy/haar stemming sal uitbeeld. Herinner hulle daaraan om dit te doen deur een van die volgende aksies uit te voer: loop, sit, stilstaan, wakkerword in die oggend, eet, 'n brief skryf of aantrek.

Maak seker die hele liggaam en gesig beeld die karakter uit, asook die emosie wat hy/sy voel. Fasiliteer hierdie aktiwiteit deur die leerders wenke oor hul karakteruitbeeldings te gee.

Uitbreidingsaktiwiteit: Laat die leerders hul eie unieke karakters kies om 'n stemming uit te beeld wat nie op die lys in die leerderboek is nie. Hulle moet hul karakter en stemming voor die res van die klas uitvoer. Die res van die klas moet dan kyk of hulle die karakter en die stemming kan uitken. Hulle kan ook voorstelle maak oor hoe om op die uitvoering te verbeter.

Kies een unieke karakter uit die uitvoerings en laat die res van die klas ook hierdie karakter en stemming verken deur hul eie unieke karaktereienskappe by te voeg.

Remediërende aktiwiteit: Gaan deur die lys voorstelle in die leerderboek en laat die leerders hul liggame gebruik om tegelyk die karakter en die stemming te skep. Dit sal nie so intimiderend wees soos om dit op hul eie voor die res van die klas uit te voer nie.

EENHEID

2

Drama-elemente in die skep van 'n toneelstuk

Leerderboekbladsye: 107 tot 111

Aanbevole tyd: sewe ure (plus repetisietyd buite klas)

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders gespesialiseerde dramastyle bestudeer: komedie, tragedie, musiekblyspel en poppespel. Jy sal ook alle voorafgaande kennis van drama-elemente gebruik om leerders te help om te bou aan 'n afgeronde improvisasie. Jy moet hulle ook help om tegniese hulpbronne te ontwikkel om hul uitvoering te verbeter.

Gespesialiseerde dramastyle

Lees die aantekeninge in die leerderboek saam met die leerders deur. Bespreek die dramagenres met die leerders en laat hulle voorstelle gee van toneelstukke, televisieprogramme of rolprente uit elke genre. Indien jy toegang tot die internet het, kan jy ekstra inligting op die webtuiste vind wat aan die einde van hierdie boek genoem word.

Aktiwiteit 5

Kies 'n dramastyl vir jou improvisasie

Leerderboekbladsy 108

Onderrigriglyne: Met hierdie aktiwiteit sal die leerders 'n afgeronde improvisasie deur die karakters wat hulle in die opwarming geskep het, te gebruik. Verdeel hulle in groepe van vyf tot ses leerders. Hulle moet mekaar vertel van die karakter en stemming wat hulle in die vorige oefening geskep het. Gee hulle 'n paar minute om 'n kort toneel te bespreek waarby al die karakters betrek word.

Die toneel moet 'n begin, middel en einde hê. Die dialoog tussen die onderskeie karakters moet geskik wees vir die manier waarop die karakters gaan praat. Herinner leerders daaraan dat alles wat hulle in hul toneel gebruik, 'n doel moet dien en tot die storie moet bydra. Maak seker hulle verstaan die verskille tussen die onderskeie style (komedie, tragedie, musiekblyspel en poppekasvertoning) en dat hulle een styl vir hul improvisasie kies.

Formele assessering: Kwartaal 3 Prakties

Leerderboekbladsy 111

Onderrigriglyne: Lees die inligting in die leerderboek saam met leerders deur. Gee vir hulle genoeg tyd in die klas en buite die klas om hul tonele te repeteer. Aan die einde van die kwartaal moet hulle hul tonele voor die res van die klas uitvoer.

Remediërende aktiwiteit: Ken 'n dramastyl aan elke groep toe. Leerders sal geneig wees om komedie te kies omdat hulle dink dit gaan die maklikste wees.

Uitbreidingsaktiwiteit: Die leerders kan ook twee style inkorporeer: komedie en musiekblyspel, tragedie en musiekblyspel, komedie en poppekas, musiekblyspel en poppekas.

Gebruik hierdie rubriek om die leerders se uitvoerings formeel te assesseer. Dit tel uit 20.

Kriteria	Elementêr 1	Middelmatig 2	Redelik 3	Beduidend 4	Uitstekend 5
Stemhelderheid en uitdrukking	Leerder praat onduidelik, onhoorbaar en sonder gepaste uitdrukking	Leerder praat taamlik duidelik, hoorbaar en redelik uitdrukkingsvol	Leerder praat duidelik, hoorbaar en uitdrukkingsvol	Leerder praat baie duidelik, hoorbaar en uitdrukkingsvol	Leerder praat besonder duidelik, hoorbaar en uitdrukkingsvol

Kriteria	Elementêr 1	Middelmatig 2	Redelik 3	Beduidend 4	Uitstekend 5
Gebruik van selfgemaakte tegniese hulpbronne	Geen self-gemaakte tegniese hulpbronne is gebruik nie	Meestal ontoepaslike selfgemaakte tegniese hulpbronne is gebruik	Toepaslike selfgemaakte tegniese hulpbronne dra by tot die drama	Baie toepaslike selfgemaakte tegniese hulpbronne dra baie by tot die drama	Uitsonderlike selfgemaakte tegniese hulpbronne dra baie by tot die drama
Karakterisering en fisieke werk	Leerder is nie in staat om te karakteriseer nie, en kan nie die karakter kommunikeer nie	Leerder het taamlik goed gekarakteriseer en gebruik soms sy/haar liggaam toepaslik om die karakter te kommunikeer	Leerder het goed gekarakteriseer en gebruik sy/haar liggaam gepas om die karakter te kommunikeer	Leerder het baie goed gekarakteriseer en sy/haar liggaam baie gepas gebruik om die karakter te kommunikeer	Leerder het uitsonderlik goed gekarakteriseer en gebruik sy/haar liggaam uiters gepas om die karakter te kommunikeer
Improvisasie	Leerder het 'n wanbegrip van drama-elemente en is nie in staat om 'n drama te improviseer nie	Leerder verstaan iets van drama-elemente en is soms in staat om 'n drama te improviseer	Leerder verstaan drama-elemente en is in staat om 'n drama te improviseer	Leerder verstaan die drama-elemente goed en is in staat om 'n drama goed te improviseer	Leerder verstaan drama-elemente baie goed en is in staat om 'n uitsonderlike drama te improviseer

EENHEID

3

Nabetragting en nadenke

Leerderboekbladsy: 112 tot 113

Aanbevole tyd: 30 minute

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal die leerders nadink oor die uitvoerings en evalueer hoe goed hulle en hul klasmaats met die improvisasies gevaar het.

Nabetragting oor opvoerings

Aktiwiteit 6

Dink na oor jou improvisasie

Leerderboekbladsy 112

Onderrigriglyne: Nadat jy die uitvoerings dopgehou het, moet die leerders hul klasmaats se werk assesser deur die kriteria te gebruik wat in die leerderboek gegee word. Hou 'n klasbespreking waar die leerders redes moet gee vir hul assesserings. Waarom het hulle dit op hierdie manier geassesseer? Wat sou hulle kon doen om op hul uitvoering te verbeter?

Drama

Kwartaal 4: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders hul stem- en fisieke vaardighede ontwikkel deur 'n teks en die fisieke verhoudinge tussen akteurs twee-twee en in groot groepe te interpreteer. Hulle sal 'n karakter skep deur hul stemme en bewegings te gebruik. Jy sal hulle ook die nodige leiding gee en hulle die geleentheid bied om 'n teks, gedramatiseerde prosa of inheemse storie te verken en uit te voer. Vir die kwartaalprojek moet leerders navorsing doen oor die verskillende soorte media en fokus op die drama-elemente van die gekose soort media.

Kwartaal 4	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	15 minute per week (2 ure 30 minute per kwartaal)	Ontwikkel dramavaardighede	1 en 2	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 2	ses ure (plus repetisie een maal 'n week buite klas)	Interpreteer en voer sekere soorte drama op: dialoë/ gedramatiseerde prosa/inheemse storievertelling	3–5	Eweknie, onderwyser, self
Eenheid 3	een uur 30 minute	Media	6 en 7	Onderwyser, self
Formele assessering: Totaal van 60 punte, bestaande uit 'n praktiese afdeling vir 40 punte (dialoë, gedramatiseerde prosa of inheemse storievertelling) asook 'n geskrewe eksamen oor die aspekte van media en drama-elemente vir 20 punte.				

Kernkonsepte en –definisies

Pouse	Die ruspouse vir die stem voor en ná 'n klank of woord vir effek
Toonhoogte	Die hoë en lae toonhoogtes van jou stem
Tempo	Die spoed waarteen jy praat - hoe vinnig of hoe stadig jy jou woorde sê
Projeksie	Praat sodat jy deur jou gehoor gehoor kan word sonder om te skreeu
Prosa	'n Uittreksel uit 'n roman of 'n kortverhaal
Storievertelling	'n Antieke vorm van dramatisering van 'n gebeurtenis of ervaring

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Drama Kwartaal 4

Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 1 en 2			Aktiwiteite 1 en 2

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Drama Kwartaal 4			
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 3	Aktiwiteite 3–5		Aktiwiteite 4 en 5
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 6	Aktiwiteit 7	Aktiwiteit 7	Aktiwiteit 6

EENHEID

Ontwikkel dramavaardighede

Leerderboekbladsye: 115 tot 117

Aanbevole tyd: 15 minute per week

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders hul stemme en liggame opwarm voordat hulle met hul drama-aktiwiteite begin. Hulle sal met 'n aantal opwarmingsoefeninge uit die eerste drie kwartale begin en dan aktiwiteite by die opwarmingsroetine voeg.

Aktiwiteit 1

Ontwikkel jou stem

Leerderboekbladsy 115

Onderrigriglyne: Lees die toneel eers hardop voordat jy die leerders dit op hul eie laat lees. Let asseblief op die volgende:

- Waar vind hierdie toneel plaas?
- Wat sê hierdie toneel vir ons oor die karakters?

Aktiwiteit 2

Verken fisieke verhoudinge in dialoog

Leerderboekbladsy 116

Onderrigriglyne: Wanneer hierdie toneel voorgedra word, moet die leerders van die volgende bewus wees, en dit in hul uitvoering gebruik:

Pouse: Dit is 'n “ruspouse” vir die stem voor of ná 'n klank of woord vir effek. Tydens 'n pouse kan die akteur inasem om die volgende woorde te kan sê. Daar is verskillende soorte pouse wat jy kan gebruik:

- asempouse – 'n pouse vir betekenis waarin jy asem kan haal

- **sinpouse** – kom voor ná 'n leesteken
- **drapouse** – kom voor aan die einde van 'n aaneenlopende reël
- **enjambementreël** – die sin loop van een reël oor na die volgende sonder 'n finale pouse aan die einde van die reël; die laaste woord van die reël word deur middel van intonasie en tydsduur uitgerek om vooruit te wys na die tweede reël waar die sin aangaan; daar word nie opnuut asem gehaal nie
- **sesuurpouse** – net in poësie; dit is 'n pouse op 'n natuurlike plek in die reël
- **dramatiese pouse** – word vir dramatiese effek gebruik om die gehoor se aandag te vestig op 'n belangrike reël wat volg.

Toonhoogte: Dit is die hoë en lae toonhoogtes van jou stem. Soms moet jy harder of sagter praat om betekenis te kan oordra. Die eintlike klank van jou stem word gemaak deur die vibrasie van twee membrane aan die bokant van jou lugpyp: jou stembande. Lug beweeg tussen die membrane deur en laat dit vibreer. Note se toonhoogte word bepaal deur die mate van spanning in die spiere wat jou stembande reguleer. Dit word indirek deur jou oor beheer. Die toonhoogte van 'n noot bepaal die tempo van die vibrasie van die klankgolf.

Tempo: Die spoed waarteen jy praat. Hoe vinnig of hoe stadig jy jou woorde sê.

Projeksie: Om só te praat dat die gehoor jou kan hoor sonder dat jy hoef te skreeu. Dit hang af van jou resonansie, wat die manier is waarop klank versterk word. Projeksie word verkry deur akkurate asembeheer.

Intonasie: Dit is die klankpatroon van frases en sinne wat geskep word deur toonhoogtevariasie in jou stem, wat die styging en daling van die toonhoogte van jou stem is. Die fonetiese grondslag van intonasie (intonasiehulpmiddel) is die verspreiding van die sterkte van die dinamiese spanning tussen woorde, die melodie van spraak, pouses, die tempo van spraak en elke deeltjie daarvan, ritmiese en melodiese aspekte, die hardheid van spraak en elke deeltjie daarvan en die emosionele nuanses van die stemtoonkleur.

Toon: Dit is basies resonansie, wat die gehalte van jou stem is. Toon word gebruik om spesifieke emosies en gevoelens uit te druk. Jou toon behoort aangenaam, helder en duidelik te wees op die oor. Pasop vir nasale tone waar die leerder klink asof hy/sy 'n toe neus het. Asemrige tone word veroorsaak wanneer jou stembande nie behoorlik sluit nie en daar te veel lug ontsnap.

Leerders moet die toneel skep nadat hulle dit weer sorgvuldig deurgelees het. Moedig hulle aan om kreatief te wees wanneer hulle die diere met hul liggame skep. Hulle moet hul stemme vir die klankeffekte gebruik.

Remediërende aktiwiteit: Die leerders moet die toneel verskeie kere hardop as 'n klas lees. Wys na elke lynpunt die stem-elemente waarop hulle moet fokus en laat hulle die pouses en toonhoogtes in hul boeke met 'n potlood merk. Dit sal hulle help om die stuk beter uit te voer wanneer hulle uiteindelik die karakters met hulle liggame skep.

Interpreteer en voer sekere soorte drama op

Leerderboekbladsy: 118 tot 123

Aanbevole tyd: ses uur (plus repetisietyd buite die klas)

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal leerders kies tussen die interpretasie en uitvoering van 'n dialoog, 'n stuk gedramatiseerde prosa of die vertel van 'n inheemse storie. Hulle sal ook weer 'n slag dialoog, gedramatiseerde prosa en inheemse storievertelling ondersoek. Jy kan net weer saam met die leerders die drama-elemente wat reeds in vorige kwartale bespreek is, deurgaan.

Dialoog

Aktiwiteit 3

Voer 'n dialoog op

Leerderboekbladsy 118

Onderrigriglyne: Lees die inhoud saam met leerders deur en help hulle daarmee. Maak seker hulle verstaan wat om te doen. Verdeel die klas in groepe van ses tot agt leerders. Hulle moet self karakters toewys aan elke leerder in die groep. Gee vir hulle genoeg tyd om hierdie toneel te repeteer en laat hulle dit dan voor die res van die klas uitvoer.

Agtergrondinligting: Leerders moet die volgende in gedagte hou wanneer hulle hul toneel beplan:

- maak die dialoog jou eie
- interpretering van die karakter – gegrond op kennis van die toneel
- stem- en fisieke karakterisering – kommunikeer aspekte van die karakter (agtergrond, ouderdom, status, voorneme, ens.) deur die stem (toon, ritme, toonhoogte, ens.) en liggaam (postuur, liggaamstaal en gebare, ens.)
- helderheid van hul stemme – helder en duidelike gebruik van die stem
- toepaslike gebruik van ruimte
- vind aanklank by die emosies van die karakter
- bly in karakter wanneer jy nie praat nie
- verstaan die status van die karakters
- verhoudinge moet groei, ontwikkel en toepaslik verander
- impak van die dialoog/toneel – onvergeetlik, ontroerend en effektief.

Gedramatiseerde prosa

Aktiwiteit 4

Lees gedramatiseerde prosa voor

Leerderboekbladsy 120

Onderrigriglyne: Neem die leerders na 'n biblioteek en help hulle om 'n stuk prosa deur 'n Suid-Afrikaanse skrywer te vind. Prosa is 'n uittreksel uit 'n roman. Hulle kan besluit om die prosa op hul eie of saam met 'n maat aan te pak. Hulle moet hul prosastuk memoriseer. Maak hulle bewus van die volgende ter voorbereiding vir hierdie prosa:

- Wanneer is die stuk geskryf?
- Sou dit 'n uitwerking hê op die manier waarop jy dit behoort uit te voer?
- Wat is die styl van die prosa (humoristies, ernstig, ens.)?
- Hoe sou jy die karakter uitbeeld wat in die stuk praat?
- Oorweeg die stemming van die stuk prosa.
- Gebruik jou verbeelding.
- Verstaan jy wat in hierdie stuk prosa gebeur?

Maak hulle bewus van die volgende wanneer hulle hul prosa uitvoer:

- Sta in 'n neutrale posisie met een voet effens voor die ander en arms ontspanne aan die sye.
- Gebruik gesigsuitdrukings om die emosies van die prosa te kommunikeer.
- Maak oogkontak met die gehoor.
- Projekter jou stem sodat almal jou duidelik kan hoor.
- Moenie te vinnig praat nie (skenk aandag aan artikulasie).
- Wissel toonhoogte, tempo, volume, pouses, toon en stembuiging af.
- Beklemtoon sekere woorde om die betekenis uit te druk.

Vertel 'n inheemse storie

Aktiwiteit 5

Vertel 'n gedramatiseerde inheemse storie

Leerderboekbladsy 122

Onderrigriglyne: Laat die leerders 'n dramatiese vertelling van 'n inheemse storie kies en dit repeteer – individueel of in 'n groep. Laat hulle die gedramatiseerde inheemse storie in die klas uitvoer.

Help leerders om interpretasie- en aanbiedingsvaardighede te ontwikkel. Lees die aantekeninge in die leerderboek saam met hulle deur en bied heelwat bystand aan. Hulle moet hul storie memoriseer. Neem hulle na 'n biblioteek en help hulle om 'n goeie kortverhaal te vind om te vertel.

Agtergrondinligting: Wat is vertelkuns? Vertelkuns (oftewel storievertelling) is 'n antieke vorm van dramatisering van 'n gebeurtenis of ervaring. Dit sluit aan by die ritueel waartydens die oudstes van 'n stam se hoofman aan die volgende geslag stories vertel het

oor mitiese helde en fantasie. Mitiese stories is nie noodwendig waar nie. Legendariese verhale soos dié oor Shaka kan dalk waar wees.

Pas die storie aan vir die gehoor: Dit is in die gedagtes van die gehoor wat die drama van die storie sal plaasvind. Die vertel van 'n storie hang af van die kommunikasie tussen die storieverteller en die gehoor. Om te luister is meer uitdagend as om na 'n uitvoering te kyk. Die balans tussen die storieverteller en die luisteraars roep die uitvoering in die lewe.

Voorbereiding:

- Lees die storie verskeie maal deur.
- Ontleed die trefkrag van die storie uit die oogpunt van die woordprentjies wat jy wil hê jou luisteraars moet sien, asook die stemming wat jy wil skep.
- Doen navorsing oor die agtergrond en kulturele betekenis van jou storie.
- Leef saam met jou storie totdat die karakters en stelstukke vir jou 'n werklikheid word. Visualiseer dit! (Stel jouself die klanke, smake, geure en kleure voor.)
- Slegs wanneer jy self die storie skerp en duidelik sien, kan jy jou gehoor dit laat sien.

Storievertellingsvaardighede:

- Dialoog: maak gebruik van verskillende stemme of aksente.
- Die V-metode is wanneer 'n storieverteller sy/haar gesigsuitdrukking en liggaamshouding verskuif namate die dialoog van karakter na karakter oorskakel.
- Gebruik jou stem om atmosfeer of spanning te skep.
- Gebare en gesigsuitdrukking: dit dra by tot die visuele element van dramatiese storievertelling, maar gebare en uitdrukkinge wat te geoefen is, lyk kunsmatig.
- Tempo: volume en tempo waarteen jy praat; dialoog vertraag die tempo en vertel-aksies versnel weer die pas.

Stem:

- Gebruik goeie verstaanbare Afrikaans.
- Moduleer jou stem om die stemming waarna jy streef te verkry. Om jou stem te verlaag is soms meer effektief in die skep van spanning as om jou stem te verhoog.
- Vermy senuweeagtige gewoontes en sêgoed soos “en um”.
- Praat duidelik.
- Moenie oordramaties wees nie en moenie probeer om jou stem op 'n té dramatiese of kunsvormige manier te verander nie. Jy kan aandag trek en dit behou sonder om té ver te gaan deur melodramaties, aanmatigend of pronkerig te wees.

Gebare:

- Die storie is die belangrike ding. Hou gebare eenvoudig en natuurlik. Gebare moet bydra tot die storie en nie daaraan afbreuk doen nie.
- Indien jy senuweeagtig is, kan jy jou hande agter jou rug saamvou. As jy jou hande wring, vroetel en met jou naels speel sal luisteraars begin twyfel aan jou geloofwaardigheid as 'n storieverteller.
- Oorweeg dit om jou storie sonder gebare te begin. Voeg gebare by op plekke waar dit vir jou lyk of dit natuurlik inpas.

- Hou jouself in 'n vollengte spieël dop of neem 'n video van jou uitvoering.
- Vermey senuweeagtige gewoontes en maniertjies. Hou jou voete stil.

Remediërende aktiwiteit: Maak afskrifte van verskillende dialoë, prosa en inheemse stories. Verdeel die leerders twee-twee op en laat hulle uit jou versameling tekste kies. Dit sal tyd spaar en die stres om na 'n gepaste stuk te soek, verminder.

Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen

Leerderboekbladsy 123

Assesseer die leerders op die uitvoerings van dialoë, gedramatiseerde prosa of inheemse storievertelling vir 'n finale punt uit 40. Die geskrewe eksamen oor die aspekte van media en drama-elemente, wat uit 20 tel, is in eenheid 3 van hierdie onderwysersgids te vind. Gebruik die volgende rubrieke vir die praktiese deel van die formele assessering.

Kriteria	1 punt	2 punte	3 punte	4 punte
Stemhelderheid en uitdrukking	Leerder was onhoorbaar en geensins uitdrukingsvol nie	Leerder het taamlik duidelik gepraat en was redelik uitdrukingsvol	Leerder het baie duidelik gepraat en was uitdrukingsvol	Leerder het besonder duidelik gepraat en was baie uitdrukingsvol
Verhoogruimte en -beweging	Leerder het die ruimte swak gebruik en skaars beweeg	Leerder het die ruimte taamlik goed gebruik	Leerder het die ruimte baie goed gebruik en gepas beweeg	Leerder het die ruimte besonder goed gebruik en baie effektief beweeg
Fisieke werk	Leerder het glad nie sy of haar liggaam goed gebruik nie	Leerder het sy of haar liggaam taamlik goed gebruik	Leerder het sy of haar liggaam baie goed gebruik	Leerder het sy of haar liggaam besonder goed gebruik
Emosionele aanklank	Leerder het geen emosionele aanklank by die stuk gevind nie	Leerder het in 'n mate emosionele aanklank by die stuk gevind	Leerder het goed aanklank by die stuk gevind	Leerder het besonder goed aanklank by die stuk gevind
Impak van uitvoering	Uitvoering het geen positiewe impak op die gehoor nie	Uitvoering het in 'n sekere mate 'n positiewe impak op die gehoor gehad	Uitvoering is goed deur die gehoor ontvang	Uitvoering was onvergeetlik

Leernerboekbladsy: 124 tot 128

Aanbevole tyd: 30 minute

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal julle verskillende soorte media waaraan leerders blootgestel kan word, bespreek en dan kan julle die verskillende drama-elemente oorweeg wat in die gekose soort media geïdentifiseer kan word.

Toeganklike soorte media

Aktiwiteit 6

Maak 'n lys van die soorte media in jou lewe

Leerderboekbladsy 125

Onderrigriglyne: Lees die inhoud saam met die leerders deur. Van die soorte media wat die leerders dalk kan noem, is:

- rolprente
- televisie
- radio
- dokumentêre programme
- die internet.

Drama-elemente wat in die gekose soort media geïdentifiseer is

Aktiwiteit 7

Ondersoek die gebruik van drama-elemente

Leerderboekbladsy 127

Onderrigriglyne: Maak seker dat die leerders verstaan wat hulle moet doen. Help hulle om die drama-elemente van die soorte media te identifiseer voordat hulle met hul ondersoek begin. Verdeel hulle in groepe en wys 'n soort drama toe aan elke groep. Neem hulle na die biblioteek of die rekenaarkamer sodat hulle inligting oor verskillende soorte drama kan kry.

Skryf die onderskeie drama-elemente op die bord. Hulle moet eers die elemente bespreek en verstaan wat elke begrip beteken voordat hulle kan probeer om hierdie elemente in die onderskeie soorte media te identifiseer.

Agtergrondinligting: Die drama-elemente is: Karakter, intrige, tema, dialoog, konvensie, genre, gehoor, toneeltegniek, ontwerp en omvorming. Sommige mense het aangevoer dat daar net ses drama-elemente is... minstens, net die ses wat Aristoteles uitwys. Hulle is die volgende: intrige, karakter, tema, dialoog/diksie, musiek/ritme en skouspel.

- **Intrige:** Wat in 'n storie gebeur.
- **Karakters:** Die mense wat by 'n storie betrokke is.
- **Tema:** Die sentrale idee van die storie en dít waaroor die storie gaan – nié die intrige / storielyn nie.
- **Dialoog:** Dít wat deur die karakters gesê word.
- **Konvensie:** Dit wat die dramaturg gebruik om die storie te vertel, soos aspekte van mites, legendes, godsdienstige stories, ens., waarmee die gehoor of leser reeds vertrouwd is. Die dramaturg kan 'n verteller gebruik om die gehoor te vertel wat gebeur het. Hy kan ook die einde van die toneelstuk aan die begin plaas of terugflitse gebruik.
- **Genre:** Satire, tragedie, komedie, melodrama, ens.
- **Gehoor:** Die mense op wie die toneelstuk gemik is. Soms kan die gehoor 'n aktiewe deel van die toneel wees.
- **Toneeltegniek:** Wat op die verhoog geplaas word om die storie aan te vul – stelle, rekwisiete, meubels, agterdoeke, ens.
- **Ontwerp:** Die verskillende verhoogruimtes wat vir 'n produksie gebruik word soos ouditoriums, stelontwerp, verhooggeriewe, beligtingsontwerp, kostuumontwerp, grimering, tegniese produksie, klank en klankeffekte.
- **Transformasie:** Hoe die dramaturg 'n karakter tot ander insigte laat kom.

Formele assessering: Kwartaal 4 Geskrewe eksamen

Leerderboekbladsy 128

Die geskrewe eksamen kan 'n stuk skryfwerk wees oor aspekte van drama en die elemente van drama, of jy kan leerders die eksamen wat volg laat doen.

1. Wanneer sal jy dramatiese spanning gebruik om 'n storie te vertel? (1)
*Dramatiese spanning kan soms in die plek van konflik gebruik word.
Dit gaan om gespannendheid: namate die gehoor sekere uitkomst in die intrige verwag/voorsien, bou die spanning op.
(enige een)*
2. Noem 'n drama-element en hoe jy dit sou gebruik om jou uitvoering vir die gehoor onvergeetlik te maak. (2)
*Spreek elke woord duidelik (uitdruklik) uit.
Resonansie en artikulasie.
Oorweeg stemhoogte (hoog of laag), tempo (stadig of vinnig) en toon (gehalte, soos met warmte en vriendelikheid).*

Wissel die gebruik van hierdie hulpmiddels af om by die inhoud van die gedig te pas. 'n Pouse of beklemtoning met goeie tydsberekening kan die gehoor die betekenis van die gedig help verstaan.

Dit kan ook bydra tot die opbou van spanning, en die gedig vir die gehoor meer interessant maak.

Fisiese uitdrukkingsvolheid: toepaslike gebruik van beweging of pouses.

Emosionele aanklank by die gedig, om die die gehoor te oortuig van die egtheid van die toepaslike emosie.

Skep toepaslike stemming, gebruik jou stem en beweging.

Vind aanklank by jou gehoor.

(Die leerder moet beskryf hoe sy of hy die drama-elemente ingewerk het of gebruik het vir die gedig wat opgevoer is)

3. Vergelyk drie dramastyle deur 'n kort definisie van elkeen te gee en te verduidelik waarom hulle verskil of ooreenstem. (6)

Komedie – snaakse situasies en gelukkige einde

Tragedie – ernstige situasies en 'n ongelukkige einde

Musiekblyspel – 'n toneel of rolprent waarvan sang en dans 'n noodsaaklik belangrike deel uitmaak.

Poppekas – 'n vertoning waarin die akteurs poppe is.

Komedie	Tragedie	Musiekblyspel	Poppekas
snaaks gelukkig lig	ernstig hartseer swaar	sing dans gelukkig of hartseer lig of swaar	snaaks of ernstig gelukkig of hartseer met of sonder sang, ens.

4. Noem twee drama-elemente wat jy kan gebruik wanneer jy jou storie vertel om dit meer interessant te maak om na te luister. (2)

Neem die storie so na aan die gehoor as wat jy kan.

Hou die storie kort en eenvoudig.

Stimuleer die gehoor se sintuie (hulle behoort duidelike beelde te voel, ruik, aan te raak, te hoor en te sien).

Beskryf die karakters asook die ligging en omgewing.

Sluit in: toonhoogte, intonasie, omvang, ritme, aksent, toon en gehalte om die stem van die karakter suksesvol en gepas oor te dra.

Pas jou liggaam aan uit die oogpunt van postuur, energie, gewig, grootte en gehalte van gebare, fisiese ritmes en gewoontes om die karakters fisiek in jou storie suksesvol en toepaslik oor te dra.

Gebruik die verhoogruimte toepaslik en op 'n interessante wyse, op só 'n manier dat die uitvoering duidelik aan die gehoor oorgedra word.

Gebruik tempo om te beklemtoon en tot 'n klimaks op te bou, insluitend die verskuivende ritmes van verskillende polsslae.

(enige twee)

5. Evalueer die uitwerking van televisie op kinders. Bespreek die negatiewe asook die positiewe uitwerking daarvan. (4)

Negatiewe uitwerking:

moedig gewelddadige gedrag en aggressie aan

ondersteun rook en drink via advertensies

kan slaappatrone affekteer

swak eetgewoontes aanmoedig

vervreemding van gesinskommunikasie

kinders wat binnenshuis bly, is passief terwyl hulle televisie kyk, pleks daarvan om buite te speel

kinders kan getraumatiseer word deur na gruwelrolprente te kyk

aanvaarding en versterking van stereotipes, rassediskriminasie

inligting oor seks.

Positiewe uitwerking:

opvoeding deur na dokumentêre programme te kyk

leer oor verskillende kulture

positiewe toonbeelde deur rolmodelle kan kinders se gedrag op 'n positiewe manier

verander en op goeie leefstylveranderinge uitloop

voorskoolse kinders kan die alfabet, kleure en nommers op televisie leer

inligting oor natuurlewe kan versamel word

brei kennis uit met vasvrawedstryde en ander speletjies op televisie

bly op hoogte oor die jongste gebeur en die sake van die dag

vorm van vermaak.

(enige vier)

6. Watter aktiwiteite wat jy hierdie jaar gedoen het, het jou die meeste uitgedaag. Verduidelik kortliks die rede waarom hierdie aktiwiteit so uitdagend was. Verduidelik ook watter vaardighede jy aangeleer het deur hierdie aktiwiteit te doen. (5)
- Leerders se eie antwoorde*

Totaal: 20 punte

Onderwysers se formele assesseringsaftiklys

Kwartaal	Assessering	Punte	✓
1	Klaskamerimprovisasie	20 (10%)	
2	Toets of nadenke	20 (10%)	
	Uitvoering	20 (10%)	
3	Afgeronde uitvoering	20 (10%)	
4	Praktiese eksamen	40	
	Geskrewe eksamen	20	
		100	

Musiek

Kwartaal 1: Oorsig

Die drie onderwerpe wat in elke les gedek word, is die volgende:

- Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid (15 minute)
- Onderwerp 2: Musiekluister (15 minute)
- Onderwerp 3: Musiekkomposisie en -uitvoering (30 minute)

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Vir Musiekgeletterdheid is dit noodsaaklik dat die onderwyser met die korrekte musiekterminologie vertrouwd moet wees voordat die betrokke les aangebied word. Dit is te alle tye van uiterste belang dat die korrekte terminologie deurlopend gebruik word en dat leerders van die verkeerde gebruik van terminologie bewus gemaak moet word. Verkeerde terminologie is een van die grootste oorsake van verwarring en misverstand.

Dit is ook wenslik dat leerders van die begin af met manuskrippapier ('n vel papier met notebalke op) moet werk om daaraan gewoond te raak. Onderwysers hoef nie spesiaal manuskrippapier aan te koop nie. Enige erkende woordverwerkingsagteware wat tabelle kan skep, kan gebruik word om manuskrippapier te maak en te druk. Al wat nodig is, is 'n tabel wat uit vier rye (d.w.s. vyf lyne) en een kolom bestaan wat oor die wydte van die bladsy strek. Sorg dat daar genoeg kantlynspasie en spasie aan die bo- en onderkant van die bladsy is vir enige ander aanduidings. Wanneer musieknote geskryf word, moet die onderwyser daarop let dat notese steeltjies reg is en dat enige gebruik van skuiftekens (kruis-, herstel-, molteken) ook op die regte manier geskryf word.

Onderwerp 2: Musiekluister

Vir onderwerp 2 is slegs voorbeelde gebruik wat met die ter perse gaan van hierdie boek op YouTube (<http://www.youtube.com>) beskikbaar was. Die YouTube-opnames is gebruik sodat onderwysers op afgeleë plekke nie na CD- of DVD-opnames hoef te gaan soek nie. Indien 'n betrokke voorbeeld nie meer op YouTube beskikbaar is nie, of indien die onderwyser nie tevrede is met die voorbeeld in die handboek nie, staan dit die onderwyser vry om van 'n ander, (meer) geskikte voorbeeld gebruik te maak.

Indien 'n onderwyser nie oor toegang tot die internet of 'n rekenaar in die klas het nie, word hy/sy aangeraai om vooraf die betrokke voorbeelde te bekom en op CD te sit. Daar is gratis sagteware waarmee YouTube-video's na klankopnames oorgeskakel kan word. Die minimum vereiste vir beluistering, is 'n draagbare CD-speler wat nie te sag speel nie.

Onderwerp 3: Musiekuitvoering en -komposisie

Vir hierdie onderwerp is die aktiwiteite só saamgestel dat leerders nie oor eie musiekinstrumente hoef te beskik om die aktiwiteite te kan uitvoer nie. Waar moontlik, word liggaamsperkussie of slaginstrumente uit herwinbare materiaal aanbeveel. Skole wat wel oor musiekinstrumente beskik, kan dit gerus gebruik.

Stemopwarmingsoefeninge word nie by elke sangaktiwiteit voorgeskryf nie, maar dit is wenslik dat leerders basiese stemopwarmingsoefeninge doen voordat 'n lied gesing word. Waak ook daarteen dat leerders nie gil of skree nie.

Maak leerders bewus vandie gehalte van hul stem en benadruk die natuurlike gebruik van die stem. Tekens van verkeerde gebruik is onder meer 'n hees stem, seer keel, seer nek, stywe kakebeen, ens. Wanneer leerders hierdie simptome toon, moet hulle ontspan of, in die geval van 'n hees stem of seer keel, onmiddellik ophou sing.

Kwartaal 1	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	1–3	Selfevaluering
Eenheid 2	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	4–6	Selfevaluering
Eenheid 3	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	7 en 8	Selfevaluering
Eenheid 4	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	9–11	Selfevaluering
Eenheid 5	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	12–14	Selfevaluering
Eenheid 6	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	15–17	Selfevaluering
Eenheid 7	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	18–20	Selfevaluering
Eenheid 8	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	21–23	Selfevaluering
Eenheid 9	twee ure	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	24–26	Selfevaluering
Die formele assessering vir die eerste kwartaal is prakties: Individuele en groepwerk vir $20 \div 2 = 10$ punte				

Kernkonsepte en definisies	
Halftoon	Kleinste interval in Westerse musiek
Heeltoon	Interval wat uit twee halftone bestaan
Toonleer	Op- en afgaande sekwens van musieknote

Kernkonsepte en definisies	
Sleutel	Majeur- of mineurtoonleer waarvan die grondslag-note gebruik word om 'n musiekstuk te komponeer
Toonsoortteken	Kruise of molle aan die begin van elke maat

Die gebruik van 'n musiekinstrument wat toonhoogtes kan speel, soos 'n klavier, kitaar, klawerbord of fluit, is onontbeerlik. Indien jy of die skool nie so 'n soort musiekinstrument het nie, kan jy gratis sagteware van die internet aflaai sodat jy virtuele instrumente op die rekenaar het. Gebruik ook selfoon-applikasies om basiese toonhoogtes, ens. te produseer.

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Musiek Kwartaal 1			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 2 en 3			Aktiwiteit 1
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 5 en 6			Aktiwiteit 4
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 7 en 8			
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 10			Aktiwiteite 9 en 11
Eenheid 5-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 13 en 14			Aktiwiteit 12
Eenheid 6-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 16 en 17			Aktiwiteit 15
Eenheid 7-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 19	Aktiwiteit 20		Aktiwiteit 18
Eenheid 8-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 22		Aktiwiteit 23	Aktiwiteit 21
Eenheid 9-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 25		Aktiwiteit 26	Aktiwiteit 24

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 131 en 132

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid ondersoek die leerders rustekens en die betekenis daarvan in musiek. Hulle verken ook membranofone en vind uit hoe hulle werk. Leerders doen ook asemhalings- en opwarmingsoefeninge en kyk na musiek wat mense saambind.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Rustekens

Wanneer jy vir die leerders leer van rustekens, fokus op die korrekte manier om rustekens te skryf: die simbool moet reg wees en in die regte posisie op die notebalk geteken word.

Onderwerp 2: Musiekluister:Membranofone

Aktiwiteit 1

Luister na die musiek van membranofone

Leerderboekbladsy 132

Onderrigriglyne: Lees saam met die leerders deur die aktiwiteit en maak seker hulle verstaan dit. Vra leerders om die vraag oor toonkleur te beantwoord.

Agtergrondinligting: Toonkleurverskille: die djembe het 'n hoër klank as byvoorbeeld die bastrom; die bastrom se klank is laag; die snaartrom het 'n meer energieke klank vanweë die stel snare aan die onderkant van die trom wat vibreer as 'n mens op die tromvel slaan.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 2

Doen asemhalings- en opwarmingsoefeninge

Leerderboekbladsy 132

Onderrigriglyne: Maak leerders deurentyd bewus dat hulle die oefeninge ontspanne moet uitvoer – selfs al trek hulle hul maagspiere saam.

Remediërende aktiwiteit: Hulle moet hul asem vir vyf tellings ophou en stadig uitasem.

Uitbreidingsaktiwiteit: Vermeerder die aantal tellings tot 20.

Aktiwiteit 3

Dink oor musiek wat groepe verenig

Leerderboekbladsy 132

Onderrigriglyne: Hou 'n klasbespreking oor hoekom dit soms nodig is om musiek te gebruik om mense saam te bind.

Uitbreidingsaktiwiteit: Jy kan die klas ook toelaat om 'n ander lied as die skoollied of volkslied te sing.

EENHEID

2

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 133 to 134

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Leerders sal in hierdie eenheid 'n diskant- en bassleutel ondersoek en met rustekens werk. Hulle sal ook weer kyk na membranofone, en die betekenis van liederes en hul lirieke in die gemeenskap van nader bekyk.

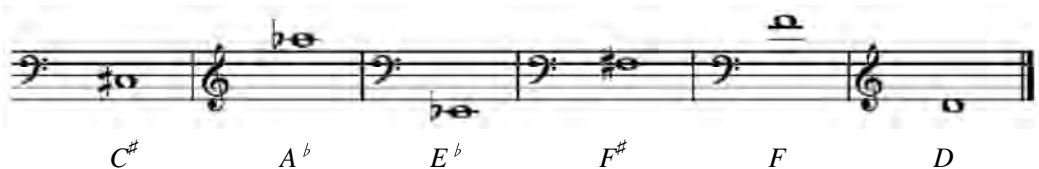
Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 4

Skryf 'n diskant- of bassleutel

Leerderboekbladsy 133

Onderrigriglyne: Leerders moet óf die diskant- óf die bassleutel in elke maat skryf om die note met die lettername hieronder te laat ooreenstem.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 5

Werk met membranofone

Leerderboekbladsy 133

Onderrigliglyne: Sorg dat leerders die instruksies in die leerderboek verstaan.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 6

Verstaan maatskaplike kommenaar in lirieke

Leerderboekbladsy 134

Onderrigliglyne: Die lirieke van hierdie lied is op die internet beskikbaar. Laai dit af en deel dit uit aan die leerders. Die lirieke handel oor hongersnood, armoede en die hulpkreet van die haweloses (in Amerika).

Remediërende aktiwiteit: Sing net die woorde van die koorgedeelte.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n ritmiese begeleiding terwyl julle die lied sing.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 135 tot 136

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Leerders sal in hierdie eenheid tydmaattekens en hul betekenis van nader beskou en ook idiofone bestudeer. Hulle sal ten slotte ook kyk na die persoonlike probleme van mense soos dit in musiek en lirieke uitgebeeld word.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Tydmaattekens

Beklemtoon die feit dat leerders die tydmaattekens sonder die verdelingslyn moet skryf wanneer hulle dit op die notebalk skryf. Leerders moet die funksie van die tydmaatteken verstaan: die aantal polsslae per maat en die waarde van elke polsslag.

Onderwerp 2: Musiekluister: Idiofone

Aktiwiteit 7

Luister na idiofone

Leerderboekbladsy 136

Onderrigliglyne: Lees deur die aktiwiteit en maak seker die leerders verstaan dit.

Agtergrondinligting: 'n Glockenspiel se klank is helder en deurdringend – soos 'n klokke; die xilofoon se klank is minder helder en meer houtagtig.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 8

Dink oor persoonlike probleme in liedjies se lirieke

Leerderboekbladsy 136

Onderrigliglyne: Laai die lirieke van die internet af sodat leerders dit saam met die musiek kan volg. Die lied gaan oor 'n volwassene se pogings om 'n tiener met probleme te konfronteer. In die koorgedeeltes is die sanger spyt oor sy onvermoë om sy vriend te help.

Remediërende aktiwiteit: Sing net die woorde van die koorgedeelte.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n ritmiese begeleiding terwyl julle die lied sing.

EENHEID

4

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 137 tot 138

Voorgestelde tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid ondersoek die leerders die begrip van groepering in byvoorbeeld agstenote en sestiendenote. Hulle kom ook meer te wete oor tydmaattekens en kyk weer na idiofone. Ten slotte ondersoek hulle persoonlike en maatskaplike kwessies soos dit in musiek uitgedruk word.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Groepering

Leerders moet voortdurend daaraan herinner word dat die polsslag by groepering as maatstaf gebruik word, met ander woorde polsslae word altyd saam gegroep.

Aktiwiteit 9**Werk met tydmaattekens**

Leerderboekbladsy 137

Onderrigriglyne: Leerder moet die aantal kwartnoot-polsslae in elke maat bepaal en dan die tydmaattekens aan die begin van die maat skryf.

Onderwerp 2: Musiekluister**Aktiwiteit 10****Werk met idiofone**

Leerderboekbladsy 138

Onderrigriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Indien die werk wat daarin genoem word, nie op die internet gevind kan word nie, kan die onderwyser ook 'n ander opname van die Afrika-marimba kies.

Agtergrondinligting: Marimba-klank: houtstawe vibreer wanneer dit met die slaanstok geslaan word. Mbira-klank: metaalstafies vibreer wanneer dit met die duime bespeel word.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping**Aktiwiteit 11****Skryf oor 'n persoonlike of maatskaplike kwessie**

Leerderboekbladsy 138

Onderrigriglyne: Vra leerders om persoonlike of maatskaplike kwessies in hul omgewing te identifiseer. Laat hulle woorde neerskryf wat met dié maatskaplike kwessies verband hou.

Leerders moet vier versreëls van twee mate elk in $\frac{4}{4}$ -tyd neerskryf. Maak hulle bewus dat sommige woorde/lettergrepe uit meer as een polsslag sou kon bestaan. Dit sal help as leerders eers die basiese vierslagmaat-polsslag klap en kyk hoe hulle woorde by daardie ritme inpas. Elke versreël moet uit dieselfde aantal polsslae, naamlik agt polsslae (vier polsslae per maat $\times$ 2) bestaan. Leerders moet probeer om slegs kwart- en agstenote te gebruik.

Remediërende aktiwiteit: Skryf tweereël-lirieke in vierslag-metrum.

Uitbreidingsaktiwiteit: Skryf nog 'n vierreël-vers met dieselfde aantal polsslae in elke lyn as die eerste vers.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 139 tot 141

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid kyk die leerders weer na nootwaardes en rustekens. Hulle bestudeer ook chordofone en leer hoe hulle werk. Ten slotte ondersoek hulle koorsang.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 12

Kyk na nootwaardes en rustekens

Leerderboekbladsy 139

Onderrigriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Dis onnodig dat leerders 'n notebalk in elke blok teken.

1.

	Noot	Rusteken
a. agstenoot		
b. heelnoot		
c. gepunteerde halfnoot		
d. sestiendenoot		
e. kwartnoot		

2. Herinner leerders weer daaraan dat polsslae saam gegroepeer moet word voordat hulle hierdie oefening voltooi.

Onderwerp 2: Musiekluister: Kordofone

Aktiwiteit 13

Werk met kordofone

Leerderboekbladsy 140

Onderrigriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Indien jy nie die gespesifiseerde opnames kan vind nie, kan jy ander opnames van die instrumente gebruik.

Agtergrondinligting: Enige musiekinstrument waarvan die klank deur die instrument se snare voortgebring word, is 'n kordofoon.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 14

Bestudeer koorsang

Leerderboekbladsy 140

Onderrigriglyne: Voordat jy vir die leerders die lied aanleer, luister eers na 'n vertolking daarvan. Vra leerders om die polsslag en tydmaatteken te identifiseer. Vra ook wat die praktiese implikasie hiervan vir die uitvoering van die musiek is. Wys leerders daarop dat die lied met 'n opslag begin, met ander woorde 'n onvolledige maat van een polsslag aan die begin. Verduidelik aan leerders dat dit dus nie die opslag is wat beklemtoon moet word nie, maar eerder die eerste polsslag van die eerste maat.

Vra leerders om te verduidelik hoe die lied uitgevoer behoort te word. Wys hulle op die herhalingstekens en verduidelik dat dit beteken dat die eerste vier mate én die laaste vier mate twee keer gesing moet word.

Verduidelik ook die begrippe sopraan, alt en bas aan die leerders. Indien daar seuns en meisies in die klas is, vra hulle wie soprane, alte en basse is. Indien dit 'n enkelgeslag-klas is, kan hierdie stap uitgelaat of aangepas word. Verduidelik ook aan leerders die konsep van oorgebinde note (twee note wat aan mekaar verbind word deur 'n bogie).

Laat die leerders eers elke stemparty se ritme klap, en ook elke stemparty se woorde saam met die ritme opsê voordat hulle die lied sing. Begin dan om elke stemparty vir die klas aan te leer voordat die lied as geheel gesing word. Onthou ook om die leerders se stemme op te warm voordat hulle begin sing.

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die sopraangedeelte.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n ritmiese begeleiding.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 142 tot 143

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word daar verder met nootwaardes en rustekens gewerk. Leerders maak ook kennis met toonlere en leer wat hulle verteenwoordig. Daar word ook weer na chordofone gekyk voor leerders ten slotte koorsang en die begeleiding daarvan ondersoek.

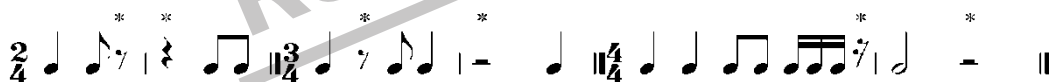
Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 15

Werk met nootwaardes en rustekens

Leerderboekbladsy 142

Onderrigriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Leerders moet slegs een rusteken onderaan elkeen skryf. *

Toonlere

Begin deur leerders 'n toonleer op *do-re-mi* te laat sing. Vra hulle wat hulle opgemerk het en of hulle sekere afleidings kan maak oor toonlere.

Gebruik die klavierbord om die konstruksie van 'n C-majeur-toonleer te verduidelik. Dis belangrik om van die begin af weer die konsep van halftone en heeltone (twee halftone) te verduidelik. Wys leerders daarop dat die konstruksie van die majeure-toonleer dus uit 'n kombinasie van heeltone en halftone bestaan, en dat hulle ook moet weet waar die heeltone en die halftone in die toonleer voorkom.

Beklemtoon die gebruik van bogies om die halftone aan te dui. Benadruk ook die verskil tussen 'n **halftoon** (interval) en 'n **halfnoot** (nootwaarde). Wanneer toonlere op- en afgaande geskryf moet word, word die boonste noot waarop die toonleer draai, slegs een maal geskryf.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 16

Werk met kordofone

Leerderboekbladsy 143

Onderrigliglyne: Vra leerders om kommentaar te lewer oor enigiets wat hulle in die musiek gehoor het wat vir hulle interessant was.

Uitbreidingsaktiwiteit: Indien die tyd dit toelaat, kan daar ook na ander opnames van viool- en klaviermusiek geluister word.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 17

Leer oor koorsang met begeleiding

Leerderboekbladsy 143

Onderrigliglyne: Warm die leerders se stemme op en sing eers weer elke stemparty afsonderlik om almal se geheues te verfris. Sodra almal seker is van hul note, kan die stempartye saamgevoeg en gesing word.

Vra leerders om 'n baie eenvoudige ritmiese patroon as begeleiding vir die lied uit te werk. Indien moontlik, kan leerders die begeleiding deur middel van Westerse notasie of grafiese notasie noteer. Verduidelik aan leerders dat 'n begeleiding ten doel het om ondersteuning te bied en dat dit daarom nie die uitvoering mag oorheers nie.

Remediërende aktiwiteit: Klap op die eerste polsslag van elke maat.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n poliritme om by die lied te pas.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 144 tot 145

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Jy sal in hierdie eenheid leerders help om meer oor toonsoorttekens te verstaan. Jy sal ook aërofone bekendstel. Leerders sal ook improviseer deur ritmiese ostanatos te gebruik.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Toonsoort

Die belangrikste kwessie wat vir die doel van hierdie les beklemtoon word, is dat die toonsoort bepaal word deur die toonaard waarop die lied gebaseer is. Die toonsoort word bepaal deur die note wat in die lied gebruik word, neer te skryf en in 'n toonleer te rangskik om sodoende die toonaard wat vir die lied gebruik word, vas te stel.

Aktiwiteit 18

Leer meer oor C-majeur

Leerderboekbladsy 144

Onderrigriglyne: Hersien die konsepte van tydmaattekens en lettername.

1. *Tydmaatteken:* $\frac{4}{4}$
2. *Hoogste noot:* A; *laagste noot:* G

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 19

Werk met aërofone

Leerderboekbladsy 145

Onderrigriglyne: Maak seker leerders verstaan die instruksies in die leerderboek.

Agtergrondinligting: Die fluit se klank is sagter en minder skril, terwyl die trompet se klank harder en skiller is.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 20

Leer hoe om te vertolk

Leerderboekbladsy 145

Onderrigriglyne: Improvisasie en ostinato is elemente wat in graad 7 gedek is/moes gewees het. Verduidelik kortliks weer aan die leerders wat improvisasie en ostinato behels.

Vir die suksesvolle uitvoering van hierdie taak moet leerders eenvoudige ostinatos skep, en eenvoudige vertolking daarvan uitvoer. Dit beteken dat daar nie van ingewikkelde nootwaardes gebruik gemaak moet word nie.

Remediërende aktiwiteit: Skep 'n ostinato in tweeslag-metrum. Werk saam met 'n maat om 'n eenvoudige ritmiese patroon op hierdie ostinato te improviseer.

Uitbreidingsaktiwiteit: Werk in groepe van minstens vier. Een persoon skep die ritmiese ostinato terwyl elke groeplid sy/haar eie ritme uitdink om by die ostinato te pas.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 146 tot 148

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid bestudeer leerders weer toonsoorte en hoe om musiek te ontleed. Hulle kyk ook weer na aërofone en bestudeer instrumentele spel.

Onderwerp 1 : Musiekgeletterdheid: Toonsoort

Wanneer jy vir leerder die G-majeur-toonleer aanleer, begin deur hulle te vra om aan te dui op watter noot die G-majeur veronderstel is om te begin en eindig. Verduidelik weer die konstruksie van die majeure-toonleer m.b.t. die posisie van heeltone en halftone. Verduidelik weer dat halftone met bogies aangedui word en dat die hoogste noot by 'n op- en afgaande toonleer slegs een keer geskryf hoef te word. Verduidelik die stap om by $F^\sharp$ uit te kom deur 'n klawerbord te gebruik.

Verduidelik ook weer die funksie van 'n kruis- (halftoon-verhoging) en 'n molteken (halftoon-verlaging). Verduidelik ook die verskil tussen met toonsoortteken (die aanduiding watter note verhoog/verlaag moet word aan die begin van 'n musiekstuk) en sonder toonsoortteken (verhogings/verlagings word direk voor die betrokke noot aangedui, en nie aan die begin nie).

Aktiwiteit 21

Ontleed musiekontleding

Leerderboekbladsy 147

Onderrigriglyne: Die toonsoort is G-majeur: Wanneer die note neergeskryf en gerangskik word, vorm dit die note van G-majeur; daar is 'n $F^\sharp$ in die musiek, wat ook 'n aanduiding van G-majeur is; die stuk eindig op G, wat die noot is waarop G-majeur se toonleer begin en eindig.

1. $\frac{3}{4}$

2. Aantal $F^\sharp$ 'e: 5

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 22

Werk met aërofone

Leerderboekbladsy 147

Onderrigliglyne: Dit is belangrik dat leerders die verskil tussen enkel- en dubbelriet-instrumente verstaan.

Agtergrondinligting: Die klank van die saxofoon is harder, skerper en meer metaalagtig as dié van die klarinet omdat die saxofoon van metaal gemaak is en die klarinet van hout of plastiek.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 23

Leer meer oor instrumentale spel

Leerderboekbladsy 148

Onderrigliglyne: Die instruksies in die leerderboek is duidelik uiteengesit. Laat leerders eers die ritmes van die boonste en dan die onderste stemparty klap. Indien die skool geen melodiese instrumente het nie en die lied dus gesing moet word, sal dit help as die solfaname ingeskryf word.

Remediërende aktiwiteit: Indien die skool geen musiekinstrumente het nie, laat leerders oefen om die melodie te neurie.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer of skep 'n perkussiegedeelte om bydie musiekstuk te pas.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 149 tot 151

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word toonsoorttekens en tydmaattekens weer eens ondersoek deur te kyk na melodiese patrone. Aërofone word ook weer van nader beskou en ten slotte word daar meer aandag gegee aan instrumentale spel.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 24

Bestudeer toonsoort en tydmaattekens

Leerderboekbladsy 149

Onderrigriglyne: Lei leerders met die bestudering van die volgende melodiese patrone. Hulle moet die korrekte tydmaattekens onder die * skryf, die toonsoort by elkeen noem en 'n rede vir hul antwoord gee.

Toonsoort: G-majeur

Rede: Begin en eindig op G; F# is die toonsoortteken; note vorm G-majeur-toonleer

Toonsoort: C-majeur

Rede: Geen kruise/molle; melodie eindig op C; note vorm C-majeur se toonleer

Toonsoort: G-majeur

Rede: F# in maat 3; melodie begin en eindig op G; note vorm die toonleer van G-majeur

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 25

Werk met aërofone

Leerderboekbladsy 150

Onderrigriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Jy kan die voorgeskrewe opnames vervang met ander opnames indien dit nie op die internet beskikbaar is nie.

Agtergrondinligting: Die klank van die hobo is dunner en hoër, terwyl die klank van die fagot donkerder en laer is.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 26

Bestudeer instrumentale spel

Leerderboekbladsy 151

Onderrigriglyne: Verwys na die instruksies in aktiwiteit 3 van eenheid 8. Leerders moes reeds die solfa-alfabet ingeskryf het indien hulle die musiek moet sing. Gee genoeg tyd dat die verskillende dele ingeoefen kan word voordat dit gelyktydig uitgevoer word.

Remediërende aktiwiteit: Oefen om die sopraan en bas apart te sing/neurie.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer ’n derde stemparty om die eerste twee partye te komplementeer.

Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties

Leerderboekbladsy 151

Leerders moet hul eie weergawe van J.S. Bach se *Minuet in G* vir die klas uitvoer vir 20 punte. Dit word dan in twee verdeel vir ’n punt uit tien. Gee vir leerders vyf minute vir finale voorbereiding. Gebruik die merkrooster hier onder vir jou assessering.

Musikale korrektheid (5) - korrekte toonhoogtes, nootwaardes, polsslag	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
Ensemble (10) - samespel/-sang van twee persone - kommunikasie met mekaar - kreatiwiteit	0–2 Swak	3–4 Onbevredigend	5–6 Bevredigend	7–8 Goed	9–10 Uitstekend
Algemene indruk (5) - selfvertroue - aanbieding	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend

Musiek

Kwartaal 2: Oorsig

In Musiekgeletterdheid maak leerders kennis met die triool – die verdeling van die polsslag in drie gelyke dele. Hulle leer ook meer oor die majeur-toonleer in F en daar sal van hulle verwag word om musiek in die C-, G- en F-majeur-toonsoort te lees. Verder sal hulle die Italiaanse woorde leer wat in musiek gebruik word om musiekelemente te beskryf of aan te dui. Musiekluister behels die identifisering van spesifieke musiekelemente in 'n verskeidenheid musiekstyle. Musiekuitvoering en -komposisie is die voortsetting van die werk wat tydens die eerste kwartaal gedoen is, dit wil sê groep- of solo-uitvoerings van bestaande werke, improvisasie op ritmiese ostinato's en die skryf van vierreël-lirieke wat op 'n persoonlike of maatskaplike kwessie gegrond is.

Kwartaal 2	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	1–3	Selfevaluering
Eenheid 2	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	4–7	Selfevaluering
Eenheid 3	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	8–10	Selfevaluering
Eenheid 4	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	11–13	Selfevaluering
Eenheid 5	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	14–16	Selfevaluering
Eenheid 6	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	17–19	Selfevaluering
Eenheid 7	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	20–22	Selfevaluering
Eenheid 8	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	23–25	Selfevaluering
Eenheid 9	twee uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	26–28	Selfevaluering
Die formele assessering vir die tweede kwartaal is tweedelig: 'n Toets of opdrag oor musiekgeletterdheidsaktiwiteite vir 20 punte ÷ 2 = 10 punte en 'n praktiese toets (solo- en groepwerk); ook vir 20 punte ÷ 2 = 10 punte. Die totale kwartaalpunt is 20.				

Kernkonsepte en definisies	
Triool	Verdeling van die polsslag in drie gelyke nootwaardes
Dinamiek	Klankvolume (hard/sag)
Tempo	Spoed of tempo van die polsslae/musiek
Metrum	Aantal polsslae wat die primêre verdeling in elke maat vorm
Ostinato	Melodiese en/of ritmiese patroon wat deurgaans in die komposisie herhaal word

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Musiek Kwartaal 2			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Klas	Twee-twee	Klas
Aktiwiteit 2			Aktiwiteite 1 en 3
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 6 en 7	Aktiwiteit 7		Aktiwiteite 4 en 5
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 9 en 10			Aktiwiteit 8
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 12 en 13			Aktiwiteit 11
Eenheid 5-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 15		Aktiwiteit 16	Aktiwiteit 14
Eenheid 6-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 18 en 19			Aktiwiteit 17
Eenheid 7-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 21 en 22	Aktiwiteite 22		Aktiwiteit 20
Eenheid 8-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 24	Aktiwiteit 25		Aktiwiteit 23
Eenheid 9-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 27	Aktiwiteite 28		Aktiwiteit 26

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 153 tot 154

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid bestudeer die leerders nootwaardes, waaronder die triool. Hulle leer ook meer oor metrum en kyk ten slotte na die lirieke van liedere.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Nootwaardes

Voor jy die nuwe werk aan die leerders verduidelik, kan jy die tweede ritmiese patroon van aktiwiteit 1 aan die leerders demonstreer deur dit te klap. Vra inleidende vrae om die leerders se begrip en luistervermoë te toets. Vra leerders of hulle enige verskil tussen byvoorbeeld maat 2 en maat 3 kon hoor. Indien wel, wat was die verskil?

Dit is belangrik om die triool te verduidelik as die gelyke verdeling van die polsslag in drie dele. Aangesien daar nie fisies nootwaardes bestaan wat daardie verdeling kan aandui nie, word alternatiewe maniere gebruik om die triool aan te dui, byvoorbeeld drie nootwaardes waarvan elke nootwaarde gelyk is aan die nootwaarde van die onverdeling van die polsslag in twee gelyke dele. 'n Drie in die middel van die groep dui daarop dat daar met 'n triool gewerk word en dat die drie note dus vinniger gespeel moet word om in die tyd van 'n polsslag in te pas.

Aktiwiteit 1

Leer oor triole

Leerderboekbladsy 153

Onderrigriglyne: Voor leerders die patrone klap, moet hulle eers die polsslag kan aandui en die Franse tydname kan tel. Hierdie patrone kan geklap word sodra voorgenoemde bemeester is.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 2

Luister vir metrum

Leerderboekbladsy 154

Onderrigriglyne: Sorg dat die leerders aandagtig na die basiese polsslag luister; veral na die polsslag wat beklemtoon word.

1. *Your Eyes* - tweeslagmaat
2. *Wals no. 2* - drieslagmaat

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 3

Skryf nog lirieke

Leerderboekbladsy 154

Onderrigriglyne: In hierdie aktiwiteit moet leerders kommentaar lewer op 'n maatskaplike kwessie. Verwys na die instruksies in aktiwiteit 3 van eenheid 4 in die eerste kwartaal.

Remediërende aktiwiteit: Skryf 'n tweereël-liriek.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg nog vir reëls by wat by die metrum van die eerste vier pas.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 155 tot 157

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid vind leerders meer uit oor toonlere en dink oor toonsoort en polsslag. Die betekenis van lirieke word van nader beskou, en hulle doen asemhalings- en opwarmingsoefeninge. Daar word ten slotte ook weer na koorsang gekyk.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Toonleer

Vra leerders of hulle nog die struktuur van die majeuretoonleer kan onthou voordat jy vir hulle F-majeur verduidelik. Vra vir hulle waar die halftone in 'n majeure-toonleer voorkom en watter teken gebruik kan word om aan te dui dat 'n gewone noot ('n wit klavier op die klavierbord) met een halftoon verlaag word. (Antwoord: mol). Verduidelik nou die konstruksie van die majeuretoonleer op F. Sorg dat leerders verstaan waarom die toonsoortteken B^b is.

Aktiwiteit 4

Dink oor toonsoort en maatslag

Leerderboekbladsy 156

Onderrigriglyne: Lees die instruksies saam met die leerders deur en sorg dat hulle verstaan wat bedoel word.

1. Toonsoort: F-majeur – toonsoortteken is B^b ; lied eindig op F.
2. Tydmaatteken: $\frac{3}{4}$ – drie kwartnoot-polsslae in elke maat.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 5

Kyk na die betekenis van lirieke

Leerderboekbladsy 156

Onderrigriglyne: *Katie Melua se liedjie Spider's web beklemtoon die dun skeidslyn tussen wat reg en verkeerd is.*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 6

Doen asemhalings- en stemopwarmingsoefeninge

Leerderboekbladsy 156

Onderrigriglyne: Die onderwyser moet hier weer eens toesien dat die leerders tydens hierdie aktiwiteit ontspanne bly. Leerders moet deurentyd daarvan bewus gemaak word dat hul kakebeen, skouers en nekspiere ontspanne moet wees.

Aktiwiteit 7

Leer meer oor koorsang

Leerderboekbladsy 156

Onderrigriglyne: Begin eers deur vir die leerders te vra om die tydmaatteken te verduidelik. Klap dan die ritme. Leerders kan ook Franse tydname gebruik om hulle te help. Vra hulle om nou die woorde in ritme op te sê. Wanneer hulle vertrou is met die ritme, vra die leerders om die melodie volgens die melodiese kontoer te neurie. Probeer nou om die melodie op solfa te sing. Verdeel die melodie in kleiner seksies en leer dit saam met die woorde vir die leerders. Laat die klas die melodie sing sodra almal die lied ken.

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die eerste vier mate.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n gepaste ritmiese begeleiding terwyl die lied gesing word.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 158 tot 159

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie oorsig word toonlere van nader beskou en word die dinamiek, dit wil sê die krag van musiek, ondersoek. Uiteindelik word daar ook weer na koorsang gekyk.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

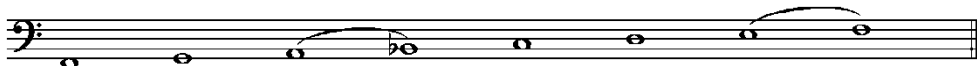
Aktiwiteit 8

Werk met toonlere

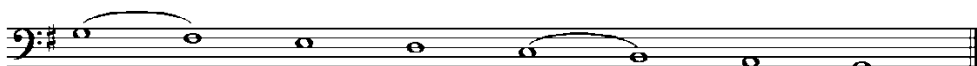
Leerderboekbladsy 158

Onderrigriglyne: Voor hulle die toonlere skryf, vra vir die leerders om eers die struktuur van die majeure toonleer te beskryf en te verduidelik waar halftoon-intervalle in die majeure toonleer gevind word.

1. *F-majeur, opgaande met toonsoortteken (skryf die molteken op die tweede lyn van onder)*

2. *G-majeur, afgaande met toonsoortteken. (Skryf die molteken op die tweede lyn van onder af.)*

3. *C-majeur, op- en afgaande:*

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 9

Luister vir dinamiek in musiek

Leerderboekbladsy 159

Onderrigriglyne: Dit is belangrik dat leerders seker maak van die Italiaanse spelling van die woorde, asook van die afkortings en simbole wat gebruik word.

1. *Dinamiek: Kombinasie van sag (piano) en hard (forte).*
2. *Polsslag: Vierslagmaat*
3. *Bynaam: Die musiek speel baie sag, en skielik word 'n baie harde akkoord deur die hele orkes gehoor. Hierdie onverwagte harde akkoord is die rede waarom die simfonie die bynaam Die verrassing gekry het.*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 10

Leer meer oor koorsang

Leerderboekbladsy 159

Onderrigriglyne: Volg dieselfde prosedure as in aktiwiteit 3 van die vorige eenheid om die altdel aan te leer.

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die sopraandeel (melodie).

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg 'n ritmiese ostinato as begeleiding by.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 160 tot 161

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie oorsig word toonsoort en polsslag in melodie ondersoek. Leerders leer ook meer oor tempo voordat daar uiteindelik weer na koorsang gekyk word.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 11

Werk met toonsoort en maatslag

Leerderboekbladsy 160

Onderrigriglyne: Wanneer ritmes geklap moet word, kan leerders Franse tydname inskryf om hulle te help. Let op die triole wat voorkom.

Toonsoort: G-majeur

Rede: Toonsoortteken is $F^\sharp$; melodie begin en eindig op G.

Toonsoort: F-majeur

Rede: $B^\flat$ kom in die musiek voor; melodie begin en eindig op F.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 12

Luister vir tempo

Leerderboekbladsy 161

Onderrigriglyne: Luister aandagtig na die karakter en die spoed/tempo van die musiek.

1. *Allegro* uit J.S. Bach se Brandenburg-konsert nr. 5: *vinnige tempo*
2. *Andante, andante* (Abba): *stadiger tempo*
3. *Beide voorbeelde is in tweeslagmaat.*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 13

Koorsang

Leerderboekbladsy 161

Onderrigliglyne: Volg dieselfde prosedure as in aktiwiteit 3 van eenheid 2 om die basdeel aan te leer. Hersien ook weer die sopraan- en altdeel. Sing die lied soos volg sodra die leerders hul onderskeie partye vlot kan sing: eerste keer: slegs die soprane; tweede keer: soprane en alte; derde keer: almal saam, waarna die lied met “Amen” eindig.

Remediërende aktiwiteit: Sing die sopraandeel (melodie) en klap die eerste polsslag van elke maat.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg twee kontrasterende ritmiese ostinato's by die lied.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 162 tot 163

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie oorsig kyk leerders weer na die triool en beskou ook tempo en tekstuur van nader. Uiteindelik leer hulle wat dit beteken om in 'n ensemble te speel.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Triole

Beklemtoon weer die feit dat 'n triool die verdeling van die polsslag in drie gelyke dele behels. Demonstreer die volgende variasies aan die leerders en laat hulle jou naboots tydens die demonstrasie daarvan.

Aktiwiteit 14**Kyk weer na tydmaattekens en toonsoorte**

Leerderboekbladsy 162

Onderrigriglyne: Let asseblief daarop dat bogies en hakies albei met die syfer 3 gebruik kan word om triole aan te dui.

2. Indien dieselfde noot in 'n maat op twee verskillende posisies voorkom (byvoorbeeld 'n oktaaf hoër of laer), word die betrokke skuifteken twee keer geskryf. Sien maat 3 van die vorige voorbeeld (F-majeur) waar B ^b twee keer geskryf word.

F-majeur

G-majeur

G-majeur

F-majeur

Onderwerp 2: Musiekluister**Aktiwiteit 15****Werk met tempo en tekstuur**

Leerderboekbladsy 163

Onderrigriglyne: Hersien die konsep van tekstuur met verwysing na monofoniese en homofoniese teksture.

1. Deum Verum: *andante, monofonies*
2. Beethoven – Klavierkonsert no. 1, derde deel: *allegro, homofonies*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping**Aktiwiteit 16****Verstaan ensemblespel**

Leerderboekbladsy 163

Onderrigriglyne: Verduidelik aan leerders dat rustekens nie beteken dat die tyd stilstaan nie. Die tyd stap aan en daarom moet stiltes ook met spesifieke simbole aangedui word sodat die kunstenaar kan sien hoe lank die stilte moet duur. Verduidelik ook aan leerders dat die rusteken beteken dat daar nie op daardie spesifieke telling geklap moet word nie.

Laat leerders die Franse tydname inskryf voordat hulle die oefening klap. Gebruik die benaming “sa” vir die agstenoot-rusteken. Sê eers die ritme met die Franse tydname op. Klap dan eers die eerste persoon se deel, gevolg deur die tweede persoon se deel. Beklemtoon die noodsaaklikheid daarvan om die eerste polsslag te beklemtoon. Sodoende word verseker dat beide spelers gelyk is.

Voeg die twee ritmes saam sodra elkeen seker is van die ritmes. Verduidelik die herhalingsteken aan die einde en dat dit impliseer dat die stuk weer van voor af gespeel moet word.

Remediërende aktiwiteit: Klap slegs die eerste vier mate.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg 'n onafhanklike ritmiese gedeelte by die gegewe dele.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 164 tot 165

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid leer die leerders hoe om met tydmaattekens te werk. Hulle kyk na hoe belangrik melodiese en ritmiese repetisie in musiek is en bekyk ensemblespel van nader.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 17

Werk met tydmaattekens

Leerderboekbladsy 164

Onderriggriglyne: Hierdie aktiwiteit toets die leerders se begrip van die funksionering van die tydmaattekens. Leerders moet die tydmaattekens bestudeer om te kan bepaal hoeveel polsslae daar in elke maat moet wees. Aan die einde van elke korrekte aantal polsslae (volgens die tydmaattekens) moet hulle 'n maatlyn trek. Maak seker dat die maatlyn nie verby die boonste en onderste lyne van die notebalk steek nie.

1.

2.

3.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Herhaling

Aktiwiteit 18

Melodiese en ritmiese herhaling

Leerderboekbladsy 165

Onderriggriglyne: Jy kan die leerders vra om die soort herhalings wat hulle gehoor het, te beskryf. Hulle kan die herhalings ook identifiseer terwyl hulle weer na die opname luister.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 19

Kyk na ritme in ensemblespel

Leerderboekbladsy 165

Onderriggriglyne: Jy kan die instruksies in aktiwiteit 16 gebruik. Leerders kan weer die Franse tydname gebruik om hulle te help. Sodra elke groep vertrouwd is met hulle deel se ritme, kan die drie dele stelselmatig saam geklap word.

Remediërende aktiwiteit: Klap slegs die eerste vier mate.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg 'n melodiese ostinato by.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 166 tot 168

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid doen die leerders ritmiese klapwerk en bladsang, en kyk ook weer na tekstuur voor hulle meer ensemblespel uitvoer.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 20

Klap ritmies en doen bladsang

Leerderboekbladsy 166

Onderrigriglyne: Verduidelik aan die leerders dat die identifisering van polsslag nie daarop dui dat die tydmaatteken aangedui of neergeskryf moet word nie. 'n Polsslag-beskrywing sal altyd die agtervoegsel “slagmaat” hê.

Polsslag: Tweeslagmaat

Toonsoort: F-majeur

Polsslag: Drieslagmaat

Toonsoort: C-majeur

Polsslag: Vierslagmaat

Toonsoort: G-majeur

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 21

Luister vir tekstuur in musiek

Leerderboekbladsy 167

Onderrigriglyne: Vra leerders om te dink oor die verskil tussen die klank wat voortgebring word deur 'n klein groep instrumente en dié van 'n groot groep instrumente.

Agtergrondinligting: Tekstuurkontras is 'n kombinasie van dun en digte tekstuur. Dun tekstuur is wanneer 'n klein groepie instrumente speel en digte tekstuur is wanneer die hele orkes speel.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 22

Leer meer oor ensemblespel

Leerderboekbladsy 167

Onderrigriglyne: Oefen eers die ritmiese dele afsonderlik voordat dit saam geklap word. Die stemdeel kan deur dié leerders gesing word wat note kan lees en gemaklik voel om in 'n klein groepie te sing. Let asseblief op na die verskuiwende aksente in die stemdeel. Oefen die stemdeel eers afsonderlik voordat dit saam met die ritmiese dele gesing word.

Remediërende aktiwiteit: Klap net die eerste vier mate van die eerste lyn, terwyl jy die eerste vier mate van die melodiese gedeelte sing/speel.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg 'n ritmiese ostinato by.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 169 tot 170

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid ontleed leerders musiek deur dit noukeurig te bestudeer. Hulle kyk ook weer na die dinamiek van musiek en ondersoek die lirieke van liedere.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 23

Ontleed 'n musiekstuk

Leerderboekbladsy 169

Onderrigliglyne: Hersien die konsepte van toonsoort, polsslag, tempo, dinamiek, mate, toonhoogte.

1. *Toonsoort: F-majeur*
2. *Polsslag: Vierslagmaat*
3. *Tempo: Andante = looptempo*
4. *Dinamiek: f = forte = hard; p = piano = sag; crescendo = geleidelik harder*
5. *Aantal mate: 16*
6. *Hoogste noot: G (maat 5)*
7. *Laagste noot: C (byvoorbeeld maat 7)*

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 24

Beskryf dinamiek

Leerderboekbladsy 170

Onderrigliglyne: Luister aandagtig na die musiek om die verskillende dinamiese vlakke te hoor.

1. *Dinamiek: kombinasie van hard en sag*
2. *Dinamiese vlakke word verkry deur die hoeveelheid instrumente wat op 'n keer saam speel.*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 25

Skryf 'n liriek

Leerderboekbladsy 170

Onderrigliglyne: Kletsrym (*rap*) kan as 'n soort ritmiese spraaksang (meer spraak as sang) beskryf word. Lirieke word op 'n ritmiese manier voorgedra en begelei deur 'n sterk ritmiese begeleiding. Verduidelik wat 'n rymskema behels. Volg dieselfde stappe as by aktiwiteit 3 van eenheid 4 in die eerste kwartaal vir die skryf van hierdie lirieke.

Remediërende aktiwiteit: Skryf 'n tweereël-liriek.

Uitbreidingsaktiwiteit: Komponeer 'n agtreël-liriek wat uit twee verse bestaan.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 171 tot 173

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid maak leerders nader kennis met toonlere en kyk hulle weer na die musiekelemente. Hulle ondersoek ook ritmiese ostinato en die betekenis daarvan.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 26

Skryf toonlere

Leerderboekbladsy 171

Onderrigriglyne: Vra leerders om die begrippe “met toonsoortteken” en “sonder toonsoortteken” te beskryf. (Antwoord: *Met toonsoortteken = kruise/molle vooraan musiekstuk; sonder toonsoortteken = kruis/mol word vooraan betrokke noot geskryf.*) Vra leerders ook wat die doel van die toonsoortteken is. (Antwoord: *Om aan te dui watter note met 'n halftoon verhoog of verlaag moet word.*)

1. F-majeur, opgaande sonder toonsoortteken in die G-sleutel:

2. G-majeur, afgaande sonder toonsoortteken in die F-sleutel:

3. C-majeur, op- en afgaande in die G-sleutel:

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 27

Luister vir musiekelemente

Leerderboekbladsy 171

Onderrigriglyne: Maak seker leerders verstaan wat hulle moet doen. As daar genoeg tyd is, speel elke stuk minstens twee keer.

1. Harry's wondrous world:
  - a. *Metrum: drieslagmaat*
  - b. *Dinamiek: taamlik hard*
  - c. *Kontras: hoofsaaklik polsslag; tekstuur is vir beide dig, want die orkes word gebruik.*
2. Jaws:
  - a. *Metrum: vierslagmaat*
  - b. *Dinamiek: hard en sag*
  - c. *Kontras: hoofsaaklik polsslag; tekstuur is vir beide dig, want die orkes word gebruik.*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 28

Werk met ritmiese ostinato

Leerderboekbladsy 172

Onderrigriglyne: Die instruksies in die leerderboek verduidelik hoe die opdrag uitgevoer moet word. Verduidelik weer die vereistes waaraan 'n ostinato moet voldoen. Verduidelik ook die betekenis van improvisasie aan die leerders. Die aangeduide nootwaardes kan in enige volgorde gebruik word. Raai leerders aan om die ritmiese patroon so eenvoudig moontlik te hou. Die ritmiese ostinato moet dieselfde polsslag as die lirieke hê om daarby te kan pas.

Indien die skool nie tradisionele of bestaande slaginstrumente het nie, kan leerders liggaamsperkussie of instrumente van herwinbare materiaal gebruik. Leerders moet besluit wie in die groep vir wat verantwoordelik gaan wees. Die kletsrymdeel moet verkieslik deur een persoon uitgevoer word.

Remediërende aktiwiteit: Skep 'n ostinato in tweeslagmetrum.

Uitbreidingsaktiwiteit: Skep 'n addisionele melodiese ostinato.

Formele assessering: Kwartaal 2 Geskrewe toets

Leerderboekbladsy 173

Die formele assessering vir die tweede kwartaal is tweeledig: 'n Toets of opdrag oor musiekgeletterdheidsaktiwiteite vir $20 \text{ punte} \div 2 = 10 \text{ punte}$ en 'n praktiese toets (solo- en groepwerk); ook vir $20 \text{ punte} \div 2 = 10 \text{ punte}$. Die totale kwartaalpunt is 20. Hier onder is die memorandum van die toets

1. Gee die betekenis van die volgende musiekterme:

1.1 p = piano = *sag*

1.2 dim. = diminuendo = *geleidelik sagter*

1.3 cresc. = crescendo = *geleidelik harder*

1.4 f = forte = *hard*

1.5 Allegro = *vinnig en opgewek*

($5 \times 2 = 10$)

2. Wat is 'n trioel?

(2)

Die verdeling van die polsslag in drie gelyke dele.

3. Gebruik heelnote en skryf F-majeur op- en afgaande in die G-sleutel, *sonder* toonsoortteken. Dui die halftone met bogies aan.

(4)

G-sleutel = $\frac{1}{2}$

Heelnote = $\frac{1}{2}$

Korrekte note (insluitend B^b en nie toonsoorttekens nie = 2

Halftoonbogies korrek = 1

4. Bestudeer die volgende melodie en beantwoord dan die vrae.

Andante

- 4.1 Wat is die toonsoort?

G-majeur

- 4.2 Wat is die tydmaatteken?

$\frac{3}{4}$

- 4.3 Wat beteken die tempo-aanduiding?

andante = looptempo

- 4.4 Wat beteken die dinamiese aanduiding?

(4)

crescendo = geleidelik harder

Totaal: $20 \div 2 = 10$

Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties

Leerderboekbladsy 173

Dit word in aktiwiteit 28 van eenheid 9 uiteengesit. Gee leerders vyf minute vir opwarming en finale voorbereiding. Leerders moet hul kletsrym met ostinato-begeleiding in die klas uitvoer. Jy kan van die volgende assesseringsrooster gebruik maak.

Lirieke (5) - vierslagmaat - vier reëls - rym - maatskaplike - kwessie word - aangespreek	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
Musikaliteit (10) - vloeiendheid en gemak tydens - uitvoering - begeleiding pas - by teks - kletsrym- kenmerke aanwesig - gespesifiseerde nootwaardes in - ostinato gebruik - keuse van - instrumente	0-3 Swak	4-6 Onbevredigend	7-9 Bevredigend	10-12 Goed	13-15 Uitstekend
Algemene indruk (5) - kreatiwiteit - samewerking - tussen groeplede - begin/einde is aangespreek	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend

Musiek

Kwartaal 3: Oorsig

In Musiekgeletterdheid leer die leerders om die majeur-toonleer in D te skryf. Hulle sal ook musiek in die C-, G- en F-toonsoorte in tweeslag-, drieslag- en vierslagmetrum moet lees. Musiekaktiwiteite sal voortgaan met die gebruik van voorgeskrewe musiekterminologie vir dinamika en tempo. Wanneer julle na musiek luister, sal leerders die musiekinstrumente volgens die vier voorgeskrewe instrumentfamilies (chordofone, idiofone, membranofone en aërofone) moet kan identifiseer. In Uitvoering en musiekskepping gaan leerders 'n vierreël-liriek skryf wat op 'n persoonlike of maatskaplike kwessie gegrond is. Hulle moet dit dan toonset en sal ook 'n een minuut lange klingel moet komponeer.

Kwartaal 3	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	1 en 2	Selfevaluering
Eenheid 2	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	3–5	Selfevaluering
Eenheid 3	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	6–8	Selfevaluering
Eenheid 4	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	9 en 10	Selfevaluering
Eenheid 5	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	11–13	Selfevaluering
Eenheid 6	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	14–16	Selfevaluering
Eenheid 7	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	17–19	Selfevaluering
Eenheid 8	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	20–22	Selfevaluering
Eenheid 9	twee ure	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	23–25	Selfevaluering
Die formele assessering vir die derde kwartaal is prakties: Solo- of groepwerk vir $20 \div 2 = 10$ punte.				

Kernkonsepte en definisies	
Skuipteken	Kruis, herstelteken of mol wat voor die noot gebruik word
Klingel	Kort, herkenbare slagspreuk of frase met 'n aansteeklike deuntjie

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Musiek Kwartaal 3			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 1 en 2			Aktiwiteite 1 en 2
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 4 en 5			Aktiwiteit 3
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 7 en 8			Aktiwiteit 6
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 9 en 10			
Eenheid 5-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 12	Aktiwiteit 13		Aktiwiteit 11
Eenheid 6-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 15			Aktiwiteit 14
Eenheid 7-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 18			Aktiwiteite 17 en 19
Eenheid 8-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 21	Aktiwiteit 22	Aktiwiteit 22	Aktiwiteit 20
Eenheid 9-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 24	Aktiwiteit 25	Aktiwiteit 25	Aktiwiteit 23

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 175 tot 176

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid ondersoek leerders die nootwaarde van triole. Julle luister na en bestudeer *Die karnaval van die diere*. Leerders sal hierdie musiekstuk die hele kwartaal lank bestudeer. Hulle gaan ook asemhalings- en opwarmingsoefeninge doen.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Nootwaardes: Triole

Verduidelik weer hoe 'n triool gevorm word. Beklemtoon dat 'n triool uit drie note van dieselfde waarde bestaan wat in dieselfde tyd as twee note van dieselfde waarde gespeel moet word.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 1

Luister na *Die Karnaval van die Diere*

Leerderboekbladsy 176

Onderrigriglyne: Hersien die begrippe van instrumentgroepe, tempo, tekstuur, dinamiek en stemming/karakter.

- “Inleiding en mars van die koninklike leeu (Introduction et marche royale du lion)”
Instrumentgroepe: chordofone (klaviere en strykers)
 “Henne en hane (Poules et coqs)”
Instrumentgroepe: chordofone (klaviere en strykers) en aërofone (klarinet)
- “Inleiding en mars van die koninklike leeu (Introduction et marche royale du lion)”
Tempo: allegro (vinnig)
Tekstuur: polifonies (meerstemmig); taamlike dun tekstuur
Dinamiek: meestal hard
Stemming/karakter: angstig; meestal haastig, opwindend
 “Henne en hane (Poules et coqs)”
Tempo: begin andante (teen 'n looptempo) en word dan allegro (vinnig)
Tekstuur: homofonies; kombinasie van digte en dun teksture
Dinamiek: wissel tussen hard en sag
Stemming/karakter: majestueus; dramaties

Remediërende aktiwiteit: Gebruik slegs een woord om tempo en tekstuur te beskryf.

Uitbreidingsaktiwiteit: Identifiseer alle tematiese herhalings in die musiek.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 2

Doen asemhalings- en stemopwarmingsoefeninge

Leerderboekbladsy 176

Onderrigriglyne: Die asemhalings- en stemopwarmingsoefeninge moenie gejaagd gedoen word nie. Beklemtoon die belangrikheid daarvan om die kakebeen en die keel-, nek- en skouerspiere te ontspan. Gee vir die leerders opdrag om na elke oefening deur hul neuse asem te haal. Sing die oefeninge so *legato* (gebind) as moontlik. Jy kan leerders ook vra om 'n ander lied as die skool- of volkslied te sing. Maak net seker hulle ken die woorde.

EENHEID

2

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 177 tot 179

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid sal jy leerders help oefen om met triole te werk. Julle luister ook na nog dele van *Die karnaval van die diere* en doen uiteindelik nog koorsang.

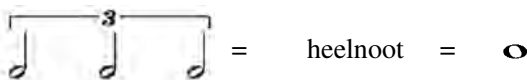
Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Nootwaardes

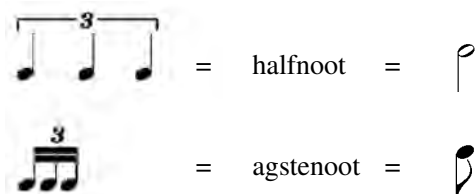
Aktiwiteit 3

Werk met triole

Leerderboekbladsy 177

Onderrigriglyne: Voordat jy met die aktiwiteit begin, vra leerders weer wat die definisie van 'n triool is. Vra ook vrae wat hulle lei tot die besef dat die triool aan 'n spesifieke nootwaarde gelyk is. Verduidelik dan die stappe om daardie nootwaarde te bepaal, soos uiteengesit in die leerderboek.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 4

Luister na nog dele van *Die Karnaval van die Diere*

Leerderboekbladsy 178

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders luister aandagtig.

1. Deel 3: “Wilde donkies; vinnige diere (Hémiones; animaux véloces)”

Instrumentgroepe: chordofone (slegs klaviere)

Deel 4: “Skilpaaie (Tortues)”

Instrumentgroepe: chordofone (klaviere, strykers)

Deel 5: “Die olifant (L’éléphant)” uit Die karnaval van die diere

Instrumentgroepe: chordofone (klaviere en kontrabas)

2. Deel 4: “Skilpaaie (Tortues)”

Tempo: baie vinnig

Tekstuur: monofonies, want albei klaviere speel dieselfde note

Dinamiek: hard

Stemming/karakter: opgewek, energiek

Tempo: stadig tot taamlik stadig; andante (looptempo)

Tekstuur: homofonies

Dinamiek: hoofsaaklik sag

Stemming/karakter: plegtig, statig, rustig

Deel 5: “Die olifant (L’éléphant)” uit Die karnaval van die diere

Tempo: taamlik vinnig

Tekstuur: homofonies

Dinamiek: taamlik hard

Stemming/karakter: vrolik, speels, komieklik, humoristies

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 5

Doen nog koorsang

Leerderboekbladsy 178

Onderrigriglyne: Bestudeer die lied *Al lê die berge nog so blou* vir sopraan, alt en bas nadat die stemopwarmingsoefeninge gedoen is. Vra leerders wat ’n sopraan (*hoë*), alt (*lae vrouestem*) en bas (*lae manstem*) is. Vra hulle om die metrum ($\frac{4}{4}$, of *vierslagmaat*) en

toonsoort (*F-majeur*) te identifiseer. Laat leerders eers die sopraanmelodie se ritme klap voordat dit op solfa gesing word. Voeg die woorde by wanneer leerders die melodie op solfa kan sing.

Agtergrondinligting: Die persoonlike kwessie is verlange wat met afskeid gepaard gaan.

Remediërende aktiwiteit: Sing óf die melodie op *la* óf neurie dit.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n tweede stemdeel vir die gegewe stemme.

EENHEID

3

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 180 tot 181
Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid klap en sing leerders melodieë om ritme te leer verstaan. Daarna bestudeer hulle dele 6 en 7 van *Die karnaval van die diere* voor daar uiteindelik meer geleentheid vir koorsang gegee word.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 6

Klap en sing melodieë

Leerderboekbladsy 180

Onderrigriglyne: By (a) is die derde maat se ritme moeiliker as gevolg van die trioel. Laat leerders eers maat 3 se ritme klap voordat hulle die hele ritme klap. Maat 3 en 4 by (b) is moeilik en moet eerste geklap word. By (c) is dit maat 2 en 4 wat moeilik is en eers geklap moet word.

a.

Doh is C

d : r | m . r : d . r | m : s : l : s . m | r : d |
taa taa | ta - te : ta - te | ta - te - ti : ta - te | taa taa

Toonsoort: *C-majeur*
Polsslag: *Tweeslagmaat*

b.

Toonsoort: G-majeur
Beat: Vierslagmaat

c.

Toonsoort: F-majeur
Beat: Drieslagmaat

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiweiteit 7

Leer meer oor *Die Karnaval van die Diere*

Leerderboekbladsy 181

Onderrigriglyne: Maak seker leerders luister aandagtig na *Die karnaval van die diere*.

1. Deel 6: “Kangaroës (Kangourous)”

Instrumente en groepe: klaviere (chordofone)

Deel 7: “Akwarium (Aquarium)”

Instrumente en groepe: fluit (aërofoon), strykers (chordofone), klaviere (chordofoon),

2. Deel 6: “Kangaroës (Kangourous)”

Tempo: matige tempo

Tekstuur: homofonies

Dinamiek: sag

Stemming/karakter: speels, humoristies

Deel 7: “Akwarium (Aquarium)”

Glockenspiel (idiofoon)

Tempo: andante (loopgang); nie te vinnig of te stadig nie.

Tekstuur: homofonies

Dinamiek: sag

Stemming/karakter: dromerig, spookagtig, onheilspellend

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 8

Doen nog koorsang

Leerderboekbladsy 181

Onderrigriglyne: Laat leerders eers die altdeel se ritme klap voordat dit op solfa gesing word. Die altstem is baie maklik en kan dadelik op solfa gesing word. Dit sou ook goed wees as die leerders ter wille van stemopwarming die altstem neurie. Voeg die woorde by sodra die leerders die altstem op solfa kan sing. Verdeel die klas in twee groepe en oefen eers om die eerste vier mate en dan die laaste vier mate saam te sing. Sing dan die hele lied.

Remediërende aktiwiteit: Sing die melodie met woorde.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n ritmiese begeleiding vir die musiek.

EENHEID

4

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 182 tot 183

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid wys jy leerders weereens hoe om D-majeur te skryf en hersien C-, G- en F-majeur. Daarna bestudeer hulle Deel 8, 9 en 10 van *Die karnaval van die diere* voor hulle uiteindelik meer koorsang doen en voortbou op die werk wat reeds gedoen is.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Toonlere

Toets leerders se kennis oor die konstruksie van die majeure-toonleer. Vra vir hulle wat die verskil tussen 'n heeltoon en 'n halftoon is. Vra vir hulle hoe die kruisteken gebruik word (*om 'n toonhoogte met 'n halftoon te verhoog*). Toets ook leerders se kennis van toonlere met en sonder toonsoortteken.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 9

Luister na nog dele van *Die Karnaval van die Diere*

Leerderboekbladsy 183

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders luister aandagtig terwyl jy 'n opname van *Die karnaval van die diere* speel.

- Deel 8: “Karakters met lang ore (Personnages à longues oreilles)”*
Instrumente en groepe: viole (chordofoon)
Deel 9: “Die koekoek in die dieptes van die woud (Le coucou au fond des bois)”
Instrumente en groepe: klarinet (aërofoon) en klavier (chordofoon)
Deel 10: “Voëls (Volière)”
Instrumente en groepe: fluit (aërofoon), klavier en strykers (chordofone)
- Deel 8: “Karakters met lang ore (Personnages à longues oreilles)”*
Tempo: willekeurig – word in die musiek aan die kunstenaars oorgelaat.
Tekstuur: monofonies
Dinamiek: hard
Stemming/karakter: ons laat dit oor aan jou diskresie
Deel 9: “Die koekoek in die dieptes van die woud (Le coucou au fond des bois)”
Tempo: looptempo (andante)
Tekstuur: homofonies
Dinamiek: sag
Stemming/karakter: nie baie opgeruimd nie; meer melancholies en statig
Deel 10: “Voëls (Volière)”
Tempo: matige tempo
Tekstuur: homofonies
Dinamiek: sag
Stemming/karakter: opgewek, vrolik, lig

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 10

Doen nog koorsang

Leerderboekbladsy 183

Onderrigriglyne: Herhaal die instruksies by die vorige twee eenhede se koorsang-aktiwiteite en leer dan die basdeel op dieselfde wyse aan. Wanneer hulle gemaklik is daarmee, laat hulle eers net die basdeel saam met die melodie sing. Voeg nou die altstem by en laat die leerders eers die eerste vier mate sing. Voeg die laaste vier mate by sodra hulle dit gemaklik kan sing. Laastens word die lied as 'n geheel gesing.

Remediërende aktiwiteit: Sing die eerste vier mate van die lied in drie stemme.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n melodiese begeleiding vir die lied.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 184 tot 185

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid ondersoek leerders toonsoorttekens. Hulle bestudeer ook Deel 11 en 12 van *Die karnaval van die diere* voordat julle oor begeleiding begin praat.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Toonsoorttekens

Leerders moet 'n toonsoortteken kan beskryf, hulle moet kan sê wat die funksie daarvan is en waar in die musiek dit aangetref word. Leerders moet toonsoorttekens kan herken deur te weet watter kruis(e) of mol(le) by watter toonsoort hoort. Toets weer die leerders se kennis oor die verskil tussen met en sonder toonsoorttekens.

Aktiwiteit 11

Kyk na toonlere

Leerderboekbladsy 184

Onderrigriglyne: Leerders moet teen hierdie tyd die konstruksie van 'n majeur-toonleer kan beskryf. Hulle moet ook weet waar die halftoon-intervalle in 'n majeur-toonleer voorkom.

F-majeur

G-majeur

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 12

Luister na nog dele van *Die Karnaval van die Diere*

Leerderboekbladsy 185

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders luister aandagtig terwyl jy 'n opname van dele 11 en 12 van *Die karnaval van die diere* speel.

1. *Deel 11: "Pianiste (Pianistes)"*

Instrumente en groepe: klavier en strykers (chordofone)

Deel 12: "Fossiele (Fossiles)"

Instrumente en groepe: xilofoon (idiofoon), klavier en strykers (chordofone), klarinet (aërofoon)

2. *Deel 11: "Pianiste (Pianistes)"*

Tempo: taamluk vinnig

Tekstuur: kombinasie van monofonie en polifonie

Dinamiek: hard

Stemming/karakter: dramaties, opgewek

Deel 12: "Fossiele (Fossiles)"

Tempo: vinnig

Tekstuur: kombinasie van polifonie en homofonie

Dinamiek: van sag tot baie hard

Stemming/karakter: feestelik, opgeruimd, vrolik

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 13

Dink oor begeleiding

Leerderboekbladsy 185

Onderrigriglyne: Verduidelik aan leerders dat 'n begeleiding 'n ondersteunende funksie vervul en die musiek slegs moet aanvul. Die begeleiding kan daarom nie harder as die solis(te) wees nie, want die solis(te) moet steeds gehoor kan word. Leerders moet ook die musiek se karakter (tempo, stemming, dinamiek) in ag neem wanneer die begeleiding uitgewerk word. Indien nie een van die leerders 'n kitaar of enige ander instrument kan bespeel nie, kan hulle 'n eenvoudige begeleiding uitwerk deur liggaamsperkussie te gebruik. Die lied kan ook eenstemmig gesing word, aangesien al drie stemme moontlik nie in die groep van vir tot ses leerders teenwoordig sal wees nie.

Remediërende aktiwiteit: Klap op die eerste ritme van elke maat.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n ostinato op 'n melodiese instrument, byvoorbeeld 'n fluit of kitaar.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 186 tot 187

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid oefen leerders om met polsslag en toonsoort te werk. Hulle luister ook na die laaste twee dele van *Die Karnaval van die Diere* en dink oor en oefen improvisasie, en kry geleentheid om na die laaste twee dele van *Die Karnaval van die Diere* te luister.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 14

Werk met maatslag en toonsoort

Leerderboekbladsy 186

Onderrigriglyne: Skuiftekens (*accidentals* in Engels) is die gebruik van 'n kruis- of molteken vooran 'n noot. Dit kan deel van die toonsoortteken wees, of dit kan 'n eenmalige verhoging of -verlaging van 'n noot aandui.

a. F-majeur

Arlen, *Over the Rainbow*

b. G-majeur

J.S. Bach, *Jesu, joy of man's desiring*

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 15

Luister weer na *Die Karnaval van die Diere*

Leerderboekbladsy 187

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders luister aandagtig terwyl jy 'n opname van *Die karnaval van die diere* speel.

1. *Deel 13: "Die swaan (Le cygne)"*

Instrumente en groepe: tjello en klavier (chordofone)

Deel 14: Finale, uit Die karnaval van die diere van Saint-Saëns

Instrumente en groepe: fluit, klarinet (aërofone), glockenspiel, xilofoon (idiofone), klaviere en strykers (chordofone)

2. *Deel 13: "Die swaan (Le cygne)"*

Tempo: loop- of matige tempo

Tekstuur: homofonies

Dinamiek: sag

Stemming/karakter: rustig, kalmerend

Deel 14: Finale, uit Die karnaval van die diere van Saint-Saëns

Tempo: vinnig

Tekstuur: hoofsaaklik homofonies

Dinamiek: hard

Stemming/karakter: opgewek, vrolik, feestelik

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 16

Vertolk deur melodiese ostinato te gebruik

Leerderboekbladsy 187

Onderrigriglyne: Hierdie aktiwiteit toets leerders se vermoë om te improviseer en te onthou. Verduidelik dat die antwoord melodies 'n presiese herhaling van die vraag moet wees (kenmerkend van ostinato), maar dat die woorde van die antwoord dié van die vraag moet beantwoord. Gebruik vir eers slegs tweeslagmaat ter wille van eenvoud. Hierdie aktiwiteit kan baie humoristies wees, dus moet dit nie te ernstig aangepak word nie. Laat die leerders eers onderling eksperimenteer voordat ostinato's in die klas uitgevoer word.

Remediërende aktiwiteit: Skryf slegs eenmaat-vrae en -antwoorde.

Uitbreidingsaktiwiteit: Verleng die vraag en antwoord na vier mate elk.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 188 tot 189

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid vat leerders hul kennis van toonlere saam. Hulle luister ook na die instrumente wat in 'n betrokke stuk gebruik word en leer die woorde van *I will survive*.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

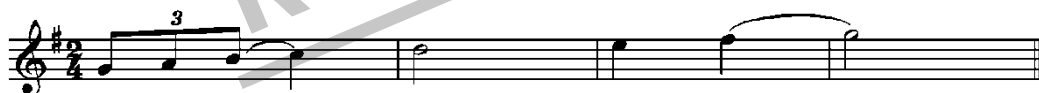
Aktiwiteit 17

Skryf nog toonlere

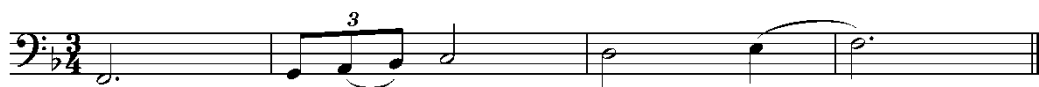
Leerderboekbladsy 188

Onderrigriglyne: Al word verskillende nootwaardes gebruik, moet die basiese beginsels by die skryf van toonlere steeds toegepas word. Halftone moet steeds met bogies aangedui word. Kontroleer ook dat die steeltjies in die regte rigting wys. Triole moet met die syfer 3, met of sonder die bogie, aangedui word.

1. G-majeur:

2. F-majeur:

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 18

Luister na watter instrumente gebruik word

Leerderboekbladsy 189

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders luister aandagtig.

Die antwoord sal afhang van die opname waarna die leerders luister. Gewoonlik kan al vier instrumentgroepe (membranofond, idiofone; kordofone en aerofone) gehoor word.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 19

Bestudeer die lirieke van *I will survive*

Leerderboekbladsy 189

Onderrigriglyne: Laat die leerders eers na die lied luister terwyl hulle die lirieke volg. Speel weer die lied terwyl leerders saggies saam neurie. Wanneer die lied vir die derde keer voorgespeel word, kan leerders stelselmatig saam met die opname begin sing. Indien leerders sukkel om die woorde saam te sing, kan hulle net saam met die musiek neurie. Persoonlike kwessies:

2. *Selfbeeld, persoonlike krag, selfvertroue, gewilligheid om 'n ongesonde verhouding te beëindig.*
3. *Karaktervergelyking: I will survive is lewendiger, terwyl Al lê die berge nog so blou baie kalm en rustig is.*

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die koorgedeelte.

Uitbreidingsaktiwiteit: Improviseer 'n ritmiese ostinato vir die lied.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 190 tot 191

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word toonsoort en polsslag van nader bekyk. Leerders luister na en interpreteer die musiek uit die rolprent *The best exotic Marigold Hotel*. Hulle maak ook kennis met klingels en kry uiteindelik die geleentheid om hul eie klingel te skryf.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 20

Leer meer oor toonsoort en maatslag

Leerderboekbladsy 190

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders verstaan wat benodig word om die toonsoort en die soort polsslag van 'n musiekstuk te bepaal.

a.

Toonsoort: G-majeur

Rede: Begin en eindig op G ; $F^\#$ kom voor.

Polsslag: Drieslagmaat

[illegible]

Toonsoort: F-majeur

Rede: Eindig op F; B^bkom in die musiek voor

Polsslag: Tweeslagmaat

c.

Toonsoort: C-majeur

Rede: Begin en eindig op C; geen kruise of molle in die musiek nie

Polsslag: Vierslagmaat

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 21

Luister na die musiek in *The Best Exotic Marigold Hotel*

Leerderboekbladsy 191

Onderrigriglyne: Maak seker die leerders begryp wat met “die karakter van die musiek” bedoel word.

1. *Instrumente en groepe: siter, kitare, strykers (chordofone), tamboeryne (idiofone), tromme (membranofone), Oosterse blaasinstrumente (aërofone)*
2. *Karakter van musiek: Oosters, eksoties*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 22

Skryf 'n klingel

Leerderboekbladsy 191

Onderrigriglyne: As inleiding en voorbereiding tot hierdie aktiwiteit kan die onderwyser 'n paar klingels wat op daardie stadium op radio of televisie gehoor kan word, aan die leerders speel. Vra leerders om kenmerke van die klingels te identifiseer. Verduidelik die opdrag aan die hand van die instruksies in die leerderboek. Verduidelik die gebruik van 'n rymskema aan die leerders.

Remediërende aktiwiteit: Komponeer die woorde vir 'n tweereël-klingel.

Uitbreidingsaktiwiteit: Brei die lirieke uit na agt reëls.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 192 tot 193

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid hersien leerders hul kennis van toonlere. Hulle bestudeer ook die instrumente en lirieke van *Mama Thembu's wedding* en komponeer 'n melodie vir hul eie klingel.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 23

Leer meer oor toonlere

Leerderboekbladsy 192

Onderrigriglyne: Vra die leerders wat dit beteken om 'n toonleer afgaande (*note gerangskik van hoog na laag*) en sonder toonsoorttekens (*skuiftekens word in plaas van toonsoorttekens gebruik*) te skryf. Die nootwaardes wat leerders kies, asook die aantal polsslae in die maat, moet aan die tydmaatteken voldoen. Maak seker dat leerders se halftone aangedui is, en dat nootsteeltjies in die regte rigting wys. Slegs die note en tydmaattekens van die toonlere word gegee. Jy moet uit die aard van die aktiwiteit self die nootwaardes en tydmaattekens nagaan.

1. F-majeur in drieslagmaat

2. G-majeur in vierslagmaat

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 24

Luister na *Mama Thembu's Wedding*

Leerderboekbladsy 193

Onderrigliglyne: Leerders moet aandagtig na die lirieke luister.

1. *Instrumente en groepe: kitare (chordofone), tromme (membranofone en idiofone), klavier (chordofoon)*
2. *Betekenis van lirieke: beskrywing van 'n tradisionele Afrika-huwelikseremonie met die gebruike wat daarmee saamgaan.*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 25

Skryf 'n klingel

Leerderboekbladsy 193

Onderrigliglyne: Gebruik die wenke in aktiwiteit 3 van die vorige eenheid. Volg ook die instruksies vir hierdie aktiwiteit in die leerderboek. Leerders moet melodieë skep wat hulle self met gemak kan sing. Dit is belangrik dat die woordritme korrek is en dat die korrekte woorde en lettergrepe beklemtoon word.

Remediërende aktiwiteit: Skryf 'n melodie vir 'n tweereël-liriek.

Uitbreidingsaktiwiteit: Skryf 'n melodie vir die agtreël-liriek.

Formele assessering: Kwartaal 3 Prakties

Leerderboekbladsy 193

Ons stel voor dat leerders vir die praktiese assessering 'n klingel skryf. Dit sal solo- en groepwerk behels en 15 punte tel. Gee leerders genoeg tyd om hul voorbereiding te finaliseer en oefen die klingel 'n laaste keer voor dit opgevoer word. Daar is ook 'n improvisasieskomponent vir die formele assessering van die derde kwartaal wat vyf punte tel vir 'n totale kwartaalpunt van $20 \div 2 = 10$ punte.

Afdeling A: Improvisasie

Improviseer 'n ritmiese ostinato van vier mate in óf vierslagmaat óf drieslagmaat. (5)
Gebruik die rubriek hier onder vir assessering.

Ostinato (5) - polsslag is volgens tydmaatteken volgehou - korrekte aantal mate is geklap - oorspronklikheid	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
--	-----------	--------------------	------------------	-----------	-----------------

Afdeling B: Groepuitvoering

Voer julle klingel oor 'n persoonlike of maatskaplike kwessie in die klas uit. (15)
Gebruik die rubriek hier onder vir assessering.

Lirieke (5) - vier reëls - rym - maatskaplike - kwessie word aangespreek	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
Musikaliteit (5) - melodie word maklik onthou - opgewekte ritme - ander instrumente bygevoeg - maklik om te sing	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
Algemene indruk (5) - kreatiwiteit - samewerking tussen groeplede - begin/einde is aangespreek - nie te lank of te kort nie	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend

Musiek

Kwartaal 4: Oorsig

In Musiekgeletterdheid maak leerders kennis met saamgestelde tweeslagmaat. Verder sal majeur-toonlere in C, G, en F gekonsolideer word, en D-majeur sal hierdie kwartaal bekend gestel word. Daar sal ook van leerders verwag word om musiek in hierdie toonsoorte te kan lees. Daar sal ook verdere tempo-aanduidings by die bestaande lys gevoeg word, en leerders sal leer oor musiekterminologie wat met artikulasie verband hou. In Musiekluister sal van die leerders vereis word om hul indrukke van verskeie musiekelemente weer te gee. In Uitvoering en musiekskepping sal van die leerders verwag word om musiek uit die standaardversameling uit te voer. Hulle sal ook 'n musiekstuk komponeer en sodoende 'n nuwe kunsvorm daarby voeg.

Kwartaal 4	Tyd (uur)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	1–3	Selfevaluering
Eenheid 2	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	4–6	Selfevaluering
Eenheid 3	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	7–9	Selfevaluering
Eenheid 4	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	10–12	Selfevaluering
Eenheid 5	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	13–15	Selfevaluering
Eenheid 6	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	16 en 17	Selfevaluering
Eenheid 7	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	18–20	Selfevaluering
Eenheid 8	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	21–23	Selfevaluering
Eenheid 9	een uur	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	24–26	Selfevaluering
Eenheid 10	twee ure	Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping	31–33	Selfevaluering
Die formele assessering vir die vierde kwartaal behels 'n praktiese eksamen van 40 punte en 'n geskrewe eksamen van 20 punte. Die totale kwartaalpunte is 60. Die praktiese eksamen bestaan uit solo- en groepwerk, speel en improvisasie. Die geskrewe eksamen toets algemene kennis en musiekteorie.				

Kernkonsepte en definisies	
Enkelvoudige tydmaattekens	Twee, drie en vier polsslae in 'n maat
Saamgestelde tydmaattekens	Hoof-polsslag onderverdeel in drie gelyke dele om 'n gepunteerde noot as basiese polsslag-eenheid te verkry
Artikulasie	Die manier waarop note gespeel/gesing word

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Musiek Kwartaal 4			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 2 en 3			Aktiwiteit 1
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 5 en 6			Aktiwiteit 4
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 8 en 9			Aktiwiteit 7
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 10	Aktiwiteit 11		
Eenheid 5-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 13	Aktiwiteit 14		Aktiwiteit 12
Eenheid 6-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 15 en 16			
Eenheid 7-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteite 18 en 19			Aktiwiteit 17
Eenheid 8-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 21	Aktiwiteit 22		Aktiwiteit 20
Eenheid 9-aktiwiteite			
Klas	Groepwerk	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 24	Aktiwiteit 25		Aktiwiteit 23

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 195 tot 197

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word die begrip saamgestelde tyd ondersoek. Julle sal ook ritmiese klapwerk, opwarmings- en asemhalingsoefeninge doen.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Saamgestelde tyd

Saamgestelde tyd is 'n moeilike konsep vir leerders. Hulle moet dus heeltemal vertrou wees met die drie voorgeskrewe enkelvoudige tydmaattekens, naamlik $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$ en $\frac{4}{4}$.

Enkelvoudige tydmaattekens se polsslae is ongepunteerde note, dit wil sê note wat in twee gelyke dele verdeel kan word. Saamgestelde tydmaattekens se polsslae verdeel op 'n natuurlike wyse in drie gelyke dele, met die gevolg dat die polsslag 'n gepunteerde nootwaarde het. Saamgestelde tydmaattekens, byvoorbeeld $\frac{6}{8}$, beteken dat die musiek uit twee polsslae bestaan.

Die manier waarop saamgestelde tyd aangewend word, is sodanig dat daar steeds 'n basiese polsslag van twee-, drie- of vierslagmaat waargeneem kan word. Die feit dat elke polsslag in drie gelyke dele verdeel word, is die rede waarom dit saamgestelde tyd genoem word.

Die onderste waarde van die saamgestelde tydmaatteken wys op die nootwaarde waarin die polsslag verdeel word. Wanneer die boonste waarde van $\frac{6}{8}$ -tyd (6) deur drie gedeel word, is die antwoord twee, dus sal daar twee polsslae wees. Dit beteken dat elke polsslag dus uit 'n onderverdeling van drie note bestaan. Die onderste waarde van 8 wys daarop dat die polsslag dus in agstenote verdeel word. Drie agstenote is gelyk aan die waarde van 'n gepunteerde kwartnoot. Daarom bestaan $\frac{6}{8}$ -tyd uit twee gepunteerde kwartnoot-polsslae.

Aktiwiteit 1

Klap ritmies

Leerderboekbladsy 196

Onderrigriglyne: Deur van die Franse tydname gebruik te maak, stel dit leerders in staat om die effek van $\frac{6}{8}$ -tyd te ervaar. Voordat leerders die ritmes klap, moet hulle eers die Franse tydname reg kan opsê.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 2

Werk met saamgestelde tweeslagmaat

Leerderboekbladsy 196

Onderrigriglyne: Om leerders met hierdie aktiwiteit te help, kan hulle probeer om *ta-te-ti* op elke polsslag saam met die musiek te klap. Let daarop dat die eerste telling beklemtoon moet word.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 3

Doen asemhalings- en stemopwarmingsoefeninge

Leerderboekbladsy 196

Onderrigriglyne: Oefen die stemopwarmingsoefeninge met die leerders nadat die strekoefeninge gedoen is. Leerders moet probeer om die oefening in een asem te kan sing. Die oefening moet gevolglik ook nie te stadig gesing word nie, aangesien dit dan vir die leerders moeiliker sal wees om dit in een asem te sing. Neuriëklanke soos oe, aa, mm, ng, en selfs rrr sou gebruik kon word.

Die Kersliedjie *We wish you a merry Christmas* is bloot 'n informele klassang-aktiwiteit. Die lied sou selfs met geïmproviseerde liggaamsperkussie uitgevoer kon word.

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die middelste gedeelte ("*Good tidings...*").

Uitbreidingsaktiwiteit: Gebruik 'n djembe en nog 'n Afrika-slaginstrument om 'n tradisionele Afrika-begeleiding vir die lied te skep.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 198 tot 199

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word daar weer na ritme en ritmiese patroon gekyk. Jy moet leerders ook help om na te dink oor 'n musiekstuk. Uiteindelik sing hulle saam met en skep hul eie begeleiding vir *My Bonnie lies over the ocean*.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 4

Klap saam met 'n ritme

Leerderboekbladsy 198

Onderrigliglyne: Laat die leerders eers vier mate van ses agstenote elk sonder enige aksente klap. Behou daardie tempo en klap dan eers nommer een en dan nommer twee se ritmiese patroon. Die eerste ritme bestaan uit **drie kwartnoot-polsslae**, en die tweede ritme uit **twee gepunteerde kwartnoot-polsslae**.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 5

Luister en dink na oor musiek

Leerderboekbladsy 198

Onderrigliglyne: Maak seker die leerders luister aandagtig na *Norwegian wood* van die Beatles.

Agtergrondinligting:

- Polsslag: saamgestelde tweeslagmaat ($\frac{6}{8}$ -tyd) volgens die opname; die stuk sou ook as 'n vinnige enkelvoudige drieslagmaat ($\frac{3}{4}$ -tyd) beskryf kon word.
- Lirieke: die lirieke, wat deur John Lennon en Paul McCartney geskryf is, gaan oor Lennon se buite-egtelike verhouding.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 6

Sing *My bonnie lies over the ocean*

Leerderboekbladsy 199

Onderrigliglyne: Herhaal die opwarmingsoefeninge in eenheid 1 van hierdie kwartaal.

Laat die leerders eers die ritme klap voordat die lied gesing word. Oefen eers om die eerste agt mate te sing, en daarna die laaste agt mate.

Sodra die leerders die lied met gemak kan sing, kan hulle 'n ritmiese begeleiding daarop improviseer. 'n Eenvoudige begeleiding is deur met die voete op elke eerste agstenoot in 'n groepie van drie te stamp, en met die hande op die tweede en derde agstenoot van elke groep van drie agstenote te klap.

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die koor ("*Bring back...*").

Uitbreidingsaktiwiteit: Gebruik ander slaginstrumente buiten liggaamsperkussie om 'n slagbegeleiding tot die lied te skep.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 200 tot 201

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word daar meer ritmiese klapwerk gedoen. Leerders kry ook geleentheid om na *American pie* te luister en daaroor na te dink. Uiteindelik sing hulle 'n refrein.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 7

Klap ritmies

Leerderboekbladsy 200

Onderrigriglyne: Elke ritmiese patroon het 'n moeilike ritme in een van die mate.

Leerders moet eers die volgende mate oefen voordat die hele ritmiese patroon geklap word:

1. Maat 2
2. Maat 2 en 3
3. Maat 2 en 3 – let asseblief op die verskil tussen maat 2 en 3
4. Maat 2 en 3 – let weer op die verskil tussen maat 2 en 3

Remediërende aktiwiteit: Klap slegs die eerste en laaste ritmiese patrone.

Uitbreidingsaktiwiteit: Werk met 'n maat en klap enige ritmiese patrone van (a) – (d) saam.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 8

Luister en dink na oor *American Pie*

Leerderboekbladsy 200

Onderrigriglyne: Indien moontlik, laai die lirieke van die internet af en stel dit aan die leerders beskikbaar sodat hulle dit kan volg terwyl hulle na die musiek luister.

Hierdie lied se lirieke is nie so maklik om te ontleed nie. Verskeie bronne dui op 'n verskeidenheid moontlike interpretasies. Baie bronne beweer dat die lied veral geïnspireer is deur die sanger Buddy Holly se dood in 'n vliegongeluk in 1959 (*"The day the music died"*). Die woorde *"February made me shiver/with every paper I'd deliver"* verwys na die

emosies wat McLean ervaar het toe hy gelees het van die vliegongeluk terwyl hy besig was om koerante te vou wat hy moes gaan aflewer. Talle interpretasies dui ook op die vele maatskaplike veranderinge in Amerika tydens die sestigerjare, terwyl sommige ontleders verwys na die verlies van onskuld wat deur die lied uitgebeeld word.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 9

Sing 'n refrein

Leerderboekbladsy 201

Onderrigriglyne: Verduidelik die gebruik van oorgebinde note in musiek. Wanneer 'n noot met 'n bogie aan 'n ander noot met dieselfde letternaam verbind word, beteken dit dat die tweede noot nie ook geklap/gesing moet word nie.

Verduidelik ook wat 'n refrein (daar word ook hierna as 'n koorgedeelte verwys) is. Popliedjies het altyd 'n refrein – 'n herkenbare gedeelte wat meer as een keer in die musiek voorkom. Laat leerders eers elke maat se ritme klap voordat hulle die hele refrein se ritme klap. Luister weer na die opname. Sodra hulle vertrouwd voel daarmee, laat die leerders saam met die musiek sing elke keer as hulle die refrein hoor.

EENHEID

4

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 202 tot 203

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid bemeester leerders toonlere deur dit uit te skryf. Hulle leer ook meer oor musiek deur na 'n liedjie te luister en krities daaroor na te dink. Uiteindelik maak leerders kennis met 'n soort musiekteater wat as Stomp bekend staan.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Onderrigriglyne: Leerders kan soos volg te werk gaan om die toonleer op D-majeur te skryf:

- Skryf eers die note: D – E – F – G – A – B – C – D
- Bepaal nou die intervalle:
- D – E is 'n heeltoon

- E – F is ‘n halftoon, maar dit moet ‘n heeltone wees: F word dus met ‘n halftoon tot F[#] verhoog
- F[#] – G is nou ‘n halftoon
- G – A, A – B is heeltone
- B – C is ‘n halftoon, maar die interval moet ‘n heeltone wees: verhoog C dus met ‘n halftoon na C[#]
- C[#] – D is nou ‘n halftoon.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 10

Luister en dink na oor musiek

Leerderboekbladsy 203

Onderrigriglyne: Speel die “*Benedictus*” uit *The armed man: A mass for peace* van Karl Jenkins. Maak seker die leerders luister aandagtig.

Agtergrondinligting: Instrumente: saxofoon, tjello, viool, hobo, fluit, Franse horing, trompet, tromme, orrel. Stemme: mans- en vrouestemme

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 11

Berei ‘n Stomp-uitvoering voor

Leerderboekbladsy 203

Onderrigriglyne: Stomp is ‘n aktiwiteit wat met groot sukses deur leerders uitgevoer kan word. Vra leerders om spesifieke elemente van musiek, byvoorbeeld toonhoogte, klankkleur, toonduur/ritme, dinamiek, ens. te identifiseer. Verduidelik dat enige voorwerp as ‘n musiekinstrument aangewend kan word. Vra leerders om te beskryf hoe alledaagse voorwerpe gebruik kan word om spesifieke musiekelemente mee te demonstreer.

Nadat die video vertoon is, kan leerders in groepe verdeel. Verduidelik aan leerders dat hulle, benewens improvisasie, ook van ostinato’s gebruik sou kon maak. Verduidelik ook weer die konsepte van improvisasie en ostinato aan die leerders.

Volg die res van die instruksies soos dit in die leerderboek verskyn.

Remediërende aktiwiteit: Gebruik tweeslagmaat om enige twee musiekelemente te illustreer.

Uitbreidingsaktiwiteit: Gebruik vierslagmaat om ritmiese patrone met ‘n vinnige tempo te improviseer.

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 204 tot 205

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid word daar weer na toonsoorttekens gekyk. Leerders luister ook weer na 'n musiekstuk en dink krities daaroor na voordat hulle hul eie Stomp-komposisie uitvoer.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 12

Werk met toonsoort

Leerderboekbladsy 204

Onderrigriglyne: Voordat leerders die aktiwiteit aanpak, verduidelik weer die gebruik van toevallige of skuiftekens in musiek. Wanneer leerders die skuiftekens moet invul, moet hulle eers die betrokke toonsoort se toonsoortteken identifiseer. As hulle dit korrek geïdentifiseer het, kan hulle die kruis- of moltekens inskryf.

1. F-majeur:

2. D-majeur:

3. G-majeur:

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 13

Luister en dink na oor musiek

Leerderboekbladsy 205

Onderrigriglyne: Speel enige opname van die Kaapse Klopse. Maak seker die leerders luister aandagtig en skryf die indruk neer wat die musiek op hulle maak.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 14

Voer jou Stomp-opvoering uit

Leerderboekbladsy 205

Onderrigriglyne: Laat leerders hul Stomp-komposisie in die klas uitvoer. Jy kan besluit of dit geassesseer moet word of nie.

Remediërende aktiwiteit: Voer die tweeslagmetrum-komposisie uit en illustreer enige twee musiekelemente.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voer die vierslagmetrum-komposisie teen 'n taamlike vinnige tempo uit.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsy: 206 tot 208

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid bestudeer leerders tempo (*moderato*, *presto*, *ritardando* en 'n tempo) en artikulasie (*staccato* en *legato*), en die rol wat dit in musiek speel. Hulle kry ook geleentheid om *When the Saints* te sing en te klap.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid: Tempo en artikulasie

Leerders moet die Italiaanse woord (verkieëlik korrek gespel) en die Afrikaanse betekenis/vertaling van die begrip ken. Indien moontlik, speel voorbeelde om die verskil in tempo en die verskil in artikulasie-moontlikhede te illustreer. Leerders moet hierdie asook vorige terme wat hulle geleer het gebruik wanneer hulle praat of skryf oor musiek.

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 15

Identifiseer 'n voorbeeld van artikulasie

Leerderboekbladsy 207

Onderrigriglyne: Speel twee uittreksels uit *Die karnaval van die diere* van Saint Saëns en help leerders om voorbeelde van *legato* en die voorbeeld van *staccato* te identifiseer.

1. Deel 7: “Akwarium (Aquarium)” – legato
2. Deel 12: “Fossiele (Fossiles)” - staccato

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 16

Sing en klap saam met *When the saints go marchin' in*

Leerderboekbladsy 207

Onderrigriglyne: Doen die opwarmingsoefeninge in aktiwiteit 3 van dié kwartaal. Die lied moet vinnig gesing word, want die tempo-aanduiding is *allegro*, wat “vinnig” beteken.

Agtergrondinligting: Ter inleiding kan die agtergrondgeskiedenis rondom die ontstaan van die Afrika-Amerikaanse geestelike lied (ook bekend as 'n *spiritual*) vir die leerders vertel word: *Spirituals* is geestelike (Christelike) liederes wat die slawe uit Afrika in Amerika gesing het. Alhoewel die meeste van hierdie liederes 'n uitdrukking en bevestiging van geloof was, is daar ook van die *spirituals* wat as protesliederes (teen die omstandighede in Amerika) gesien kan word.

Remediërendeaktiwiteit: Sing die melodie op *la*.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg 'n ritmiese ostinato by die lied.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 209 tot 210

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid kyk leerders weer na toonlere en tempo. Hulle kry ook geleentheid om verder met koorsang te werk.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 17

Skryf toonlere

Leerderboekbladsy 209

Onderrigriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Let op die rigting van die steeltjies, asook die aanduiding van halftone. Maak seker dat die korrekte toonsoortteken of skuifteken(s) gebruik is. Verskillende ritme-opsies is moontlik. Jy moet seker maak dat die nootwaardes in elke maat aan die tydmaatteken voldoen.

1. G-majeur:

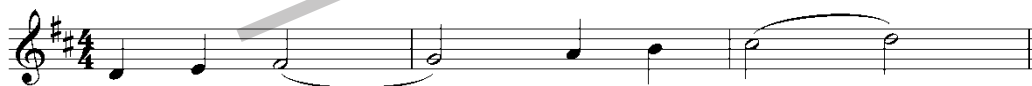
2. C-majeur:

3. F-majeur:

4. D-majeur:

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 18

Identifiseer tempo

Leerderboekbladsy 210

Onderrigriglyne: speel die drie opnames en sorg dat die leerders aandagtig luister.

1. Concerto no. 2 in G-mineur, Op. 9, RV 315: *presto*
2. Eine kleine nachtmusik, K.525: *allegro*
3. Pavane, Op. 50: *moderato*

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 19

Sing koorsang

Leerderboekbladsy 210

Onderriglyne: Volg die instruksies in die leerderboek. Vra vir leerders waarom sekere note met bogies oorgebind is en wat dit beteken. Let asseblief daarop dat die altstem in maat 7 en 8 drie note vir een lettergreep moet sing.

Remediërende aktiwiteit: Sing slegs die sopraan- en basstemme.

Uitbreidingsaktiwiteit: Voeg 'n ritmiese begeleiding met minstens twee slaginstrumente by.

EENHEID

8

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Lerderboekbladsy: 211 tot 212

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid kom leerders meer te wete van toonsoort en mate. Hulle oordink ook musiek en die maatskaplike en kulturele konteks waarin dit gekomposeer en uitgevoer word. Help leerders om te komponeer deur verskillende soorte kuns te kombineer.

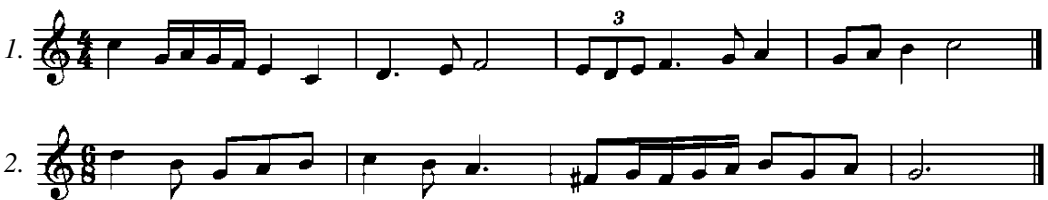
Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 20

Werk met tydmaattekens en mate

Leerderboekbladsy 211

Onderriglyne: Verduidelik dat elke maat se nootwaardes aan die tydmaatteken moet voldoen. Leerders kan die polsslae liggies bokant elke melodiese patroon invul om hulle te help. Vra leerders om die soort polsslag te identifiseer voordat hulle die maatlyne invul.

Onderwerp 3: Musiekluister

Aktiwiteit 21

Dink oor musiek in 'n maatskaplike en kulturele konteks

Leerderboekbladsy 211

Onderrigriglyne: Jy kan enige gepaste musiek vir hierdie aktiwiteit gebruik. Byvoorbeeld, die troumars van Felix Mendelssohn uit sy orkessuite *A midsummer night's dream, Op. 61* sou as 'n voorbeeld van tradisionele Westerse huweliksmusiek gespeel kon word. *Mama Thembu's wedding* sou ook gebruik kon word.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 22

Komponeer musiek deur verskillende soorte kunsvorms saam te gebruik

Leerderboekbladsy 212

Onderrigriglyne: Ter inleiding moet jy die drie verskillende kombinasie-moontlikhede in die leerderboek aan die leerders verduidelik. Verduidelik die betekenis en gebruik van die musiekelemente: toonhoogte, toonkleur, dinamiek, tempo. Verduidelik die begrip van grafiese notasie (die gebruik van ander simbole/prentjies/tekens in plaas van Westerse musieknotasie).

Remediërende aktiwiteit: Skryf 'n ritmiese patroon om beweging te verleen.

Uitbreidingsaktiwiteit: Verleng die komposisie tot minstens twee minute.

EENHEID

Musiekgeletterdheid, musiekluister, uitvoering en musiekskepping

Leerderboekbladsye: 213 tot 215

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid maak leerders verder kennis met tydmaattekens en toonsoort. Hulle kry ook geleentheid om die werk van twee musiekkunstenaars te beskryf en daarvoor na te dink. Uiteindelik voltooi hulle die aktiwiteit wat hulle in die vorige eenheid begin doen het, naamlik om musiek te komponeer te verskillende soorte kuns te saam te gebruik.

Onderwerp 1: Musiekgeletterdheid

Aktiwiteit 23

Skryf tydmaattekens en toonsoort

Leerderboekbladsy 213

Onderrigriglyne: Hersien die begrippe tydmaattekens, metrum en toonsoort.

Polsslag: Enkelvoudige tweeslagmaat

Toonsoort: D-majeur

Polsslag: Enkelvoudige drieslagmaat

Toonsoort: C-majeur

Polsslag: Saamgestelde tweeslagmaat

Toonsoort: F-majeur

Onderwerp 2: Musiekluister

Aktiwiteit 24

Dink na oor 'n kunstenaar se werk

Leerderboekbladsy 214

Onderrigriglyne: Dit staan jou vry om ook enige ander twee kontrasterende kunstenaars se musiek te speel. Bespreek die kunstenaar se rol in die mate van sukses wat hy/sy tot dusver bereik het. Vra leerders watter eienskappe hulle in 'n uitvoerende kunstenaar, byvoorbeeld 'n sanger, soek. Gebruik jou eie diskresie om leerders se antwoorde te evalueer.

Onderwerp 3: Uitvoering en musiekskepping

Aktiwiteit 25

Komponeer musiek deur verskillende soorte kunsvorms saam te gebruik

Leerderboekbladsy 214

Onderrigriglyne: Bestudeer weer die instruksies in aktiwiteit 23 van die vorige eenheid oor die gebruik van musiek saam met 'n ander soort kuns. Gebruik hierdie periode om die komposisie af te rond en voor te berei vir uitvoering in die volgende periode.

Remediërende aktiwiteit: Oefen en voer die ritmiese patroon met die nuwe bewegings uit.

Uitbreidingsaktiwiteit: Oefen en voer die uitgebreide komposisie uit.

Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen

Leerderboekbladsy 215

Die formele assessering vir die vierde kwartaal tel 60 punte: 40 punte vir die praktiese eksamen en 20 punte vir die geskrewe eksamen. Vir die praktiese gedeelte van die eksamen moet leerders solo- en ensembles kan speel. Die riglyne vir formele assessering is soos volg:

1. Voer julle komposisie, waarin musiek saam met nog 'n soort kuns gebruik word, in die klas uit. (30)
  - Laat vyf minute toe vir die nodige voorbereiding om die opdrag in die klas uit te voer.
  - Leerders moet vir jou 'n afskrif van die komposisie gee.
  - Leerders moet die opdrag in die klas uitvoer.
  - Gebruik die rubriek hier onder om leerders te assesseer.

Notasie (5) - netheid - leesbaarheid - duidelike instruksies t.o.v. uitvoering - kreatiwiteit	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
Uitvoering (15) - vloeiendheid en gemak waarmee opdrag uitgevoer word - is die gedig/storie voorgelees - pas die musiek by ander soorte kuns - tydsduur minimum van een minuut	0–3 Swak	4–6 Onbevredigend	7–9 Bevredigend	10–12 Goed	13–15 Uitstekend
Musiekelemente (5) - toonhoogte - toonkleur - dinamiek - tempo	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
Algemene indruk (5) - kreatiwiteit waarmee opdrag uitgevoer is - groepwerk - kommunikasie tussen groeplede	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend

2. Improviseer 'n ritmiese patroon van vier mate in drie- of vierslagmaat. (5)
- Gebruik die rubriek hier onder om die leerders te assesseer.

Improvisasie (5) - polsslag korrek - polsslag volgens tydmaatteken is volgehou - korrekte aantal mate is geklap - oorspronklikheid	1 Swak	2 Onbevredigend	3 Bevredigend	4 Goed	5 Uitstekend
---	-----------	--------------------	------------------	-----------	-----------------

3. Sing die volgende melodie op solfa. (5)

Doh is C

| s : m . f | s : d | r . m : f . s | f : m | r :- | - : s | s : f : m : r | m : d |

Regte toonhoogte: $4 \times \frac{1}{2} = 2$ ($\frac{1}{2}$ punt per korrekte maat)

Regte solfaname: $4 \times \frac{1}{2} = 2$ ($\frac{1}{2}$ punt per korrekte maat)

Korrekte ritme: 1

Formele assessering: Kwartaal 4 Geskrewe eksamen

Leerderboekbladsy 215

1. Gee die Afrikaanse betekenis vir die volgende woorde: (6)
- allegro = *vinnig*
  - ritardando = *geleidelik stadiger*
  - moderato = *matige tempo*
  - forte = *hard*
  - diminuendo = *geleidelik sagter*
  - piano = *sag*

1 punt per korrekte antwoord.

2. Hoe word die volgende instrumente se klanke geproduseer? (4)
- Membranofoon = *membraan van vel/plastiek wat styf oor hol voorwerp gespan is en vibreer as dit geslaan word*
  - Idiofoon = *hele instrument vibreer as dit geslaan of geskud word*
  - Kordofoon = *snaar wat gepluk of bestryk word*
  - Aërofoon = *lug word deur/oor 'n mondstuk in 'n spesiale soort buis geblaas.*

1 punt per korrekte antwoord

3. Wat beteken die volgende musiekelemente? (3)
- Metrum = *manier waarop polsslag gemeet word of soort polsslag*
  - Dinamiek = *klanksterkte, met ander woorde hoe hard of sag*
  - Tekstuur = *aantal klankvlakke wat gelyktydig gehoor kan word*

1 punt per korrekte antwoord

4. Wat is 'n triool? Skryf ook 'n voorbeeld van 'n triool. (2)
Verdeling van 'n enkelvoudige (nie-gepunteerde) polsslag in drie gelyke dele = 1 punt

Voorbeeld:

1 punt; die syfer 3 moet met/sonder 'n bogie bokant of onderkant die note geskryf wees; enige nootwaarde kan as triool gebruik word.

5. Skryf D-majeur met toonsoortteken, op- en afgaande in die G-sleutel. Gebruik heelnote en dui halftone met bogies aan. (5)

(G-sleutel = ½

Toonsoortteken van D-majeur (d.w.s. nie #-tekens voor die betrokke note nie – 1

Heelnote = ½

Korrekte note op-en afgaande = 2

Korrekte halftoonbogies = 1)

Totaal: 20

Visuele kunste

Kwartaal 1: Oorsig

In hierdie module gaan leerders die rol van die kunstenaar in die samelewing ontdek. In eenheid 1 gaan kyk na graffiti. In eenheid 2 gaan hulle kreatiewe letterwerk verken. In eenheid 3 gaan hulle houters en die gebruik daarvan ondersoek. In eenheid 4 skep hulle 'n knypot en 'n gedetailleerde deksel in erdeklei. In eenheid 5 maak hulle 'n mitiese houer uit herwinbare materiale. Hulle gaan fatsoen, vorm, funksie en oppervlakversiering verken.

Kwartaal 1	Tyd (ure)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	een uur	Kreatiewe letterwerk in populêre kultuur (grafitti)	1	Onderwyser
Eenheid 2	twee ure	Kreatiewe letterwerk	2	Onderwyser, self, eweknie
Eenheid 3	een uur	Kyk na houters	3	Onderwyser
Eenheid 4	twee ure	Maak 'n knypot	4	Onderwyser, self, eweknie
Eenheid 5	vier ure	Maak 'n mitiese houer	Formele assessering	Onderwyser, self

Kernkonsepte en –definisies	
Populêre kultuur	Neigings wat die samelewing op 'n gegewe tydstip raak
Graffiti	Letterwerk en beelde wat in publieke ruimtes op mure gespuit word
Stelling	Deurdagte mening wat skriftelik of mondelings gestel word
Komplementêre kleure	Kleure wat oorkant mekaar op die kleurwiel lê
Verwante kleure	Kleure wat langs mekaar op die kleurwiel lê
Knypot	'n Kleipot wat gevorm word deur die klei tussen die duim en die voorvinger te “knyp”

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 1			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 1			Aktiwiteit 1
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
			Aktiwiteit 2
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 3	Aktiwiteit 3	Aktiwiteit 3	

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 1			
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 4			Aktiwiteit 4
Eenheid 5-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Formele assessering		Formele assessering	Formele assessering

EENHEID

Visuele geletterdheid

Leerderboekbladsye: 218 tot 223

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid gaan leerders blootgestel word aan die idee of rol van die kunstenaar in die gemeenskap. Hulle gaan die werk van graffiti-kunstenaars en boodskappe wat oorgedra word verken en die kunselemente en ontwerpbeginsels in graffiti en letterwerk soek.

Leerders sal begin om die rol van die kunstenaar in die gemeenskap te ondersoek deur na hierdie kunselemente en ontwerpbeginsels as publieke stellings te kyk, byvoorbeeld hoe dit op T-hemde gebruik word. Daar is webwerwe wat in die ekstra hulpbronne-afdeling aan die einde van hierdie boek voorgestel word. Indien jy toegang het tot die internet, kan jy hierdie voorbeelde van letterwerk vir jou leerders wys om hulle te inspireer.

Kunselemente en ontwerpbeginsels in populêre kultuur en graffiti

Maak leerders vertrouwd met die idee dat nie alle kuns in rame teen die muur opgehang word nie. Sê vir hulle dat sommige kunstenaars kuns maak wat 'n boodskap aan die gemeenskap oordra. Dikwels word hierdie boodskappe aan jongmense gerig. Vra hulle om redes aan te voer waarom dit so sou wees. Moedig hulle aan om vir hulself te dink, en met hul eie unieke antwoorde vorendag te kom. Maak seker dat hulle verstaan dat daar geen regte of verkeerde antwoorde is nie, en dat hul opinies waardevol is.

Vra en dink na

Verwys hulle nou na die eerste prentjie in die leerderboek op bladsy 219 en vra hulle vir hul reaksies.

Vra vrae soos:

- Wat dink jy beteken hierdie boodskap?

- Waarom dink jy het die persoon dit op die muur van sy huis gespuit?
  - Hoe sou jy voel as iemand 'n boodskap met spuitverf op jou huis se muur aanbring?
- Verwys die leerders na die vrae in hul boeke en help hulle om dit deurdagtig te antwoord. Moedig hulle aan om oor hul antwoorde na te dink én om na die menings van ander te luister. Laat hulle sien dat elkeen 'n reg het tot sy/haar eie mening en dat daar nie slegs één regte of verkeerde antwoord is nie.

Druk waardes en opinies uit

Verduidelik vir hulle dat mense boodskappe op die mure van publieke ruimtes begin skryf het sodat ander mense dit kan lees. Hierdie boodskappe is gewoonlik geskryf om 'n boodskap aan die publiek oor te dra en dit word gewoonlik deur jongmense geskryf.

Maak die leerders vertroud met die woord “popkultuur” en verduidelik dat dit van die uitdrukking, “populêre kultuur”, afgelei is. Dit beskryf die dinge wat jong mense doen, die soort musiek waarna hulle luister, en die soort samelewing waarin hulle leef. Vra die leerders vir 'n paar voorbeelde. Vra hulle veral uit oor die soort musiek waarna hulle luister en die soort klere wat hulle dra wanneer hulle nie by die skool is nie.

Laat hulle voorbeelde gee van die musiek op hul selfone, indien hulle dit het. Dit sal die les vir die leerders kontekstualiseer binne hul eie leefruimte en hulle aanmoedig om die betekenis van popkultuur te begin verstaan. Indien hulle nie selfone het nie, vra een of twee van hulle om voorbeelde van musiek van die huis af saam te bring, of speel selfs enkele voorbeelde in die klas op die radio. Vra hulle waarom hulle dink jongmense en die ouer geslag se menings so uiteenlopend is. Moedig hulle aan om sorgvuldig te dink oor hul antwoorde.

Verduidelik vir hulle dat graffiti 'n soort kuns is wat ontstaan het deur op mure te skryf. Sê vir hulle dat mense lank gelede daaraan gewoon was om boodskappe op hul mure te skryf of prente daarop te teken.

Aktiwiteit 1

Beskryf die kunselemente in openbare letterwerk

Leerderboekbladsy 220

Onderrigriglyne: Verwys leerders na die prentjie op bladsy 220 in die leerderboek en werk die vrae saam met hulle deur. Moedig hulle aan om die kunselemente in hierdie voorbeeld van graffiti te vind – kyk uit vir lyn, kleurtoon, tekstuur, vorm en kleur. Die graffiti maak gebruik van koel kleure en gebruik warm kleure op die agtergrond. In die middel van die kunswerk is daar 'n swart en wit beeld van 'n bom wat val. Laat die leerders vir jou vertel wat hulle dink dit sou kon beteken en vra hulle om voor te stel watter boodskap die kunstenaar moontlik wou oordra.

Werk die antwoorde in hul boeke met hulle deur en maak seker dat hulle na mekaar se menings luister. Beweeg nou aan na die volgende voorbeeld in hul boeke en werk hierdie vrae deur. Help hulle om te verstaan dat die geskrewe letter in 'n soort kuns ontwikkel is en dat dit nie meer moontlik is om die boodskap in die graffiti te lees nie. Moedig hulle aan

om die kunselemente op te merk, asook die gebruik van kleur en die ontwerpbeginsels van kontras en beklemtoning. Moedig hulle aan om hierdie terminologie te gebruik wanneer hulle die vrae beantwoord.

Beweeg nou aan na 'n bespreking oor die gebruik van letterwerk op T-hemde. Vra die leerders om jou iets te vertel oor enige T-hemde wat hulle moontlik het met letterwerk of slagspreuke op. Vra hulle om oor T-hemde te praat wat vir reklamedoeleindes gebruik word - of vir spanspeletjies soos rugby of sokker. Verwys hulle na die prentjies van T-hemde in hul boeke en gee hulle die nodige leiding om hierdie vrae te beantwoord. Moedig hulle weereens aan om hul eie woorde te gebruik om te verwys na kunselemente in hul antwoorde, en na die menings van ander te luister.

Remediërende aktiwiteit: Vra vir leerders wat onseker lyk eenvoudige en direkte vrae sodat hulle dit maklik kan beantwoord deur na die voorbeelde in hul boeke te kyk. Prys hulle wanneer hulle 'n poging aanwend en moedig hulle aan deur hulle te help om na kunselemente in hulle antwoorde te verwys.

Uitbreidingsaktiwiteit: Vra vir hulle om as huiswerkoefening voorbeelde van letterwerk wat as kunswerk gebruik word, van die huis af saam te bring. As voorbereiding vir die volgende eenheid, kan jy 'n klasuitstalling hou waarin leerders letterwerk gebruik om kuns te skep.

EENHEID

Skep in 2D

Leerderboekbladsye: 224 tot 226

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal die leerders die geleentheid bied om kreatiewe letterwerk te gebruik in die skep van hul eie ontwerp. Hulle sal kunselemente soos vorm, lyn, kleurtoon, tekstuur en komplementêre kleur verken; asook ontwerpbeginsels soos kontras, verhouding, beklemtoning, eenheid en balans.

Kunselemente en ontwerpbeginsels in letterwerk

Herinner jou leerders aan die manier waarop letterwerk gebruik kan word sodat dit as versiering dien. Verwys hulle na die prentjies van die visuele geletterdheidsoefening. Herhaal nou die deel oor kleurteorie. Herinner hulle daaraan dat verwante kleure dié is wat tussen die twee primêre

kleure op die kleurwiel lê, met ander woorde, hulle word van dáárdie twee primêre kleure gemaak. Hulle kan ook 'n reeks kleurtone van hierdie kleure maak deur wit by te voeg om tinte te skep, of swart om skakerings te kry. Herinner die leerders daaraan dat komplementêre kleure dié is wat oorkant mekaar op die kleurwiel lê. Wanneer komplementêre kleure langs mekaar gebruik word, vorm dit 'n sterk kontras.

Aktiwiteit 2

Eksperimenteer met letterwerkontwerp

Leerderboekbladsy 225

Onderrigriglyne: Vir hierdie projek gaan kleur en klein kwaste gebruik word, en jy kan die leerders op kleiner stukke papier laat werk. Indien jy oliepastelle gaan gebruik, behoort jou papier groter te wees.

Laat die leerders ligweg die bladsy in vier ongelyke, horisontale stroke verdeel met 'n potlood.

Volg hierdie instruksies indien jy verf gebruik: Laat die leerders hul potlode baie saggies gebruik om woorde wat hulle ken, te skryf, sodat hulle die vier stroke met letters vul. Die letters behoort aan die bokant en onderkant van die stroke te raak, en daar moet geen ruimte tussen die woorde wees nie. Wanneer hulle hierdie afdeling van die projek voltooi het, sal hulle 'n digte blok letters hê sonder gapings tussen die woorde.

Laat hulle nou verwante kleure gebruik wat hulle deur middel van die twee primêre kleur meng. Laat hulle wit gebruik om tinte te maak. Sê vir hulle dat, indien hulle enige swart kleur gaan gebruik om skakerings te maak, hulle 'n baie klein hoeveelheid moet gebruik. Swart is baie oorweldigend en kan 'n kleur vernietig. Dit is dalk beter as hulle swart heeltemal uitlaat, maar dit sal van jou leerders afhang en of hulle daaraan gewoond is om kleur te meng of nie.

Laat hulle nou hul verwante kleur gebruik om die vorms wat hulle met hul letters geskep het, in te kleur. Laat hulle ván die ruimtes oop los, omdat hulle komplementêre kleure in hierdie ruimtes gaan gebruik. Loop tussen hulle deur terwyl hulle met die verwante kleure werk en moedig die leerders aan om die spektrum van die kleur wat hulle meng, uit te brei. Wys vir hulle hoe om kleur donkerder te maak deur meer van die sterker primêre kleur by te voeg, en ligter te maak deur wit by te voeg.

Wanneer hulle amper klaar is met hul verwante kleure, wys vir hulle hoe om die komplementêre kleure van die reeks te meng. As hulle oranje gebruik het, sal die komplementêre kleur blou wees. As hulle groen gebruik het, sal die komplementêre kleur rooi wees. As hulle pers gebruik het, sal die komplementêre kleur geel wees. Laat hulle die ruimtes wat hulle oopgelaat het met verskillende kleurtone van die onderskeie komplementêre kleure invul.

Maak seker dat hulle nie die komplementêre kleure met verwante kleure meng nie, omdat dit op 'n bruin, vuil kleur sal uitloop. Herinner die leerders daaraan om skoon kwaste en skoon water te gebruik wanneer hulle begin om met hul komplementêre kleur te werk.

Hang die leerders se werk teen die klaskamer se mure op wanneer hulle klaar is. Moedig hulle aan om trots te wees op hul werk. Laat hulle jou wys waar die komplementêre kontraste die beste in mekaar se kuns werk gebruik is.

Indien jy oliepastelle gebruik, volg hierdie instruksies: Laat die leerders hul potlode baie liggies gebruik om woorde wat hulle ken te skryf sodat hulle die vier stroke met letters vul. Die letters behoort aan die bo- en onderkant van die stroke te raak, en daar moet geen ruimte tussen die woorde wees nie. Wanneer hulle hierdie deel van die projek voltooi het, sal hulle 'n digte blok letters hê sonder enige gapings tussen die woorde.

Laat hulle nou verwante kleure gebruik pastelle in twee primêre kleure in lae aan te wend terwyl hulle werk. Hulle kan ook die sekondêre kleure in hul pastelbokse gebruik. Leerders kan hul kleurtoonspektrum groter maak deur 'n primêre kleur in lae aan te wend. Laat hulle wit gebruik om tinte te maak.

Dit is nie 'n goeie idee om die leerders swart pastelle te laat gebruik nie, omdat die swart al die ander kleure kan bedek. Swart kan onaangename werk oplewer wat die leerders dalk sal ontmoedig. Laat hulle hul verwante kleur gebruik om die vorms in te vul wat hulle met hul letters geskep het. Sê vir hulle om sommige van die ruimtes oop te laat, want hulle gaan komplementêre kleure in hierdie ruimtes gebruik.

Loop tussen hulle deur terwyl hulle met die verwante kleure werk en moedig die leerders aan om die reeks kleure wat hulle meng, uit te brei. Wys vir hulle hoe om kleure donkerder te maak deur meer van die sterker primêre kleur by te voeg, en ligter, deur wit by te voeg.

Gee vir die leerders die komplementêre kleur van die reeks waarmee hulle besig is wanneer hulle amper klaar is met hul verwante kleure. As hulle oranje gebruik het, sal die komplementêre kleur blou wees. As hulle groen gebruik het, sal die komplementêre kleur rooi wees. As hulle pers gebruik het, sal die komplementêre kleur geel wees. Laat hulle die ruimtes invul wat hulle oopgelaat het met verskillende kleurtone van die ooreenstemmende komplementêre kleur.

Maak seker dat hulle nie komplementêre kleure met ander verwante kleure meng nie omdat dit 'n bruin, vuil kleur sal skep. Herinner die leerders om baie versigtig en netjies te werk wanneer hulle komplementêre kleure begin gebruik.

Hang die leerders se werk teen die klaskamer se mure op wanneer hulle klaar is. Moedig hulle aan om trots op hul werk te wees. Laat hulle jou wys waar die komplementêre kontraste die beste in mekaar se kuns werk.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders wat onseker voel, die letters van hul eie name gebruik. Wys hulle hoe hulle op 'n kleiner skaal en met minder letters, dit in klein kunswerke kan omskep deur dieselfde proses te volg as wat hierbo uiteengesit is. Moedig hulle aan en wys hulle daarop wanneer hulle die regte ding doen.

Uitbreidingsaktiwiteit: Laat leerders wat hulle werk voor die tyd klaar het, hul gekleurde vetkryt gebruik en gee vir hulle kleiner stroke papier. Laat hulle boekmerke as geskenke vir hul familie en vriende maak deur die letters van hul name te gebruik.

Leerderboekbladsy: 227 tot 229

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders laat dink oor die vorm en funksie van houers. Hulle sal die kunselemente van houers ondersoek, hul begrip van die konsep van 'n houer interpreteer en uitdruk, die idee van loopbane in die kunste begin oorweeg en hul eie idees en woorde gebruik om oor die vorm en funksie van houers te praat. Leerders moet ook na die menings van hul klasmaats luister.

Maak leerders vertrouwd met die idee om oor houers te dink. Laat hulle lees en 'n klasbespreking hou oor die begrafnisseremonies van die antieke Egiptenare. Sommige van jou leerders kan moontlik gefassineer wees deur die konsep – laat hulle toe om daaroor te praat en na te dink.

Vestig hul aandag op die kalsietflesse wat in die leerderboek afgebeeld is en verduidelik dat die organe van die dooie farao's in hierdie flesse gebêre is om hulle vir die hiernamaals te bewaar. Moedig hulle aan om die kalsietflesse as kunswerke te beskou en vra die volgende vrae:

- Waarom dink jy is hierdie houers in hierdie vorm gemaak? (*Jou leerders sal verskeie antwoorde gee. Daar is geen korrekte antwoord op hierdie vraag nie.*)
- Watter rol dink jy speel kleurtoon in hierdie flesse? (*Die kleurtoon is nie deur 'n kunste-naar gepaal nie, maar deur die manier waarop lig op die flesse val. Dit wys vir ons wat die driedimensionele vorm van die fles is, en dit definieer die gelaatstrekke van die gesigte.*)

Aktiwiteit 3

Kyk na houers: vra en reflekteer

Leerderboekbladsy 228

Onderrigriglyne: Nadat hulle die inleiding in hul boeke gelees het, gee leerders 'n paar minute om met 'n maat saam te werk en 'n lys te maak van al die houers waaraan hulle kan dink wat hulle in hul lewens gebruik. Maak die soek na al die houers in die klaskamer 'n prettige ervaring. Dit kan die klaskamer sêlf insluit, hul boeksakke, skoene en ander klere-items en enige houers waarin potlode, penne en ander voorwerpe gebêre word.

Laat die leerders nou na meer moderne houers op die bladsy kyk, en laat hulle nadink oor die manier waarop die vorm van die voorwerpe deur die doel daarvan bepaal word.

Laat hulle na die vorm en versiering van hierdie voorwerpe kyk. Soms is die vorm voldoende (byvoorbeeld 'n beursie), maar ander kere is versiering bygevoeg (byvoorbeeld 'n pot). In meeste gevalle word die vorm van die voorwerp bepaal deur sy gebruik. In sommige gevalle dien die versiering geen doel nie, maar dit laat die voorwerp mooi lyk.

Kunselemente en ontwerpbeginsels in houers

Laat hulle na die potte op bladsy 228 van die leerderboek kyk. Verdeel die klas in groepe van vier en gee hulle tyd om die vrae wat hier uiteengesit is, te beantwoord. 'n Goeie manier om meer leerders by hierdie bespreking te betrek, is om leerders in klein groepe te laat werk om die vrae te beantwoord.

Daar is selde regte of verkeerde antwoorde en die idee is maar net om leerders aan te moedig om na die houers te kyk, daaroor na te dink en dan hul eie menings te vorm. Moedig algemene bespreking oor houers aan sodat leerders 'n groter bewustheid daaroor ontwikkel.

Moedig hulle aan om na te dink oor houers wat hulle in hul huise sien. Stel voor dat hulle op die uitkyk moet wees vir sulke houers wat hulle dalk na skool op pad huis toe raaksien en dat hulle daarvoor aantekeninge maak.

Hierdie les berei die leerders voor vir hul volgende praktiese klas waarin hulle 'n klein knypot met 'n versierde deksel gaan maak.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders wat onseker lyk in groepe werk. Dit moedig hulle aan om met hul eie voorstelle vorendag te kom en jy kan 'n persoon kies om die groep te verteenwoordig en terugvoering te gee.

Uitbreidingsaktiwiteit: Kies 'n groep leerders wat gereed is om verder ontwikkel te word. Laat hulle deur die koerante en tydskrifte blaai om voorbeelde van houers wat ons op 'n daaglikse basis gebruik, te vind. Laat hulle 'n klein uitstalbord maak en dit in die klaskamer uitstal sodat daar meer is om na te verwys wanneer die leerders hul potte in die volgende aktiwiteit maak.

Leerderboekbladsye: 230 tot 232

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid leer leerders hoe om 'n knypot met 'n versierde deksel te maak. Terwyl hulle werk, sal hulle oor die kunselemente en ontwerpbeginsels nadink, en 'n beter ruimtelike bewustheid ontwikkel deur dele van hul deksel op so 'n manier te ontwerp dat dit in ruimte uitstrek. Leerders sal kunsvaardighede soos las, rol, knyp, krap en oppervlakversiering ontwikkel.

Maak leerders in die eerste les gewoond aan die idee van 'n knypot skep en sê vir hulle dat hulle in die tweede les 'n deksel gaan maak. Laat hulle die inleiding oor potte in hul boeke deurlees. Dit sal hul begrip van die rol van potte en die feit dat potte regdeur die geskiedenis om verskeie redes en vir verskeie geleenthede met die hand gemaak is, bevorder.

Vaardighede en tegnieke, en ruimtelike bewustheid

Aktiwiteit 4

Maak 'n knypot

Leerderboekbladsy 231

Sê vir jou leerders dat hulle hul eie pot met 'n deksel gaan maak. Hulle kry twee ure hiervoor. Oorweeg om die tyd soos volg te gebruik:

Eerste uur: Gee vir elke leerder 'n bal klei so groot soos 'n nartjie of 'n lemoen. Gee hulle op die volgende manier die nodige leiding oor hoe om 'n knypot te maak:

- Wys vir hulle hoe om te begin werk deur met hul duime 'n afdruk halfpad deur te maak.
- Wys nou vir hulle hoe om die klei saggies te knyp terwyl hulle die bal in hul hande roteer.
- Herinner hulle daaraan om nie die pot te veel oop te sper dat dit soos 'n piering begin lyk nie. Hulle moet aan 'n potvorm werk deur die klei versigtig in hul hande te roteer, en probeer om die wande van die pot reg rondom dieselfde grootte te maak.
- Wanneer die klei begin droog word, laat die leerders een vinger in water doop en dit oor die klei vee.
- Maak dit vir die leerders duidelik dat indien hulle te veel water byvoeg, hul klei modderig gaan word en dan sal hulle nie meer daarmee kan werk nie.

- Wanneer hulle 'n goeie vorm met egalige wande gemaak het, laat hulle daarop konsentreer om die buitekant van die pot sagkens glad te stryk. Dit is 'n baie belangrike stap – die wande moet baie glad en baie egalig gevorm wees.
- Sodra leerders hiermee klaar is, laat hulle die potte buite neersit op 'n plek waar dit beskut is teen die son en die wind sodat die potte egalig kan droog word.

Tweede uur: Konsentreer in die tweede uur op die pot se deksel. Sê vir die leerders dat hulle 'n deksel gaan maak wat wys wat die inhoud en doel van die pot is. Verwys hulle na bladsye 230 en 231 van die leerderboek om na daardie illustrasies te kyk. Hulle kan 'n deksel op die volgende manier maak:

- Laat die leerders besluit oor die soort figuur of beeld wat hulle op hul deksels gaan sit.
- Herinner hulle daaraan dat dele hiervan in die ruimte moet uitstrek. Dit hoef nie 'n baie groot deel te wees wat uitstrek nie, maar die doel is om leerders te leer om met klei te werk deur stukkie by te voeg en stewig aanmekaar te las.
- Wys vir hulle hoe om die klei te rol en te las. Maak die dele wat aanmekaar gelas moet word. Gebruik 'n ou tandeborsel om elke lasplek op die oppervlak 'n bietjie grof te skuur. Gebruik 'n klein bietjie water op elke punt. Druk die twee punte stewig teenmekaar, maar sonder om die vorms van die twee stukke te verander. Werk versigtig aan die lasplek met jou vingers, sodat die klei uiteindelik een stuk word.
- Demonstreer ander maniere waarop die deksel versier kan word. Daar kan op gegraveer word, of 'n mens kan krapmerke daarop maak.
- Wys die leerders hoe om 'n strook klei aan die onderkant van die deksel te heg sodat dit stewig op hul potte sal pas.

Loop tussen hulle deur sodra hulle aan hul deksels begin werk en bied ondersteuning en leiding aan waar dit nodig mag wees. Maak seker dat hulle die klei deeglik aanmekaar las, en herinner hulle daaraan dat indien hulle dit nie doen nie, die aangelaste stukke sal afbreek sodra die klei droog geword het.

Herinner die leerders aan goeie vakmanskap en moedig hulle aan om netjies te werk sodat hul potte goed afgewerk en afgerond sal lyk.

Hierdie is nie 'n formele assesseringsaktiwiteit nie, maar laat die leerders die selfassesseringsrubriek op bladsy 288 in die Leerdersboek gebruik om seker te maak hulle voldoen dan die vereistes van hierdie projek.

Remediërende aktiwiteit: Sommige leerders sal dalk sukkel met die pot of met die deksel. Om albei te maak verg taamlik goeie en fyn motoriese koördinasie. Help die leerders wat sukkel deur die tegniek in kleiner groepe te demonstreer, en deur die leerders aan te moedig om aan te hou probeer om hul potte en deksels te maak. Vir dié leerders wat dit baie moeilik vind, sal dit dalk beter wees om kleiner hoeveelhede klei te gebruik, en hulle daarop te laat konsentreer om 'n pot sonder 'n deksel te maak. Dit sal hulle aanmoedig om te voel dat hulle iets waardevol bereik het. Herinner daardie leerders daaraan dat nie alle houer deksels het nie.

Uitbreidingsaktiwiteit: Jy sal ook dalk vind dat jy een of twee leerders het wat besonder goed met klei werk. Gee hulle tyd om hul eie potte en deksels te voltooi en stel hulle dan aan as jou “junior assistente” sodat hulle hul klasmaats kan help. Jy kan hulle natuurlik ook vra om ’n pot met ’n meer komplekse vorm of ’n meer ingewikkelde dekselversiering te maak.

EENHEID

5

Skep in 3D

Leerderboekbladsye: 233 tot 236

Aanbevole tyd: vier ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders die geleentheid bied om ’n mitiese, verbeeldingryke houer te maak met materiale wat hulle gevind het. Hulle moet deurentyd die kunselemente en ontwerp-beginsels in gedagte hou terwyl hulle werk en hul verbeeldingryke vermoëns verken terwyl hulle ’n mitiese houer maak wat hul drome vir die toekoms verteenwoordig. Hulle moet hul kunsvlytvaardighede ontwikkel, met ’n verskeidenheid tegnieke eksperimenteer en hul eie hulpbronne en geskikte materiale vind. Hierdie is hul praktiese werk vir formele assessering.

Formele assessering: Kwartaal 1 Prakties

Leerderboekbladsy 233

Die formele assessering vir die eerste kwartaal is om ’n mitologiese houer te maak vir 10 punte. Leerders moet aan die begin en einde van die projek daarvan bewus wees dat hulle op grond van die volgende kriteria geassesseer sal word:

1. Die gehalte van hul vakmanskap (van die houer én die versiering).
2. Hul doelbewuste keuse en gebruik van kleur. Jy kan tydens die les hiervan seker maak deur een of twee leerders te vra waarom hulle bepaalde kleure gebruik. Die res van die klas sal hoor dat jy hierdie vraag vra. Dit sal hulle daaraan herinner dat kleurkeuse doelbewus behoort te wees.
3. Die verbeeldingryke en persoonlike gebruik en manipulering van materiale.
4. Die deurdagte en verbeeldingryke vertolking van die mitologiese tema.
5. Deurdagte vertolking van grootte: pas die skaal van die kis by die tema/boodskap wat die leerder wil oordra?

Vier ure is aan die projek toegewys. Jy sal moontlik die tyd op die volgende manier wil verdeel:

Eerste uur: Werk in die eerste uur deur die inleiding in die leerderboek. Laat die leerders twee-twee werk om hul drome vir die toekoms te bespreek. Moedig hulle aan om so verbeeldingryk moontlik te wees, en herinner hulle daaraan dat enigiets moontlik is as hulle in hul droom glo, en dan werk om dit te vervul. Gee hulle 'n bietjie tyd om dit te bespreek.

Laat hulle nou hul nagmerries met hul maats bespreek. Dit kan letterlike nagmerries wees wat hulle ervaar terwyl hulle slaap, of dit kan bloot vrese wees wat leerders beleef. Jy sal teen hierdie tyd jou leerders goed genoeg ken om te besluit uit watter hoek jy dit wil benader. Herinner leerders daaraan dat dit soms makliker is om oor 'n vrees te praat, omdat dit dinge in perspektief plaas, en ons in staat stel om die raad van 'n ander persoon te vra.

Lees die volgende storie vir hulle:

Lank gelede toe die wêreld nog besig was om geskep te word, het die groot Griekse god Zeus opdrag gegee dat 'n vrou uit klei gemaak moet word. Hierdie vrou was baie mooi en haar naam was Pandora. Zeus het Pandora na die aarde gestuur sodat sy met Epimeteus, wat 'n baie goeie en baie eensame man was, kon trou. Voor Pandora daar weg is, het Zeus vir Pandora 'n pragtige kis met 'n spesiale slot daarop gemaak. Hy het haar laat belowe om nooit die kis oop te maak nie. Zeus het die sleutel vir die kis aan Pandora se man gegee, en vir hom ook gesê om nooit die kis oop te maak nie. Pandora was baie nuuskierig, en met verloop van tyd wou sy so graag die pragtige kis oopmaak om te sien wat binne-in is. Haar man het die sleutel bewaak om seker te maak dat sy nie Zeus se opdragte teengaan nie.

Een nag, terwyl haar man slaap, het Pandora stilletjies die sleutel gesteel, en die kis saggies oopgemaak om binne-in te loer. Hoe geskok was sy nie toe die deksel skielik oopvlieg nie! Uit die boks spring daar toe siektes, afguns, haat en al die ander slegte gevoelens wat mense toe nog nooit vantevore ervaar het nie. Hulle het ontsnap en die hele wêreld ingevlieg. Epimeteus het wakker geword toe hy hoor hoe Pandora huil, en sy vertel hom toe wat sy aangevang het. Haar hart was baie seer toe sy dink aan al die boosheid wat sy in die wêreld losgelaat het. Haar man vra haar toe of daar enigiets anders oor is in die kis. Saam het hulle die kis stadig oopgemaak, en daar fladder toe 'n pragtige figuur daar uit, wat niemand voorheen nog in die wêreld ervaar het nie: Hoop.

Vra die volgende vrae:

- Hoe dink jy sou die kis gelyk het?
  - Sou jy die kis oopgemaak het as jy die sleutel kon vind?
  - Wat dink jy beteken dit dat Hoop in die wêreld vrygelaat is?
  - Watter ooreenkomste vind jy tussen dié mite en die Bybelse verhaal van Adam en Eva?
- Vra nou vir leerders om gebruike en stories uit hul eie kultuur, familie- en maatskaplike agtergronde te deel. Vra hulle wat hulle gaan doen om hul eie kis te maak. Dit moet ook 'n mitiese houer wees. Sê vir hulle om voorstelle te maak deur die volgende vrae te vra:

- Watter vorm dink jy sou hierdie mitiese kis aanneem?
- Watter materiale kan gebruik word om hierdie kis te maak?

- Hoe sou jy die buitekante van die kis versier?
- Sou jy wou hê mense moet kan sien wat die kis bevat?
- Watter soort goed sou jy gebruik om die kis mee te versier?
- Sou jy die binnekant van jou kis ook kon versier?

Beplan en berei voor

Verwys die leerders na bladsy 234 in die leerderboek waar hulle aangemoedig word om oor die soorte houers wat hulle gaan maak te dink, en waar daar voorstelle gegee word oor die soorte materiale wat hulle kan gebruik.

Moedig hulle aan om prentjies bymekaar te maak wat sal help om vir hulle idees te gee. Sê vir die leerders dat hulle materiale van die huis af moet saambring. Stel voor dat dit goed soos afsnystukke karton, toedraaipapier, krale, blinkertjies, lyn, vleis- en groente-polistireenbakke kan insluit (hierdie materiale kan maklik met 'n skêr gesny en gebruik word om interessante vorms vir versiering te maak). Leerders kan ook natuurlike materiale gebruik soos klippies, peule, grassade of enige ander materiale waaraan hulle kan dink, of wat by hul bepaalde kis sal pas. Jy sal dalk ook 'n aantal materiale self wil versamel, vir leerders wat vergeet of wat niks by die huis kan vind nie. Moedig die leerders aan om regtig verbeeldingryk te wees terwyl hulle hul materiale versamel. Sê vir hulle om eers mooi te dink voordat hulle enigiets weggooi. Plaas 'n boks in jou klaskamer waarin leerders materiale kan plaas wat hulle bereid is om te deel.

Tweede uur: Laat die leerders in die tweede uur begin om hul kiste saam te stel. Jy kan besluit of jy hulle wil toelaat om 'n klaargemaakte kis van die huis af saam te bring, sodat hulle op die versiering kan konsentreer. Omdat jy jou leerders die beste ken, sal jy ook moet besluit wat 'n dieper leerervaring vir hulle sal wees. As jy besluit jou leerders moet hul eie houers maak, wys vir hulle hoe om die stukke aanmekaar te las deur kartonflappe te gebruik of bykomende stroke karton op die regte plek vas te plak. Wys hulle hoe om 'n deksel vas te sit sodat die kis deeglik toegemaak kan word.

Visuele perspektief

Laat hulle nou die instruksies in die leerderboek lees. Moedig hulle aan om op nuwe en innoverende maniere oor hul materiale te dink: hulle kan selfs klein stukkies masjinerie en meganiese dele gebruik, asook ou CD's, of 'n aantal ander materiale wat hulle andersins sou weggooi. Laat hulle hierdie materiale van die huis af saambring. Indien leerders klaargemaakte kiste gaan gebruik, laat hulle hierdie uur gebruik om enige ekstra vorms wat hulle wil byvoeg, daaraan vas te plak. Dit is 'n belangrike stap, want die kiste moet uiteindelik heeltemal anders lyk as 'n gewone klein boksie wat van die huis af saamgebring is.

Ontwikkel goeie vakmanskap

Laaste twee ure: Konsentreer in die laaste twee ure op die versiering van die houers. Laat leerders die materiale manipuleer sodat hulle iets heeltemal nuuts daaruit maak. Leer hulle

tegnieke soos om die materiale te draai, vleg, toe te draai, groewe daarin te maak en dit te vou. Wys hulle hoe om iets deeglik vas te lym sodat hulle hul lasplekke stewig kan maak.

Loop tussen hulle deur terwyl hulle werk en bied raad en ondersteuning waar nodig. Wys vir die klas leerders wat besonder verbeeldingryk was of 'n tegniek op 'n interessante manier gebruik het, se werk. Moedig leerders wat sukkel aan om hul vorms eenvoudiger te maak. Hulle moet eerder met eenvoudige versierings werk as om meer ingewikkelde tegnieke aan te durf. Herinner hulle daaraan dat eenvoudige goed soms die mooiste is.

Laat leerders aan die begin van die finale sessie twee-twee werk, en mekaar raad gee oor wat hulle kan doen om hul kiste te verbeter. Laat hulle die vrae in hulle leerderboeke op bladsy 236 deurwerk. Nadat hulle hierdie oefening voltooi het, laat hulle na hul eie houters terugkeer om die werk te voltooi. Herinner hulle weer aan goeie vakmanskap.

Wanneer leerders die houters voltooi het, laat hulle hul name onderaan skryf of vasplak voordat hulle dit ingee. Jy kan die volgende rubriek gebruik om die houters te assesser:

Kriteria	0 punte	1 punt	2 punte
1. Die gehalte van hul vakmanskap (die vakmanskap van die houer én die versiering)	Slordige werk, leerders het baie min betrokkenheid getoon of 'n halfhartige poging aangewend	Taamlik goeie werk; leerders het 'n redelike vlak van betrokkenheid getoon en 'n taamlike poging aangewend	Uitsonderlike werk; die leerder het 'n hoë vlak van betrokkenheid getoon en op 'n hoë vlak 'n poging aangewend
2. Hulle doelbewuste keuse en gebruik van kleur	Die leerder het geen poging aangewend om kleur by die kis te voeg nie	Die leerder het op 'n deurdagte manier 'n bietjie kleur by die kis gevoeg	Die leerder het op 'n deurdagte wyse kleur gebruik en doelbewus sy/haar kennis van kleurteorie toegepas
3. Verbeeldingryke en persoonlike gebruik en manipulasie van materiaal	Daar is geen poging aangewend om die materiale te gebruik nie	Die leerder het 'n taamlike poging aangewend om die materiale te gebruik	Die leerder het 'n uitstekende poging aangewend om die materiale te gebruik en hulle goed gemanipuleer
4. Deurdagte en verbeeldingryke interpretasie van die mitologiese tema	Daar is geen aanduiding van deurdagtheid van die mitologiese tema nie	'n Taamlike poging is aangewend om die tema te vertolk; die werk is verbeeldingryk	'n Uitstekende poging is aangewend om die tema te vertolk en die werk is uiters verbeeldingryk
5. Deurdagte vertolking van grootte: Pas die skaal by die tema/ boodskap wat die leerder wil oordra?	Grootte pas nie by die tema/boodschap nie; dit wil voorkom asof die leerder nie hierdie element oorweeg het nie	Daar is aanduidings van 'n deurdagte vertolking van grootte - die skaal van die kis pas by die tema/ boodskap	Uiters deurdagte vertolking van grootte - die skaal van die kis dra by tot die tema/boodschap wat die leerder wil oordra
TOTAAL: /10			

Visuele kunste

Kwartaal 2: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders kyk na die rol van mode en ook die rol van die kunstenaar as maatskaplike kommentator verder verken. In eenheid 1 ondersoek leerders mode deur daaroor te praat, daarna te kyk en dit persoonlik te vertolk. In eenheid 2 gaan hulle 'n kledingstuk vir 'n bepaalde geleentheid maak deur materiale te gebruik wat hulle self opgespoor het. In eenheid 3 kyk hulle na die rol van die kunstenaar as 'n maatskaplike kommentator. In eenheid 4 sal hulle 'n tekening van hul persoonlike kommentaar maak.

Kwartaal 2	Tyd (ure)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	een uur	Mode deur die eeue	1	Onderwyser
Eenheid 2	vier ure	Maak 'n kledingstuk vir 'n sekere geleentheid	2	Onderwyser, self, eweknieë
Eenheid 3	een uur	Maatskaplike kwessies in Suid-Afrika	3	Onderwyser, eweknieë
Eenheid 4	drie ure	Plakkaat van persoonlike maatskaplike kommentaar	Formele assessering	Onderwyser, eweknieë, self

Kernkonsepte en -definisies	
Mode-ontwerper	'n Persoon wie se werk dit is om klere te ontwerp wat inpas by die bepaalde tydperk se samelewing
Neiging	'n Styl wat die gemeenskap van die bepaalde tydperk kies om te volg
Vereenvoudig	Om iets eenvoudiger te maak deur besonderhede wat onbelangrik is binne daardie konteks uit te laat
Gemeenskapskwessies	Kwessies wat die gemeenskap in die algemeen (en die meeste mense in 'n gemeenskap) raak
Logo	'n Vereenvoudigde ontwerp of vorm wat gebruik word om 'n konsep of 'n maatskappy te verteenwoordig
Muurskildery	'n Skildery wat op 'n muur gevef word
Formaat	Die vorm en ruimte wat deur 'n bepaalde grootte papier gebied word

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 2			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 1			

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 2			
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
	Aktiwiteit 2		Aktiwiteit 2
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 3	Aktiwiteit 3		
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Formele assessering			Formele assessering

EENHEID

Visuele geletterdheid

Leerderboekbladsy: 238 tot 243

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om oor mode en die rol van die ontwerper na te dink. Hulle sal:

- Die taal van kunselemente en ontwerpbeginsels in hul bespreking gebruik
- Uitdruk, identifiseer, bevraagteken en nadink deur na voorbeelde van mode te kyk
- Waardes verdiep en leer om die menings van ander te respekteer

Kunselemente en ontwerpbeginsels in mode deur die eeue

Verwys leerders na die vraag in die inleiding van die eenheid op bladsy 238 van die leerderboek. Hou 'n klasbespreking oor die verskille tussen mode en kulturele drag. Laat hulle kyk na die foto's op bladsy 239 van hul boeke, en lees die teks saam met hulle deur.

Vra sommige van die volgende vrae:

- Waarom dink julle was klere so eenvoudig in die tyd toe Jesus gebore is? Alhoewel daar heelwat verskillende antwoorde mag wees, laat leerders toe om hulleself uit te druk, en moedig die ander leerders aan om in stilte te luister. Sommige van die antwoorde op hierdie vraag kan wees dat daar geen masjinerie was om ingewikkelde klere mee te maak nie, dat mense toe baie meer eenvoudige lewens gelei het, en dat die soort dinge wat mense in hul vrye tyd gedoen het, baie anders was as die soort goed wat ons vandag doen.
- Kan jy kunselemente in elk van hierdie vier foto's vind?

- Wat merk jy op oor die gebruik van detail, namate mode in meer moderne tye inbeweeg het?

Verwys hulle nou na die foto's op die volgende bladsy van die leerderboek. Vra hulle om vir jou te sê waarom hulle dink mode tot dusver meestal op vroueklere gekonsentreer het. Dit kan 'n interessante bespreking oplewer – laat leerders toe om hierdie kwessies, wat geslagskwesses na vore kan bring, te bespreek. Hanteer dit versigtig, maar laat leerders terselfdertyd toe om hul menings uit te spreek, en om te leer om met mekaar te redeneer. Laat hulle as 'n klas gesels om die vyf vrae te beantwoord, en verdeel hulle dan in groepe van vyf om die volgende stel vrae te beantwoord.

Moedig hulle aan tot debat, en om hul eie menings uit te spreek. Herinner hulle daaraan dat deur dit te doen, hulle van mekaar leer en 'n standpunt of idee mag hoor wat hulle self nog nie vantevore oorweeg het nie. Gee hulle ongeveer tien tot vyftien minute vir hierdie bespreking.

Keer terug na 'n klasbespreking, en verwys leerders na die foto's van kulturele drag op bladsy 241 van hul boeke. Laat hulle as 'n klas die volgende vraag oorweeg:

- Waarom dink julle dat ons tradisionele en kulturele drag nie so vinnig verander as wat ons modes verander nie?

Moedig hulle aan om noukeurig oor hierdie vraag na te dink, en hou dan 'n klasbespreking.

Verduidelik nou vir leerders dat mode in Suid-Afrika deur internasionale neigings beïnvloed word – gewoonlik uit die Weste. Vra hulle hoe ons bewus word van hierdie modeneigings. Laat die bespreking vorder tot 'n gesprek oor die feit dat tegnologie hierdie inligting toeganklik maak.

Laat leerders waar moontlik vir jou voorbeelde gee van hul persoonlike ervaring. Dit is belangrik, want dit maak die gesprek van toepassing op hul eie lewens. Laat hulle die teks op bladsy 242 van die leerderboek lees, en dan na hul groepe terugkeer.

- Laat hulle die volgende bespreek: wat is julle persoonlike gunsteling-modeneigings? Laat slegs vyf minute toe vir hierdie bespreking.

Aktiwiteit 1

Bestudeer mode deur die eeue

Leerderboekbladsy 243

Onderrigriglyne: Verwys die groepe nou na die vrae op bladsy 243 van die leerderboek en laat hulle 'n volledige groepbespreking oor hierdie vrae hou. Loop tussen die leerders rond terwyl hulle gesels, en sluit hier en daar by besprekings aan. Luister na wat die leerders sê, en moedig hulle aan om hul besprekings te verdiep deur verdere vrae aan hulle te stel.

Hierdie les dien as voorbereiding vir die volgende praktiese aktiwiteit. Sê vir leerders dat hulle klein mode-uitrustings vir 'n spesiale geleentheid gaan maak, en vra hulle om vir die volgende aktiwiteit materiale van die huis af saam te bring.

Remediërende aktiwiteit: As jy leerders het wat onseker lyk en nie die mas opkom met hierdie bespreking nie, laat hulle in 'n klein groepie bymekaar kom en vra hulle vrae wat hulle maklik sal kan beantwoord. Wys hulle hoe om die antwoorde te vind, deur na die prentjies in hul boeke te verwys.

Uitbreidingsaktiwiteit: Kies 'n aantal leerders wat duidelik goed regkom met hierdie aktiwiteit om 'n modebord te maak. Hulle kan prentjies van modieuse kledingstukke of modemodelle gebruik om in 'n plakkaat te rangskik. Laat hulle dit in hul eie tyd doen, en moedig heelwat leerders aan om deel te neem. Dis ook 'n manier om leerders aan te moedig om na te dink oor wat hulle in Visuele Geletterdheid geleer het, en om dit toe te pas wanneer die les afgehandel is.

EENHEID

2

Skep in 3D

Leerderboekbladsye: 244 tot 246

Aanbevole tyd: vier ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om 'n klein kledingstuk vir 'n bepaalde geleentheid te maak. Hulle sal:

- die taal van kunselemente en ontwerpbeginsels in hul skeppings gebruik
- goeie vakmanskap en 'n verskeidenheid tegnieke verken
- hulpbronne insamel en voorlopige sketse vir hul ontwerpe maak
- die gebruik van gereedskap oorweeg.

Moedig hulle aan om materiale en hulpbronne te deel.

Beplanning en voorbereiding

Vier ure is aan hierdie projek toegewys. Jy sal dalk die volgende riglyne vir die tydsberekening van hierdie aktiwiteit wil gebruik:

Eerste uur: Verdeel jou klas in groepe van vyf om hierdie aktiwiteit in te lei. Laat hulle dit 'n pret-ervaring maak deur die soort geleentheid wat hulle graag wil bywoon te bespreek. Verwys hulle na die vrae op bladsy 244 van die leerderboek en moedig hulle aan om die geleentheid volledig te beskryf. Jy moet hulle ook aanmoedig om details oor die geleentheid neer te skryf sodat hulle hierdie idees later as verwysing kan gebruik wanneer hulle aan hul kledingstukke begin werk. Jy kan hulp verleen deur 'n aantal geleenthede voor te stel, sodat hulle sal verstaan dat daar 'n wye verskeidenheid is om uit te kies: byvoorbeeld 'n verjaardagpartytjie, 'n rock-konsert, 'n ouma se 80ste verjaardagviering, 'n fantasiekostuumpartytjie, 'n karnaval of straatparade, of 'n onderhoud vir 'n deelytdse werk.

Gee elke leerder 'n stuk afvalkarton wat ongeveer 30 cm hoog is. Dit kan 'n herwinbare stuk karton wees, uit kartonhouers of plat kissies wat vir bierblikkies gebruik word. Jy kan die leerders ook vra om hul eie saam te bring. Sê vir leerders dat hulle hul eie uitrustings gaan

ontwerp om op 'n kartonfiguur te pas. Laat hulle die buitelyne van 'n eenvoudige mensfiguur op die karton teken. Sê vir hulle om nie enige detail, soos gelaatstrekke of hare, by te voeg nie. Laat hulle die figuur ter voorbereiding vir die volgende les uitsny.

Tweede uur: Laat leerders in die tweede uur voorlopige tekeninge maak van die soorte uitrustings wat hulle vir hul bepaalde geleentheid wil gebruik. Verwys hulle na die modetekeninge op bladsy 245 van die leerderboek en herinner hulle daaraan dat hul tekeninge vereenvoudig moet wees. Hulle hoef dus nie die tekeninge op 'n baie gedetailleerde manier te maak nie, en kan kenmerke soos gelaatstrekke en hare vereenvoudig. Vra hulle om te oorweeg of hul uitrusting enige soort hooftooisel of hoed gaan hê om daarby te pas.

Sodra hulle hul tekeninge voltooi het, laat hulle die soorte kleure oorweeg wat hulle graag wil gebruik, asook die soort materiale wat die beste by hul uitrusting sal pas. Hou aan die einde van hierdie sessie 'n bespreking met die klas waarin jy hulle aanmoedig om te dink oor die soorte materiale wat hulle van die huis af kan saambring. Hierdie materiale word in die leerderboek op bladsy 244 gegee, maar moedig leerders aan om verder as hierdie eenvoudige lys te dink. Laat hulle materiale uitsoek wat veral die uitrustings wat hulle ontwerp het, sal pas. Plaas 'n boks in jou klaskamer vir materiale wat leerders bereid is om te deel.

Herinner hulle daaraan dat hulle vir die volgende sessie hul eie skêre moet saambring (tensy jy genoeg skêre in die klas het), asook enige ander materiale wat hulle dalk sal nodig kry om hul modekledingstuk te skep.

Aktiwiteit 2

Vakmanskap: maak 'n kledingstuk vir 'n bepaalde geselligheid

Leerderboekbladsy 245

Onderrigriglyne:

Derde uur: Laat leerders in die derde uur hul uitrustings op hul kartonfiguur begin sit. Herinner hulle daaraan dat hulle met die basiese vorme van materiale moet begin, en moet verseker dat dié in plek is. Moedig hulle aan om hul materiale vas te plak soos wat hulle daarmee vorder, sodat hulle nie verlore raak in die proses nie.

Wys vir hulle hoe om voue en draperings in materiaal te maak deur dit vas te plak en sorgvuldig te rangskik, terwyl die gom droog word. Demonstreer ook terwyl hulle werk ander tegnieke. Hulle kan sommige of al die volgende insluit: stukke materiaal rondom die model toedraai; stukkies garing, lyn of klein stukkies materiaal vasbind; eenvoudige stikwerk doen om seker te maak dat die uitrustings stewig sit; detail byvoeg; netjies vasplak sodat die lym nie wys en die effek wat hulle probeer skep, bederf nie.

Herinner die leerders daaraan dat hulle selfs in die vroeë stadium van hul werk moet onthou om goeie vakmanskap aan die dag te lê sodat hul uitrustings stewig aan die figuur vasgeheg sal wees, en sodat die uitrustings nie in stukke sal val wanneer hulle uitgestal word nie. Laat die leerders gedurende hierdie sessie die basiese werk aan hul uitrusting doen sodat hulle die laaste sessie kan gebruik vir versiering, afwerking en die maak van enige soort bykomstighede.

Vierde uur: Verwys die leerders na die vrae op bladsy 245 van die leerderboek. Laat hulle die vrae op hul eie oorweeg, of andersins kan jy dit vrae saam met hulle deurwerk. Jy sal weet watter benadering jou leerders beter sal pas.

Laat hulle nou daaraan werk om hul ontwerpe te voltooi deur die afronding en versiering van hul kledingstukke by te voeg. Moedig hulle aan om oor die volgende na te dink:

- Met watter detail kan hul kledingstukke verbeter word? Dit kan goed insluit soos gordels, knope, hoede, handskoene, maskers, skoene, ens.
- Watter soort haarstyl sal die beste by hul kledingstukke pas, en watter materiale sal hulle gebruik om hierdie haarstyle mee af te rond?
- Het hulle reg deur die prosesse goeie vakmanskap in gedagte gehou?

Laat hulle nou die eenvoudige gelaatstrekke van hul modelle byvoeg. Laat hulle eenvoudige staanders vir die modelle maak deur 'n kartonstrook aan die agterkant aan te heg. Laat hulle hul modelle in groepe rangskik, en hou 'n klasbespreking oor die vordering. As jy tyd het, kan jy hulle vra om die volgende vrae te beantwoord:

- In watter modelle kan jy voorbeelde van minstens twee kunselemente sien?
- Waar kan jy 'n goeie voorbeeld van kontras vind?
- Watter model is 'n demonstrasie van goeie vakmanskap?
- In watter model kan jy sien dat die leerder die gebruik van kleur sorgvuldig oorweeg het?
- Watter model toon die mees verbeeldingryke gebruik van materiale?
- Watter deel van die prosesse het jy die meeste geniet?
- Watter deel van hierdie prosesse het jy die moeilikste gevind? (Gebruik hierdie inligting vir verdere projekte)
- Sou hulle graag 'n mode-ontwerper wou wees wanneer hulle skool verlaat?

Moedig leerders aan om hierdie bespreking met 'n bietjie humor te benader sodat hulle kan leer om die soort bespreking wat jy aanmoedig te geniet. Dit sal hulle ook minder bedreig laat voel wanneer hulle vrae beantwoord. Leerders vind dit dikwels moeilik om vrae te beantwoord wat geen regte of verkeerde antwoorde het nie, omdat hulle opgelei is om die “regte” antwoord te vind. In dié gesprekke moet jy hulle aanmoedig om onafhanklik te dink.

Hierdie is nie 'n formele assesseringsaktiwiteit nie, maar laat die leerders die selfassesseringsrubriek op bladsy 290 in die Leerdersboek gebruik om seker te maak hulle voldoen aan die vereistes van hierdie projek.

Remediërende aktiwiteit: Vereenvoudig die aktiwiteit vir die meer huiwerige leerders deur hulle met 'n maat te laat saamwerk; dit gee leerders wat onseker is 'n bietjie meer selfvertroue. Maak 'n punt daarvan om hulle aan te moedig en lewer slegs positiewe kommentaar oor hul werk. Maak egter seker dat jou positiewe kommentaar waar is omdat leerders gou sal agterkom as jy bloot goeie dinge sê om hulle aan te moedig. Sodra jy sien 'n leerder maak gebruik van 'n kunselement, wys dit vir hulle uit en moedig hulle aan om dit verder te ontwikkel.

Uitbreidingsaktiwiteit: Laat leerders wat hul werk suksesvol en voor die tyd voltooi, die herwinbare materiale in die klaskamer gebruik om lewensgrootte items of juweliersware te maak wat hulle model saam met die kledingstuk kan dra.

EENHEID

3

Visuele geletterdheid

Leerderboekbladsye: 247 tot 249

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders bewus maak daarvan dat kunstenaars 'n rol speel waarin hulle maatskaplike kommentaar lewer oor kwessies wat die samelewing raak. Die leerders sal:

- die taal van kunselemente en ontwerpbeginsels in hul besprekings gebruik
- die rol van die kunstenaar as 'n bydraer en maatskaplike kommentator oorweeg
- verstaan hoe vraagstukke, kwessies en sake van die dag in kuns, kunsvlyt en ontwerp uitgedruk word
- leer om simboliese taal te herken, uit te druk, te ontleed en te interpreteer om oor gemeenskapskwessies in Suid-Afrika te praat
- leer om die ooreenkomste asook die verskille wat gedurende die gesprekke voorkom, te respekteer.

Maatskaplike kwessies

Nooi leerders as deel van hierdie aktiwiteit uit om 'n gesprek met jou te voer oor maatskaplike kwessies wat hulle direk aanraak. Dié kwessies kan van gemeenskap tot gemeenskap wissel. Wees sensitief en simpatiek wanneer jy luister en moedig leerders aan om na mekaar te luister, en te verstaan dat almal nie noodwendig dieselfde gaan voel oor hierdie kwessies nie. Moedig hulle aan om al die gevoelens en menings wat die leerders in die klas uitgespreek word, te respekteer.

Vra leerders om die feit te oorweeg dat MIV/vigs elke lid van elke gemeenskap raak. Vra hulle om oor hierdie stelling na te dink en daarop kommentaar te lewer. Dit kan gesinslewe, verlies aan inkomste en die algemene uitwerking op die ekonomie van die land insluit. Hou 'n uitgebreide klasbespreking. Dikwels is leerders verveeld oor die onderwerp van MIV/vigs omdat dit op so baie maniere in hul opvoedingsjare aangespreek is. Moedig hulle aan om die saak uit 'n ander perspektief te oorweeg. Vertel hulle dat hulle nou die rol van die kunstenaar in die stryd teen hierdie siekte sal ondersoek.

Verwys hulle na die kaart op bladsy 247 van die leerderboek en laat hulle veral na die MIV/vigs-statistieke in Afrika oplet. Wys hulle dat ons in Suid-Afrika regtig 'n probleem het en dat dit dringend aangespreek moet word, op watter maniere ons dit ook al kan doen. Vra hulle om maniere te oorweeg waarop die kunstenaar hierdie probleem kan aanspreek.

Kuns en ontwerp vir maatskaplike kwessies

Verdeel die klas in groepe van vyf, en laat hulle die vrae op bladsy 248 in hul boeke beantwoord. Beweeg tussen hulle rond terwyl hulle dit doen, en luister na wat hulle sê. Jou teenwoordigheid sal leerders aanmoedig om ernstig te wees oor hierdie aktiwiteit, en hulle sal dit met meer erns bespreek.

Aktiwiteit 3

Praat oor samelewingskwessies

Leerderboekbladsy 248

Onderrigriglyne: Laat hulle in hul groepe van vyf bly, en die vrae op die volgende bladsy van die leerderboek deurwerk. Alhoewel ons groepe van vyf voorgestel het, kan jy die besluit neem oor hoe jy die klas wil indeel. Soms is volle klasbesprekings goed, maar soms kan die gebruik van kleiner groepe aanmoedig dat meer leerders aan gesprekke deelneem.

Verwys die leerders nou na die plakkate op bladsye 248 en 249 en lei hulle in hierdie stadium terug na 'n klasbespreking. Noudat hulle geleentheid gehad het om die kwessies in kleiner groepe te bespreek, het die leerders dalk meer selfvertroue om hul menings uit te spreek. Werk saam met hulle die vrae op die plakkate deur. Moedig hulle aan om mooi te dink oor hul antwoorde, en luister na die antwoorde van meer as een leerder. Sê vir hulle om hierdie geleentheid te gebruik om baie mooi na te dink oor hierdie plakkate, want in die volgende aktiwiteit gaan hulle hul eie plakkate maak.

Remediërende aktiwiteit: Nie alle leerders sal aanklank kan vind by 'n siekte waarvan hulle moontlik geen kennis dra nie. Laat dié leerders wat dit moeilik vind om aan hierdie gesprek deel te neem, in kleiner groepe werk, en die maniere bespreek waarop 'n ervaring van enige soort siekte hul familie geraak het. Bring hulle terug na die klasbespreking.

Uitbreidingsaktiwiteit: Laat die leerder wat verdere stimulering benodig, dink oor ander siektes wat die gemeenskap aantast, soos TB, of kanker, of selfs die gewone verkoue. Laat hulle maniere bespreek waarop kunstenaars kan help om bewustheid oor hierdie siektes te bevorder. Vra hulle om voorstelle te maak oor veldtogte om griep gedurende die winter te beveg. Laat hulle advertensies uit tydskrifte saambring waar toepaslike metodes voorgestel word oor hoe hierdie siektes hanteer kan word. Maak seker dat hulle daarop let dat advertensies ook die werk van kunstenaars is.

Leerderboekbladsy: 250 tot 253

Aanbevole tyd: drie ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om hul eie opinies oor gemeenskapskwessies te oorweeg, en om 'n persoonlike stelling daaroor te maak. Hulle sal:

- kunselemente en ontwerpbeginsels in hul skeppings gebruik
- gemeenskapskwessies in Suid-Afrika oorweeg en in 'n kunswerk uitdruk
- die gebruik van afbeeldings as simbole verstaan
- met die nodige leiding beplan, voorberei, asook hulpbronne en inligting versamel om voorlopige tekening en sketse te maak
- dit ervaar om op papier van 'n verskillende formaat te werk.

Formele assessering: Kwartaal 2 Prakties

Leerderboekbladsy 250

Hierdie is 'n formele assesseringsprojek. Let asseblief daarop dat die regte assessering vir graad 8 se tweede kwartaal in die KABV-dokument vir graad 9 se tweede kwartaal gegee word: Taak – Skep in 2D 'n tekening van persoonlike kommentaar oor 'n gemeenskapskwessie vir 10 punte.

Onderrigriglyne: Julle kry drie ure vir hierdie aktiwiteit. Hieronder is 'n voorstel van hoe jy die tyd kan indeel.

Eerste uur: Lui hierdie les in deur leerders te vra om die inleiding op bladsy 250 van die leerderboek te lees. Vertel leerders dat hulle 'n plakkaat gaan skep met die doel om 'n stelling te maak oor 'n kwessie wat hulle persoonlik raak. Herinner hulle aan die plakkate waarna hulle tydens die vorige les in Visuele Geletterdheid gekyk het.

Dink oor kunselemente en ontwerpbeginnels

Lig leerders in dat hulle 'n potlood moet gebruik sodat hulle kleurtone en tekstuur kan verken. Hulle sal ook in staat wees om een bykomende kleur in 'n medium van jou keuse te gebruik, soos met 'n vetkryt of viltpen. Hierdie bykomende kleur is om beklemtoning en kontras te skep. Dit is belangrik om leerders reg van die begin van 'n les af te laat weet watter medium dit sal wees. Dit help hulle om gedurende die inleiding te dink en beplan, terwyl hulle die medium as riglyn gebruik.

Probeer om nie oliepastel vir hierdie projek te gebruik nie. Dit is 'n grafiese proses, en moet dus versigtig en netjies gedoen word. Oliepastel is 'n bietjie morsig en sal nie die netjiese skerp lyne wat vir 'n plakkaat nodig is, voortbring nie. Sê vir hulle dat hulle 'n plakkaat gaan maak om hul persoonlike kwessie op die voorgrond te bring.

Verwys hulle na bladsy 251 van die leerderboek en werk die vrae deur. Daar is geen regte of verkeerde antwoorde op hierdie vrae nie; jy kan dus die mening van meer as een leerder vra. Moedig soveel leerders moontlik aan om deel te neem aan die bespreking. Fokus hul aandag op die plakkaat in hul boeke. Maak seker dat hulle dié baie noukeurig waarneem, terwyl hulle die vrae beantwoord. Dit sal hulle help om die aard van die plakkaat te verstaan voordat hulle met hul eie werk begin.

Beplanning en voorbereiding

Moedig leerders nou aan om te dink oor probleme wat Suid-Afrika in die gesig staar. Laat hulle 'n reeks kwessies oorweeg, waar onder gesondheid, die omgewing, dwelmmisbruik en ander probleme wat pertinent tot hul gemeenskappe is. Laat hulle die lys op bladsy 252 van die leerderboek deurlees en hul eie voorstelle maak geskik is vir hul gemeenskappe. Moedig hulle aan om ordentlik na te dink, en 'n aantal alternatiewe voorstelle te maak.

Laat 'n kort klasbespreking toe om alternatiewe voorstelle te oorweeg, asook die maniere waarop die gemeenskap en die leerders in jou klas geraak word. Herinner die leerders daaraan dat hulle 'n belangrike deel van die gemeenskap uitmaak, en hulle belangrike rolle in Suid-Afrikaanse gemeenskappe en moontlik selfs in die wêreld gaan vervul wanneer hulle skool verlaat. Help hulle om in te sien dat hulle nie hoef te wag tot hulle die skool verlaat voordat hulle 'n aktiewe rol in die gemeenskap begin vervul nie.

Sê vir leerders een van die maniere waarop hulle 'n verskil kan maak is om gemeenskapskwessies wat hulle raak op die voorgrond te bring, soos ander kunstenaars doen. Gee opdrag dat hulle vir huiswerk 'n verskeidenheid prente uit tydskrifte en koerante moet versamel wat as verwysings gebruik kan word wanneer hulle aan hul plakkaat begin werk.

Tweede uur: Gee jou leerders in die tweede sessie 20 minute om hul prente as verwysing te gebruik en 'n paar tekeninge te maak. Dit sal hulle help om te sien hoe iets eintlik lyk, omdat hulle dit van naderby sal waarneem terwyl hulle teken. Laat hulle daaraan werk om die afbeelding te vereenvoudig. Hulle hoef dus nie al die besonderhede in te sluit, soos wanneer hulle 'n waarnemingstekening maak nie. Verwys hulle na die plakkaat in die leerderboek sodat hulle herinner kan word aan hoe ander kunstenaars beelde vereenvoudig het.

Vra hulle om, sodra hulle 'n geskikte beeld gevind het, die bewoording te oorweeg wat hulle op hul plakkate gaan gebruik. Verwys hulle weereens na die bewoording wat op die plakkate in die leerderboek gebruik is. Sê vir hulle hulle moet kyk hoe eenvoudig en samevattend die woorde is. Laat hulle nou hul eie bewoording vir hul plakkate kies.

Moedig hulle aan om hul plakkate op 'n ander stuk papier te beplan, en te dink hoe hulle hul woorde en hul beelde gaan kombineer. Herinner hulle daaraan dat hulle moet dink oor die manier waarop hulle die formaat of vorm van die papier gaan gebruik, en laat hulle dink oor waar hulle hul kleur vir beklemtoning gaan gebruik.

Laat hulle in groepe van vier werk om hul voorlopige beplanning te deel, en mekaar raad te gee. Moedig leerders aan om dit met erns te benader. Hul kritiese vermoëns sal in hierdie proses ontwikkel word, en hulle sal leer om meer objektief na hul eie werk te kyk.

Laat hulle nou begin om aan hul finale stuk te werk. Herinner hulle daaraan om met beide hul teks/bewoording en hul beelde tegelyk te werk, sodat hulle 'n eenheid in hul plakkate kan verkry.

Sê vir hulle om 'n visuele kantlyn, of 'n gelyke ruimte rondom die rand van hul plakkate oop te laat. Vra hulle om na die plakkate in die leerderboek te kyk en herinner hulle daaraan dat die voorafgenoemde ruimte hul beelde en letterwerk moet bevat. Sodra hulle hul plakkaat op hul finale papier geskets het, laat hulle begin om kleurtoon, tekstuur en detail by te voeg. Herinner leerders daaraan om aan die einde van die sessie hul name agterop hul werk te skryf, neem die werk in en bêre dit vir die finale deel van die projek.

Derde uur: Begin hierdie finale sessie deur jou leerders daaraan te herinner dat hulle hul gebruik van 'n potlood so volledig moontlik gaan verken. Herinner hulle daaraan dat hulle net een kleur vir beklemtoning mag gebruik, daarom moet hul potloodgebruik opwindend en goed ontwikkel wees. Herinner hulle daaraan om die volle omvang van kleurtoon te gebruik deur met suiwer wit te begin en met suiwer swart te eindig. Herinner hulle daaraan dat hul kleur slegs vir beklemtoning gebruik mag word en nie regdeur hul plakkaat versprei moet wees nie.

Laat hulle hul plakkate tydens dié sessie voltooi. Loop tussen leerders rond terwyl hulle werk en moedig dié wat huiwerig lyk, aan. Vertoon voorbeelde van leerders se werk waar interessante potloodgebruik, goeie omvang van kleurtoon en die gebruik van een kleur vir beklemtoning gebruik is. Herinner leerders weer daaraan dat hulle besig is met belangrike werk en dat hul plakkate die aandag van die gemeenskap moet trek om aandag te skenk aan belangrike kwessies wat ons almal raak. Wanneer hulle klaar is met hul plakkate, neem dit in en vertoon soveel moontlik daarvan in die klas of gange van jou skool.

Jy kan die volgende assesseringstabel as 'n nasienriglyn gebruik. Die rubriek tel uit 20. De el dit deur twee om 'n finale punt uit 10 te kry.

Kriteria	1	2	3	4	5
1. Die leerder het beeld en bewoording vereenvoudig, en dit doeltreffend op die plakkaat gebruik	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
2. Die leerder het 'n ontwikkelde gebruik van 'n potlood getoon	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
3. Die leerder het een kleur gebruik om effektiewe beklemtoning te verkry	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
4. Algemene indruk: Die leerder het 'n plakkaat geskep wat 'n algemene indruk van vakmanskap van goeie gehalte toon, asook begrip van formaat en die gebruik van materiale	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
PUNTETOTAAL: /20					

Visuele kunste

Kwartaal 3: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders die wêreld van werk in die kunste verken en produkte maak wat hulle laat nadink oor en navorsing doen oor loopbane in die visuele kunste-, kunsvlyt- of ontwerpbedryf. Hulle sal in eenheid 1 nat media gebruik om 'n tekening van 'n sittende figuur te maak. In eenheid 2 dra hulle by tot hul maat se ontwikkeling deur 'n kunswerk krities te assesseer. In eenheid 3 kyk leerders na die rol van die kunstenaar in die gemeenskap en kom lê hul bevindinge vir die klas voor. In eenheid 4 skep hulle 'n handelsmerk vir 'n produk. In eenheid 5 maak leerders 'n hoed of hooftooisel vir 'n bepaalde geleentheid.

Kwartaal 3	Tyd (ure)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	twee ure	Maak 'n tekening met nat media	1	Onderwyser
Eenheid 2	een uur	Kyk na jou maat se werk	2	Onderwyser, self, eweknieë
Eenheid 3	drie ure	Doen navorsing oor die rol van die kunstenaar in die gemeenskap	3 Formele assessering	Onderwyser, self
Eenheid 4	twee ure	Maak 'n 2D-produk uit die beroepswêreld	4	Onderwyser, self, eweknieë
Eenheid 5	3 uur	Maak 'n 3D-produk uit die beroepswêreld	5	Onderwyser, self, eweknieë

Kernkonsepte en -definisies	
Figuurtekening	'n Tekening wat van 'n menslike figuur gemaak word
Formaat	Die vorm van die stuk papier
Eenheid	'n Ontwerpbeginsel wat 'n staat van volledigheid of geheelheid in 'n kunswerk beteken
Krities	Die vermoë om objektief na iets te kyk en daaroor na te dink sodat 'n mens die goeie asook die swakpunte kan sien
Argitek	Iemand wat die vorm en ruimte van 'n huis beplan
Hooftooisel	Iets wat op die kop gedra word
Kliënt	Iemand wat vir professionele dienste betaal

Voorgestelde soorte aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 1			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 1			Aktiwiteit 1
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
		Aktiwiteit 2	Aktiwiteit 2
Eenheid 3-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 3	Aktiwiteit 3		
Eenheid 4-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 4			Aktiwiteit 4
Eenheid 5-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 5			Aktiwiteit 5

EENHEID

Skep in 2D

Leerderboekbladsye: 255 tot 258

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om die menslike figuur in nat media te teken. Hulle sal:

- die kunselemente van vorm, lyn, kleurtoon en tekstuur verken
- die ontwerpbeginsels van kontras, verhouding, beklemtoning en eenheid gebruik
- 'n sittende menslike figuur waarneem en interpreteer
- A2-papierformaat gebruik.

Neem die mensfiguur waar

Jy gaan vir hierdie aktiwiteit 'n model benodig. Jy kan 'n leerder van 'n ander klas, 'n gesins- of familielid, 'n persoonlike vriend of een van jou eie leerders vra om jou vir twee uur by te staan. Omdat dit belangrik is dat elke kind in die klas 'n geleentheid kry om te teken, is dit nie ideaal om een van die leerders uit die klas as model te gebruik nie.

Twee ure is aan hierdie aktiwiteit toegewys. Jy kan die tyd op die volgende manier gebruik:

Eerste uur: Lees in die eerste sessie die inleiding van hierdie eenheid op bladsy 255 van die leerderboek deur en moedig leerders aan om kommentaar oor die foto's te lewer. Vra vroe soos:

- Waarom dink julle is daar so min detail in hierdie vroeë tekeninge?

Antwoorde moet die leerders se eie menings wees, maar moedig hulle aan om te oorweeg dat die gemeenskap in daardie tyd belangriker as die individu was. Daar is dus baie min individuele kenmerke in die tekeninge omdat dit nie 'n bepaalde individu verteenwoordig het nie, maar eerder die gemeenskap in die algemeen. Op dieselfde wyse het tekeninge nie 'n bepaalde dier verteenwoordig nie, maar daardie dierespesie in die algemeen.

Kunselemente en ontwerpbeginsels in tekeninge van mense

Laat leerders na die tekeninge op die volgende bladsye van die leerderboek kyk en rig die vroe wat op daardie bladsye gestel word. Luister na die antwoorde van verskillende leerders en probeer om dié wat huiwer om aan die klasbespreking deel te neem, aan te moedig om sommige van die vroe te beantwoord. Moedig hulle ook aan om te verstaan dat daar selde regte of verkeerde antwoorde in die visuele wêreld is, en dat elkeen 'n reg het op sy eie mening. Laat hulle sien dat jy waarde heg aan hul menings, en dat jy dink dat hulle opinies het wat die moeite werd is om na te luister.

Lig jou leerders in dat hulle 'n tekening in nat media gaan maak. Wys vir hulle hoe om verskillende lyne en teksture te verkry deur stokkies, wat hulle gevind het, in ink te doop. Wys vir hulle hoe hulle klein verfkwaste kan gebruik om 'n verskeidenheid lyne en kleurtone met ink of voedselkleursel te verkry. Laat hulle die vroe in hul boeke deurlees sodat hulle hul eie benaderings tot hierdie tekenprojek kan oorweeg. Verwys hulle na die foto's in hul boeke en laat hulle van naderby kyk na die manier waarop die menslike liggaam deur verskeie kunstenaars uitgebeeld is. Vra vroe soos:

- Watter lyne dink jy is deur penne of gepunte voorwerpe, soos stokkies, geskep?
- Watter tekeninge dink jy is met verfkwaste geskep? Hoe ken jy die verskil uit?
- Wat het hierdie kunstenaars gedoen om kleurtoon in hierdie tekeninge af te wissel? Kan jy die fokuspunt in elke tekening vind? Het die kunstenaar hierdie fokuspunt geskep?

Aktiwiteit 1

Maak 'n tekening met nat media

Leerderboekbladsy 256

Onderrigriglyne: Sê vir die leerders dat hulle hul eie tekening van 'n sittende figuur gaan maak.

Posisioneer die model en laat hulle die vroe op bladsy 256 van die leerderboek deurwerk terwyl hulle na die model kyk. Hierdie vroe sal as riglyn en fokus vir hul waarnemings dien.

Laat die leerders begin teken. Herinner hulle daaraan dat as hulle water by hul ink voeg, die ink ligter sal wees. Op dié manier kan hulle dele met kleurtoon by hul tekening insluit.

Loop tussen hulle rond terwyl hulle teken, en herinner hulle daaraan om die model van naderby waar te neem en om hul waarnemings op hul papier te vertolk. Gee hulle ongeveer 15 minute om te teken en waar te neem, en vra hulle dan om op te hou, en die vrae op bladsy 257 van die leerderboek deur te lees. Dit sal jou model ook 'n oomblik gee om te ontspan en rus, en dit sal jou waarskynlik tot die einde van die eerste sessie bring. Herinner leerders daaraan om hul name netjies agterop hul werk te skryf en neem die werk in.

Tweede uur: Deel die werk in die tweede uur weer uit en laat leerders hul werk gebruik om die model te herposisioneer. Hulle kan dit doen deur na hul werk te kyk en vir die model instruksies te gee om op dieselfde manier as voorheen te sit. Dit is onwaarskynlik dat jy die model só sal kan beweeg om in presies dieselfde posisie te sit, maar deur die leerders se tekeninge as gids te gebruik, behoort jy in staat te wees om taamlik na aan die oorspronklike posisie te kom.

Laat jou leerders nou stil raak, terwyl hulle die model waarneem en voorberei om te begin werk. Lees dieselfde vrae op bladsy 257 van die leerderboek deur met die doel om hulle te help om weer daarop te konsentreer. Laat hulle die werk hervat.

Loop tussen hulle rond terwyl hulle werk, en bied individuele hulp aan. Herfokus die leerders waar moontlik en help hulle om van naderby te kyk, deur dele van die model uit te wys wat hulle behoort op te merk. Wys die tekeninge wat materiale interessant gebruik vir die res van die klas asook dié waar leerders kontras goed gebruik het. Moedig jou leerders aan om krities na hul eie werk te kyk, sodat hulle kan voortgaan om 'n meer bewustelike oog te ontwikkel in verband met hul eie en ander se kunsskepping.

Wanneer dit lyk of hulle hul werk voltooi het, laat hulle terugstaan van hul werk, en krities daarna kyk. Vra hulle of daar enige deel is wat hulle voel meer werk nodig het, of onvoltooid lyk. Sodra leerders voel dat hul tekeninge volledig is, verduidelik dat hulle die ontwerpbeginsel van eenheid toegepas het. Dit beteken dat die werk volkome en volledig is en dat geen verdere werk klaarblyklik daaraan nodig is nie. Wanneer hulle die tekeninge voltooi het, gee die nat media tyd om droog te word voordat jy die tekeninge inneem.

Hou die tekeninge by jou, want leerders gaan in die volgende sessie mekaar se werk evalueer.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders wat tekens huiwerig lyk slegs 'n gedeelte van die model wat hulle gaan teken, kies. Dit sal die druk verwyder wat op hulle sou wees indien hulle 'n volledige model met toepaslike verhoudings moes teken, en die leerders sal net soveel leer deur net op een deel te konsentreer.

Uitbreidingsaktiwiteit: As daar leerders is wat hierdie aktiwiteit toepaslik en voor die tyd afhandel, laat hulle op 'n klein deel van die model konsentreer en 'n nuwe tekening op 'n kleiner skaal maak, maar hierdie keer kleur byvoeg.

Leerderboekbladsy: 259 tot 261

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om hul kritiese vermoëns te ontwikkel wanneer hulle na 'n kunswerk kyk. Hulle sal die taal van kunselemente en ontwerpbeginsels in hul besprekings gebruik; uitdruk, identifiseer, bevraagteken en nadink deur na hul klasmaat se werk te kyk en hul eie vermoëns om krities na te dink en in woorde te reageer ontwikkel.

Sê vir leerders ter inleiding van die les dat hulle soos kunskritici gaan begin optree en dat jy wil hê hulle moet op 'n bepaalde manier na 'n kunswerk kyk. Verduidelik dat dit die rol van kritici is om die kunstenaar te help en dat hulle voorstelle dus nie ongunstig of onaangenaam moet wees nie. Hulle moenie die spot dryf met die werk wat hulle waarneem nie.

Aktiwiteit 2

Beskryf kunswerk

Leerderboekbladsy 259

Onderrigriglyne: Verwys hulle na bladsy 259 van die leerderboek en werk deur die vrae wat daar gegee word.

Verdeel die klas nou in groepe van twee. Dit is nie 'n goeie idee om vriende te laat saamwerk nie, omdat hulle moontlik nie hierdie aktiwiteit baie ernstig sal opneem nie. Jy kan moontlik oorweeg om klasmaats self twee-twee te groepeer. Laat hulle die twee tekeninge op die volgende bladsy van die leerderboek bekyk, en die raadgewende waarneming wat onder die afbeelding gedruk is, gebruik.

Deel nou die werk weer onder hulle uit, en laat hulle en hul maat werk uitruil. Laat hulle beurte neem om die vrae in die leerderboek deur te werk. Probeer om hulle aan te moedig om baie ernstig oor hierdie aktiwiteit te wees en maak seker dat hulle nie vir mekaar se werk lag nie of onaangename kommentaar lewer nie. Maak seker dat leerders die vrae in hul leerderboek deurwerk.

Loop tussen hulle rond terwyl hulle met mekaar gesels en luister na hul kommentaar. Jy kan jou hulp aanbied en die leerders wat werklik daarin slaag om 'n kritiese bespreking te voer, prys. Herinner hulle daaraan dat hulle mekaar help om op 'n ander manier na kunswerke te kyk.

Indien hulle onseker of huiwerig is, wys vir hulle een van die voorbeelde, gee die klas eers die nodige leiding, en vra hulle een of twee vrae uit die leerderboek om die soort

benadering wat hulle behoort te volg te demonstreer. Gee leerders die laaste tien minute van hierdie les om enige veranderinge wat hulle in gedagte het, aan hul eie werk aan te bring.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders wat huiwerig lyk, hierdie aktiwiteit voltooi deur in noue verband saam met jou te werk sodat jy aan hulle hulp en leiding kan gee. Wys hulle dat hulle die vrae kan beantwoord en dat hulle daartoe in staat is om die kunselemente te gebruik om die werke te bespreek.

Uitbreidingsaktiwiteit: Wanneer jy leerders teëkom wat die aktiwiteit maklik baasraak, kan jy hulle vra om jou by te staan terwyl jy met die leerders werk wat huiwerig lyk.

EENHEID

3

Visuele geletterdheid

Leerderboekbladsy: 262 tot 266

Aanbevole tyd: drie ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om oor die professionele wêreld van die kunstenaar, ontwerper of die kunsvlytkunstenaar na te dink. Hulle sal navorsing doen oor die rol van die kunstenaar in die gemeenskap deur loopbane in die kunste en op ontwerpgebiede te ondersoek. Hulle sal uitdruk, identifiseer, bevraagteken en nadink deur inligting te vind en dit in 'n logiese formaat te rangskik; asook hul beplannings- en voorbereidingsvaardighede ontwikkel deur hulpbronne en visuele inligting vir hul finale twee projekte van die kwartaal te versamel.

Aktiwiteit 3

Doen navorsing oor die rol van die kunstenaar in die gemeenskap

Leerderboekbladsy 263

Onderrigriglyne: Hierdie is 'n assesseringsaktiwiteit waaraan daar drie ure toegewys is. Jy kan die tyd op die volgende manier indeel:

Eerste uur: Vra leerders as inleiding tot hierdie aktiwiteit om na die stoele te kyk waarop hulle sit. Laat hulle aandag skenk aan die lengte van die pote, die rugleunings en die materiale waaruit die stoel gemaak is. Herinner hulle daaraan dat die stoel deur 'n ontwerper ontwerp is. Vra hulle waaroor hulle dink die ontwerper moes gedink het terwyl hy/sy die stoel ontwerp het. (Sommige van hierdie vrae kan die volgende insluit: Die verhoudings van die menslike liggaam, die gewig van die menslike liggaam, die beweging van 'n menslike liggaam in 'n sittende posisie, die vorm wat deur die materiale moontlik gemaak word. Die sitplek van die stoel is byvoorbeeld 'n bepaalde grootte, en die stoel is van 'n bepaalde hoogte. Dit is nie moontlik of prakties om 'n kussing uit hout, ens. te maak nie.)

Vra en reflekteer

Verwys die leerders nou na bladsy 262 van die leerderboek en laat hulle na die foto's daar kyk. Herinner hulle daaraan dat elke voorwerp daarin oorspronklik deur 'n mens geskep is wat 'n kunstenaar of ontwerper is. Blaai om na die volgende bladsy en laat die leerders die vrae beantwoord wat onder die foto's gevra word. Werk hierdie vrae met hulle deur, sodat hulle kan begin insien dat selfs voorwerpe soos 'n motorvoertuig of 'n motorfiets op 'n tyd in die verbeelding van 'n ontwerper geskep is. Help hulle om die kunselemente in elk van die foto's te vind sodat ons die idee kan versterk dat kunselemente oral rondom ons in die wêreld teenwoordig is.

Verdeel die klas in groepe vir die vrae op die volgende bladsy. Dit sal beteken dat meer leerders sal kan deelneem, en hul opinies sal kan gee. Laat hulle die vrae oor geboue en argitektuur op bladsye 263 en 264 van hul boeke deurwerk. Herinner hulle daaraan dat daar geen regte of verkeerde antwoorde is nie, en dat die belangrike deel van hierdie oefening daaroor gaan dat hulle van naderby moet waarneem, hul eie menings moet vorm, en vir hulself moet dink. Hulle behoort dan hul menings met selfvertroue te kan uitdruk.

Loopbane in kuns en ontwerp

Lees saam met die leerders bladsy 264 van die leerderboek deur. Vra vrae soos:

- Waarom dink julle dat al die stoele wat op hierdie bladsy afgebeeld is, so verskillend is?
- Kan jy dink aan voorbeelde van enige ander soort stoele uit jou eie lewe?
- Waarom dink jy dat mode-ontwerpers met style vorendag kom wat so verskillend is?
- Wat dink jy van die skoene in die foto op hierdie bladsy?
- Aan watter soort goed moet 'n mode-ontwerper dink wanneer hy/sy 'n paar skoene met baie hoë hakke ontwerp?
- Aan watter dinge moet 'n grafiese ontwerper dink wanneer hy/sy 'n logo van 'n maatskappy ontwerp?
- Indien jy die omslag van 'n boks ontbytgraankos sou moes ontwerp, waaroor sou jy moes dink?
- As jy 'n hoed vir 'n spesiale geleentheid moes ontwerp, waaroor sou jy moes dink?
- Wanneer jy gaan inkopies doen om kos te koop, watter soort etikette vang jou oog? Waarom dink jy vang hierdie ontwerpe jou oog?
- Indien jy 'n soort ontwerper moes wees, watter ontwerpgebied sou jy kies? Waarom sê jy so?

Vra verskeie van die leerders vir hul opinies.

Verduidelik dat hulle nou in groepe van vier gaan werk om navorsing te doen oor bepaalde loopbane op die gebied van kuns en ontwerp. Elke groep sal vyf minute kry om hul ontdekkings voor die klas aan te bied. Laat hulle hul eie groepe vir hierdie aktiwiteit kies, maar maak seker dat daar geen leerders uit 'n groep uitgelaat word nie. Laat hulle prente begin versamel, en hul eie navorsing doen vir huiswerk. Gee hulle die assesseringskriteria, sodat hulle weet waarop hulle geassesseer gaan word. Laat hulle dan hierdie navorsing voltooi deur boeke in die biblioteek en/of inligting op die internet te gebruik. Indien leerders nie toegang tot een of albei van hierdie hulpbronne het nie, stel

voor dat hulle 'n kunsvlytkunstenaar in hul eie gemeenskap vind en hierdie vrae vra. Informele kunsvlytentoesiaste wat nie formele kwalifikasies het nie, word ook op die gebied van kuns en ontwerp erken. Hul vaardighede en jare se ondervinding is van groot waarde.

Tweede uur: Gee die leerders in die tweede sessie tyd om saam te werk om die navorsing wat hulle gedoen het te kombineer en die prente wat hulle saamgebring het saam deur te werk. Stel voor dat hulle hul aanbiedinge voorberei deur 'n plakkaat te maak om hul bepaalde loopbaan uit te beeld, asook hul bronne en afbeeldings te vertoon.

Derde uur: Luister in die derde sessie na die aanbiedinge van die leerders en assesseer elke groep wanneer hulle die aanbieding lewer.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders wat onseker of bang lyk nou met jou saamwerk sodat hulle meer gerus en seker kan voel omdat jy 'n oog op hul vordering hou. Dit is belangrik dat jy hulle eenvoudig ondersteun, maar moenie die werk vir die leerders doen nie, want dit is steeds 'n assesseringsaktiwiteit.

Uitbreidingsaktiwiteit: Dié aktiwiteit stel skrandere leerders in staat om verder te ontwikkel deur hul navorsing te verdiep, en meer besonderhede oor hul onderwerpe in te sluit.

Formele assessering: Kwartaal 3 Aanbieding

Leerderboekbladsy 266

Let asseblief daarop dat die formele assessering vir graad 8 in die derde kwartaal soos volg is: Visuele Geletterdheid: Loopbane in die kunste vir 20 punte. Jy sal dalk die assesseringsrubriek hieronder vir hierdie aktiwiteit wil gebruik:

Criteria	1	2	3	4	5
1. Elke leerder in die groep het deelgeneem	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
2. Die groep het daarin geslaag om effektiewe hulpbronne en nuttige inligting oor die onderwerp te versamel	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
3. Die groep kon die soort werk wat die ontwerper doen, beskryf	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend
4. Die aanbieding was goed voorbereid, en het 'n duidelike poging om oor die loopbaan navorsing te doen, getoon	Glad geen poging aangewend nie	Swak poging aangewend	Middelmatige poging aangewend	Goeie poging aangewend	Skitterende of uitstekende poging deur leerder aangewend

Laat die leerders sien wat hulle punte is en gee vir hulle, indien nodig, die redes vir hul punte. Dit is ook 'n soort assessering omdat dit hulle in staat stel om te verstaan wat hulle die volgende keer wanneer hulle hierdie soort aanbieding het, kan doen om hul werk te verbeter.

EENHEID

4

Skep in 2D

Leerderboekbladsy: 267 tot 268

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om oor die rol van die ontwerper in verbruikers-goedere, veral op die gebied van voedsel, na te dink. Hulle sal kunselemente en ontwerp-beginsels in hul eie werk toepas; 'n verskeidenheid kleurmedia in hul ontwerp verken; 'n ontwerpprojek aanpak waarin oppervlakversiering verken word; en papier van 'n ongewone grootte gebruik.

Aktiwiteit 4

Teken en verf 'n handelsmerk vir 'n produk

Leerderboekbladsy 267

Onderrigriglyne: Vra leerders om ter voorbereiding vir hierdie aktiwiteit 'n leë blik (waarin daar blikkieskos was) van die huis af skool toe te bring. Vra elke leerder om ook 'n onopgemaakte blikkie kos saam te bring en verseker hulle dat dit teen die einde van die dag na hul huise teruggeneem sal word. Vra leerders om kleurprente van hul gunstelingsoorte groente of vrugte bymekaar te maak. Indien laasgenoemde nie moontlik is nie, is daar foto's in die leerderboek wat hulle kan gebruik, maar dit sal hul keuse vir hul etiket beperk. Twee ure is aan dié aktiwiteit toegewys. Verdeel die tyd op die volgende manier:

Eerste uur: Bring self 'n aantal ongebruikte blikkies saam en stal dit voor in die klas uit. Laat leerders na die blikke kyk – stuur dit sommer in die klas rond, maar gee hulle eers leiding oor hoe om daarna te kyk. Vra die volgende vrae:

- Wat merk jy op oor die soort beelde wat op hierdie blikkies gebruik is?
- Watter beeld is vir jou die mooiste om na te kyk?
- Waarom sê jy so?
- Wat merk jy op oor die soort letterwerk wat op hierdie blikke gebruik is?
- Waarom dink jy het die ontwerper hierdie soort letterwerk gebruik?
- Wat merk jy op oor die soorte kleur wat op hierdie etikette gebruik is?

- Watter kleure staan jou die meeste aan en watter vang jou oog?
- Watter blik, wat op 'n rak in 'n winkel staan, sal jy kies as jy 'n besluit moes neem wat net gegrond was op hoe die blik lyk en nie op die inhoud daarvan nie? (Met ander woorde, hulle moenie hul gunstelingkos kies nie, maar eerder die ontwerp van die etiket wat hulle die meeste geval.)

Verwys leerders na bladsy 267 van die leerderboek en vra hulle om die inleiding tot die projek deur te lees. Laat hulle hulself voorstel hulle word gevra om 'n etiket vir 'n bepaalde winkel se handelsmerk blikkieskos te ontwerp. Laat hulle die drie vrae aan die onderkant van die bladsy beantwoord.

Dink oor jou papier en kunselemente

Laat leerders nou nadink oor die ontwerp van hul eie etikette. Laat hulle die vrae in die leerderboek oorweeg. Vra die volgende vrae:

- Hoe sou jy die letterwerk en die beeld van jou etiket kombineer?
- Watter soorte kleur sal jy op jou blikkie gebruik?

Gee die leerders 'n stuk papier en laat hulle na die foto's van groente of vrugte wat hulle saamgebring het, verwys. Hulle kan ook die foto's in die leerderboek gebruik, alhoewel dit hul keuses oor die soort groente of vrugte wat hulle kan gebruik, sal beperk. Laat hulle 'n aantal tekeninge van die groente of vrugte maak. Hierdie aktiwiteit sal hulle aanmoedig om baie mooi na hul voorbeelde te kyk en ook 'n meer akkurate weergawe aanmoedig.

Laat hulle nou met letterwerk eksperimenteer. Herinner hulle daaraan dat die letterwerk veronderstel is om deur die verbruiker gelees te word en laat hulle liniale gebruik om liggies lyne te trek sodat hul letters dieselfde grootte is.

Sê hulle moet eers die klein druk waarin die voedingsinligting oor die produk verskaf word, ignoreer. Dit sal later bygevoeg word wanneer die etikette in die produksieproses is.

Wanneer die leerders hul etikette sorgvuldig beplan het, kan jy hulle inlig dat hulle in die volgende sessie met die eindprodukte sal begin.

Tweede uur: Laat leerders in die tweede uur van hul beplanningsketse en verwysingsfoto's af werk om hul etikette te voltooi. Loop tussen hulle rond terwyl hulle werk en herinner hulle aan die volgende:

- Watter deel van jou blik is die beste geskik vir 'n voorbeeld van kontras?
- Op watter deel van jou ontwerp wil jy die klem, of fokuspunt, laat val?
- Onthou dat dit die punt is wat die oog van die besige kliënt gaan vang.
- Watter woorde gaan jy gebruik om jou kliënt aan te moedig om jou blik te kies?
- Watter soort kleur gaan jy gebruik sodat jou ontwerp visueel aantreklik sal wees?
- Hoe gaan jy verseker dat jou etiket die kliënt se oog vang?

Dit is nie belangrik dat jy al hierdie vrae vra of dat jy hulle almal tegelyk vra nie. Gebruik hulle gedurende die sessie. Wanneer jy voorbeelde van interessante, verbeeldingryke of unieke werk sien, wys dit vir die klas om ander leerders te inspireer.

Wanneer leerders hul etikette voltooi het, laat hulle dit op hul leë blikke plak en in die klas uitstal. Gebruik die blikke onderstebo sodat hulle lyk of hulle nog nie oopgemaak is nie. Jy kan gerus ander leerders of selfs ander onderwysers nooi om na die uitstalling te kom kyk, en om moontlik inkopies na aanleiding van die etikette op die blikke te doen.

Hierdie is nie 'n formele assesseringsaktiwiteit nie, maar laat die leerders die selfassesseringsrubriek op bladsy 293 in die Leerdersboek gebruik om seker te maak hulle voldoen aan die vereistes van hierdie projek.

Remediërende aktiwiteit: Maak hierdie projek vir leerders wat huiwerig lyk, eenvoudiger deur die aantal beelde vir hulle te beperk en hulle regdeur die proses te ondersteun. Laat hulle met so min letterwerk moontlik werk en moedig hulle deurentyd aan. Maak 'n punt daarvan om aan hulle uit te wys wanneer hulle iets reg doen..

Uitbreidingsaktiwiteit: Leerders wat maklik met hierdie aktiwiteit regkom, kan jy in groepe laat werk om 'n eenvoudige advertensie vir 'n tydskrif wat hulle almal ken te skep, waarin een van die blikke wat hulle nou net geskep het, geadverteer word.

EENHEID

5

Skep in 3D

Leerderboekbladsye: 269 tot 272

Aanbevole tyd: drie ure

Oorsig van eenheid

Dié eenheid sal leerders aanmoedig om na te dink oor mode en die rol van die mode-ontwerpers. Hulle sal:

- die kunselemente en ontwerpbeginsels in hul werk gebruik
- met 'n 3D-ontwerpprojek eksperimenteer waarin die professionele wêreld van die mode-ontwerper verken word
- met groter bewustheid vorme in ruimte gedurende die konstruksieproses gebruik
- konstruksie- en modelleringstegnieke soos plak, sny, modelleer, toedraai, vasbind, stik, aanmeakaarlas en groewe inkerf verken en ook goeie vakmanskap verder ontwikkel
- hul kennis en bewustheid van die veilige gebruik van gereedskap verdiep
- verder leer om ander in ag te neem in hul werksomgewing asook hoe om materiale te deel.

Kunselemente en ontwerpbeginsels in hooftooisels

Berei vooraf vir die aktiwiteit voor deur leerders te vra om 'n verskeidenheid materiale wat hulle kan vind, skool toe te bring. Dit kan sommige van of al die volgende insluit: afvalstukke materiaal, krale, karton, kartelband, linte, gewaste stukke polistireen-, groente- en vleishouers, afvalstukke tinfolie, kurkproppe, botteldoppies, plastieksakke, vuurhoutjies, pak- of geskenkpapier, blinkertjies, aluminiumkoeldrankblikkies (dit kan sorgvuldig met 'n skêr uitgesny word), ens. van hul eie keuse. Plaas 'n boks in jou klaskamer vir materiale wat leerders bereid is om saam te bring om te deel. Drie ure is aan hierdie aktiwiteit toegewys. Jy kan moontlik die tyd op die volgende manier verdeel:

Eerste uur: Verwys leerders in die eerste sessie na bladsy 269 van die leerderboek en hou 'n bespreking oor die soorte hoede en hooftooisels wat ons dra. Verdeel leerders in groepe van ses. Gebruik die punte in die boek om die bespreking te lei en vra die leerders om voorbeelde uit hul eie ervaring te gee. Hulle kan in hierdie groepe voorbeelde bespreek, en selfs 'n paar van hulle neerskryf.

Terwyl hulle steeds in hul groepe van ses werk, laat leerders die vrae op die volgende bladsy van hul die leerderboek beantwoord.

Aktiwiteit 5

Maak 'n 3D-produk uit die wêreld van werk

Leerderboekbladsy 271

Onderrigriglyne: Wanneer hulle hierdie gesprek gevoer het, vra hulle om hulself voor te stel dat hulle mode-ontwerpers is en dat iemand hulle gevra het om 'n item as hooftooisel vir 'n kliënt te ontwerp.

Maak seker leerders verstaan dat die hoofbedekking van enige herwinde materiaal gemaak moet word. Vra hulle om voorbeelde van herwinbare materiale te noem en verwys hulle na die materiale wat hulle saamgebring het. Sê hulle kan ook die materiale in jou boks gebruik.

Dit behoort hoofsaaklik in een kleur te wees, alhoewel klein hoeveelhede van ander kleure gebruik mag word vir kontras en beklemtoning. Vra leerders om mooi te dink oor die kleur wat hulle gaan gebruik en om seker te maak dat hulle genoeg materiale in daardie kleur het voordat hulle begin werk. Hulle sal dalk nog materiaal van die huis, van vriende of familie af in die week voor die volgende klas moet kry. Jy kan besluit of jy al leerders wil aanmoedig om dieselfde basiese kleur vir hul hooftooisel te gebruik. Dit sou beteken dat jy geld kan insamel om spuitverf te koop en die konstruksies kan verf voordat die leerders elkeen hul klein bykomende kleur vir beklemtoning byvoeg.

Die hooftooisel gaan by 'n spesiale geleentheid gedra word en moet die natuurlike omgewing vier. Vra hulle om vir jou voorbeelde te gee van die soorte dinge wat hulle kan maak ter viering van die natuurlike omgewing. Dit kan onder meer insluit hooftooisels en hoede wat soos blomme, takke of ander dele van plante lyk. Hulle kan dit ook uit natuur-

like materiale maak om die tema aan te dui. Herinner hulle egter daaraan dat blare en stukkies plante of blomme gou gaan verlep en doodgaan en dat hulle eerder simbole vir hierdie dinge moet gebruik. Hulle kan polistireen gebruik om dit te doen.

Vakmanskap

Die hooftooisels moet bewyse van goeie vakmanskap toon. Herinner leerders van die begin af dat hulle moet seker maak hul werk is netjies en aan die kant, dat hul lasplekke en konstruksies nie uitmekaar moet val nie en dat hul versieringstukke stewig vasgeheg moet word. Moedig leerders aan om voortdurend te kyk of hul hooftooisels op hul koppe pas en dat dit nie afval wanneer hulle beweeg nie. Die kliënt is van dieselfde geslag as die leerder. Dit beteken dat die seuns 'n hooftooisels vir 'n manlike persoon maak, terwyl meisies hooftooisels vir vroulike kliënte maak.

Bespreek die gebruik van simbole met die leerders. Vra sommige van die volgende vrae:

- Watter beelde uit die natuur kan jy gebruik om die natuurlike omgewing te verteenwoordig? (Dit kan byvoorbeeld plante of klein insekte soos skoeklappers, ens. wees.)
- Pleks daarvan om egte plante en blomme te gebruik, hoe kan jy simbole maak wat dit verteenwoordig?
- Watter materiale sou jy vir hierdie simbole kon gebruik?
- Watter basiese vorm kan jy vir jou hooftooisels gebruik en uit watter materiale kan jy dit saamstel?
- Hoe gaan jy jou simbole en versieringstukke by die basiese konstruksie voeg?
- Watter een kleur gaan jy gebruik?
- Gaan jy materiale van daardie kleur versamel of gaan jy jou hooftooisels verf nadat jy dit voltooi het?

Laat leerders die res van die eerste sessie aan die basiese konstruksie beplan. Herinner hulle aan die einde van die sessie daaraan om nog materiale vir verdere doeleindes bymekaar te maak omdat hulle nou 'n indruk sal hê van wat hulle nodig het en ook watter soort goed hulle bymekaar kan maak. Stel voor dat hulle foto's en hulpbronne wat hulle in hul ontwerpe inspireer, bymekaar te maak. Herinner leerders daaraan om hul eie skêre na die volgende les saam te bring, tensy jy 'n groot genoeg voorraad in jou klaskamer het.

Tweede uur: Hou in die tweede sessie 'n kort bespreking om leerders weereens te inspireer. Vra hulle sommige van die volgende vrae:

- Het julle in die afgelope paar dae enige van jul idees oor jul hooftooisels verander?
- Het julle enige verwysings gevind wat julle kan gebruik?
- Het julle oor die kleur gedink wat julle gaan gebruik?
- Watter klein stukkies kleur gaan julle gebruik vir beklemtoning? Waar gaan julle dit plaas of aanheg?

Laat leerders begin werk en moedig hulle aan om nou hul versierings by die aanvanklike konstruksie te voeg. Herinner hulle daaraan dat hulle nie die materiale nie in hul huidige staat moet gebruik nie, maar dit op die een of ander manier moet manipuleer om deel te

word van die ontwerp van die hooftooisel, eerder as om bloot na botteldoppies of polistireenhouders te lyk.

Wys vir leerders dat hulle aluminiumblikke en sagte plastiekbottels met hul skêre kan sny. Plastieksakke kan gedraai en gevleg word om soos koorde te lyk. Herinner hulle weereens aan goeie vakmanskap, asook netjiese, stewige lasse.

Loop tussen hulle deur en bied individuele raad aan. Wys vir die klas voorbeelde wat verbeeldingryk is, goeie manipulasie van materiale toon, en/of goeie vakmanskap bevat. Moedig leerders aan om teen die einde van hierdie sessie 'n goeie basiese ontwerp voort te bring, met 'n redelike hoeveelheid versiering.

Derde uur: Gebruik in die finale sessie die tyd om aan die fynere afronding van die hooftooisel te werk. Herinner leerders daaraan dat dit 'n baie belangrike tyd is om hul vakmanskap na te gaan en seker te maak dat geen deel van hul hooftooisel kan afbreek nie, of dat die konstruksie self nie van hul koppe sal afval nie.

Indien leerders hul eie basiese kleur gaan byvoeg, laat hulle hul verwe meng en so maak. Herinner hulle daaraan dat hulle 'n paar tikkies van nog 'n kleur vir beklemtoning behoort by te voeg. Loop tussen hulle rond terwyl hulle hul hooftooisels voltooi, en maak seker dat hulle gefokus bly totdat hulle 'n voltooide produk het.

Verleen waar nodig individuele ondersteuning en bystand. Sodra leerders almal hul hooftooisels voltooi het, laat die klas dit vertoon sodat alle leerders mooi kan sien wat hul klasmaats bereik het. As daar tyd is, sal jy moontlik die klas in groepe wil verdeel en die groepe leerders hul hooftooisels voor die res van die klas laat modelleer.

Remediërende aktiwiteit: Laat leerders wat onseker lyk, die basiese vorm van 'n kroon of eenvoudige band om hul koppe vir hierdie aktiwiteit gebruik. Dit sal die benadering vereenvoudig en hulle die nodige selfvertroue gee om op die meer versierende elemente te konsentreer.

Uitbreidingsaktiwiteit: Laat leerders met genoeg selfvertroue en wat hierdie aktiwiteit vroeg voltooi, lyntekeninge van hul eie hooftooisels maak en op detail en tekstuur konsentreer.

Visuele kunste

Kwartaal 4: Oorsig

In hierdie kwartaal sal leerders die tema van gedrapeerde lap deur die werk van ander kunstenaars ondersoek en dan hul eie temas kies en dit in hul eie kunswerk vertolk. Hulle sal in eenheid 1 'n tekening van 'n stuk opgefrommelde lap maak. In eenheid 2 word hulle blootgestel aan 'n verskeidenheid temas en aangemoedig om hul eie te kies, verken en vertolk. In eenheid 3 skep hulle 'n 2D-kunswerk oor 'n tema van hul eie keuse. In eenheid 4 maak leerders 'n krapbord en skryf 'n nabetracting.

Kwartaal 4	Tyd (ure)	Kerninhoud	Aktiwiteite	Assessering
Eenheid 1	twee ure	Maak 'n tekening van opgefrommelde lap	1	Onderwyser
Eenheid 2	een uur	Verken 'n verkose tema	2	Onderwyser, self, eweknieë
Eenheid 3	vier ure	Maak 'n kunswerk oor jou tema	3	Onderwyser, self, eweknieë
Eenheid 4	drie ure	Maak 'n krapbord oor jou tema	Formele assessering	Onderwyser, self, eweknieë

Kernkonsepte en -definisies	
Tema	Iets wat baie dele het waarvan almal tot dieselfde breë onderwerp, byvoorbeeld bome, behoort.
Vertolk	Om persoonlike betekenis aan iets te heg.
Visuele hulpbronne	Visuele beelde wat gebruik kan word om te inspireer of as verwysings vir 'n kunswerk gebruik kan word.
Nadenke	Om sorgvuldig te dink en te skryf oor 'n onderwerp, waarin jy sowel die goeie as die slegte aspekte noem, asook die soort leeraktiwiteit beskryf wat gedurende 'n proses plaasgevind het.

Voorgestelde soort aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 4			
Eenheid 1-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
Aktiwiteit 1	Aktiwiteit 1		Aktiwiteit 1
Eenheid 2-aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
			Aktiwiteit 2

Voorgestelde soort aktiwiteite vir Visuele kunste Kwartaal 4			
Eenheid 3 aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
			Aktiwiteit 3
Eenheid 4 aktiwiteite			
Klas	Groep	Twee-twee	Individueel
			Formele assessering

EENHEID

Skep in 2D

Leerderboekbladsye: 274 tot 276

Aanbevole tyd: twee uur

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om 'n stuk gedrapeerde lap te teken. Hulle sal die kunselemente van vorm, lyn, kleurtoon en tekstuur verken; die ontwerpbeginsels van kontras, proporsie, beklemtoning en eenheid gebruik; kyk na 'n stuk opgefrommelde lap en dit vertolk; en hul benaderings uitbrei om met lyn, kleurtoon, tekstuur en merke-maak te eksperimenteer.

Berei vir die aktiwiteit voor deur leerders te vra om 'n stuk lap van die huis af saam te bring. Dit kan 'n vadoek uit hul kombuis of 'n kussingsloop wees. Verseker hul gesinne dat hulle die lap sal terugkry sodra die projek voltooi is, wat twee kunssessies sal duur. Julle kry twee ure vir hierdie aktiwiteit. Jy kan die tyd op die volgende manier gebruik.

Kunselemente en ontwerpbeginsels

Eerste uur: Verwys leerders na bladsy 274 van die leerderboek en lees die inleiding tot hierdie aktiwiteit saam met hulle deur. Vra sommige van die volgende vrae en moedig hulle aan om die kunselemente as deel van hul antwoorde te gebruik:

- Wat merk jy op oor die manier waarop die kunstenaar die tekenmateriale gebruik het?
- Waarom dink jy is daar so min tekstuur in hierdie werk?
- Wat merk jy op oor die gebruik van kleurtoon?
- Waar sien jy 'n goeie voorbeeld van vorm?

- Waarom dink jy het die kunstenaar hierdie tekeninge gemaak? (Daar is geen korrekte antwoord hier nie, maar jy kan leerders aanmoedig om te oorweeg dat oefening selfs vir vooraanstaande kunstenaars nodig is om hul werk te verbeter. 'n Stuk gedrapeerde of opgefrommelde lap bied 'n geleentheid om kleurtoon baie noukeurig te bestudeer, asook om die vermoëns om kleurtoon te kan sien, en dit in werk te kan uitbeeld, uit te brei.)
- Hoe dink jy het die kunstenaar hierdie baie ligte kleurtone verkry? (Jy kan leerders vertrou maak met reduksietekeninge as jy wil. Dit beteken dat hulle dele van hul tekening met 'n uitveër uitvee sodat daardie deel weer suiwer wit is. As jy dink leerders gaan hiermee sukkel, is dit dalk beter om hierdie tegniek eerder uit te laat.)
- Wat merk jy op oor die diepte van die donkerste kleurtone? Waar is dit in die tekening?

Kyk na weefstof wat in kuns gebruik word

Laat leerders op die volgende bladsy van die leerderboek mooi kyk na die manier waarop kunstenaars deur die eeue lap uitgebeeld het. Vra hulle om veral na die marmerstandbeelde te kyk en om hulle voor te stel hoe moeilik dit vir die kunstenaar moes gewees het om hierdie lap uit te beeld.

Laat hulle die onderskeie maniere waarneem waarop kunstenaars lap vertolk het – van hoogs gedetailleerde kleurnuanseringswerk tot die meer eenvoudige lyntekeninge. Gee hulle die nodige leiding met die volgende vrae:

- Hoe dink jy begin 'n kunstenaar wanneer hy/sy beplan om 'n tekening van lap te maak?
- Watter merke dink jy moet hy/ sy eerste op die papier skets?
- Waarom dink jy gee kunstenaars so baie aandag aan kleurtoon wanneer hulle tekeninge van lap maak?
- Kyk na die lyntekening aan die regterkant. Hierdie kunstenaar het nie kleurtoon gebruik nie, en tog kan ons steeds sien dat hy lap geteken het. Hoe dink jy het hy dit reggekry?

Verdeel leerders vinnig in groepe van vier. Laat die groepe die vrae op daardie bladsy van die leerderboek beantwoord. Dit sal meer leerders aanmoedig om deel te neem en teen hierdie tyd behoort hulle te weet dat hulle van mekaar kan leer omdat hulle 'n punt of 'n mening kan hoor wat hulle self nog nie voorheen oorweeg het nie. Herinner hulle hieraan.

Aktiwiteit 1

Teken 'n stuk lap

Leerderboekbladsy 276

Onderrigriglyne: Lig leerders nou in dat hulle potlood moet gebruik om 'n tekening van hul eie te verken. Laat hulle in groepe van vier werk en rangskik hul lappe op die lessenaars of tafels voor hulle. Laat hulle seker maak dat die lappe interessante draperings en voue het, en maak seker dat elke leerder die doek duidelik kan sien. Vir hierdie aktiwiteit is dit dalk 'n goeie idee om die ligte in die klas af te skakel, indien hulle gewoonlik aangeskakel is. Kleurtoon is duideliker in natuurlike lig te sien.

Maak seker leerders verstaan dat hierdie eerste tekening wat hulle gaan doen, nié hul eindproduk gaan wees nie, maar eerder 'n oefening is wat hulle sal voorberei vir die finale tekening wat in die volgende seisoen aan die beurt gaan kom. Laat leerders sorgvuldig hul tekeninge beplan deur na die voue en die draperings in die lap te kyk. Sê vir hulle om te begin deur na die basiese vorms te kyk. Laat hulle die kleurtone wat hulle kan sien, rofweg aandui. Indien jy hulle die reduksietegniek gaan laat gebruik, maak seker dat hulle almal hul eie uitveërs het en laat hulle hierdie tegniek tydens dié oefeninge verken.

Tweede uur: Sê in die tweede uur vir leerders dat hulle nou aan hul eie eindproduk gaan werk. Laat hulle die lap op hul tafels opfrommel en herinner hulle daaraan om baie fyn na die kleurtoon, lyn en vorme op te let. Probeer hulle aanmoedig om te konsentreer en ernstig te fokus op die werk. Laat leerders aan hul tekeninge werk.

Beweeg tussen hulle rond terwyl hulle werk, en lewer individuele kommentaar op hul werk. Help die leerders wat sukkel of senuweeagtig is. Verwys hulle na die stuk lap en help hulle om die vorms en kleurtone wat deur die kreukels en die drapering geskep word, raak te sien. Vra hulle om soveel kleurtone as moontlik by hul werk in te sluit. Herinner hulle daaraan om 'n fokuspunt te skep deur kleurtoon, lyn en tekstuur te gebruik. Moedig leerders aan om bewus te raak van die manier waarop hulle hul potlode gebruik en om te probeer om hul gebruik van hierdie medium uit te brei. Vertoon voorbeelde waarin jy goeie gebruik van kleurtoon, vorm en tekstuur vind. Herinner leerders daaraan dat tekstuur ook glad kan wees. Daag hulle uit om hul potlode op so 'n manier te gebruik dat hulle 'n gladde tekstuur skep.

Laat leerders ophou wanneer daar ongeveer 15 minute van die les oor is en 'n maat vra vir raad. Dit behoort maklik te wees ná die oefening wat hulle in die vorige kwartaal gedoen het en hulle behoort te weet hoe om hierdie aktiwiteit te benader. Gee hulle net 'n paar minute om daaroor te praat en laat hulle dan probeer om hul werk te voltooi.

Stal soveel werke moontlik in die klas uit. Probeer leerders wat nie baie vertrou in hul prestasie in Visuele kunste het nie, se werk uit te stal en vind iets daarin waarop jy positiewe kommentaar kan lewer. Om werk teen 'n muur uit te stal, gee dit 'n sekere waarde en die leerders reageer baie positief daarop. Daarom moet jy soveel werke as moontlik uitstal. Probeer om die werke af te wissel sodat jy nie altyd dieselfde leerders se werk vertoon nie.

Remediërende aktiwiteit: Indien daar leerders is wat onseker is, vereenvoudig die projek vir hulle deur hulle op kleiner stukke papier te laat werk en hulle aan te moedig om net op een deel van die gedrapeerde lap te konsentreer. Maak 'n punt daarvan om iets positiefs te vind om te sê oor die manier waarop hulle werk wanneer hulle begin teken. Moedig hulle deur die hele proses aan.

Uitbreidingsaktiwiteit: Indien daar leerders is wat hulle werk vroeg voltooi en 'n suksesvolle poging aangewend het, laat hulle twee-twee werk om mekaar se werk te evalueer soos wat hulle in 'n vroeër aktiwiteit geleer het om te doen. Dit sal hul blik verskerp en hulle sal selfs dalk na hul tekeninge wil terugkeer om sekere dele daarvan oor te doen.

Leerderboekbladsy: 277 tot 280

Aanbevole tyd: een uur

Oorsig van eenheid

In hierdie eenheid moet leerders mooi dink oor die kies van 'n tema wat hulle op twee verskillende maniere sal wil interpreteer. Hulle gaan die kunselemente en ontwerpbeginsels in hul besprekings gebruik en beskrywings van kunswerke moet gee. Hulle sal persoonlik in woorde moet uitdruk; die wye wêreld, samelewingskwessies en sake van die dag, en hoe dit in kuns, kunsvlyt en populêre kultuur tot uitdrukking gebring kan word, in ag moet neem; en moet identifiseer of benoem, bevraagteken en nadink daaroor deur daarna te kyk, dit te bespreek en hulpbronne oor die visuele wêreld bymekaar te kry.

Lei hierdie aktiwiteit in deur vir die leerders te verduidelik dat kunstenaars temas op verskillende maniere interpreteer. Verwys hulle na die vroeër aktiwiteit waar talle kunstenaars tekeninge van 'n stuk lap gemaak het.

Aktiwiteit 2

Verken 'n gekose tema en gee jou opinie

Leerderboekbladsy 277

Onderrigriglyne: Verwys leerders na bladsy 277 van die leerderboek en werk die inleiding en vrae met hulle deur. Vra hulle om mooi te dink voordat hulle antwoord.

Persoonlike betekenis

Laat hulle in groepe van vier werk. Elke groep moet 'n tema kies wat hulle glo belangrik in die hedendaagse wêreld is. Die proses waardeur hulle tot 'n besluit moet kom, word in hul boeke verduidelik. Elke groep moet hul gekose tema bespreek. Moedig hulle aan om na mekaar te luister en mekaar se menings aan te hoor en te verstaan. Dit is 'n belangrike deel van die proses, want so leer hulle van mekaar en oorweeg hulle verskeie alternatiewe.

Simbole: druk woorde as beelde uit

Stel nou voor dat die hele klas, ter wille van die aanvanklike bespreking, 'n boom as voorbeeld gebruik. Laat hulle in hul groepe bly om die vrae oor bome, wat op hierdie en die volgende bladsy gegee word, deur te werk. Vertel hulle dat dit een manier is om 'n tema te kies.

Ons het 'n selfstandige naamwoord gekies wat 'n simbool vir julle kan verteenwoordig, en daardie simbool kan instaan vir wat ook al julle verkies. Laat hulle lees deur die soorte kunswerke wat 'n mens sou kon oorweeg indien jy die voorbeeld van 'n boom as tema kies.

Vra en reflekteer

Vertel leerders volgende dat nog 'n manier om 'n tema te kies, die oorweging van 'n begrip soos vriendskap kan wees. Verduidelik dat 'n begrip 'n idee is, en nie iets wat gesien of aangeraak kan word nie. Laat hulle die bespreking oor vriendskap in die leerderboek deurlees en die vrae wat hulle daar vind, oorweeg.

Die wye wêreld: maatskaplik en globaal

Moedig nou jou leerders aan om breër maatskaplike kwessies te oorweeg. Hulle moet in hul groepe van vier bly en gesels oor kommerwekkende onderwerpe wat 'n uitwerking op 'n breër gemeenskap as net hul eie het. Sommige voorbeelde word in hul boeke gegee, maar hulle sal dalk met voorbeelde van hul eie vorendag kom.

Raak betrokke by 'n klasbespreking oor hierdie kwessies en moedig leerders aan om dit op 'n diepsinnige wyse te oorweeg. Daar sal dalk leerders wees wat meer oor hierdie kwessies weet as hul klasmaats. Gebruik die kennis wat hierdie leerders het om jou bespreking meer interessant te maak. Indien jou leerders selfone by die skool het, laat hulle dit gebruik om nog inligting op die internet te soek.

Werk die bespreking op bladsye 279 en 280 van die leerderboek deur. Sluit dan die bespreking af deur leerders te vra om hul eie temas, wat hulle deur 'n reeks kunswerke sal verken, te kies. Vertel hulle dat hulle 'n kleurwerk en 'n mestekenbord gaan maak. Indien daar tyd oor is, laat leerders toe om navorsing oor hul tema te begin doen.

Vra hulle om vir huiswerk visuele hulpbronne oor die tema te versamel. Dit kan wees uit tydskrifte, koerante, en verskeie bronne waartoe hulle toegang het. Noem aan leerders dat hulle hierdie hulpbronne gaan gebruik om hulle te help wanneer hulle die beelde vir hul eie werk skep en dat hulle soveel moontlik behoort te versamel.

Herinner leerders daaglik hieraan sodat hulle nie by hul volgende klas opdaag sonder enige hulpbronne nie. Indien jy wil, kan jy leerders aanmoedig om in groepe oor dieselfde tema te werk, met die gevolg dat die aantal temas beperk is. Die keuse word aan jou oorgelaat, want jy ken jou leerders en weet waartoe hulle in staat is. Jy sal dalk ook net vier temas wil aanbied, en leerders toelaat om een van die vier te kies. Dit beteken dat jy in staat sou wees om ook hulpbronne te verskaf, en dit sal leerders wat nie in staat is om hul eie hulpbronne te vind nie, help. Die keuse is joune. Die hoofdoel is om leerders aan te moedig om 'n tema op 'n persoonlike en uitdrukkingsvolle manier te interpreteer.

Remediërende aktiwiteit: Gee vir leerders wat huiwerig is, 'n lys name waaruit hulle kan kies. Dikwels draai leerders vas in hierdie stadium van die projek. Knyp 'n bietjie tyd af en help hulle om hul denke uit te brei sodat hulle 'n duidelike begrip van die projek wat vir hulle voorlê, ontwikkel.

Uitbreidingsaktiwiteit: Ontwikkel jou skerpsinnige leerders verder deur hulle aan te moedig om saam te werk aan die skep van plakkate oor sentrale temas wat jy in jou klaskamer kan uitstal. Moedig hulle aan om prente bymekaar te maak en te vertoon op só 'n manier dat ander leerders se belangstelling geprikkel sal word.

EENHEID

3

Skep in 2D

Leerderboekbladsye: 281 tot 284

Aanbevole tyd: twee ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om 'n kleurwerk oor hul eie tema te skep. Hulle sal kunselemente en ontwerpbeginsels in hul werk verken; die breër visuele wêreld waarneem en interpreteer. Hulle sal ook met jou leiding hul werk beplan en voorberei, hul eie visuele hulpbronne bymekaar maak en voorlopige tekeninge en sketse maak.

Kunselemente en ontwerpbeginsels

Aktiwiteit 3

Gebruik kunselemente en ontwerpbeginsels

Leerderboekbladsy 281

Onderrigriglyne: Jy sal baie goed georganiseerd moet wees vir hierdie aktiwiteit omdat leerders meestal op verskillende temas gaan werk.

Berei op die volgende manier voor:

- Sorg dat die temperaverf en oliepastelle beskikbaar is.
- Plak die kleurwiel teen die muur sodat leerders tydens die proses daarna kan verwys.
- Maak seker dat die les op 'n ordelike manier verloop met toepaslike gedrag aan die kant van die leerders.
- Herinner leerders daaraan dat hulle nou meer onafhanklik raak as kunstenaars en dat hulle op 'n baie deurdagte en sorgvuldige manier behoort te werk.

Twee ure is vir hierdie aktiwiteit ingeruim. Jy kan die tyd soos volg gebruik:

Eerste uur: As inleiding tot hierdie aktiwiteit, maak seker dat elke leerder 'n tema en 'n aantal visuele hulpbronne oor daardie tema het. Laat leerders 'n aantal klein, vinnige tekeninge oor hierdie tema maak met behulp van hul visuele hulpbronne. Dit sal hulle aanmoedig om baie fyn waar te neem en sal hulle die nodige detail en idees vir hul finale projek gee.

Kyk en interpreteer

Werk deur die bespreking op bladsy 282 van die leerderboek en laat hulle twee-twee werk om die vrae oor die skilderye op die volgende bladsye te beantwoord. Wees betrokke by hierdie bespreking en konsentreer op punte of beklemtoon vrae terwyl jy tussen leerders rondbeweeg. Maak seker leerders verstaan wat die vrae eintlik bedoel, byvoorbeeld die vraag oor die stemming van die skildery deur Van Gogh op bladsy 283. Bied hulp aan leerders wat nodig het dat jy die idees of begrippe vir hulle moet verduidelik.

Aktiwiteit 4

Skep 'n kleurvolle kunswerk oor jou tema

Leerderboekbladsy 284

Laat hulle nou aan hul eie tekeninge begin werk. Laat hulle die basiese vorms op hul papier beplan deur 'n dun verfkwas en waterige verf te gebruik. Dit sal jou waarskynlik tot aan die einde van hierdie eerste sessie bring.

Tweede uur: Laat leerders in die tweede uur onmiddellik begin werk. Moedig hulle aan om die groter deel van hul skilderye te begin vul en dan detail te begin byvoeg. Herinner hulle daaraan dat hulle mooi moet dink oor die soorte kleur wat hulle gaan gebruik. Vra hulle om te dink oor kontras, kleurtoonwaarde en stemming.

Sodra hulle die hele papier bedek het, kan jy hulle dalk ook toelaat om ander media te gebruik, byvoorbeeld oliepastel wat oor temperaverf aangewend word, kan 'n aantal interessante en verbeeldingryke effekte skep. Potlood wat oor verf gebruik word en selfs oor pastel, kan ook die tekstuur aanvul en kan help om fyner detail te definieer. Laat leerders groot en klein kwaste gebruik sodat hulle die gebruik van verf op 'n betekenisvolle en persoonlik uitdrukkingsvolle manier kan benut.

Loop tussen hulle rond terwyl hulle werk en bied leiding en ondersteuning aan. Moedig hulle aan om vir jou te vertel wat hulle doen en wys vir die klas voorbeelde waar 'n leerder op 'n interessante manier verf gebruik het of die media gekombineer het. Wys ook goeie voorbeelde van kleurgebruik, effektiewe stemming, of kontras.

Laat leerders ongeveer halfpad deur die sessie ophou hiermee en twee-twee werk om mekaar raad te gee. Gee hulle dan genoeg tyd om op 'n deurdagte manier hul werk te voltooi.

Sodra hulle die werk voltooi het, herinner leerders daaraan om hul name agterop die papier te skryf. Stal soveel van hierdie werk as wat jy kan in die klas of in die gange uit.

Hierdie is nie 'n formele assesseringsaktiwiteit nie, maar laat die leerders die selfassesseringsrubriek op bladsy 294 in die Leerdersboek gebruik om seker te maak hulle voldoen aan die vereistes van hierdie projek.

Remediërende aktiwiteit: Ondersteun dié leerders wat huiwerig lyk deur hulle met 'n baie eenvoudige tema te laat werk. Laat hulle hul idees met 'n maat deel, sodat hulle hul denke kan verhelder. Indien nodig, moedig hulle aan om voorstelle aan jou persoonlik te maak oor hoe hulle hierdie projek gaan aandurf voordat hulle begin. Dit sal hulle die nodige ondersteuning deur die proses gee.

Uitbreidingsaktiwiteit: Waar leerders die projek vroeg en suksesvol voltooi het, laat hulle kort beskrywende gedeeltes skryf oor die manier waarop hulle hul werk benader het en hul denkproses tydens die skep van die werk. Dit sal hulle aanmoedig om na te dink oor die manier waarop hulle dit gedoen het. Moedig hierdie leerders aan om die taal van kunselemente in hul skryfwerk te gebruik.

EENHEID

4

Skep in 2D

Leerderboekbladsye: 285 tot 287

Aanbevole tyd: drie ure

Oorsig van eenheid

Hierdie eenheid sal leerders aanmoedig om 'n element van hul tema op 'n mestekenbord uit te druk. Hulle sal:

- die kunselemente van vorm, lyn, kleurtoon en tekstuur verken
- die ontwerpbeginsels van kontras, proporsie, beklemtoning en eenheid gebruik
- 'n aspek van die wyer visuele wêreld waarneem en interpreteer
- eenvoudige en meer ingewikkelde etstegnieke gebruik deur te ets, teken, krap, ens.

Formele assessering: Kwartaal 4 Praktiese eksamen

Leerderboekbladsy 285

Hierdie is die praktiese eksamen vir formele assessering in die vierde kwartaal. Let daarop dat daar 'n fout op die KABV-dokument is waarin die graad 8- en graad 9-assesserings omgeruil is. Die formele assessering vir graad 8 in die vierde kwartaal is: Skep in 2D 'n mestekenbord met geskrewe nadenke oor die gebruik van kunselemente en ontwerpbeginsels vir 60 punte.

Onderrigriglyne: Drie ure is vir hierdie projek opsy gesit. Jy kan die tyd op die volgende manier indeel:

Eerste uur: Berei hierdie les voor deur leerders hul eie mestekenborde te laat maak. Dit kan gedurende die eerste uur van die projek uitgevoer word. Doen dit op die volgende manier: gee in die eerste sessie vir elke leerder 'n stuk wit kartonbord van ongeveer 15×20 cm. Laat hulle wit waskryt gebruik, en 'n dik laag daarvan op die wit vlak van die karton aanbring.

Dit is uiters belangrik dat daar geen gapings in die waskrytlaag moet wees nie. Dit is 'n goeie idee om ook jou eie mestekenbord te maak waarop jy kan demonstreer om die leerders die tegniek te wys. Herinner hulle daaraan om hul name agterop hul borde aan te bring sodat geen borde voor die volgende les verlore raak of verlê word nie.

Berei die volgende mengsel voor terwyl hulle met die kryt op die borde krap: swart waterdigte ink, swart tempera- of poeiervarf en 'n klein bietjie vloeibare opwasmiddel. Meng hierdie bestanddele saam totdat die digtheid daarvan dik genoeg is om oor die wit was te verf, maar nie so dik dat dit sal kraak of afbreek wanneer leerders begin werk nie. Die mestekenborde moet heeltemal droog wees voordat leerders begin werk.

In die tegniek van mestekenborde word kontras en tekstuur verkry deur die swart laag af te krap om die wit laag daaronder bloot te lê. Lyne kan dik of dun wees, en tekstuur kan geskep word deur met verskillende kraptegnieke te eksperimenteer. In sommige gevalle kan dele van die swart oppervlak weggekrap word om 'n baie sterk kontras te vorm. Dit is 'n goeie idee om jou leerders hul etswerk op 'n afsonderlike stuk papier te laat beplan, voordat hulle begin om op hul mestekenborde te werk, omdat dit baie moeilik is om foute reg te stel.

Verwys leerders na bladsy 285 van hul boeke terwyl hulle borde droog word en laat hulle 'n paar vinnige tekeninge van hul temas maak deur die visuele hulpbronne wat hulle bymekaar gemaak het, te gebruik. Werk die vroeë op hierdie bladsy met hulle deur en moedig leerders aan om aktief betrokke te raak by die bespreking. Dit behoort jou tot die einde van hierdie eerste sessie te bring.

Tweede uur: Sê vir die leerders in die volgende les dat hierdie 'n formele assesseringsprojek is, en maak seker dat hulle weet waarvoor hulle geassesseer gaan word.

Demonstreer die mestekenbordtegniek aan leerders deur hulle maniere te wys waardeur hulle verskillende lyne en teksture kan verkry. Doen dit deur 'n verskeidenheid krapinstrumente waar onder naalde, haarnaalde, spykers van verskillende groottes, ens. te gebruik.

Verwys hulle na bladsye 286 en 287 van die leerderboek en laat hulle na die afdrukke kyk en nadink oor die punte wat hier genoem word. Maak seker dat leerders verstaan dat dit amper 'n omgekeerde tegniek is en dat, wanneer hulle 'n lyn uitkrap, dit wit pleks van swart sal wees. Wys hulle dat hulle groot dele van kontras kan maak deur groot swart dele weg te skaap. Laat leerders hul beplanningstekeninge gebruik om te wys hoe hulle die mestekenbordtegniek gaan toepas. Sodra leerders die tegniek verstaan en nagedink het oor hoe hulle hul tema gaan interpreteer, laat hulle aan hul mestekenborde begin werk.

Loop tussen hulle rond terwyl hulle werk en maak seker dat hulle die tegniek reg gebruik. Bied waar nodig hulp aan en wys voorbeelde waar leerders met interessante tegnieke vorendag gekom het of goed van lyn, tekstuur of kontras gebruik gemaak het, vir die res van die klas.

Laat hulle tot aan die einde van hierdie sessie werk, maar sorg dat daar genoeg tyd aan die einde van die sessie is sodat leerders behoorlik kan opruim. Die swart afgekrapte materiaal kan baie morsig wees as dit in die klaskamer gelos word.

Derde uur: Laat leerders in die finale sessie weer na die prentjies op bladsye 286 en 287 van die leerderboek verwys. Dit sal help om hulle aan die tegniek en die moontlike effek wat hulle kan verkry, te herinner.

Deel die werk uit en wys in die prosesse vir leerders voorbeelde van leerders wat goed gevaar het of waar leerders 'n spesifieke effek behaal het. Dit is 'n poging om leerders aan te moedig om voortdurend effektief te werk tot aan die einde van die projek.

Laat leerders hul mestekenborde voltooi, terwyl jy by hulle bly, betrokke is by wat hulle doen en aktief raad en bystand aanbied.

Wanneer hulle die praktiese werk voltooi het, vra leerders om die aktiwiteit op bladsy 287 van die leerderboek te voltooi en neem dit ook in vir assessering.

Leerders word in die leerderboek die volgende taak gegee, wat saam met die mestekenbord ingelewer moet word: Skryf 'n nabetraging van minstens 500 woorde waarin jy praat oor jou begrip van die rol van kunselemente en ontwerpbeginsels in jou eie werk.

Let daarop dat die vrae voor hierdie vraag in die leerderboek net vir bespreking bedoel is; met ander woorde, daardie vrae moet nie deel van die geskrewe nabetraging wees nie. Die KABV-dokument stel dit duidelik dat die geskrewe nabetraging oor kunselemente en ontwerpbeginsels moet gaan. Leerders moet dus nadink en skryf oor hul mestekenbord; hul eie gebruik van lyn, kleur, komposisie kleurtoon en tekstuur; asook oor die manier waarop hulle ontwerpbeginsels in hul werk toegepas het (byvoorbeeld balans en kontras). Jy moet die praktiese werk en geskrewe nabetraging saam nasien.

Kriteria	0-2	3-5	5-7	8-10
1. Die leerder het die mestekenbord reg voorberei.	Die leerder het nie die mestekenbord reg voorberei nie	Die leerder het die mestekenbord nie korrek voorberei nie	Die leerder het die mestekenbord met 'n paar foute voorberei	Die leerder het die mestekenbord reg voorberei
2. Die leerder het 'n persoonlike tema in sy medium geïnterpreteer.	Die leerder het nie 'n persoonlike tema in sy medium geïnterpreteer nie	Die leerder het probeer om 'n persoonlike tema in sy medium te interpreteer	Die leerder het nogal goed 'n persoonlike tema in sy medium geïnterpreteer	Die leerder het baie goed 'n persoonlike tema in sy medium geïnterpreteer
3. Die leerder het kunselemente, soos byvoorbeeld lyn en tekstuur, verken.	Die leerder het nie kunselemente, verken nie	Die leerder het probeer om 'n paar kunselemente, te verken	Die leerder het 'n paar kunselemente, verken	Die leerder het baie kunselemente, soos byvoorbeeld lyn en tekstuur, verken
4. Die leerder het ontwerpbeginsels, soos byvoorbeeld kontras, verken	Die leerder het nie ontwerpbeginsels verken nie	Die het 'n paar ontwerpbeginsels verken	Die het sommige ontwerpbeginsels verken	Die leerder het baie ontwerpbeginsels, soos byvoorbeeld kontras, verken
5. In geheel het die leerder 'n suksesvolle mestekenbord geskep waarin die medium ten volle en noukeurig verken is.	Die leerder het nie 'n mestekenbord geskep nie	Die leerder het 'n mestekenbord geskep	Die leerder het 'n mestekenbord geskep waarin gepoog is om die te verken	Die leerder het 'n suksesvolle mestekenbord geskep waarin die medium ten volle en noukeurig verken is
6. Die leerder het 'n deurdagte geskrewe nabetraging van 500 woorde voltooi.	Die leerder het nie 'n geskrewe nabetraging woorde voltooi nie	Die leerder het 'n geskrewe nabetraging woorde voltooi	Die leerder het 'n geskrewe nabetraging van 500 woorde voltooi	Die leerder het 'n deurdagte geskrewe nabetraging van 500 woorde voltooi.
				TOTAAL: /60

Alternatiewe halfjaartoetse

Danstoets (10)

1. Voltooi die volgende sinne:
  - a. Opwarming is baie belangrik, omdat dit __A__ help voorkom terwyl 'n danser beweeg, en jou ook help om op jou beste te beweeg.
  - b. Opwarmingsoefeninge laat jou liggaamstemperatuur __B__.
  - c. Dit verbeter ook jou postuur en __C__. (3)
2. Verduidelik wat kan gebeur as jy nie aan die einde van 'n klas afkoel nie. (3)
3. Waarom behoort 'n mens stadig af te koel? (1)
4. Verduidelik waarom die *pantsula* aan dansers 'n gevoel van vryheid gegee het. Oorweeg die geskiedkundige konteks in jou antwoord. (4)

Dansmemorandum (10)

1.
  - a. besering
  - b. toeneem
  - c. liggaamslyn (3)
2. *Indien jy nie afkoel nie, sal jou harttempo hoog bly en sal jy uitasem wees. Jou spiere sal nie vir die volgende oefensessie gereed wees nie en jy sal dalk duiwelig voel of selfs flou word.* (3)
3. *Jou liggaam moet op sy eie tempo terugkeer na sy neutrale toestand.* (1)
4. *Pantsula het baie gewild geraak in die 1980s, veral onder jong mans en vroue in die townships van Suid-Afrika. Dit was feitlik soos 'n nuwe leefwyse, en die mans en vrouens het dit gebruik om hulself uit te druk. Die dans het ook uitdrukking aan hul lewens gegee, en die geweld getoon wat hulle in die townshiplewe ervaar het. Pantsula stel die dansers vry van hul ouers se beheer en dit het die dansers 'n gevoel van vryheid gegee.* (4)

Dramaresensie (20 ÷ 2 = 10)

Skryf 'n resensie van ongeveer 150 woorde oor 'n toneelstuk of uitvoering wat jy gesien het deur die regte terminologie te gebruik. Jy moet in jou resensie oor die volgende kommentaar lewer:

- die begin, middel en einde van die toneelstuk
- karakterisering deur die akteurs/toneelspelers
- hoe helder en hoorbaar hul stemme was
- gebruik van verhoogruimte
- kreatiewe gebruik van kostuums
- funksie van die stel
- gebruik van verhoogruimte.

Dramamemorandum (20 ÷ 2 = 10)

Gebrekkig 0-4	Gedeeltelik 5-8	Genoegsaam 9-12	Bevredigend 13-16	Uitstekend 17-20
Die leerder kan nie akkuraat aanteken of 'n resensie gee nie, en gebruik ook nie toepaslike dramaterminologie nie	Die leerder maak aantekeninge en skryf 'n resensie, maar gebruik nie dramaterminologie voldoende nie	Die leerder maak aantekeninge en skryf 'n resensie op 'n genoegsame vlak, maar het 'n beperkte begrip van die dramaterminologie	Die leerder se vermoë om aantekeninge te maak en 'n resensie te skryf, is bevredigend; en die gebruik van dramaterminologie is toepaslik	Die leerder maak aantekeninge en skryf 'n resensie met volkome akkuraatheid en het die gebruik van die dramaterminologie bemeester

Musiektoets (20 ÷ 2 = 10)

- Pas elk van die musikale instrumente in kolom A by die soort in kolom B (verskeie musiekinstrumente kan dalk by een soort pas.) (8)

Kolom A: Soort	Kolom B: Musikale instrumente
a. idiofone	mbira, klavier, keteltrom, bastrom, tabla, kitaar, djembe, siter
b. kordofone	
c. membranofone	

- Verduidelik wat elk van die volgende is deur 'n kort definisie te gee:
  - rusteken (2)
  - tydmaatteken (2)
- Beskryf wat 'n mbira is en hoe jy dit bespeel. (4)
- Verduidelik wat 'n ritmiese ostinato is en beskryf hoe jy een kan skep. (4)

Musiekmemorandum (20 ÷ 2 = 10)

- idiofone: mbira*
  - kordofone: klavier, kitaar, siter*
  - membranofone: keteltrom, bastrom, tabla, djembe* (8)
- Dui aan dat die speler of sanger vir daardie spesifieke polsslag of polsslae moet "rus".* (2)
  - 'n Tydmaatteken is die teken wat gebruik word om die aantal polsslae in 'n notebalk aan te dui.* (2)
- 'n Mbira is 'n duimklavier wat uit metaalplate bestaan wat op 'n houtbord vasgesit is. Jy bespeel dit met jou duime.* (4)
- 'n Ritmiese ostinato is 'n ritmiese of melodiese patroon wat heeltyd herhaal word. Jy kan een maak deur vir jou 'n ritme uit te tik of 'n trom te slaan. Jy moet net met 'n ritme vorendag kom wat jy dan oor en oor herhaal.* (4)

Visuele kunste

Geen geskrewe toets of taak word aan die einde van die tweede kwartaal vereis vir Visuele kunste nie. Die formele assessering is geheel en al prakties (skep 'n ontwerpmodel in 3D).

Addisionele jaareindeksamen

Hierdie eksamens word dikwels as 'n alternatief vir die vierde kwartaal se assesserings aangebied. Let daarop dat leerders nie vir Skeppende Kunste 'n afsonderlike einde-van-die-jaar-eksamensessie volgens die rooster het bo en behalwe die eksamenaktiwiteite wat in die KABV-dokument vir die vierde kwartaal se finale assesserings beskryf word nie. Jy moet 'n jaarpunt uit 20 vir elke leerder bereken, deur leerders se vierde kwartaalpunte bymekaar te tel.

Danseksamen (20)

1. Watter van die volgende stellings is onwaar? Vind vier. (Jy hoef net die letters neer te skryf). (4)
  - A Om Afrika- kontemporêre dans te skep, word estetika van Afrika-dans – soos byvoorbeeld die tolling van die liggaam, beweging van die heupe, skud van die bolyf, poliritmiese klanke en hoë vlakke van energie – in die kontemporêre dansbewegings ingewee.
  - B Selfvertroue beteken om seker te wees van jou uitvoering en in jouself te glo terwyl jy by die uitvoering betrokke is.
  - C Jy behoort aan die begin van 'n dans af te koel sodat jou harttempo en asemhaling na normaal kan terugkeer.
  - D 'n Passiewe verhouding is energiek.
  - E Wanneer iets gedoen word presies soos dit gedoen moet word, is dit 'n ware weerspieëling en noem ons dit letterlik.
  - F Diverse kulture skep saam 'n ryk erfenis.
  - G Musiek help 'n danser die beweging aanvoel en skep die ritme in dansers se liggame.
  - H Verhoogteenwoordigheid beteken dat jy ten volle gefokus is op wat jy doen en in staat is om die gehoor te boei.
  - I Die *pantsula* is tradisioneel 'n Xhosa-dans.
  - J Liggaamslyn is die plasing van jou voete.
2. Watter positiewe uitwerking het die *pantsula* op mense gehad: dansers en gehoor? (4)
3. Verduidelik die verskil tussen simmetrie en asimmetrie en verduidelik hoe elkeen in dans gebruik kan word. (6)
4. Beskryf die uitwerking wat die element van krag op dansers het. (6)

Dansmemorandum (20)

- 1 C; D; I; J (4)
- 2 Die *pantsula* het dansers die gevoel gegee dat hulle bevry word van beheer asook die toestande in die townships. Die dans het gehore gehelp om met 'n ander leefstyl vertrou te raak, en het hulle opgevoed oor die verskillende kulture en leefstye. (4)
3. Simmetrie is wanneer twee dele op 'n gebalanseerde manier saamwerk. Een kant is dieselfde as die ander kant. Asimmetrie is wanneer twee dele op 'n ongebalanseerde

manier saamwerk. Een kant is nie dieselfde as die ander kant nie. Patroonskepping bied geleentheid vir interessante bewegingsbane, wat simmetries of asimmetries kan wees. Indien dansers aan albei kante van die verhoog dieselfde bewegings op dieselfde tyd uitvoer, is die sekvens simmetries. Indien hulle verskillende bewegings op verskillende plekke op die verhoog uitvoer, is dit asimmetries. (4)

4. *Die element van krag bestaan uit gewig, swaartekrag en teengewig. Gewig is die swaarte van jou liggaam vanweë swaartekrag. Swaartekrag is 'n natuurlike krag wat jou liggaam ondertoe trek. Teengewig (of ewewig) kom voor wanneer een gewig 'n ander balanseer.* (4)

Drama: Geskrewe eksamen (20)

1. Wat is die betekenis van dramatiese spanning? (1)
2. Noem twee drama-elemente wat jy sal gebruik om die voordrag van jou gedig vir die gehoor onvergeetlik te maak. (2)
3. Noem drie dramastyle, en verskaf 'n kort definisie van elk. (6)
4. Noem twee drama-elemente wat jy in jou storievertelling kan gebruik om die storie meer interessant te maak om na te luister. (2)
5. Wat is in jou mening oor die negatiewe en positiewe uitwerkings wat televisie op kinders kan hê? (4)
6. Wat was die mees uitdagende aktiwiteit waarby jy vanjaar betrokke was? Verduidelik kortliks die rede waarom hierdie aktiwiteit uitdagend was en watter vaardighede jy geleer het terwyl jy by hierdie aktiwiteit betrokke was. (5)

Dramamemorandum (20)

1. *Dramatiese spanning kan soms in die plek van konflik gebruik word. Dit is die opbou van spanning in 'n toneelstuk. Dit gaan oor gespannendheid. Namate die gehoor sekere uitkomst in die intrige voorspel en verwag, bou die spanning op. Dit is ook die manier waarop alles in die toneelstuk op die spanning uitloop. Tydsberekening is baie belangrik om die dramatiese spanning te vestig.* (1)
2. *Om elke woord duidelik (uitdruklik) uit te spreek – resonansie en artikulasie. Oorweeg toonhoogte (hoog of laag), tempo (stadig of vinnig) en toon (gehalte, soos met warmte en vriendelikheid). Wissel die gebruik van hierdie hulpmiddels af om by die inhoud van die gedig te pas. 'n Pouse of beklemtoning met goeie tydsberekening kan die gehoor help om die betekenis van die gedig te verstaan. Dit kan ook bydra tot die opbou van spanning, en die gedig vir die gehoor meer interessant maak. Fisieke uitdrukkingsvolheid en toepaslike gebruik van beweging of stilheid help om emosionele aanklank by die gedig te vind en oortuig die gehoor van die warmte van die toepaslike emosie. Skep 'n toepaslike stemming deur jou stem en beweging te gebruik sodat die gehoor aanklank vind.* (2)
3. *Komedie – snaakse situasies en 'n gelukkige einde
Tragedie – ernstige situasies en 'n ongelukkige einde
Musiekblyspel - 'n toneelstuk of rolprent waarin sang en dans noodwendig 'n belangrike rol speel.* (6)

4. *Neem die storie so na aan die gehoor as wat jy kan. Hou die storie kort en eenvoudig. Stimuleer die sintuie (die gehoor behoort die beelde duidelik te kan voel, ruik, aan te raak, hoor en sien.) Beskryf die karakters en die ligging. Sluit in: toonhoogte, intonasie, omvang, ritme, aksent, toon en gehalte ten einde die stem van die karakter suksesvol en toepaslik oor te dra. Pas jou liggaam aan uit die oogpunt van postuur, energie, gewig, grootte en gehalte van gebare, fisieke ritmes en gewoontes om die fisikaliteit van die karakters in jou verhaal suksesvol en toepaslik oor te dra. Gebruik die verhoogruimte toepaslik en op 'n interessante manier, en ook op so 'n manier dat die uitvoering duidelik aan die gehoor oorgedra word. Gebruik tempo om tot 'n klimaks op te bou en gebruik die verskuiwende ritmes van verskillende polsslake. (2)*
5. **Negatiewe uitwerkings:** moedig gewelddadige gedrag en aggressie aan; ondersteun rook- en drinkgewoontes via advertensies; kan slaappatrone beïnvloed; swak eetgewoontes aanmoedig; vervreemding van gesinskommunikasie; kinders wat binnenshuis bly, is passief terwyl hulle televisie kyk, pleks daarvan om buite te speel; kinders kan getraumatiseer word deur na gruwelrolprente te kyk; aanvaarding en versterking van stereotipes, rassediskriminasie; inligting oor seks. **Positiewe uitwerkings:** opvoeding deur na dokumentêre rolprente te kyk; leer oor verskillende kulture; positiewe beelde deur rolmodelle kan kinders se gedrag op 'n positiewe manier verander en op goeie leefstylveranderinge uitloop; voorskoolse kinders kan die alfabet, kleure en nommers op televisie leer; inligting oor natuurlewe kan versamel word; brei kennis met vasvrawedstryde en ander speletjies op TV uit; bly op hoogte van die jongste gebeur en die sake van die dag; vorm van vermaak. (4)
6. Antwoorde sal verskil na aanleiding van die leerders se ervaring. (5)

Musiek: Geskrewe eksamen (20)

1. Noem die Italiaanse woord vir die volgende begrip:
- Vinnig en opgewek
  - Geleidelik stadiger
  - Hard
  - Geleidelik harder
  - Sag
  - Oorspronklike tempo (6)
2. Kies die regte woorde uit kolom B wat by die definisie in kolom A pas. Skryf net die regte woord langs die syfer. (4)

Kolom A	Kolom B
a. 'n membraan van vel of plastiek word styf oor 'n leë voorwerp gespan is en vibreer as daar op geslaan word	idiofone
b. snare word gepluk of bespeel	aërofone
c. die hele instrument vibreer as jy dit skud of slaan	kordofone
d. lug word oor of deur 'n mondstuk in 'n spesiale soort buis in geblaas	membranofone

3. Wat beteken die volgende musiekelemente?
  - a. Artikulasie
  - b. Tekstuur (2)
4. In hoeveel gelyke dele kan die polsslag van eenvoudige tyd en dié van saamgestelde tyd verdeel word?
  - a. eenvoudige tyd
  - b. saamgestelde tyd (2)
5. Skryf 'n triool tot die waarde van 'n kwartnoot. (1)
6. Skryf die toonleer waarop die volgende melodie gegrond is, opgaande in die bassleutel sonder 'n toonsoortteken. Gebruik heelnote. Dui alle halftone aan. (5)

Musiekmemorandum

1.
  - a. *allegro*
  - b. *ritardando*
  - c. *forte*
  - d. *crescendo*
  - e. *piano*
  - f. *a tempo* (6)
2.
  - a. *membranofone*
  - b. *kordofone*
  - c. *idiofone*
  - d. *aërofone*
3.
  - a. Die manier waarop die note gespeel word.
  - b. Aantal klankvlakke wat tegelykertyd gehoor kon word. (2)
4.
  - a. 2
  - b. 3 (2)

5. (1)

6. (5)

Regte sleutel = $\frac{1}{2}$,
 Sonder toonsoortteken = 1,
 Heelnote gebruik = $\frac{1}{2}$,
 Regte halftone = 1,
 Regte note = 2

Visuele kunste

Geen geskrewe toets word aan die einde van die vierdie kwartaal vir Visuele kunste vereis nie.

Bykomende hulpbronne vir onderwysers wat toegang tot die internet het

Dans

Kwartaal 3

Bykomende skakels vir simmetrie en asimmetrie:

http://julie.myweb.uga.edu/dance/html/elements/space_axial1.html

<http://artsalive.ca/en/dan/make/toolbox/elements.asp>

http://hsc.csu.edu.au/dance/core/composition/2437/space_elements.html

<http://www.mhhe.com/HumanitiesStudio/3/3/4.html>

http://books.google.co.za/books?id=PZdnDTxLscIC&pg=PA97&lpg=PA97&dq=symmetry+and+asymmetry+in+dance&source=bl&ots=c20vKuX_i9&sig=t4tCTyKaS5HvGJXm4y8lCrDMWlg&hl=en&sa=X&ei=8pNgUIe3CoyDhQfK6IH0Bg&ved=0CFQQ6AEwBw#v=onepage&q=symmetry%20and%20asymmetry%20in%20dance&f=false

Drama

Kwartaal 2

mg.co.za/print/1998-10-30-from-protest-to-praise

www.thefreedictionary.com/praise

Kwartaal 3

en.wikipedia.org/wiki/Comedy

Visuele kunste

Kwartaal 1

<http://stephenrapp.com/>

<http://joncontinino.com/>